

3

1980

létünk

**társadalom
tudomány
kultúra**

Létünk

TARSADALOM, TUDOMÁNY, KULTÚRA

X. évfolyam, 3. szám, 1980. május—június

*„Nem az emberek tudata az, amely létüket,
hanem megfordítva, társadalmi létük az,
amely tudatukat meghatározza.”*

Karl Marx: A politikai gazdaságtan bírálatához.
Előszó. 1859.

Forum Könyvkiadó, Újvidék

Szerkesztő bizottság

Árokszállási-Borza Gyöngyi szerkesztő
Ing. Bacsí Sándor
Bózsó István
Fehér Kálmán
Fejős I. István
Dr. Györe Kornél főszerkesztő-helyettes
Illés Lajos műszaki szerkesztő
Dr. Matkovics József
Borislav Martin magiszter
Molnár Irén
Dr. Rehák László fő- és felelős szerkesztő
Szilágyi Gábor
Szórád György magiszter
Dr. Tóth Lajos
Dr. Várady Tibor

Szerkesztői tanács

Apró László
Dr. Balla Ferenc
Borza József
Csonti János
Dr. Gyüre István
Földessy László
Franc Lajos
Gere Terézia
Gutási Miklós
Dr. Jankovics József
Kelemen Dezső
Dr. Božidar Kovaček
Borislav Martin magiszter

Dr. Mirnics József

Vladimir Popin
Dr. Rehák László
Szilágyi Gábor
Szirovica Antal
Dr. Teleki György
Tóth István, a tanács elnöke
Dr. Vajda József
Zrilić Ilona

Szerkesztőségi titkár
Terényi Zsófia

A fedőlapot

Sáfrány Imre és Szilágyi Gábor tervezték

Készült a Forum nyomdájában, Újvidéken
A szám kéziratának leadási ideje 1980. jún. 19.

Megjelent 1980 augusztus
YU ISSN 0350-4158

TARTALOM

A Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Elnökségének kiáltványa 535

<i>Marjan Rožić</i>	Hűek maradunk Tito életművéhez és önmagunkhoz 542
<i>Dragutin Plašč</i>	Életműve és eszméi útmutatóul szolgálnak 546
<i>Dušan Gligorijević</i>	Élete összeforrt népének sorsával 550
<i>Stevan Doronjski</i>	Tito századunk korszakalkotó személyisége 554
<i>Lazar Kolisevski</i>	Ez a fájdalmas búcsú új erők forrása lesz 560

* * *

<i>Vladimir Bakarić</i>	Tito neve összeforrt a jelenkor történelmével 565
-------------------------	---

<i>Dušan Alimpić</i>	Nemzeteink és nemzetiségeink egységes útjának megteremtője — a Vajdaság SZAT szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéd 579
----------------------	--

<i>Nikola Stojanović</i>	Tito életműve a szocializmus humanista víziójának legteljesebb kifejezője — a Bosznia-Hercegovina SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéd 592
--------------------------	---

<i>Veljko Milatović</i>	Munkásmozgalmunk és pártunk első embere — a Crna Gora SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéd 613
-------------------------	---

<i>Jakov Blažević</i>	Tito a forradalom, az emberi alkotóerő és humanizmus szószólója — a Horvát SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéd 623
-----------------------	--

<i>Mahmut Bakali</i>	Tito kibontakoztatta népeink alkotóképességét — a Kosovo SZAT szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéd 633
----------------------	---

<i>Angel Csemerszki</i>	Tito valódi internacionalista volt — a Macedón SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéd 647
-------------------------	--

<i>Dobrivoje Vidić</i>	Tito életműve jelenünk és jövőnk alapja — a Szerb SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéd 658
------------------------	---

<i>France Popit</i>	Tito, az államférfi — a béke, a demokrácia és a szabadság építője — a Szlovén SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén elhangzott beszéde 665
---------------------	--

* * *

<i>Petkovics Kálmán</i>	Josip Broz Tito Összegyűjtött Művei I. kötet 670
-------------------------	--

<i>Markovics-Majtényi András</i>	Josip Broz Tito Összegyűjtött Művei II. kötet 676
----------------------------------	---

<i>Mészáros Sándor</i>	Josip Broz Tito Összegyűjtött Művei III. kötet 680
------------------------	--

<i>Csehák Kálmán</i>	Josip Broz Tito Összegyűjtött Művei IV. kötet 686
----------------------	---

<i>Rehák László</i>	Josip Broz Tito Összegyűjtött Művei V. kötet 692
---------------------	--

* * *

<i>Azucki Livia</i>	Bibliográfia — Josip Broz Titónak a Létünkben megjelent munkái 701
---------------------	--

TITO MŰVE HALHATATLAN

A Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Elnökségének kiáltványja

Tegnap 18 órakor együttes ülésen a JKSZ KB Elnöksége a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottsága nevében, valamint a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Elnöksége az alábbi kiáltványt hagyta jóvá Josip Broz Tito köztársasági elnök, a Jugoszláv Kommunista Szövetség elnökének halála alkalmából:

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság munkásosztályához, dolgozóihoz és polgáraihoz, nemzeteihez és nemzetiségeihez!

MEGHALT TITO ELVTARS

1980. május 4-én 15 óra 05 perckor Ljubljanában megszűnt dobogni Josip Broz Titónak, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság elnökének, a JSZSZK Elnöksége elnökének, a Jugoszláv Kommunista Szövetség elnökének, Jugoszlávia marsalljának, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Fegyveres Erői főparancsnokának nagy szíve.

Hazánk munkásosztályát, nemzeteit és nemzetiségeit, minden lakosunkat, minden munkást, katonát és bajtársat, parasztot, értelmiségit, minden alkotót, pionírt és ifjút, leányt és anyát nagy fájdalom és mély gyász rendít meg.

Tito egész életében a munkásosztály és minden dolgozó érdekeinek és történelmi céljainak, nemzetünk és nemzetiségeink legnemesebb eszményeinek és törekvéseinek a valóra váltásáért küzdött. Tito volt a legkedvesebb elvtársunk. Hét évtizeden volt fáklyavivője a forradalmi munkásmozgalomnak. Hat évtizeden át szilárdította a jugoszláv kommunisták sorait. Több mint négy évtizeden át töltötte be méltán pártunk legfelsőbb tisztségét. Hősiesen irányította népfelszabadító háborúnkat és szocialista forradalmunkat. Három és fél évtizedig állt szocialista hazánk élén; az új és emberséges társadalomért folyó küzdelmünket beépítette a világtörténelembe, s egyszersmind ő maga is legnagyobb történelmi személyiségünké vált.

Létünk és fejlődésünk sorsdöntő korszakaiban Tito merészen és méltósággal hordozta forradalmunk proletárzászlaját, lelken viselte népeink és embereink sorsát.

Tito nemcsak látnok, nemcsak a világ bírálója és értelmezője volt. Felmérte a társadalmi mozgások objektív feltételeit és törvényszerűségeit, a nagy eszméket és gondolatokat milliós néptömegek cselekvésére változtatta, ez pedig az ő vezetésével egy korszakalkotó, haladó társadalmi átalakuláshoz vezetett.

Forradalmi műve örök időkre bekerül Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeink történelmébe, s a békeszerető emberiség történetébe.

A régi Jugoszlávia legsúlyosabb körülményei között, az üldöztetés és bebörtönzés idején is Tito rendületlen forradalmár maradt. Pártunk erősödésének valamennyi nehézségét átélte. Szervezte a párt sorait és a tömegszervezeteket; sztrájkok, politikai küzdelmek és akciók élén állt. Küzdött a szektásság, a frakciózás és az opportunizmus ellen. Megkülönböztetett figyelmet fordított az ifjúságra és Jugoszlávia kommunista ifjúságának tevékenységére. Tisztán látta, hogy munkásmozgalmunk nem irányítható kívülről vagy pedig valamilyen nemzetközi központból. Meggyőződéssel vallotta, hogy csak az önálló és egységes párt teljesítheti tulajdon munkásosztálya, tulajdon népe iránti köteletségét. Az előretörő fasiszmus korszakában sikerült átszerveznie, megerősítenie és mozgósítania a kis létszámú pártot, arra hivatkozván hogy csakis a széles tömegekre támaszkodó és a tömegekkel együtt tartó párt harcolhat a szocialista eszményekért. Tito útját követve Jugoszlávia kommunistái elnyerték a nép bizalmát, s a régi Jugoszlávia reakciós egyeduralmi rendszere és a fasiszmus elleni küzdelem élére álltak.

Amikor a fasiszta imperializmus közvetlen veszéllyé hatalmasodott, amikor hazánkat rabigába hajtották, s amikor már nemcsak Jugoszlávia sorsa, hanem az emberiség jövője forgott kockán, Tito elvtárs egy pillanattal sem tétozott. Az ő vezetésével a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága harcba vitte hazánk nemzeteit és nemzetiségeit a túlerőben levő és állig felfegyverzett ellenség ellen. Pártunk, mint nemzeti és osztályerő, ebben a küzdelemben is azonosult a nép törekvéseivel és érdekeivel, s készen állt arra, hogy a válságos időkben is a végsőkig osztozzon a nép sorsában.

S miközben egész Európa rabigában volt, a fasiszmus pedig hatalmának csúcspontján, miközben a hitleri Németország seregei mind mélyebbre hatoltak Keleten, a Tito vezette Népfelszabadító Hadsereg szabad területet teremtett a leigázott Európa szívében. Jugoszlávia Népfelszabadító Hadserege és partizánosztagai több fasiszta hadosztályt köttek le, s küzdelmükkel hathatós alkotórészévé váltak az antifasiszta szövetséges erők általános frontjának.

Ebben a harcban fejlődött ki dicső Népfelszabadító Hadseregünk, amely a hazánk felszabadításáért vívott záró hadműveletekben 800 000 harcost számlált. Az egész világ csodálta Tito harcedzett hadseregének

diadalát; az egész világnak talány volt, hogy miként vitte néhány tízezernyi kommunista és forradalmár a zsenge Jugoszlávia népeinek ilyen hatalmas tömegeit legnagyobb történelmi csatájukba.

Pártunk és Tito elvtárs kezdetől fogva népfelszabadító harc és szocialista forradalomként vezette ezt a küzdelmet. Tito elvtárs azt is tudta, hogy ehhez a harchoz, valamint a győzelemhez a néptömegek széles frontjára van szükség.

A felszabadított területen létesített Népfelszabadító Bizottságok és Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa megvetették az új Jugoszlávia alapjait. A demokratikus népi föderatív közösség végleges megalakítására a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács jajcei második ülészakán került sor. Jugoszlávia népei a felszabadító háborúban a saját kezükbe vették sorsuk irányítását. Megkérdezésük nélkül senki sem kovácsolhatott többé semmiféle terveket a jövőjükre vonatkozólag.

A népfelszabadító háborúban minden nemzetünk és nemzetiségünk tulajdon nemzeti felszabadulásáért és az új Jugoszláviáért, a testvéri és egyenjogú nemzetek és nemzetiségek szabad közösségéért harcolt. A mai és az eljövendő nemzedék nem fogja elfelejteni, hogy nemzetünk és nemzetiségeink testvérisége és egysége forradalmunk és Tito elvtárs fogadalmoszerű irányelve. Tito elvtárs a régi Jugoszlávia nemzeti elnyomó politikája ellen harcolt. Szembeszállt az ország feldarabolására irányuló próbálkozásokkal. Szilárd meggyőződése volt, hogy nemzetünk és nemzetiségeink csakis a szocialista egység tartozásra, szolidaritásra és kölcsönösségre támaszkodva óvhatják meg létüket és függetlenségüket, építhetik szabadon és zavartalanul a szocialista öngazgatási viszonyokat. Tito elvtárs nem győzte hangsúlyozni, hogy valamennyiünknek létérdeke óvni, szilárdítani egységünket, s építeni a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságot mint az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek közösségét. Tudván tudta, hogy erre utal bennünket közös sorsunk, a kölcsönös történelmi közelség, az idegen hódítók ellen vívott évszázados küzdelem, s az a vágy, hogy mindenki a maga ura legyen a saját hazájában. Az osztályjelleg és a nemzeti jelleg eltéphetetlen kapcsolatát hirdető marxi elveket követte. Rendületlenül harcolt a nacionalizmus és a sovinizmus, az összeférhetetlenség, az egyik nemzet másik fölötti uralma és hegemoniája ellen. Mindenkori szembeszállt az unitarizmus és szeparatizmus összes megnyilvánulásával.

A harcban és a forradalomban született szilárd szocialista közösségünk, jövőnk tartós szavatolója. Tito mindig a legnagyobb forradalmi vívmánynak tekintette a testvériség és egység sorsdöntő jelentőségét, amelyet a szemünk fényeként kell őriznünk.

Tito elvtárs főparancsnoka és megteremtője annak a hadseregnek, amely a harcokban, nagy áldozatok árán született. Megindította a népfelszabadító háborút, anélkül, hogy fegyvereink, katonai iskoláink, hátországunk, gyáraink lettek volna. Létezett azonban a Kommunista Szö-

vétség világos irányvonala, a széles néptömegek szilárd akarata, hazaszeretete és eltökéltsége, hogy nem hódol be a megszállóknak és nem nyugszik bele a haza feldarabolásába.

Tito fegyveres erőink stratégiájának és taktikájának a megteremtője, a fegyveres erők valamennyi ütközetének és győzelmének kezdeményezője és közvetlen irányítója. A néptömegek szabadságvágyát és forradalmi törekvéseit egyesítve Tito a népfelszabadító háborúban kialakította az általános honvédelmi koncepciót és doktrínát, mely szerint minden polgár katona, és minden katona polgár. Tito közvetlen vezetésével fegyveres erőink a háborút követően a szocialista öngazgatás részévé és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság szabadsága és területi sértetlensége védelmezésének szilárd támaszává váltak. Tito rakta le az általános honvédelem és a hadtudomány alapjait, és dolgozta ki fejlesztési irányelveit, amelynek alapja — „másét nem akarjuk, a magunkét nem adjuk” titói gondolat.

Az ilyen forradalmi tapasztalatból valóra vált Marxnak a felfegyverzett népről alkotott elképzelése, amely szerint a fegyveres erők harci készsége, sorainak egyöntetősége szabadságunk és függetlenségünk, a testvériség és egység megőrzésének, nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságának, szocialista öngazgatásunk akadálytalan fejlődésének szavatolója.

Tito elvtárs a szocialista társadalom lényege után kutatott. Hitt a munkásosztály és a dolgozók alkotóerejében. Meggyőződése volt, hogy a szocializmusnak a dolgozó érdekét kell szolgálnia, a dolgozó művének kell lennie, a munkásosztály államában magának az osztálynak kell a döntő szerepet betöltenie, nem pedig valakinek ezen osztály nevében.

Egész harcunk a széles munkásrétegekre támaszkodott, ebből merítette erejét, ebből alakult ki a népfront mint legtömegesebb szervezete mindazoknak, akik szívükön viselik testvéri nemzeteink és nemzetiségeink el nem kötelezett öngazgatású szocialista közösségének vívmányait. Az ilyen elképzelésekből és a népfelszabadító háborúban szerzett tapasztalatokból a marxizmus gyakorlati alkalmazásával megszületett a szocialista öngazgatás. Tito elvtárs szüntelenül arra törekedett, hogy az öngazgatás alapelvei szerint szerveződött dolgozók irányítsák a társadalmi újratermelés folyamatát és a küldöttrendszer útján az egész társadalmat. Megjegyeztük Tito elvtárs jelszavát, hogy „A gyárakat a munkásoknak, a földet a parasztoknak!” Ez pedig nem holmi elvont propaganda jelszó, hanem a szocialista viszonyok átfogó programja.

Tito elvtárssal együtt három évtizedes öngazgatási gyakorlat van mögöttünk. Gyakorlatunk bebizonyította, hogy a szocialista öngazgatás serkentette az osztályuralom valamennyi formája megszüntetésének folyamatát, a munka felszabadítását és az ember személyiségének kiteljesedését; ösztönözte az alkotást és a nép kezdeményezését, lehetővé tette közösségünk gyors társadalmi-gazdasági és kulturális fejlődését, gyorsította a szocialista demokrácia kibontakozását és a társadalmi élet vala-

mennyi területén a bürokratikus-etatisztikus viszonyok leküzdését. A szocialista öngazgatás munkásosztályunk, nemzeteink és nemzetiségeink pótolhatatlan vívmánya, szocialista társadalmunk továbbépítésének alapja lett. Tito szavai vezetnek bennünket abban, hogy állhatatosan küzdjünk forradalmunk célkitűzéseiért; forradalmunknak továbbra is humánusnak kell lennie, az emberi szabadság távlatait szélesítenie és szembe szállnia mindazokkal, akik veszélyeztetik vagy elferdíteni igyekeznek folyamatait.

A szocialista öngazgatás ugyanakkor nagy felelősséget, szolidaritást és szoros együvé tartozást igényel, a kollektív munka és felelősség ápolását és fejlesztését. Ez egyike Tito elvtárs utolsó üzeneteinek.

Tito Jugoszláviájának külpolitikája szervesen beépül a korszerű világ leghaladóbb politikai állásfoglalásaiba. Tito elvtárs sohasem hátrált meg a nyomások és az erőfölényre alapozott nemzetközi erőszak előtt. Jugoszlávia mindig határozottan küzdött az imperializmus, a nemzeti elnyomás, a dominancia és a hegemonia minden válfaja ellen.

Tito erőteljesen szembeszállt a világ tömbökre osztásával. Tito az el nem kötelezett politikának és mozgalomnak egyik megalapozója. A békeszerető világ az el nem kötelezett politikában véli felfedni a tömbre osztottság, a befolyási és érdekövezetekért folyó vetélkedés egyedüli ellenpólusát. Tito elvtárs mindig szem előtt tartotta, hogy az elnemkötelezettség útján, békés feltételek közepette teremthető meg a népek és országok nemzeti függetlenségének és önállóságának, valamint a nemzetközi társadalmi haladásnak is a biztos alapja.

Tito elvtárs alapozta meg a szocialista Jugoszlávia nemzetközi tekintélyét. Fáradhatatlan építője volt a népek és az államok közötti egyenrangú politikai és gazdasági viszonyoknak. Az ő érdeme, hogy Jugoszlávia baráti kapcsolatokat és fejlett együttműködést épített ki valamennyi földrész népeivel és államaival. Kiemelkedő államfők tisztelték meg Títót a „világpolgár” elnevezéssel, az el nem kötelezett országok állam- és kormányfői pedig a havannai csúcsertekezleten külön határozatban és egyhangúlag fejezték ki nagy hálájukat Tito elvtársnak az el nem kötelezett politika és mozgalom érvényesítése és fejlesztése érdekében kifejtett két évtizedes fáradhatatlan munkájáért. A békeszerető nemzetközi közvélemény is szüntelenül elismerését fejezte ki Tito elvtársnak az elnemkötelezettség fejlesztésében és e politika eredeti elveinek megőrzésében tanúsított határozottságáért és következetességéért.

Tito jelképévé vált korunknak, a nemzeti és az emberi felszabadulás korának, amikor mind fokozottabban jelennek meg a világszíntéren az újonnan felszabadult és független országok és népek.

Tito kitartóan támogatta mindazokat a népeket és felszabadító mozgalmakat, amelyek nemzeti felszabadulásukért küzdöttek. Tito kezdeményezéséhez híven mindig következetesen segítettük és segíteni, támogatni fogjuk a világ minden részének népfelszabadító és más haladó mozgalmát.

Jugoszlávia továbbra is határozottan követi ezt a titói utat.

Tito elvtárs minden népnek és forradalmi mozgalomnak oltalmazta azt a jogát, hogy sajátos és független utat válasszon a szocializmus építésére. Következétesen harcolt, hogy minden párt politikáját, a saját nemzeti feltételeivel összhangban fogalmazza meg, s eközben arra is utalt, hogy az internacionalista szolidaritás csakis minden pártnak a teljes egyenrangúságára, függetlenségére, valamint a saját munkásosztálya és népe előtti önálló felelősségére épülhet.

Tito tántoríthatatlanul küzdött, hogy a kommunista és munkáspártok és mozgalmak közötti viszonyokat az egyenrangúság, a be nem avatkozás, minden párt önállósága, a saját népe és munkásosztálya előtti felelőssége alapján kell kialakítani. A szocializmus csak akkor válhat világfolyamattá, ha felszabadulnak a haladás összes erői, és ha objektív törvényszerűségnek fogadják el a szocializmusért folytatott küzdelem különböző útjait. Ezzel járult hozzá Tito a nemzetközi viszonyok fejlesztéséhez, a munkás- és haladó mozgalmak erősítéséhez.

Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei, munkások, dolgozók és polgárok, fegyveres erőink tagjai, fiatalok!

Mindaz, amit Jugoszlávia elért, amire büszkék vagyunk, amit fejlesztünk, s amit eltökélt szándékunk minden erőnkkel megvédeni, Tito érdeme, az ő életműve: az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek szocialista szövetségi közösségének, a testvériségnek és egységnek a megalapozója; a szocialista öngazgatásnak, az elnemi kötelezettségnek, függetlenségünknek, hazánk előrehaladásának, hadseregünknek, általános honvédelmünknek és társadalmi önvédelmünknek a megteremtője. Tito forradalmi és alkotó géniusza mindenre kiterjedt.

Bátor volt, kitartó, igazságos és emberséges. Mindannyian büszkék vagyunk Tito történelmi nagyságára. Tito nemcsak a felszabadító harc hőse és a szocialista társadalom építője, sokkal több ennél — jelkép, ihlető erő, lelkesítő és bátorító példa, kiapadhatatlan forrása a forradalmi lelkesedésnek.

Jugoszlávia kommunistái!

Történelmi kötelességet vállaltunk nemcsak Tito, de a saját és az ő műve, nemzeteink és nemzetiségeink, munkásosztályunk, dolgozóink és polgáraink, és a haladó emberiség előtt.

Csakis egységünkkel, a kollektív munka és felelősség fokozásával és a Kommunista Szövetség teljes mozgósításával tölthetjük ki azt a hatalmas űrt, amely Tito elvtárs halálával keletkezett sorainkban!

Jugoszlávia polgárai!

Josip Broz Tito, a munkásharcos, a forradalom katonája, népünk fia, a világ polgára forradalmi és emberi teljességgel hordozta szívében a munkásosztályt, a népet és az embert.

Hazánkban az áhítat csendjének e pillanatában azoknak a szívdobogása hallatszik, akiket ő szeretett, s akik őt szeretik, akiket az ő egyetemes emberi nemessége hat át.

Megtiszteltetés ahhoz a forradalomhoz tartozni, abban a korban élni, amelyben Tito elvtárs munkálkodott, ahhoz a közösséghez tartozni, amelyet vele együtt alkottunk a harc mezején és építettünk a békében. Megtisztelés abban az országban élni, amelyet ő oly ragyogóan képviselt. Tiszteletünkre és büszkeségünkre szolgál, hogy Tito a történelmünk alkotórésze.

Megtisztelő volt Titóval együtt küzdeni és élni.

A mai és az elkövetkező nemzedékek nagy hálával tartoznak Tito elvtársnak és folytatják halhatatlan munkásságát.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség
Központi Bizottsága

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi
Köztársaság Elnöksége

Marjan Rožić

HÜEK MARADUNK TITO ÉLETMŰVÉHEZ ÉS ÖNMAGUNKHOZ

Kedves Tito elvtárs!

Egész Ljubljana, a hős város s vele együtt a Szlovén Szocialista Köztársaság minden dolgozója és polgára búcsút vesz nagy fiától, a hőstől, a város díszpolgárától — Josip Broz Titótól. Búcsút veszünk Tőled, kedves Tito elvtárs, de velünk marad és összefűz bennünket a jövő felé vezető úton Tito szilárd, stabil, szocialista, öngazgatású Jugoszláviája, a Te egyszerű és tartós életműved emléke. Naponta, percről percre figyelemmel kísértük az életért folytatott harcodat, és alig tudjuk elhinni, hogy a kegyetlen halál elragadta tőlünk a munkásosztály szervezőjét és vezérét, azt az embert, aki felébresztette Jugoszláviát; egy kis nép nagy szülöttét; a partizánhadsereg, a felszabadító háború és a szocialista forradalom élharcosát és hőjét, a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek vezetőjét, a nemzetközi tekintélyű államférfit. Szinte hihetetlen, hogy megszűnt dobogni annak a harcosnak nemes szíve, aki a békéért és a szocializmusért küzdött, hogy nélküle maradtunk, a mi kedves Tito elvtársunk nélkül.

A halál a legkedvesebb és a legnemesebb embert, a barátot, azt a vezetőt ragadta el tőlünk, akit valamennyien határtalanul értékelünk, becsülünk és szeretünk. A nagy férfiút ragadta el tőlünk, aki eszméivel, életművével és látnoki gondolataival összeforrott velünk, s megmaradt részünknek, a modern világ részének. Annál nagyobb a megrendülésünk, annál mélyebb a fájdalomunk, mert Ljubljana díszpolgáraként körünkben vívtál harcot életedért, és itt haltál meg közöttünk. Életed utolsó napjaiban körünkben szenvedted el a két műtétet, amely a te mérhetetlen akaratod, az orvosok rendkívüli erőfeszítései és nagy tudása ellenére sem tudta megakadályozni a legrosszabbat. Mindig Veled voltunk. Amikor gazdag életpályád utolsó szakaszában köztünk voltál, a munkahelyeken, az öngazgatási szervekben, mindenütt, ahol küzdelmet folytatunk a szocializmusért, és ahol valóra váltottuk a Te meggyőző és mindig bátorító eszméidet, gondolataidat és az általad kitűzött feladatokat. Ily módon

is küzdelmet folytattunk, erőt merítve bátorságodból, és naponta csatlakoztunk hozzád az egészségért és az életért folytatott küzdelmedben, s kívántunk őszinte szívből mielőbbi felgyógyulást.

Elszorítja szívünket a kimondhatatlan fájdalom, képtelenek vagyunk kifejezni azt a nagy bánatot, mindazt a meleg emberi érzést, amely most mindannyiunkat áthat, s velünk együtt áthatja a szocializmus, az elnemi kötelezettség és a haladás egész világát, amelyhez tartoztál, és amelyhez a jövőben is tartozni fogsz egész életműved és elméd által.

Haláloddal elveszítettük a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság és a Jugoszláv Kommunista Szövetség elnökét, elveszítettük a JNH főparancsnokát. A legfájdalmasabb azonban, hogy nincs közöttünk többé a mi szeretett Tito elvtársunk, az egyszerű ember, a munkás, a harcedzett kommunista, a párt és a Kommunista Szövetség építője és vezetője, a legendás híró partizán főparancsnok és az öngazgatású demokratikus szocialista jugoszláv köztársaság megteremtője. Nem lesz többé közöttünk Tito, az el nem kötelezett politika eszmei megalkotója, a politika tántoríthatatlan harcosa, a jelenkori világ nagy humanistája és legmarkánsabb egyénisége.

Attól az embertől, attól a forradalmártól veszünk búcsút, aki mindig közvetlen volt, mindenki számára világos és érthető, a nemes lelkű embertől, mindannyiunk barátjától, tanítójától és vezetőjétől. Nemzeteinknek és nemzetiségeinknek gazdag, de súlyos eseményektől terhes történelmük során nem volt még egy olyan fiuk, mint Tito, aki a társadalom fejlődésének viharos időszakában oly sikeresen vezette volna őket az újkori történelem folyamataiban.

Tito elvtársunk munkás és építő volt, alkotó, harcos és eltökélt ember, akit mindenki kedvelt, éppen azért, mert megmaradt munkásnak, mert a munkásosztályból nőtt ki, a legértékesebb jellemvonásokkal felruházott kommunista maradt. Mindig megértést tanúsított a munkások, a harcosok, a földművesek, a nők, a fiatalok és az öregek problémái iránt. Megértette és méltányolta a gyárakban, a falvakban, az iskolákban, a tudományos intézetekben folyó munkát és erőfeszítéseket, az alkotó küzdelmet a szocialista öngazgatásért, a dolgozók igazi hatalmáért. Velünk és köztünk volt, amikor munkánk és életünk mindennapi problémáit kellett megoldani. A válságos időszakokban a reál jellemző meggyőződéssel, világosan és határozottan egybefogva a szocialista fejlődés eszméit és útjait, a legjobb megoldásokat javasolta a mai világ nyílt kérdéseire, fáradhatatlanul építette az elnemi kötelezettség politikáját, egyengette a béke, a népek közötti egyenrangúság útját, a szocializmus, a békés együttműködés és megértés útját.

Tito életműve és eszméi a forradalmi szellem és küzdelem legmagasabb szintjét jelzik. Tito a szabadság építője, a demokratikus szocializmus nagy alakja, harcos, stratégia és ideológus, akit joggal sorolunk a szocializmus nagyjai, Marx, Engels és Lenin közé. Azért küzdött és úgy vezette a Kommunista Szövetséget, hogy a hatalom mint az ember és a társadalom

feletti kényszer az ember társadalmisított erejévé, az ember társadalmi képességévé váljon. A szocializmusba vezető forradalmi utunk minden mérföldkövének gondolatainak és tevékenységének meggyőző erejével mindig világos, meggyőző és helyes utat mutatott. Tito irányvonala és utasításai továbbra is irányjelzőként szolgálnak számunkra a munkások igazi hatalmának megteremtésében, hogy nemzeteink és nemzetiségeink szabadságban és egyenjogúságban éljenek, hogy a testvériség és egység tartós kapocs maradjon közöttünk, ahogyan ő tanított bennünket. Tito irányvonala történelmi jelentőségű, bátorítólag, éltető és ihlető erővel hat mindazokra, akik világszerte a haladásért, a szocializmusért, a szabadságért és a függetlenségért küzdenek.

Tito világos gondolatai: „A másét nem akarjuk, a magunkét nem adjuk!”, „Testvériség és egység!”, „A gyárat a munkásoknak!”, „Úgy dolgozzunk, mintha száz évig béke lenne, de úgy készüljünk, mintha már holnap kitörhetne a háború”. „Semmi sem lephet meg bennünket, ha egységesek és felkészültek vagyunk” — ezek s más gondolatai megmaradnak nekünk, a világnak, munkára és akcióra készítő világos irányvonalként, reális, meggyőző és a szívünkbe örökre bevésődött eszményként, amely összeköti és a jövőben is össze fogja fűzni mindazokat, akik az öngazgatás alapján épülő szocializmusért küzdenek, függetlenül politikai be rendezésüktől és világnézetüktől.

Kedves Tito elvtárs! Életed utolsó napjaiban is, de egész életeddel és munkáddal bizonyítottad, hogy következetes és rettenhetetlen forradalmár és humanista vagy. Harcos kommunistaként örök időkre bevédted nevedet hazád és a világ történelmébe, szakadatlanul küzdöttél a kommunista eszményekért, a munkásosztály eszményeiért, a szocializmusért, a szabadságért, az egyenjogúság demokráciájáért és a békéért. Vezetéseddel Jugoszláviát az elmaradott, leigázott, fejletlen, megosztott és a világban ismeretlen országból erőteljes, egységes, szabad, demokratikus országgá fejlesztettük, amely ismert és elismert az egész világon, amely el nem kötelezett politikájával a világ stabilitásának, békéjének és haladásának fontos tényezője.

A mély fájdalom egy pillanatra sem foszt meg bennünket bátorságunktól, határozottságunktól és készségunktől, hogy szálfagyenesen, emelt fővel, büszkén és szervezetten folytassuk művedet, hogy tovább haladjunk utadon, a titói úton. Tito — ez mi vagyunk és ez is maradunk. Tito az életünk és a jövőnk. Egész Jugoszlávia Titóé és Titóé is marad. Még szilárdabbak, egységesebbek és erőteljesebbek leszünk, világosan látjuk a jövőnket, a szocializmus felé vezető utat, amelyet a te vezetéseddel jelöltünk ki és törtünk magunknak.

A hozzád és az életművedhez való ragaszkodást tettekkkel bizonyítjuk. „Mi Titóé vagyunk, és Tito a miénk!” — e jelszó most még mélyebb értelmet, jelentőséget nyer, útmutatónká válik. Az irántad érzett bizalmunk az öngazgatásra épülő szocializmus iránti bizalmat jelenti; a munkások és minden dolgozó hatalma iránti bizalmat; a nemzeteink és nem-

zetiségeink testvérisége, egysége és egyenjogúsága; a termelőerők gyorsabb fejlődése, a szabad és a demokratikus élet iránti bizalmat; az el nem kötelezett politika, a békéért és a szocializmusért vívott nemzetközi küzdelem; az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem stratégiája, szocialista forradalmunk folyamatossága és szilárdsága iránti bizalmat jelenti. Mindez meggyőzően bizonyítja, hogy Tito neve elválaszthatatlan az öngazgatástól, a forradalomtól, az elnemkötelezettségtől, mindannyiunktól.

Most, amikor kimondhatatlan fájdalom szorítja össze szívünket, búcsút veszünk Tőled, és megemlékezünk a megtett útról, a függetlenségünkért folytatott küzdelem győzelmeiről és nehézségeiről. Most, amikor az öngazgatást méltatjuk, Rád gondolunk, kitartásodra, a munkásosztály eszményeihez való következetes hűségedre, látnoki képességedre. Azon az úton haladunk tovább, amely a Te utad és a mienk, amely abból a marxi elvből indul ki, hogy minden párt tulajdon munkásosztályának és tulajdon népének tartozik felelősséggel. A mi irányvonalunk a tied, a titói irányvonal volt és marad.

Példádat, eszméidet és útmutatásodat követve egységesen és egyesülve továbbra is következetesen és felelősségteljesen építjük a szocialista öngazgatást. Mivel mindig velünk voltál, s mi mindig veled voltunk, tudjuk mit akarunk, és ezért hívek maradunk önmagunkhoz és hozzád.

Drága Tito elvtárs! Ezekben a napokban Ljubljana volt a te utolsó otthonod. Szeretted ezt a várost, mint egész Jugoszláviát. Évtizedekkel ezelőtt Kardeljjal, Kidričsel és más elvtársakkal fogalmaztad meg a JKP fejlődési irányát. Egyéniséged serkentette, bátorította és buzdította Ljubljanát forradalmi és partizánharcában. Határozatod, hogy a mi városunk legyen elsőként hős város, mindannyiunkat kimondhatatlan büszkeséggel tölt el, s arra kötelez bennünket most és a jövőben, hogy még határozottabb építői legyünk a szocialista öngazgatású Ljubljanának, Szlovéniának és Jugoszláviának, az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek közösségének. Ljubljana számára a jövőben is a város díszpolgára leszel, követendő példakép és vezető.

Elvtársnők és elvtársak!

Szocialista forradalmunk valamivel több mint egy év alatt két nagy egyéniségét veszítette el, Titót és Kardeljt. Tőled is, mint korábban Kardelj elvtárstól, a Forradalom téren veszünk búcsút azzal a szilárd meggyőződéssel, hogy hívek maradunk ehhez a forradalomhoz és életművedhez.

Köszönet és dicsőség nemzeteink és nemzetiségeink legnagyobb fiának, szeretett Titónknak!

Marjan Rožičnak, a ljubljanei községi képviselő-testület elnökének búcsúbeszéde.
Ljubljana, 1980. május 5.

ÉLETMŰVE ÉS ESZMÉI ÚTMUTATÓUL SZOLGÁLNAK

A forradalmi Zágráb nagy bánattal és fájdalommal, büszkén és méltóságteljesen vesz búcsút legkedvesebb, szeretett Tito elvtársunktól. Utoljára kísérjük ki városunkból a horvát és minden jugoszláv nép legnagyobb fiát, Josip Broz Titót.

Meghalt a fémmunkás, a kommunista, a forradalmár, az államfő, a világpolgár, a szocialista Jugoszlávia és az elnemi kötelezettség mozgalmanak megteremtője, korának legkiemelkedőbb embere, Josip Broz Tito, a kis ország nagy elnöke, aki a szocialista Jugoszláviának méltó helyet vívott ki a világtörténelemben, megváltoztatva annak folyamatait, érelyesen ellenállva a világ hatalmas és sötét erőinek. A nemzetközi kommunista- és munkásmozgalom, az el nem kötelezett országok és a világ minden haladó demokratikus ereje elveszítette a barátot, a hű és tántoríthatatlan harcostársat, az elnemi kötelezettség életre keltőjét, a világbékeért és a jobb jövőért folytatott harc bölcs hadvezérét, a népek egyenrangúságának, az országok és a népek szabadságának és függetlenségének rettenthetetlen harcosát, a világ valamennyi békeszerető erejének látnokát.

Megszűnt dobogni Josip Broz Tito nemes szíve, amelynek erejével dobogott a mi szívünk is. A mindannyiunk számára mérhetetlenül fájdalmas pillanatot, Tito távozását méltóságteljesen, öntudatosan fogadjuk. Történelmünk legsúlyosabb pillanataiban is Tito alkotói felelősségre tanított bennünket, edzett bennünket, erőt adott nekünk, meggyőződést, őszinteséget és igazságszeretetet épített ki bennünk, a szocializmusnak humanitást, emberi és forradalmi értéket kölcsönzött. Most érkezett történelmünk még egy fájdalmas pillanata: meghalt Tito! Szívünkben, lelkünkben, tudatunkban és valóságunkban, forradalmi vívmányainkban azonban megmarad és örökké él forradalmi műve, amelyet a Jugoszláv Kommunista Szövetséggel, a munkásosztállyal, Jugoszlávia nemzeteivel és nemzetiségeivel együtt alkotott, erőtéljes kollektív egységként megma-

rad a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság, az öngazgatású és el nem kötelezett Jugoszlávia.

A történelem során kevés olyan ember születik, aki ihletettségével, elméjével és akaratával a gondolatot tetteké és a történelem erejévé változtatja. Egyike volt ezeknek a mi Titónk. Esméi és életműve támaszként és útmutatóként megmarad minden következő nemzedéknek, amelynek tagjait örökké megihletti humánus egyéniségének kiapadhatatlan forrása. Az ifjú nemzedékek követni fogják Tito példamutató következetességét, eltökéltségét a munkásosztályért és felszabadításáért vívott harcban, a gondolatok és a tettek egységéért folytatott küzdelemben, a munkás szerepének az általános emberi fejlődésben való érvényesüléséért vívott ütközetben.

A kumroveci dombokat elhagyva és az életbe lépve a fáradhatatlan cselekvés és a szüntelen forradalmi harc során Tito a munkások városában, Zágrábban, forradalmi útjának számos, legdicsőbb pillanatát élte át. Majdnem hatvan évvel ezelőtt a Nagy Októberi Forradalom részvevőjeként visszatért a forradalmi Oroszországból e városba, azzal a meggyőződéssel, hogy a pártnak osztoznia kell a munkásosztály és a dolgozó tömegek sorsában és harcba kell vezetnie őket. Tito 1928-ban a zágrábi pártszervezet nyolcadik értekezletén megnyerte az első ütközetet a munkásosztály és a párt egységéért. Tito akkori elve, hogy a pártnak a munkásosztály mindennapi létfontosságú érdekeiért vívott harcával kell bizonyítani önmagát, hogy átfogó közös frontot kell kialakítania a dolgozó tömegekkel, és hogy egységesnek kell lennie, ma is érvényes. A zágrábi pártszervezet nyolcadik értekezletének Tito eszméit hirdető visszhangja nagy erővel hallatszik még a későbbiek folyamán is. Tito 1937-től mint főtitkár környezetünkben és másutt is érvényesíteni fogja eszméjét, megteremtve a modern Jugoszláv Kommunista Pártot, felkészítve történelmi szerepének betöltésére.

Josip Broz Tito ebben a városban dolgozott, szenvedett és alkotott. Üldözték, letartóztatták, ítélkeztek felette. Ebből a városból került ki Tito a jobb, a mindannyiunk és az egész világ szebb életéért vívott harcban. Zágráb kommunistái büszkék arra, hogy a város helyi pártbizottságának titkára, Josip Broz, fémmunkás volt. Tito Zágrábban munkálkodott a Horvát és a Szlovén Kommunista Párt megalakításán, mindig azt az eszmét követve, hogy a munkásosztálynak és élcsapatának a nemzet legnagyobb erejévé kell válnia, és hogy vállalnia kell a felelősséget népének sorsáért, kapcsolatot kell teremteni más nemzetek munkásosztályával és testvéri közösségben egységesen harcot kell indítani a szociális és nemzeti felszabadulásért, a szocialista forradalomért. Ez a jelszó életre kelt a népfelszabadító háborúban és a forradalomban, a JKP politikájának fontos irányelvévé vált és mindennap, szüntelenül sikerrel tesz tanúbizonyosságot arról, hogy a többnemzetiségű sorsközösségben jó, rendezett viszonyok alakultak ki az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek között.

Amikor a világon felütötte fejét a fasizmus, Titót nem befolyásolta a

Kominternben folytatott változó viták áramlata. A munkásosztállyal és a néppel szilárd kapcsolatban álló Kommunista Párttal együtt szembeállt a fasizmussal. Negyven évvel ezelőtt épp itt, Zágrábban, az ötödik hazai értekezlet befejezésekor Tito látnoki módon előrevetítette, hogy a következő értekezletet már a felszabadított Belgrádban tartják.

Ma búcsút veszünk főparancsnokunktól, Tito marsalltól. Tito a második világháború hadvezére volt. Annak a forradalomnak a vezetője és hadvezére volt, amelyben a felszabadító háború alatt ütközeteket vívtunk a gyökeres szociális változásokért. Szabad szocialista közösségünk sikerei nagy háborús múltunk alapjaiból sarjadnak, e korszak Tito és Jugoszlávia nevét ismertté tette a világon.

Amikor Tito 1948-ban kimondta Sztálinnak a történelmi jelentőségű „nem”-et, nemcsak a bátorság és az eltökéltség jele volt ez, hanem az egyik legfontosabb mozzanata a kommunista pártok és a szocialista államok közötti egyenrangú viszonyok megteremtésének. Ez a mi „nem”-ünk egyben az öngazgatású szocializmust célzó irányelvünk is volt, amely szilárd lehetett és az is maradhatott, mert pártunk politikájának folytonosságára támaszkodott attól kezdve, ahogy Tito átvette vezetését.

1950-ben ebben az országban kelt életre és került a nemzetközi színtérre az öngazgatás. A népfelszabadító bizottságok önkormányzatának hagyományaira támaszkodva megszületett a szocialista öngazgatás rendszere, amely felszabadította és mozgósította a munkásosztály, hazánk dolgozóinak hatalmas erejét és alkotóképességét, a szocializmus új fényben mutatkozott be, messzeható befolyással a nemzetközi munkásmozgalomra és a modern világban a szocializmusért vívott harcra.

Minden olyan nép, amelynek idegen a dominancia és a hegemonia, a szabadságért és egyenrangúságért vívott harcában kifejezésre juttathatta az elnemkötelezettség mozgalmának alapelveit. Az egész világ tudja, hogy az elnemkötelezettség Tito műve is. Tito lángelméje felismerte, hogy a tömbpolitika elkerülhetetlenül újabb összetűzésekhez vezet és veszélyezteti a világbékét. Csakis az el nem kötelezett és egységes Jugoszlávia őrizheti meg függetlenségét és a maga választotta életmódot. Soha senkit sem fenyegettünk, békeszeretően, becsületes szívvel nyújtunk kezet mindenkinek. Jelenleg azonban Jugoszlávia munkásosztálya és népe — tekintettel hadseregére, az általános honvédelem és az önvédelem rendszerére — senkitől sem fél, csapásra csapással felel, védelmezve Tito és mindannyiunk művét, a szocialista öngazgatást, a függetlenséget és a szabadságot.

Tito azonban nemcsak a miénk, hanem a világ minden szabadságszerető emberé, a szebb jövőért és szabadságért folyó harc minden harcosáé, mert a világbéke fáradhatatlan építője, az emberek és a népek felszabadításának fáradhatatlan harcosa volt. E nehéz időkben, Tito után az el nem kötelezettek mozgalmában nagy úr marad. Tito erőt sugárzó egyénisége és elvhű politikája, Jugoszlávia politikája, országunk sikerei és fejlődése révén sok ország és nép elismerését és csodálkozását érde-

meltük ki, szinte minden jeles államfő, de az egyszerű emberek csodálatát is. Nincs példa arra, hogy egy ilyen kis ország, mint a miénk, ilyen nagy tekintélyt és befolyást szerzett volna a mai világban, mint Jugoszlávia Titónk vezetésével.

A búcsú mérhetetlenül fájdalmas pillanatában, a legkedvesebb elvtársunktól, szeretett elnökünktől való búcsúzáskor a hős városban jól emlékezünk Tito minden szavára, a vele való minden találkozásra. Emlékezünk és emlékezni fogunk arra, hogy Tito mennyire bízott dogozóink következetességében és alkotó munkájában, abban, hogy képesek vagyunk építeni és megvédeni a társult munka új világát.

Kedves Tito elvtársunk, bizalmadat sohasem fogjuk megrendíteni, semmi és senki sem fog bennünket megállítani szocialista öngazgatásunk és elnemi kötelezettségünk, szabadságunk és függetlenségünk útján, a testvériség és egység további megszilárdításában, mert mindezt veled együtt építettük. Mindazért, amit értünk, az egész világért, a szocializmusért tettél, e fájdalmas búcsú pillanatában csak annyit mondhatunk: büszkék vagyunk rád, köszönünk mindent.

Szívünkben örökké cseng az a dal, amelyet neked énekeltünk: „Tito elvtárs, megfogadjuk néked...”

Örök dicsőség szeretett Tito elnökünknek!

Dragutin Plašćnak, a HKSZ zágrábi városi választmánya elnökének búcsúbeszéde.
Zágráb, 1980. május 5.

ÉLETE ÖSSZEFORRT NÉPÉNEK SORSÁVAL

Hatalmas és kimondhatatlan bánat és fájdalom tölti el hazánk minden polgárát. Számtalan alkalommal üdvözöltük itt szeretett Tito elvtársunkat, kifejezésre juttatva csodálatunkat, támogatásunkat, az iránta érzett tiszteletet és szeretetet. Belgrád ma első ízben várja Titót néma csendben. A belgrádiak azt az embert gyászolják, aki életével és munkásságával történelmünk legfényesebb fejezeteit írta.

Minden nemzetünkkel és nemzetiségünkkel együtt a belgrádiak is féltő gonddal és aggodalommal kísérték Tito elvtárs utolsó csatáját. Az életért folytatott küzdelem volt ez, az egyetlen, amelyben nem tudtunk neki segíteni, támogatásunk és hatalmas szeretetünk ellenére sem.

A szeretett Tito elvtársnak küldött utolsó üzeneteink kifejezésre juttatták azt az eltökéltségünket, hogy folytatjuk hatalmas forradalmi életművét. Visszavonhatatlanul és egységesen kifejezésre juttattuk elhatározásunkat, hogy tovább haladunk azon az úton, amelyen oly sikeresen, bölcsen, határozottan és bátran vezetett bennünket.

Ez az egyedüli lehetséges válasz arra, hogy az emberi élet kérlelhettelesen végig érjen. Tito eszményei és forradalmi életműve tovább fog élni valamennyi dolgozónk, Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi gondolataiban és állásfoglalásaiban. Ez az életmű történelmünk legfényesebb szakasza, jelenünk és jövőnk záloga.

Hűségesen kitartva Tito és életműve mellett, mi elsősorban magunkhoz maradunk hűek — szabadok, függetlenek és méltóságteljesek.

A belgrádiak ma utoljára köszöntik a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek legnagyobb fiát.

Itt búcsúztattuk büszkeséggel és itt köszöntöttük örömmel, amikor visszatért békeküldetéseiből. A barátság hidját építette a népek között, megállás nélkül és fáradhatatlanul tágitotta a humanizmus és a szabadság térségeit. Tito, akit az egész világon tiszteltek és szerettek, forradalmi életútjával és művével egy egész korszakot alkotott.

Ritka példa ez a történelemben, hogy egy ember élete és munkássága

ilyen szorosban összeforrt hazájának és népének sorsával és felvirágzásával. Josip Broz Tito egész élete a szocialista Jugoszláviáért, az olyan társadalomért és az olyan társadalmi viszonyokért folytatott küzdelem jegyében telt el, amelyre ma büszkék vagyunk, s amely tekintélyt, tiszteletet és megbecsülést szerzett nekünk az egész világon.

Tito érdeme, hogy forradalmunkat tartósan áthatja a szocialista öngazgatási fejlődésbe, az egész népünk és munkásosztályunk alkotó képességébe vetett rendületlen hit. Nemzeteink és nemzetiségeink ezért szerették oly határtalanul Tito elvtársat, ezért részesítették teljes támogatásban és nyerte el bizalmukat. Tito neve ezért vált világszerte a népek szabadságának és függetlenségének szimbólumává.

Tito nemzetközi tekintélye és hírneve beszédesen bizonyítja forradalmi életművének és egyéniségének nagyságát. Az egész világ nagy figyelemmel, megbecsüléssel és tisztelettel hallgatta Tito szavait, mert elnökünk mindig a szabadságért, a békéért, a népek közötti barátságért és egyenrangúságért, a szocializmusért, a munkásosztály felszabadulásáért, az emberhez méltó, szebb életért szállt síkra. Tito, a bátor és humánus forradalmár, a hadvezér és bölcs államférfi világszerte nagy tekintélynek örvendett. Ezért válhatott neve a szabadságért, a szocializmusért, a békéért és a népek egyenrangúságáért folytatott küzdelem történelmi jelképévé.

Tito tekintélyével párhuzamosan világszerte növekedett hazánk, az új Jugoszlávia tekintélye is. A szabadságért, a szocializmusért, az öngazgatásért, a függetlenségért és az elnemi kötelezettségért folytatott küzdelemével Tito és Jugoszlávia példát mutatott a világ számos felszabadító és forradalmi mozgalmának a szabadságért és a függetlenségért folytatott küzdelemben.

Betegsége idején az egész békeszerető és haladó világ aggódott érte. A világ minden részéből érkeztek az üzenetek, felépülést kívánva neki. Mindez nagy büszkeséggel töltötte el hazánk minden polgárát és dolgozóját. Nagy felismerése volt ez annak, hogy a mi Titónkra oly nagy szüksége van az egész világnak. Tito példáján bebizonyosodott, hogy azt a forradalmárt, aki egész életét és munkásságát népének szolgálatába állította, egyszermind a világ valamennyi népe a magáénak érzi.

A belgrádiak büszkék arra, hogy Tito elvtársat forradalmi tevékenységének nagy része, egészen 1926-tól kezdve, az ő városukhoz fűzte. Büszkék arra, hogy Belgrádban kezdeményezett számos akciót és tett olyan indítványt, amely sorsdöntő volt nemzeteink és nemzetiségeink, de az egész világ számára is.

Amikor egész Európa térdre kényszerült a fasizmus csapásai alatt, Tito itt emelte fel szavát. A látnoki képességű gondolkodó bátorságával, amely csak a világtörténelem nagyjainak a sajátja, harcra szólította népeinket. Tudta, hogy ezzel kifejezésre juttatja szabadságszeretetünket, szabadságvágyunkat. Ugyanakkor tudatában volt annak is, hogy ez a szabadságért vívott harc egyben a kizsákmányolás és igazságtalanság el-

len is folyik. Szocialista forradalmat indított el a testvériség, az egyenjogúság megvalósításáért, minden ember boldogságáért.

E városhoz fűződik Tito elvtársnak szocialista építőmunkánk számos döntő fontosságú eseményével kapcsolatos tevékenysége:

amikor történelmi jelentőségű nemet mondtunk a sztálinizmusnak;

amikor bevezettük a szocialista öngazgatást, a munkáshatalom megteremtésének ezt a lényeges vívmányát;

amikor első ízben gyűltek össze ebben a városban az el nem kötelezett országok vezetői — szembeszállva az erő- és a tömbpolitikával —, hogy felkutassák a béke és a szabadság, a népek közötti egyenrangúság és egyenjogúság új útjait.

A belgrádiak egyszersmind tudatában vannak és büszkék arra, hogy mindaz, amit ebben az országban megalkottunk, minden nemzetünk és nemzetiségünk közös tette. Velük együtt a belgrádiak mindig hozzájárultak, és továbbra is hozzájárulnak szocialista forradalmunkhoz, az öngazgatáshoz, az elnemekötelezettséghez, függetlenségünkhöz és szabadságunkhoz. Mindig megvédjük és megőrizzük forradalmunk e nagy vívmányait, amelyek a szabad emberbe és a szabad nemzeteink és nemzetiségeink együvé tartozásának erejébe vetett hitünkre épülnek. Erre tanított bennünket Tito, hangsúlyozva, hogy testvériségünket és egységünket úgy kell őriznünk, mint a szemünk világát. Ebben az alapvető állásfoglalásban rejlik Tito ereje és a mi erőnk. Ebben volt, s ebben is lesz.

Városunk örökké emlékezni fog Tito jelenlétére és gondoskodására, érdeklődésére mindaz iránt, ami jelentőséggel bírt Belgrád és lakosai élete szempontjából. Emlékezni fogunk Titónak e város fejlődéséhez való felbecsülhetetlen hozzájárulására.

Tito elvtárs mindig serkentette az alkotóerőket, bátorította, útbaigazította, tanáccsal és elvtársi bírálattal segítette őket, hogy áthidalják a nehézségeket és kiküszöböljék a fogyatékoságokat.

Akárcsak hazánk más vidékein is, Tito elvtárs itt is mindig élénken érdeklődött és szakadatlanul az öngazgatási viszonyok fejlesztésén, a dolgozó helyzetének javításán és a belgrádi dolgozók létfontosságú kérdéseinek megoldásán fáradozott.

A belgrádiak mérhetetlenül büszkék arra, hogy Tito elvtárs polgártársuk volt. Mindaddig, amíg Belgrád fennáll, élni fog benne Tito elvtárs alakja, amelyben a forradalmár és a látnoki képességű gondolkodó elválaszthatatlan az akció egyszerű emberétől, a humanista, megalkuvást nem ismerő osztályharcostól. Ilyen volt Tito elvtársunk. Ezért szerette őt népünk és fejezte ki iránta érzett hatalmas szeretetét és tiszteletét.

Büszkék voltunk arra, hogy Tito a miénk, hogy mi Titóé vagyunk, hogy a nép és Tito egyet jelent.

Tito azt mondta, hogy egy ország népének nagyságát abból is meg lehet ítélni, milyen magatartást tanúsít a nehéz helyzetekben.

A belgrádiak Jugoszlávia valamennyi nemzetével és nemzetiségeivel

együtt mindig emlékezni fognak ezekre a szavakra, a szeretett Tito elvtárs halála felett érzett mérhetetlen fájdalomukban. Erőnk és ihletünk forrása az marad és az lesz, ami Titóé is volt: a nép, a munkásosztály, a testvériség és egység, a szilárd és egységes Kommunista Szövetség, a szocialista öngazgatás és dolgozóink alkotóereje, szabadságunk, függetlenségünk, elnemi kötelezettségünk. Forradalmunk e nagy vívmányait oly módon őrizzük meg, hogy továbbfejlesztjük, gazdagítjuk és megvédjük őket minden támadástól. Így él majd Tito után is Tito életműve.

Folytatva Tito életművét, Belgrád kommunistái, munkásosztálya, harcosai, ifjúsága és polgárai, nemzetünkkel és nemzetiségeinkkel együtt megőrzik Tito elvtárs mindig élő emlékét.

Ezért ma is büszkén és emelt fővel mondjuk:

Mi Titóé vagyunk, és Tito örökké velünk lesz!

Örök hála és köszönet forradalmunk vezetőjének, a szocialista Jugoszlávia megteremtőjének, szeretett Josip Broz Titónknak!

Dušan Gligorijevićnak, a KSZ belgrádi városi választmánya elnökének búcsúbeszéde. Belgrád, 1980. május 5.

TITO SZÁZADUNK KORSZAKALKOTÓ SZEMÉLYISÉGE

Mi, jugoszláv kommunisták különféle körülmények között gyülekeztünk, amelyeket az idő és a történelem kényszerített ránk, súlyos és drámai helyzetekben. Voltak örömteli, győzelemtől megszépített óráink is.

Évtizedeken át Tito vezetésével gyülekeztünk, hogy megállapodjunk hazánk mindennapi és sorsdöntő kérdéseiben. Ezúttal, sajnos, azon szomorú alkalomból gyűltünk össze, hogy kinyilvánítsuk tiszteletünket és köszönetünket az iránt az ember iránt, aki oly sokat tett pártunkért és népünkért, aki oly sokat jelentett számunkra. Pártunk hatévtizedes, drámai korszakában egy határozott és bátor, mélyen erkölcsös ember, harcos és vezető tevékenykedett, aki életének utolsó pillanatáig számtalan nemzedéket ihletett meg példamutatásával — ez az ember Tito elvtárs volt.

A Jugoszláv Kommunista Párt ebben az időszakban foglalta el helyét a történelemben. Titóval sorsdöntő napokat éltünk át a szociális és nemzeti felszabadulásért vívott harcban. Vívmányainkhoz hasonló nemigen van a történelemben, és ezért a világ elismeréssel adózik.

Tito elvtárs alakította ki a jugoszláv forradalom platformját és programját. De ennél sokkal többet tett: életre is keltette ezt a programot a jugoszláv kommunisták bátor és szilárd szervezete élén, amely sohasem rettent vissza az áldozatoktól.

Nem könnyű vázolni Tito személyiségét, tartalmas és hosszú, harcos életútját, amely eszményien egygyéforrt hazánk hatévtizedes forradalmi harcának történetével.

Életéről szólva egy alkalommal Tito elvtárs azt mondta, hogy élete nem volt könnyű, de örömmel élte és most sem választana másmilyet.

Josip Broz Kumrovecben, a kis zagorjei faluban született, azon a vidéken, ahol öt évszázaddal ezelőtt a jobbágyok és a parasztok Matija Gubec vezetésével bátran harcoltak „az általános szabadságért és osztályegyenlőségért, az általános adókötelezettségért és az általános honvédelmi kötelezettségért...”. Tito elvtárs is harcba vezette a népet „az általános szabadságért és osztályegyenlőségért”, a haza megvédéséért.

Gubecot tüzes trónra ültették és izzó koronát tettek a fejére. Titónak is számtalanszor tüztek ki vérdíjat a fejére és szánták vesztőhelyre. Akár földije, Matije Gubec, származásánál fogva Tito is parasztfiú volt, az éhezők, a jogfosztottak és védtelenek táborából. Tragikus sorsú honfitársától, Matijától eltérően azonban, aki nem tudta a szegénység és tudatlanság béklyóit lerázni, Tito nem ismerte a vereséget. Nem azért, mert nem voltak vagy nem lehettek volna vereségek, hanem azért, mert nem ismerte el őket! Mindaddig, amíg az ember él, van remény arra, hogy kikerüljön a nehézségekből — vallotta Tito.

Hetven évvel ezelőtt kapta meg munkakönyvét és a Szocialista Párt tagsági igazolványát. Alig huszonegy éves, amikor háborúellenes propaganda miatt letartóztatják, és egy időre a péterváradi börtönbe zárják. A nyirkos és sötét cellában ébren is azokról a jól ismert tömegekről álmodik, amelyek feltartóztathatatlanul hömpölyögnek előre, tűzvörös lobogók alatt.

Fiatalkori álmait később Tito forradalmi tettével valóra is váltotta. Részvevője volt az októberi forradalomnak, a hazai munkásság számtalan akciójának kezdeményezője és szervezője, zászlóvivője a frakciók elleni harcnak, a párt egységéért vívott küzdelemnek, bátor minden csatában. Mindenkor szálfaegyenesen és emelt fővel haladt előre.

A rendőrség és a bíróság előtt tanúsított bátor magatartása — amikor Zágrábban, 1928-ban kijelentette: „Nem érzem magam bűnösnek . . . mert nem ismerem el ezt a bíróságot, csak a pártom ítéletét fogadom el . . .” — számos nemzedékre hatott ihlető erővel. Még egy polgári lap tudósítója is a következőket jegyezte fel Tito elvtárs magatartásáról az említett per kapcsán: „Arcában van valami azokból a vonásokból, amelyek az acélra emlékeztetnek”. Miután ötévi rabságra ítélték, Tito elvtárs a börtönben is forradalmár volt és aktivista — tanult, fordított, szervezett, sztrájkolt, elvtársi kört alakított ki maga körül, bátorított.

Amikor a harmincas évek elején a Jugoszláv Kommunista Párt képviselőjeként Moszkvába került, Tito előadásokat tartott a nemzetközi pártkáderek politikai iskolájában. Mindmáig talány, hogy mikor és hol tudott felkészülni mindezekre a bonyolult feladatokra, mikor egész élete harc és kötelesség, gond és áldozatos lemondássorozat volt. Hányszor kellett fedőnevet cserélnie, hány igazolványt és útlevelet, hány legális és illegális tartózkodási helyet, hányszor adtak ki ellene körözőlevelet, és hányszor tüztek ki vérdíjat a fejére!

Negyvenötödik életévében, a forradalmi munkásmozgalomban folytatótt huszonhét évi harc után, Josip Broz életében a legfelelősebb feladatok elé került. 1937-ben, a második világháborút megelőző viharos napokban a Jugoszláv Kommunista Párt élére állt és megszilárdította eszmei alapját, stratégiáját és politikáját. Azóta, négy évtizeden át, mozgalomunk minden sorsdöntő pillanatában és döntésében kifejezésre jutott Tito akarateréje, tisztánlátása, elszánt, bátor állásfoglalása.

Tito elvtárs szorosan együttműködött a III. Internacionálé keretében

a világhírű forradalmárokkal: Pieckkel, Togliattival, Dimitrovval, Kuusinennek és másokkal. Sorsdöntő korszak volt ez, a kommunista és munkásmozgalom lappangó válságának korszaka, amelyet a bürokratikus dogmatizmus táplált és visszafojtotta a forradalmi lendületet. Ebben az időszakban az antifasizmus nemcsak mozgósító tényező volt az emberi faj fennmaradása érdekében, hanem útmutatás is a másfajta, demokratikusabb és igazságosabb emberi viszonyok megteremtésére.

Valamennyien meggyőződhattünk, hogy Tito elvtárs milyen jól ismerte az életet és milyen kifinomult arányérzéke volt. Mindenkor szembeállt a sablonossággal, a dogmákkal, de hozzá hasonlóan senki sem tudta az általánosban meglátni az egyedit, a kollektívban az egyénit. Tito elvtársnak ez nem tanult képessége, hanem osztályrésze volt, hiszen maga is a proletárok, a kizsákmányoltak és leigáztak, az elítéltek sorában osztozott. Látnokisága élettapasztalatából eredt, mivel az életet mindig nyitott szemmel és éberén figyelte. Forradalmunk sorsdöntős stratégiai határozataiban mindig reálisan és előrelátóan felmérte a helyzetet, s a maga élettapasztalata alapján szerves egységbe fűzte az egymástól távol eső, de azonos jellegű irányzatokat és folyamatokat. Ez érzékelteti egyéniségének nálunk még nem tapasztalt hatalmas erejét.

A pártban a frakció elleni harcot 1928-ban kezdte, Zágrábban, de csak akkor tudta befejezni, amikor a párt élére került. Nem üldözte a frakciósokat. Minden kommunista elé világos célt és feladatot tűzött. Mindennek eredményeként kialakult a cselekvési egység, ez pedig módot adott rá, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt eredményesen túljusson a kor minden viharán és összetűzésein.

Nagy jelentőségű volt Tito elvtársnak az az irányvétele, hogy a pártba becsületes, tekintélyes és köztiszteletnek örvendő emberek kerüljenek. Az ilyen emberek harcos mivoltukkal és példás magatartásukkal nagy befolyást gyakoroltak környezetükre. Magasrendű erkölcsükről és öntudatukról ékesen tanúskodik az a tény, hogy a 12 000 párttag közül — ennyi tagja volt a háború előtt a Kommunista Pártnak — 9000 hősi halált halt a népfelszabadító háborúban. A tömegek előtt ez is csak fokozta a kommunisták tekintélyét.

A hitleri Németország és a fasiszta Olaszország Jugoszlávia elleni támadása előtt, az illegálitásban lezajlott V. országos értekezletet zárva Tito ezt mondta: „Eltársak, sorsdöntő napok előtt állunk. Előre, a végső harcba. A következő értekezletet az idegenektől és a kapitalistáktól egyaránt felszabadított hazánkban kell megtartanunk”. Tito nem inogott meg a fenyegető fasizmus sötétsége előtt, és nem félemlítette meg a fasizmus fegyvereinek ereje.

Miután hazánkat leigázták, elárulták, feldarabolták, amikor elárasztották a megszállók, a quislingek és ötödik hadoszloposok, a pártvezetőség — élén Tito elvtárral — megfontolt határozatot hozott az általános felkelés megindításáról, a harcok szakadatlan folytatásáról, hogy

a felkelés tömegmozgalommá és olyan háborús tényezővé válják, amelyekkel az ellenségnek és a szövetségeseknek is egyaránt számolniuk kell.

Több volt ez a bátorságnál és látnokiságnál!

Egyedül a Jugoszláv Kommunista Párt állt ki Jugoszlávia egysége mellett és indította meg a harcot Jugoszlávia minden részében.

Csak most látjuk igazán, mekkora jelentőségű volt az a határozat, hogy a felszabadított területen mindenütt a régi hatósági szervek helyett újakat — népfelszabadító bizottságokat — kell létesíteni, hogy milyen történelmi jelentőségűek voltak az AVNOJ által 1943-ban Jajcában hozott határozatok Jugoszlávia összes nemzetei és nemzetiségei egyetlen képviseleti testületének és Jugoszlávia Nemzeti Bizottságának megalakításáról.

Tito elvtárs számára a nemzeti kérdés Jugoszlávia forradalmi harcának és egységének fő kérdése volt. Hangsúlyozta, hogy minden nemzetnek vállalnia kell a felelősséget saját sorsáért, a Kommunista Pártnak pedig élcsapattá kell válnia, és arra törekednie, hogy a nemzet alapvető erejeként serkentse az együttműködést csakúgy, mint a többi nemzettel és nemzetiséggel való kapcsolatok fejlesztését.

Ebben a Jugoszláviára nézve sorsdöntő irányvételben alapoztuk meg hazánknak a más népekkel és országokkal való együttműködését, ebből fogant meg az önállóság és a mások belügyeibe való be nem avatkozás politikája, amely a szocialista országok és a kommunista pártok közötti kapcsolatokra nézve továbbra is időszerű.

Tito és pártunk számára világos volt, hogy nem folyhat tömeges harc, ha a tömegek nincsenek tudatában annak, hogy a jobb és igazságosabb életért küzdenek. Ezt vallották a nemzetközi kommunista mozgalom azon tézise ellenére is, hogy az antifasiszta harcot nem szabad egybefűzni a szociális forradalommal. Forradalmi antifasiszta hadviselésünk alapvető kérdése volt ez. Ezért is kezdhettünk bele az általános népfelkelésbe, nem pedig a diverziós harcmódba, s ezért nem kellett arra várnunk, hogy mások szabadítsanak fel bennünket.

Forradalmunk tudatában volt tehát nemzetközi kötelezettségeinek, mind az internacionalista, mind pedig a fasizmus elleni közös harccal összefüggésben álló szélesebb körű kötelezettségeinek. Forradalmunk a háború egész idején harminc-egynéhány nácifasiszta s más megszálló, valamint quisling hadosztályt kötött le — háromszor annyit, mint amennyi az afrikai fronton volt.

Az 1948. év úgyszintén sorsdöntő volt mozgalmunk történetében. Ez az év ugyanolyan történelmi jelentőségű, mint a népfelszabadító harcban elért sikereink. Ekkor a szocialista országok és a kommunista pártok közötti viszonyok kérdése, a szuverenitás tiszteletben tartásának és a szocializmus fejlesztésének önálló útjára való jog tiszteletben tartásának kérdése merült fel. Tito ekkor sem hajtott fejet, ekkor sem hátrált meg. Hítt a forradalmi igazságban. Nem tett engedményeket a hazánk sorsára

és a nemzetközi kommunista mozgalom jövőjére nézve is oly jelentős kérdésekben.

Forradalmunk humánus jellegéből, tömegességéből, a népfelszabadító bizottságok tapasztalataiból, a tömegek erejébe vetett hitből született meg három évtizeddel ezelőtt öngazgatásunk. Tito elvtárs az e történelmi út kezdetét Marx ismert jelszavával: „A gyár a munkásoké!” jelölte meg, s e jelszót valóra is váltotta. Ezáltal igen nagy mértékben fokozódott többnemzetiségű közösségünk szilárdsága, s kialakult a szocializmus demokratikus és humánus tartalma.

Tito elvtárs tudta és érezte, hogy az elmúlt nehéz időkben, de az előttünk álló időszakban is, pártunk forradalmi akcióegységéhez nem elegendő csupán a fegyelem. Ehhez a lehető legnagyobb fokú demokratizmusra és a párt közvéleményének tiszteletbe tartására van szükség. Tito elvtárs, noha mindenkor a szilárd fegyelem mellett volt, okkal ellenezte tehát, hogy „fejét vegyék” azoknak az embereknek, akik munkájukban bizonyos hibákat követnek el. Az elvtársiasság és a bizalom, az emberhez való humánus viszonyulás elve értékes örökségünk marad.

A szocialista Jugoszlávia lényétől idegen a tömbhöz tartozás. Tito ezt világosan látta, és szilárd meggyőződése volt, hogy a tömbök pusztasága is fokozza a világ veszélyeztetettségét. Ezért is lépett történelmi akcióba mint az el nem kötelezett mozgalom egyik megalapítója. Tito elvtárs ugyanebben a szellemben hangsúlyozta a kommunista pártok és a szocialista országok közötti egyenrangú viszonyok szükségességét.

Tito elvtárs azonban világméreteken is jelképpé vált: a humánus szocializmusért, a gondolat szabadságért, az alkotómunkáért, az igazságért, a testvériségért és egységért, az egyenrangú viszonyokért, a békés világért folyó harc szimbóluma lett. Egyedülálló példa a világtörténelemben.

Tito a szó fizikai értelmében távozik közülünk. Távozik sorainkból a forradalmár és a harcos, a munkás és az államférfi, a főparancsnok és az elnök, az az ember, aki bátorságunkat és harcunkat, akaratunkat és törekvéseinket, békénket és szabadságunkat testesítette meg.

Nem halljuk többé azt a hangot, amely oly gyakran szólt a mi nevünkben, amely a válságos pillanatokban serkentette harckészségünket, fokozta morálunkat, megszilárdította meggyőződésünket. Tito velünk örült a sikereinknek, de azonnal felfigyelt a fogyatékosokra és mindarra, ami veszélybe sodorhatta volna fejlődésünket és a tömegek alkotótevékenységét.

Búcsúzunk Tito elvtárstól. Művei és eszméi azonban tartós útmutatóink maradnak. Megmarad kötelezettségünk és felelősségünk, hogy tovább munkálkodjunk azon a nagy művön, amelyet Titóval együtt teremtettünk meg.

Tito távozik, de megmarad soha el nem múló szeretetünk és tiszteletünk a nagy ember és államférfi iránt. Továbbra is ihletet merítünk roppant akaraterejéből és az akciókban megnyilvánult eltökéltségéből.

Lenyűgöző példamutatásával arra tanított bennünket, hogy osztozzunk hazánk és népünk sorsában.

Búcsúzunk Titótól. Ő azonban választ hagyott a kérdésekre, amelyek e pillanatban is felmerülnek előttünk — kik vagyunk, mik vagyunk, hogyan folytatjuk tovább utunkat, hogyan maradunk fenn és haladunk előre? Tito vezetésével kellőképpen megértünk és megerősödünk annak tudatában, hogy sziklaszilárd országgént csak mint összes nemzeteink és nemzetiségeink egyenrangú szocialista közössége maradhatunk fenn. Mint az öngazgatók társadalma, amelyben a dolgozó és érdeke a szocialista és társadalmi haladás mércéje. Hogy jövönk abban van, ha minden baj ellenére is el nem köteleztünk és a magunk ura maradunk. Testvériség és egység, öngazgatás és elnemkötelezettség — ez a három fő elv, amelyen a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alapul, és amelyeket továbbra is tiszteletben tart.

Sorsunk ma a saját kezünkben van. Ez tudatunkba és szívünkbe vésődött. Hazánk a testvéri népek független szocialista közössége; a békéért, a népek egyenrangúságának és függetlenségének elve alapján a sokoldalú nemzetközi együttműködésért folytatott harcban tevékeny ország marad továbbra is.

A búcsú Tito elvtárstól fájdalommal tölti el mindannyiunk szívét, sőt világszerte még számos emberét — aki ismerte vagy hallott róla. Tito korszakalkotó személyiség volt. Büszkék vagyunk rá, hogy Tito kortársai vagyunk. Azáltal viszont, amit nekünk örökül hagyott, Tito a jövő embere is. Nincs az az erő, amely elhomályosíthatja művét, lángját olthatja annak a fáklyának, amelyet oly sokáig hordozott a sötét és viharos időszakokban.

Ebben a szomorú órában lehajtott fővel állunk mély tiszteletünk jeléül. Szorosan tömörülve állunk a felelősség előtt, amelyet csak egységben viselhetünk. Tito művének örökösei nemcsak a kortársak lesznek, hanem a Tito példájától és harcától ihletett eljövendő nemzedékek is.

Az a roppant erkölcsi kötelezettség hárul ránk, hogy folytassuk e nagy művet, és szavainkat új eredményekkel igazoljuk.

Dicsőség Tito elvtársnak!

Stevan Doronjskinak, a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottsága Elnöksége elnöklőjének búcsúbeszéde.
Belgrád, 1980. május 8.

EZ A FÁJDALMAS BÚCSÚ ÚJ ERŐK FORRÁSA LESZ

Munkásosztályunk, dolgozóink és polgáraink, a Jugoszláv Kommunista Szövetség, ifjúságunk és fegyveres erőink tagjai számára, de egész szocialista öngazgatású közösségünknek elérkezett a legfájdalmasabb pillanat, amikor Tito elvtárstól búcsúzunk.

Drága Tito elvtárs, az emberek milliói napokon át némán, nagy szorongással, de bizakodással követték utolsó küzdelmedet. Lelkünk mélyén azt kívántuk, hogy most is győzelmet arass. Életed utolsó pillanatáig hittünk a csodában, a lehetetlenben, hisz Te sohasem torpantál meg. Csúpan a természet könyörtelen törvényei előtt hajoltál meg, csaknem kilenc évtizednyi, hőstettekkel és szenvedésekkel, mérhetetlen lemondásokkal és szüntelen harccal teli életed végén, amelyben önzetlenül áldoztad minden erődet.

Ezekkel a gondolatokkal és érzésekkel búcsúzunk ma Tőled mindannyian, elvtársaid és harcostársaid, a Jugoszláv Kommunista Szövetség — amelyre rányomtad egyéniséged bélyegét —, hazánk munkásosztálya — amelynek keserű sorsából emelkedtél ki —, nemzetünk és nemzetiségeink összes dolgozóit és polgárait.

Ebben a szomorú órában, legendás híró főparancsnokunk színe előtt, a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg dicső harcosai a háború 365, köztük 341 jugoszláv, 21 olasz, 1 orosz, 1 francia és 1 hazánkban alakult bolgár brigádjának harci zászlaját engedték félárbocra.

Szavakkal ki sem fejezhető, hogy mennyire fájlaljuk távozásodat, de az sem, milyen büszkék vagyunk, hogy a miénk voltál; hogy évtizedeken át biztos utakon vezettél bennünket; hogy együtt alakítottuk ki, fejlesztettük és erősítettük munkásosztályunk forradalmi élcsapatát; hogy nemzetünk és nemzetiségeink milliós tömegeit fogtad össze, tömörítetted és vitted a győztes népfelszabadító háborúba és a szocialista forradalomba; hogy érvényre juttattad szociális és nemzeti jogainkat és érdekeinket, hogy boldogabb társadalmat és humánusabb emberi viszonyokat alakítottunk ki; hogy megteremtettük nemzetünk és nemzetiségeink testvé-

riségét és egységét. Közösen, merészen egyengettük szocialista öngazgatású társadalmunk létrehozásának és föderatív közösségünk sokoldalú erősítésének útjait.

Most Nélküled maradunk, de megbonthatatlan egységben és mindenkor készen arra, hogy mi és az eljövendő ifjú nemzedékek is bátran haladjanak azon az úton, amelyet Veled együtt a forradalom első napjaitól kezdve, küzdelmeink, megpróbáltatásaink árán és sikerrel törtünk magunknak. Veled leltük meg a boldogabb jövő megteremtését célzó és a világ minden táján élő népekkel való szoros együttműködés fejlesztését szolgáló megoldásokat. Nem csak mi, de a világ is egy fáradhatatlan békeharcost veszített Benned.

Amikor 43 évvel ezelőtt pártunk élére kerültél, új korszakot nyitottál nemzeteink és nemzetiségeink történelmében. Amit pártunk, munkásosztályunk, dolgozóink és polgáraink emberi és nemzeti szabadságunk kivívásában elértek, elsősorban a Te érdemed. Határozott és biztos vezetéssel a vereséget akkor sem ismertük, amikor küzdelmeink és erőfeszítéseink az eget ostromolták. Szóval és tettel arra tanítottál bennünket, hogyan oldjuk meg a legbonyolultabb feladatokat is. Egy elmaradott országból, amely nemrégén még megvesztegetésül szolgáló aprópénz volt az idegen hatalmak kezében, amely az idegen hódítókkal és elnyomókkal szemben tehetetlen volt, amelyet nemzeti elnyomás és kizsákmányolás, nyomor és nincstelenség rombolt, az általad csaknem fél évszázadon át vezetett harcban megszületett az új Jugoszlávia, az a társadalom és rendszer, amely a történelemben is új korszakot nyitott.

Biztos léptekkel haladtál élünkön, miközben közösségünket építettük és felépítettük, 1941-től kezdve az AVNOJ I. és II. ülészakán át a mai alkotmányos rendszer megteremtéséig. A haza felvirágzásáért folyó harcunkban és törekvéseinkben műved mindenkor ösztönzéseként, útmutatóként, erőként és ihletőként lesz velünk.

A szocialista öngazgatás demokratikus és humánus társadalmát, a nemzeteink és nemzetiségeink testvériségén és egységén alapuló új és eredeti társadalmi közösséget hoztuk létre. Ezen alapokon állandóan fokozódik szilárdsága, amelyet semmiféle erő sem törhet meg. Az a közösség ez, amelyre tagjai büszkék, amelyből a humanizmus, az emberi szolidaritás, a béke és baráti együttműködés, az emberek, a népek és az országok közötti egyenjogúság és kölcsönös megbecsülés ragyogó eszméi megszire sugároznak. Ez a közösség törekvéseink és harcunk gyümölcse, amely a történelem során még sokáig magán fogja viselni egyéniséged jegyeit, keletkezésének ideje pedig Tito korszakaként marad meg nemzeteink és nemzetiségeink tudatában. Mindezért, drága Tito elvtárs, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság örökre hálás marad Neked.

Veled együtt úgy dolgoztunk és építettünk, mintha örökké béke volna, de úgy készülődtünk, mintha már holnap kitörhetne a háború. E szavaidat következetesen valóra váltottuk, felkészültünk arra, hogy megvédjük hazánk minden talpalatnyi földjét, őrizzük szabadságunkat, szo-

cialista öngazgatási rendszerünket, hazánk szuverenitását és függetlenségét. Meggyőződésünk, hogy úgy adózunk Neked leghívebben, ha továbbra is ezt cselekedjük.

Aminthogy mai társadalmi közösségünk képét még a legsötétebb reakció, a fasiszta dühöngés és terror idején vázoltad, ugyanúgy a nyomásgyakorlás és a belügyeinkbe való beavatkozási kísérletek összes formáival szemben tanúsított ellenállás során, a hidegháború és a tömbökre szakadás legveszélyesebb korszakában, de más súlyos körülmények között is felismerted és egyengetted a béke útját. Az atomháború veszélyével szembenező mai világ egyedüli választásaként tekintettel az elnemkötelezettség politikájára és fáradhatatlanul küzdöttél érvényesítéséért. Neved és tevékenységed beleépült az elnemkötelezettség politikájának összes eredményébe és vívmányába, elveinek következetes alkalmazásába.

Rendületlenül bízva abban, hogy létünk és jövőnk csakis a Te utadon lehetséges, továbbra is világszerte mindenkinek a barátság, egyenlőség és együttműködés jobbát nyújtjuk, ahogyan Te titted. Vezetéseddel a világ csaknem minden országával barátságot és baráti együttműködést alakítottunk ki, és fejlesztettünk eredményesen, tekintet nélkül az országok társadalmi rendszerére. Ezt tesszük továbbra is, még határozottabban.

Mi a barátság és együttműködés jobbát nyújtjuk mindenkinek, és ugyanúgy a másokét is elfogadjuk. Ebben Te felülmúlhatatlan voltál. Mindent elkövetünk, hogy minél kevésbé érezzük meg az egész szabadság- és békeszerető világot ért veszteséget.

Ebben a vigasztalhatatlan órában is büszkék vagyunk, hogy eszméidet és művedet új lendületté és törekvésekké érleljük. Nagy műved tovább él nemzetekben és nemzetiségekben, munkásosztályunkban, az emberi boldogságért vívott rendületlen harcunkban.

Búcsúzva Tőled, hazánk minden dolgozója és polgára köszönetet mond Neked legértékesebb vívmányodért — hogy szabadon irányítjuk sorsunkat, fokozzuk önbizalmunkat, a szabad emberek, testvéri nemzetek és nemzetiségek erejét. Minden nemzet és nemzetiség önállóan, a maga akaratából, egyhangúlag és visszavonhatatlanul választotta utadat és vezetésedet.

Feszült légkörű, megosztott, felkorbácsolt és nyugtalan világunkban hazánk számára előkelő helyet teremtettél a nemzetközi közösségben azáltal, hogy szocialista közösségünk a világ szabadságának, előrehaladásának, szilárdságának és biztonságának megbízható tényezője. Ez marad a jövőben is.

Búcsúszavainkban el szeretnénk mondani, hogy gondolatainkba és érzéseinkbe mélyen belevésődtek és tartósan megmaradnak a nevedhez és művedhez fűződő korszakalkotó törekvések, a legújabb történelmünk folyamatait megváltoztató események. Rámutattál, hogy a társadalmi fejlődés mozgatóerőit meg kell érteni, hogy az osztályellenséggel és a nép ellenségeivel vívott harcban határozottságra és bátorságra van szükség,

hogy a világos és egyszerű megoldások felkutatására készen kell állnunk a legbonyolultabb helyzetekben is, forradalmunk sorsdöntő pillanataiban. Lelkedből és lényegedből állandóan forradalmi optimizmus sugárzott. E tulajdonságaidat életed, harcos és alkotómunkád minden órájában bizonyítottad.

Egyéniséged, a forradalmár, a hadvezér, a harcos, az ember, a népvezér történelmi jelentőségű egyénisége örök emlékként, útmutatóként és tanulságként épült be harcunk és forradalmunk minden szakaszába.

Dicső népfelszabadító harcunk és szocialista forradalmunk, közösségünk, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság, nemzetünk és nemzetiségeink egyenlősége, testvérisége és egysége, hazánk szuverenitása és függetlensége, erős Jugoszláv Néphadseregünk, az elnemkötelezettség és a béke, a világ összes országaival és népeivel való demokratikus és egyenjogú együttműködés, az ember boldogsága és a szocializmus — mindez magán viseli Tito korszakalkotó egyéniségének kitörölhetetlen jegyeit. Megfogadjuk Neked, hogy programunkat továbbra is a Te útmutatásod szerint alakítjuk, hogy forradalmunk olyan marad, amilyen volt: megingathatatlan alapvető elhatározásaiban, humánus azokban a törekvéseiben, hogy állandóan bővítsük az emberi szabadság tereit, és meg nem alkuvó mindazokkal szemben, akik vívmányait veszélyeztetik vagy folyamatait szándékozzák eltéríteni.

Tito elvtárs, lerombolhatatlan és hatalmas műved örökre velünk marad. Tudatában vagyunk annak, hogy Téged csak mi mindannyian, az öngazgatás állandó fejlesztésének, valamint nemzetünk és nemzetiségeink testvériségének, egységének és egyenlőségének útján, szilárd egységbe tömörülve helyettesíthetünk.

A munkásosztály és az összes dolgozó új, büszke és szilárd társadalma a széles látókörű és biztos távlatú öngazgatók, tudatos és szabad emberek társadalma marad. A világosan vázolt irányvonalakat követő és megingathatatlan embereké, akik tudatában vannak mindannak, amit ki-harcoltak és elértek, tudják, mit kell védelmeznüik és óvniuk, mi a teendőjük a jövőben. Jugoszlávia a testvérnemzetek és -nemzetiségek országa marad, amelynek a nemzeti szabadsággal, szuverenitással és egyenlőséggel kapcsolatos eszméidet valóra váltva kutatták fel együvé tartozásuk, testvériségük és egységük állandó erősítésének útjait. Senki és semmi sem térít el bennünket erről az útról, amelyen kitartóan és fáradhatatlanul vezetnél minket.

Határozottak és készek vagyunk arra, hogy a szemünk világaként őrizzük és állandóan gazdagítsuk szabadságunkat, független és öngazgatású közösségünket — a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságot.

Az elvesztésed miatti fájdalomban és a mély gyászban osztozunk családtagjaiddal, de büszkék vagyunk mindarra, ami voltál, ami maradsz és amit magad után hagysz. És a soha el nem múló fájdalommal telt búcsúzást közös erőfeszítéssel, a közösen és Veled együtt kijelölt útra való új erőgyűjtés forrásává alakítjuk át. Egész életed során önzetlenül ma-

gadra vállaltad a küzdelem, a munka, a gond és a felelősség óriási ter-
hét. Kevés olyan ember volt a történelemben, — még a legnagyobbak
között is —, aki hozzád hasonlóan életútja végén nyugodtan és büszkén
nézhet vissza. E hosszú és küzdelmes úton úgy haladtál végig, hogy ne-
vedet biztosan beírtad a történelembe.

Nyugodjál békében!

Köszönet és dicsőség Tito elvtársnak!

Lazar Kolisevszkinék, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Elnöksége elnö-
kének búcsúbeszéde.

Belgrád, 1980. május 8.

TITO NEVE ÖSSZEFORRT A JELENKOR TÖRTÉNELMÉVEL

Elvtársnők és elvtársak!

A könnyörtelen halál elragadta tőlünk Tito elvtársat. Hosszú és termékeny élete ellenére is úgy tűnik, hogy az államférfi — a munkásosztály és a dolgozók szabadságáért, az emberek, a népek és országok közötti jobb viszonyokért küzdő harcos — kivételes alkotótevékenységének szinte a kellős közepén távozott el közülünk.

Kétségtelen, hogy népünknek, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek ezt az évszázadot Tito neve fogja jelképezni, s hogy életművének eredményei tartósak maradnak. Hazánkban, amelynek történetét a néptömegeknek a szociális és nemzeti elnyomás ellen, a feudális uralom és a kapitalista kizsákmányolás ellen, a hódító tervek és az érdekszférák ellen vívott szüntelen harca jellemzi, csak Titónak sikerült úgy mozgósítania és megszerveznie nemzeteinket és nemzetiségeinket, hogy az évszázados felszabadulási törekvéseket győztes csatára váltsák.

Az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek szilárd szocialista közösségének megteremtése, a dolgozók öngazgatása, a testvériség és egység, a szocialista fejlődés sajátos útja, az elnemi kötelezettség és szocialista forradalmunk többi nagy vívmánya tanúskodik Tito életművének nagyságáról és jelentőségéről.

Századunkban Lenin indította el a szocializmus és a szocialista forradalmak győzelmének folyamatát, ezért a maga idejének és ennek a folyamatnak a jelképévé vált és az is maradt. Tito életművének jelentős rész jutott a szocializmus világfolyamatának a jelenkori feltételek közötti kibontakozásában. Tito megjelölte a szocialista országok és mozgalmak egymás közötti viszonyainak alapelveit, s elindította a világ új társadalmi és államközi viszonyainak megteremtésére irányuló folyamatot. Ezáltal munkássága túlnőtte Jugoszlávia határait, Ő pedig a mai világ legragyogóbb alakjainak sorába lépett. Tito neve összeforrt a jelenkor történelmével.

Az emberiség történetének egy nagy korszaka talált emberére Titóban,

olyan emberére, aki megértette korát, és óriási erővel egyengette e kor problémáinak megoldását.

Ezért szerzett oly nagy tekintélyt világszerte az emberek és néptömegek, barátai és ellenségei körében egyaránt.

Most, hogy a szó fizikai értelmében is búcsút veszünk tőle, összes szervezeteink nevében, dolgozóink nevében elismeréssel és köszönettel adózunk neki mindazért, amit tett, s megfogadjuk, hogy le nem térünk arról az útról, amelyet Ő jelölt ki számunkra.

Engedjék meg, elvtársnők és elvtársak, hogy röviden vázoljam életútját.

Josip Broz 1892 májusában született, Hrvatsko Zagorje egy kis falujában, Kumrovecban. Apja horvát, anyja szlovén volt, családja szegény sorsú, meglehetősen népes parasztcsalád. Ez a körülmény igen korán már az elemi iskola elvégzése után arra kényszerítette, hogy elhagyja szülőhelyét és „vándortarisznyával a vállán” elinduljon a világba. Szakmát tanult, Sisakban szakképzett géplakatos lett, majd — az akkori szokások szerint — vándorolt a világban. Bejárta Horvátországot, Szlovéniát, Ausztriát, Németországot, Csehországot. Már Sisakban, tizennyolcadik életévében csatlakozott a munkásmozgalomhoz, majd pedig belépett a Szociáldemokrata Pártba.

Az első világháború idején, háborúellenessége miatt börtönbe került, azután megsebesül, és az orosz fronton fogságba esik. Hadifogolyként csatlakozik az októberi forradalomban küzdő bolsevikokhoz, és nagy forradalmi, mondhatnánk, államférfiúi tapasztalatot szerez. Megszabadul az akkori szociáldemokrácia előítéleteitől, és elfogadja azt, amivel a munkáspártot Lenin gazdagította. Megérti a forradalmi tömegek szerepét, szervezeteik tényleges problémáit, forradalmi mozgalmuk új szerveződési formáit.

Mihelyt 1920-ben visszatért hazájába, mindjárt bekapcsolódott az akkor már megalakult Jugoszláv Kommunista Pártba, munkálkodott megszervezésén és tevékenységet fejtett ki alapszervezeteiben. Így bejárja a Bjelovar közelében levő Sveto Trojstvót, Kraljevicát, Smederevska Palánkát stb. Már ebben az időben foglalkozni kezd az osztály és a társadalom problémáival. Írásai jelennek meg a munkássajtóban, szakszervezeti vezető, majd a zágrábi pártszervezet helyi bizottságának tagja lesz.

Ez a fejlődési út tette lehetővé Josip Broznak, hogy felismerje az akkori jugoszláv munkásmozgalom fogyatékosait, valamint azokat a feladatokat, amelyek a munkásosztály és a széles néptömegek egységének megteremtéséért folytatott harcban a proletárpárt előtt álltak, s megértse, hogy e harc előfeltétele magának a pártnak az egysége, az, hogy a párt olyan eszmeileg és politikailag egységes erővé növekedjen, amelyet nem terhel opportunizmus és szektásság, dogmatizmus és frakciózás. Ezért is lépett be oly határozottan a harcba, amely ilyen pártot követelt a zágrábi munkásfront élére, ezért is küzdött 1928 februárjában a zágrábi pártszervezet nyolcadik helyi értekezletén olyan következetesen

és kitartóan a Jugoszláv Kommunista Párt szerepének, struktúrájának, politikájának és munkamódszerének új koncepciójáért.

Josip Broz forradalmi tevékenységét 1928. augusztus 4-én, sorrendben a nyolcadik letartóztatása és az úgynevezett kézigránátpertben kiszabott ötéves börtönbüntetése szakította meg. A bíróság előtti fellépése mintapéldája annak, milyen magatartást kell tanúsítaniuk a kommunistáknak az osztályellenséggel szemben.

Mindjárt a börtönből való szabadulása után a JKP horvátországi tartományi bizottságának tagjaként, majd rövidesen a JKP KB Politikai Irodájának tagjaként is Tito már jelentős tevékenységet fejt ki pártunkban az új és pozitív változásokért.

A Központi Bizottság szervező titkáráként 1936 őszén Tito magára vállalta a felelősséget a pártnak az országban végzett munkájáért. Ez lehetővé tette, hogy még határozottabban munkálkodjon évek óta vallott nézeteinek és álláspontjainak a valóra váltásán. A párt belső konszolidálódására és az ország politikai életébe való hatékonyabb bekapcsolódására tett kezdeményezései csakhamar erőteljes lendületet adtak a párttevékenységnek. Mindannyian, akik akkor pártaktivisták voltunk, gyorsan megérettük a párt belső életében és a pártmunkában megnyilvánult pozitív törekvéseket. Ismeretes, mekkora jelentősége volt az egész későbbi fejlődés szempontjából annak, ahogyan Tito tekintett a nemzeti kérdésre és a nemzetek közötti viszonyokra. Ezzel kapcsolatos nézeteinek alapelveit akkor kristálytisztán a Horvát KP alakuló kongresszusa alkalmából közzétett kiáltványban fogalmazta meg, hangsúlyozva, hogy a munkásosztály és a nép érdekei nem lehetnek ellentmondásosak, hogy a munkásosztály létérdeke saját népének és valamennyi népnek a teljes nemzeti szabadsága, különösen pedig a jugoszláv népek testvérisége és egysége.

Tito 1937 augusztusában átvette a párt irányítását.

A II. világháború küszöbén, amikor hazánk a fasiszta agresszió áldozata lett, népeink pedig sorsdöntő válaszút elé kerültek, Tito vezetésével a JKP olyan általános népi erővé növekedett, amely képes volt döntő hatást gyakorolni nemzeti történelmünkre.

Ki kell emelni Titónak a leendő jugoszláv forradalomról alkotott látónoki koncepcióját.

Az, ahogyan Tito a szociális és a nemzeti kérdés megoldásának útjait látta, az antifasiszta népfront, illetve a forradalmi-demokratikus mozgalom alapvető koncepcióját alkotta, annak a mozgalomnak az alapkonceptiója volt, amely a háborút megelőzően az ország egyre hatásosabb politikai erejévé vált. Ezzel a koncepcióval létrejött forradalmunk széles szocialista alapja is.

Ügyszintén óriási jelentőségű volt az a bonyolult és nehéz harc, amelyet Tito ebben az időszakban a párt kominternbeli válságos helyzetének leküzdéséért folytatott. Ez a harc Titót még inkább megerősítette abban a hitben, hogy az út, amelyen pártunk elindult, az egyetlen helyes, s hogy politikájáért és akciójáért a párt elsősorban a saját munkásosztá-

lyának és népének tartozik felelősséggel. Ennek az útnak a lényege, hogy az országban alakuljon meg a pártvezetőség, továbbá a párt konszolidálása és politikai platformjának kiterjesztése, a JKP önállósága, valamint a saját erőinkre és lehetőségeinkre való támaszkodás.

Az elmondottakból természetesen következik, hogy a JKP 1940 októberében, Zágrábban megtartott ötödik országos értekezlete forradalmi mozgalmunk fejlődésének történelmi mérföldköve volt. Az értekezleten elfogadott programszerű álláspontok meghatározták a párt, a munkásosztály és a jugoszláv nép sorsdöntő csatájára való közvetlen előkészületek irányelveit.

Tito forradalmi víziója döntő tényező volt a népfelszabadító harc koncepciójának és céljainak megfogalmazásában és elérésében. Döntő hatást gyakorolt kiterjedésére, jellegére, lényegére és végső kimenetelére. Titónak a népfelszabadító háború társadalmi-történelmi tartalmáról alkotott gondolatai döntő jelentőségűek voltak harcunk sikere szempontjából. „Népfelszabadító harcunk — írta Tito A nemzeti kérdés Jugoszláviában a népfelszabadító harc tükrében című, 1942-ben közölt cikkében — nem lehetett volna oly kitartó és eredményes, ha Jugoszlávia népei, a fasizmus feletti győzelmen kívül, nem látják benne azok feletti győzelmüket is, akik Jugoszlávia népeit elnyomták, és további elnyomásukra törekedtek... A népfelszabadító harc fogalma csak szólam, sőt csalás volna, ha, általános jugoszláv értelmén kívül, nincs minden egyes nemzet számára nemzeti értelme is, illetve, ha ezt a tartalmát ténylegesen nem hatja át az összes jugoszláv népek szabadságának, egyenjogúságának és testvériségének eszméje. Ez képezi a népfelszabadító harc lényegét.”

A Jugoszláviában élő nemzetek és nemzetiségek egysége s felszabadító harca tehát kezdetétől fogva minden nemzet és nemzetiség törekvéseinek és céljainak a kifejezője volt.

Mint a Jugoszláv Népfelszabadító Partizánosztatok Főparancsnokságának parancsnoka, Tito dolgozta ki a fegyveres harc stratégiáját. E koncepció lényege az volt, hogy a partizánháború felkelésre mozgósítsa a népet, s feltételeket teremtsen ahhoz, hogy a felkelés általános népi háborúvá fejlődjön. Tito határozottan elvetette azokat a felfogásokat, amelyek szerint nem kellett volna felkelést indítani, hanem különböző felforgató- és szabotázscselekményekkel vagy gerilla- és komitácsi-csoportokkal harcolni a megszállók ellen. A történelem bebizonyította, hogy Titónak volt igaza.

Titónak a fegyveres harcról alkotott doktrínája azt eredményezte, hogy a tengelyhatalmak ellen küzdő antifasiszta koalíció országainak általános erőfeszítései keretében új, jugoszláv hadszíntér keletkezett.

Ezzel párhuzamosan a partizánosztatok első sikeres akcióinak eredményeként létrejöttek az új, népi hatalom szervei, a népfelszabadító bizottságok. Azáltal, hogy a mozgalom elindításában és kibontakoztatásában nemzeti pártvezetőségek működtek, valamint hogy megalakultak a nemzeti főparancsnokságok és a népfelszabadító mozgalom nemzeti ve-

zetőségei, tettekkel egyengettük a Jugoszláviában élő nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságán, testvériségén és egységén alapuló nemzeti kérdést.

Tito politikai és katonai stratégiája sorsdöntő hatással volt a népfel szabadító harc és a szocialista forradalom folyamatára és győzedelmes kimenetelére.

A Jugoszlávia Népfel szabadító Antifasiszta Tanácsának jajcei, második ülésén elfogadott történelmi jelentőségű határozatok lefektették a föderatív alapon építendő új Jugoszlávia alapjait. Így Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei, Tito vezetésével, a megszállt Európa szívében sorsuk szuverén urává váltak, s mindenkinek tudomására hozták, hogy rajtuk kívül senki sem szöhet semmiféle tervet Jugoszlávia jövőjéről.

Tito vezetésével Jugoszlávia, a kicsi és elmaradott balkáni tartomány, amely félgyarmati sorban lévén a nagyhatalmak egymás közötti osztozkodásakor aprópénzül szolgált, a független és öntudatos szocialista ország magaslatára lépett; a szabad emberek és az egyenjogú nemzetek hazájává vált, olyan országgá, amelyet kiemelkedő hely és tekintély illett meg a világközösségben, amelynek termelőerői fejlettek, amelynek korszerű ipara és mezőgazdasága van, amelyet belső erő és összetartás jellemez, amelynek társadalmi alapját és lényegét a szocialista öngazgatás alkotja.

Háború utáni forradalmi útján hazánkknak sok belső és külső nehézséget kellett leküzdenie. Az igen alacsony fejlettségű anyagi alap, amelyet a háború előtti Jugoszláviától, európai viszonylatban az egyik legelmaradottabb országtól örökölt, valamint a háborús pusztítás, rendkívüli munkalendületet és megannyi lemondást követelt a munkásosztálytól és a dolgozó tömegektől, hogy megteremthessük azt, amink ma van.

A társadalmi összterméknek az 1947 és 1979 közötti időszakban való mintegy 6 százalékos évi átlagnövekedésével Jugoszlávia felküzdötte magát a világviszonylatban gazdaságilag leggyorsabban fejlődő országok sorába. A lakosonkénti nemzeti jövedelem ebben az időszakban több mint négyszeresére növekedett. Ez lehetővé tette, hogy a dolgozók további általános anyagi és kulturális fejlődést érjenek el.

Az egész háború utáni fejlődés során különösen dinamikus és gyorsan fejlődött a gyáripar, termelése az 1947 és 1979 közötti időszakban több mint a tizennyolcszorosára növekedett. A mezőgazdaságban is nagy eredményeket értünk el, fontos változások történtek szocialista átalakulásában. A mezőgazdaság társadalmi szektora ma világviszonylatban is a legkiválóbb technológiával rendelkezik.

Figyelemre méltó eredményeket mutattunk fel a gazdaság más területein is. Gazdaságunk technikai-technológiai színvonala magas. Jugoszlávia napjainkban társadalmi össztermékének körülbelül egyharmadát cseréli ki a világgal. Gyökeresen megváltozott a lakosság megoszlási aránya. A mezőgazdasággal foglalkozó lakosság száma az összlakossághoz viszonyítva a háború utáni mintegy 75 százalékról ma körülbelül 30 százalékra csökkent. Többszörösen gyarapodott a foglalkoztatottak szá-

ma, úgyhogy ma körülbelül 5,7 milliót tesz ki. Lényegesen emelkedett a lakosság iskolázottsági, műveltségi és egészségi szintje. Egyszóval, gyökeresen megváltoztak az élet- és munkakörülmények.

Mindez azt bizonyítja, hogy a szocialista öngazgatású Jugoszlávia Tito vezetésével, a munkásosztály és a legszélesebb néptömegek törekvéseit és érdekeit megvalósítva alapjaiban megváltoztatta lényét, nagy társadalmi és forradalmi változásokon ment át, és megteremtette a további sokoldalú szocialista öngazgatású fejlődés szilárd társadalmi és gazdasági alapját.

A pártnak a tömegekkel fenntartott kapcsolata, az a tény, hogy azért harcolt, amit a dolgozó saját érdekének tekintett és maga is küzdött érte — alapja volt annak a nagy bizalomnak, amelyet a dolgozók Tito és vezetőségünk iránt tanúsítottak, és a legnagyobb erőt képviselte a függetlenségért és a fejlődés önálló útjának megteremtéséért folytatott harcban.

Tito abból a marxi felfogásból indult ki, hogy az új társadalmi viszonyoknak a munkásosztály és az összes dolgozó saját tetteként kell megszületniük. Másrészt idejekorán felfigyeltünk a centralisztikus államhatalom bürokratikus elferdüléseinek veszélyére. Ez volt az alapja annak a történelmi határozatnak, hogy a viszonylag alacsony szintű gazdasági fejlettség és az ország nemzetközi helyzetével kapcsolatos nehézségek ellenére már 1950-ben halogatás nélkül bevezettük a munkásöngazgatást, illetve megteremtettük és fejlesztettük a szocializmus belső törvényszerűségeit alkotó viszonyokat. Egyébként az öngazgatás csírái már fegyveres felkelésünk első napjaiban megjelentek, különösen a népfelszabadító bizottságok munkájában. Az állami gazdasági vállalatoknak a dolgozói kollektívák által való igazgatásáról szóló törvény meghozatalakor a Népszkupstinában mondott beszédében Tito hangsúlyozta, hogy „A gyárakat a munkásoknak, a földet a parasztoknak!” Ez a jelszó magába foglalja a szocialista termelési viszonyok egész programját, és hogy a gyakorlatban megvalósítható, és meg is kell valósítani, ha valóban ki akarjuk építeni a szocializmust.

A vállalati munkásigazgatás bevezetése természetesen nem lehetett befejező szakasza a szocialista viszonyokért vívott harcnak, hanem mint ahogyan Tito hangsúlyozta, „csupán újabb lépés volt a kommunizmus felé”. Tito tudatában volt annak, hogy ezen az úton, a termelőerők fejlődésétől és a társadalom lényének megfelelő változásaitól, valamint a nemzetközi körülményektől függően több fejlődési szakaszon kell átmenünk. Tudta, hogy sok-sok nehézséget kell majd leküzdenünk, és számtalan csatát kell megvívunk azokkal az erőkkel, amelyek szembe fognak helyezkedni ilyen irányú fejlődésünkkel. Ezért történelmileg továbbra is szükség van a szocialista öntudat és alkotás szervezett erőire, amelyek között a Kommunista Szövetségre különleges felelősség hárul.

A dolgozó új társadalmi-gazdasági helyzete és a termelőmunkások öngazgatása alapot nyújtott a politikai rendszerben bekövetkező forradal-

mi változásokhoz is. A forradalomnak ebben a szakaszában is szüksége van ugyanis a munkásosztálynak és a többi dolgozónak az államra, de nem mint a munkásosztály és az összes dolgozó feletti önállósult és parancsadó hatalomra, hanem mint elhaló államra, illetve mint az öngazgatás hatóeszközüül, az öngazgatást védelmező hatóeszközüül szolgáló államra. Tito határozottan szorgalmazta a dolgozóknak a hatalomgyakorlásba való közvetlen bekapcsolódását, kezdve a termelők tanácsának és a képviselőházi rendszer bevezetésétől, a kommunális rendszer kiépítésén át, egészen a mostani küldöttrendszerig, mint a szocialista öngazgatású demokrácia lényegéig; legutóbb pedig kezdeményezte a kollektív munka, döntéshozatal és felelősség elvének bevezetését.

Tito történelmi érdeme a többnemzetiségű közösségünkben élő nemzetek és nemzetiségek, a köztársaságok és tartományok nemzeti egyediségéről és egyenjogúságáról alkotott elvnek a következetes érvényesítése. Ez, mint Tito mondta, a testvériség és egység, a szocialista szolidaritás továbbbi erősítésének és öngazgatású közösségünk megszilárdításának alapja is.

Az öngazgatás fejlesztésének három évtizede áll már mögöttünk. Ebben az időszakban gyökeres változások mentek végbe a társadalmi viszonyokban, és korszakalkotó eredmények születtek a társadalom anyagi termelőerőinek fejlesztésében. E változások révén, mint Tito több ízben hangsúlyozta, a munkásosztály a társadalom uralkodó gazdasági és politikai erejévé válik. Egyszóval, feltételeink között az öngazgatás a munka, a munkásosztály és az ember felszabadításához vezető igazi útként szerzett létjogosultságot.

Társadalmunk nagy vívmányai közé tartozik Titónak az általános honvédelemről és társadalmi önvédelemről alkotott koncepciója, amely öngazgatási rendszerünk társadalmi lényéből fakad, s életre kelti Marxnak a felfegyverzett népről szóló eszméjét. Ez a koncepció szavatolja, hogy a nép legszélesebb rétegei részt vegyenek az általános honvédelmi háború előkészítésében és — ha szükséges — lefolytatásában, egészen a végső győzelemig.

A jelenkori világban, amelynek békéje számtalan megpróbáltatásnak van kitéve, még nagyobb erőfeszítések árán kell továbbfejleszteniünk Titónak az általános honvédelemre vonatkozó stratégiáját, mégpedig az általa meghatározott alapelveken.

Tito forradalmi stratégiájában a párt, illetve a Kommunista Szövetség az egyik központi helyet foglalja el. Gazdag forradalmi tapasztalata megerősítette abban a meggyőződésben, hogy a kommunisták vezető szerepe nélkül nem lehet eredményesen fejleszteni a munkásosztály és a legszélesebb munkástömegek történelmi öntevékenységét. A forradalmi élcsapat vezető tevékenysége nélkül nincs szocialista forradalom. Tito az összes szakaszban ezért száll síkra az eszmeileg és politikailag egységes pártért, a szilárd szervezésű és harcra kész erő megteremtéséért, amely alkalmas a forradalmi küzdelem irányítására. Ez a párt a legszorosabb

kapcsolatban áll a munkásosztállyal és a többi dolgozóval, az összes demokratikus és haladó erővel. Az ilyen párt fennállásának és tevékenységének szükségességét Tito a szocialista forradalom jellegéből és céljaiból következteti ki, annak a forradalomnak a jellegéből és céljaiból, amely nem ér véget a népfelszabadító háborúval, hanem tartós folyamat, mindaddig, amíg el nem éri történelmi célját. Tito számára a Kommunista Szövetség mindenekelőtt a munkásosztály élcsapata, amely egész tevékenységével szavatolja, hogy a munkások valóban a társadalmi átalakulás történelmi tényezőjévé válnak, illetve, hogy a munkásosztály felszabadulása saját cselekedete lesz.

Abból kiindulva, hogy tevékenységével a pártnak serkentenie kell a legszélesebb néptömegek alkotó kezdeményezését, Tito a legnagyobb jelentőséget tulajdonítja a nép és az ifjúság politikai tömegszervezeteinek. A Népfrontot, illetve a Szocialista Szövetséget, a szakszervezetet, az ifjúsági szervezetet és a többi társadalmi szervezetet sohasem tekintette a párt transzmissziójának, hanem a legszélesebb néptömegek olyan szervezeteinek, amelyek ily módon közvetlenül részt vesznek a politikai és a társadalmi életben, a politikai döntéshozatalban.

Tito felhívja a figyelmet, hogy a Kommunista Szövetség csak akkor töltheti be szerepét, „ha nagyobb mértékben bekapcsolódik a dolgozók társadalmi-politikai tevékenységébe, az öngazgatásba és a közvetlen demokráciába”, tehát „a kommunistáknak harcukkal a társadalom belső erejeként kell tevékenykedniük”.

Ilyen tevékenysége révén, a Kommunista Szövetség új történelmi típusú párttá válik, amely többé nem is klasszikus párt, hanem a kommunisták és a kommunista tevékenység olyan szervezete, amely egyre mélyebben beépül a társadalmi folyamatokba, mind szorosabb kapcsolatba kerül és egyesül a munkásosztállyal és az összes dolgozóval a mindenféle pártpolitikai gyakorlat elhalása felé vezető történelmi úton.

Itt szeretném megjegyezni, hogy a Szakszervezeti Szövetség VIII. kongresszusán Tito kezdeményezte, hogy még következetesebben fejlesszük tovább a kollektív munka és felelősség elvét a társadalmi-politikai szervezetek vezetőségeiben, a küldöttrendszerű képviselői testületekben, az állami és öngazgatási szervekben. Világosan kimondta, hogy erre a munkamódszerre maga az öngazgatási rendszer kötelez bennünket, és hogy a fenti elv érvényesítése hozzájárul az említett szervek munkájának további demokratizálódásához, megakadályozza az egyének vezéreskedő és hasonló ambíciójának kifejezésre jutását, a munkát hatékonyabbá, az emberek közötti viszonyokat pedig jobbá és humánusabbá teszi.

Ma, amikor Tito a szó fizikai értelmében többé nincs közöttünk, még inkább kidomborodik, hogy e kezdeményezésének óriási jelentősége van társadalmi közösségünk arányos és szilárd fejlődése szempontjából.

Titónak a nemzetközi viszonyok területén kifejtett tevékenysége rendkívül nagy. Szerves része azoknak a leghaladóbb társadalmi, politikai és eszmei mozgásoknak, amelyek századunkban — a szocialista és nép-

felszabadító forradalmak korában, a szocializmusnak mint világfolyamatnak a korában megnyilvánulnak. Tito koncepciói és akciói a szocialista Jugoszlávia és pártunk élén kitörölhetetlen nyomot hagytak ezeken a folyamatokon. A más népekkel fenntartott mai és leendő viszonyainak eszmei és politikai koncepciója, lényegre ható és tartós kapcsolatunk a világ haladó törekvéseivel és felszabadító folyamataival — Tito történelmi érdemét alkotja.

Tito világpolitikai koncepciójának ereje abban rejlik, hogy kiválóan ismerte azt a történelmi korszakot, amelyet a kizsákmányolt osztályok és a leigázott népek felszabadításának, valamint a népek és az államok közötti demokratikus viszonyok megteremtésének a folyamata jellemez, s hogy felismerte: a népeink nemzeti és szociális felszabadításáért, a hazánk függetlenségéért és biztonságáért vívott harca szoros kapcsolatban áll a minden nép és ország szabadságáért és függetlenségéért, a világbékéért és az általános társadalmi előrehaladásért folytatott küzdelemmel.

Mint ahogyan Tito munkássága hazánkban megteremtette az új típusú demokrácia, illetve a szocialista öngazgatású demokrácia távlatait, önfeláldozó harca nemzetközi téren is áthatja a demokratikus politikai és gazdasági viszonyok kiépítését. Számára idegen volt a nemzetközi erőszaktól való meghátrálás. Tito rendületlenül hitt a munkástömegek és a nép erejében, valamint a nép azon vágyában, hogy független és szabad legyen, hogy önállóan érvényesítse létérdekeit, szociális és nemzeti érdekeit. Felismerte azt a törvényszerűséget, hogy az imperializmus, a népek leigázásának minden formája, a hegemonizmus és az erőszakpolitika ellen vívott harc, illetve a békéért és a békés egymás mellett élésért, az aktív és egyenjogú nemzetközi viszonyokért folytatott küzdelem együttesen alkotja a nemzetközi viszonyok általános előrehaladásának folyamatát, és előfeltétele a békés és demokratikus változásoknak. Tisztán látta, hogy az igazi forradalmi erők nemcsak a saját, de az egységes világhaladás érdekében is tevékenykednek, mert egyébként az opportunisták és a pragmatizmus béklyóiba kerülnek, vagy elszigetelődnek a szektásságban és ultraradikalizmusban.

Nemzetközi politikánk fő céljai és elvei, amelyekért Tito harcolt, ezért nemcsak a mi népeink érdekeinek felelnek meg, hanem a béke, a demokrácia és a társadalmi előrehaladás legszélesebb körű erőinek is. Tito mélyen hitt abban, hogy csakis Jugoszláviának és a JKSZ-nek a nemzetközi viszonyokban való hatékony és sokoldalú tevékenységével építhetjük ki azt az utat, amely szavatolja függetlenségünket, valamint a társadalmunk szabad fejlődéséhez szükséges legkedvezőbb nemzetközi feltételeket. Forradalmi mozgalmunk és hazánk feladatait mindig az adott pillanat nemzetközi eseményeinek összességében és a jelenkori világ fő történelmi törekvéseinek tükrében mérte fel. A világpolitikával kapcsolatos államférfiúi realitása szerves része látnokai képességének.

Titónak a világpolitikára vonatkozó meglátása gazdag forradalmi, harci és háború utáni tapasztalataiból fakad. Már a második világháború

folyamán — tettekkel is szembehelyezkedve az érdekszférák politikájával — történelmi szerepet töltött be nemzetek és nemzetiségek nemzeti identitásának, illetve a forradalomban megszülető többnemzetiségű szocialista Jugoszlávia állami identitásának megvédéséért folytatott harcban. A testvériség és egység jelszóval a hazánk nemzeti és nemzetiségei közötti egyenjogú viszonyokat kiépítve ugyanilyen következetességgel küzdött az egyenjogú nemzetközi viszonyokért is, egy olyan haladó világpolitikai koncepcióért, amely később a tömbökre való felosztottság politikájának és az emberiséget fenyegető nukleáris önmegsemmisítés veszélyének alternatívájává válik. Az elnemi kötelezettségre irányuló törekvése abból a felismerésből fakadt, hogy a tömbökre való felosztás nem teszi lehetővé a jelenkori világ társadalmi és politikai ellentmondásainak haladó szellemű megoldását, és nem nyit távlatot a nemzetközi gazdasági és politikai viszonyok demokratizálódása előtt.

A lehetőségek után kutatva és a fenti koncepció életre keltésére irányuló akcióban Tito számos államférfival találkozott és azonos gondolkodásúakra talált közöttük. Az ötvenes évek folyamán így számos „békeutat” tett, ezek keretében — Nehruval, Nasszerral, Sukarnóval, Nkrumahhal és másokkal együtt — megszületett a messzemenő jelentőségű kezdeményezés a tömbön kívüli országok nemzetközi összefogására, hogy olyan erkölcsi és politikai erőt képviseljenek, amely sikeresen szembe szállhat az erőszak politikájával. Az elnemi kötelezettség politikája ezáltal fejlődik és konkretizálódik a népek feltarthatatlan törekvései közepe, hogy kivívják teljes nemzeti szabadságukat, és érvényesítsék a saját választásuk szerinti társadalmi fejlődésre való elidegeníthetetlen jogukat, ahelyett hogy a nagyhatalmak gazdasági és politikai függvényei legyenek. Tito személyesen részt vett az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek összes értekezletén. Nagy szerepe volt az elnemi kötelezettségi mozgalom politikai és gazdasági platformjának fejlesztésében és szervezeti megformálásában — abban, hogy az elnemi kötelezettség a nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok demokratizálásának világmozgalmává nőjje ki magát, abban, hogy erősödjön és megszilárduljon egysége és cselekvőképessége. Tito államfői bölcsessége kifejezésre jutott azoknak az erőfeszítéseknek a támogatásában is, amelyek arra irányultak, hogy ez a politika megerősödjön és kifejllessze alapelveit, hogy ne vesse alá magát a külső nyomásoknak vagy bizonyos olyan rövid távú érdekeknek, illetve tendenciáknak, amelyek objektív okokból elapaszthatnák távlatait; hogy az elnemi kötelezettség politikája a jelenkori nemzetközi viszonyok olyan önálló tényezője legyen és maradjon, amely ezekben a viszonyokban kifejezi az emberiség általános haladó törekvéseit.

Az elnemi kötelezettség politikája Tito elképzelése szerint nem jelenti csupán a világ globális tömbökre osztásával való szembehelyezkedést, hanem magába foglalja az összes országgal a békés egymás mellett élés, a politikai és gazdasági egyenjogúság elvei alapján való együttműködés

és kölcsönös megértés fejlesztését is. Ezért alkotja pozitív politikai platformját a tömbökre osztottság történelmileg is elkerülhetetlen megszűnési folyamatának, amely az egész emberiség érdekeit szolgálja.

Ez Tito számára és számunkra is olyan politika, amely jelentősen hozzájárul a minden ország társadalmi előrehaladásához szükséges nemzetközi feltételek megteremtéséhez. A kapitalizmus korában létrejött nemzetközi gazdasági és politikai viszonyok felszámolására törekedve a nemzeti felszabadulásért és függetlenségért vívott harcot egybekapcsolja a társadalmi előrehaladásért folytatott küzdelemmel. Ezzel válik a szocializmusnak mint világfolyamatnak a tényezőjévé.

Tito nemcsak forradalmi tevékenységével, de a béke és az egyenjogú nemzetközi együttműködés harcosaként is számos sorsdöntő csatát vívott azon jogunk megvédéséért, hogy szabad és független népként éljünk. Ilyen volt népfelszabadító harcunk és a szocialista országok közötti igazságos viszonyokért folytatott küzdelmünk, s a történelem mindkét esetben, Titót igazolta.

Az 1955. évi belgrádi deklarációban, valamint az 1956. évi moszkvai nyilatkozatban megfogalmazott elvek nagyjelentőségűek voltak a szocialista országok és a kommunista pártok közötti új, egyenjogú viszonyok fejlesztésében.

Mivel a szocializmus ma olyan világfolyamat, amelyet különböző utak, formák és tényezők jellemeznek, Tito állhatatosan szorgalmazta az egyenjogú viszonyok fejlesztését a munkásmozgalmában. Marx és Lenin műveire hivatkozott, hogy egy ideológiának vagy a szocialista építés meghatározott formáinak a helytállósága és haladó szellemisége kizárólag ennek az ideológiának az életképességétől és a társadalmi gyakorlatban szerzett létjogosultságától függ. Számunkra ezért létfontosságú, hogy minden mozgalom felelős munkásosztálya és népe előtt, továbbá, hogy joga van önállóan meghatározni a szocializmusért vívott harc stratégiáját és taktikáját, saját bel- és külpolitikáját.

Titónak szilárd meggyőződése volt, hogy csak így küzdhetők le sikeresen a szocialista országok és a kommunista pártok közötti ellentmondások és súrlódások. Következésképpen küzdött az aktív békés egymás mellett élés elvének egyetemlegességéért. Ezt a politikát nemcsak a világbékét szavatoló fő tényezőnek tekintette, hanem annak is, hogy lehetővé teszi a világon a szocializmus újabb előretörését és fejlődését. Határozottan szembeszállt az arra irányuló elképzelésekkel és törekvésekkel, hogy a szocializmus háború útján terjedjen, akár a hatalomnak világháború útján való megszervezésére vonatkozó elméletekről, akár az idegen modellek ráerőszakolási kísérleteiről legyen is szó.

Tito nagymértékben hozzájárult a háborús veszély elhárításához, a hatalmi törekvések megfékezéséhez, de mindenekelőtt ahhoz, hogy valamennyi államnak szavatolt legyen a szuverenitása, függetlensége, integritása és egyenjogúsága. Fáradhatatlanul síkraszállt azért, hogy az ösz-szes vitát és válságot békés úton, megbeszéléssel rendezzük. A fegyverke-

zés csökkenését, a fejletlen országok problémáinak megoldását, egy új gazdasági világrend megteremtését szorgalmazta. Meg volt győződve arról, hogy ennek érdekében fokozott tevékenységet kell kifejtenie valamennyi országnak és a világ minden haladó és demokratikus politikai és társadalmi erejének. Tito a mai feltételek között a nemzetközi feszültség enyhítésében látta a béke, az együttműködés és a biztonság erősítésének egyetlen útját, valamint a népek gyorsabb társadalmi előrehaladásának előfeltételét. Nyomatékkal hangsúlyozta, hogy nem korlátozódhat a tömbök közötti viszonyok rendezésére, hanem egyetemes világfolyamattá kell válnia.

Tito életének utolsó órájáig arra figyelmeztetett, hogy meg kell állítani a világhelyzet további rosszabbodását, hogy a megoldás nem a tömbök közötti vetélkedésben, a fegyverkezési hajszában, az erőszakpolitikában és a nemzetközi bizalmatlanság fokozódásában rejlik; hogy az egyetlen helyes utat az összes ország közötti viszonyokban megnyilvánuló békés egymás mellett élés elvének teljes tiszteletben tartásában, a tárgyalásokban, megegyezésekben és az egyenjogú együttműködés erősítésében kell keresni.

A Tito vezetésével folytatott külpolitikánknak köszönhetően baráti kapcsolatokat építettünk ki csaknem minden országgal, kezdve szomszédainktól, egészen a nagyhatalmakig. Tito történelmi személyiségének, forradalmi tevékenységének és államfői jövőbe látásának ereje jelentősen hozzájárult Jugoszlávia és a JKSZ nagy nemzetközi tekintélyének megteremtéséhez. Tito és Jugoszlávia egyet jelent. Hazánk nevének hallatára a világ legtávolabb eső részében is az emberek Tito nevét említik.

Tito munkássága továbbra is döntő tényezője marad hazánk szilárd nemzetközi helyzetének, függetlenségének és biztonságának. Tartós alapja a JSZSZK és a JKSZ viszonyulásának a világhoz. Jugoszlávia munkásosztálya, dolgozói, nemzeti és nemzetiségi Tito nemzetközi politikájának folytatására törekszenek. Ezt a szuverén országot a független forradalom minden eszközével védeni fogjuk.

Elvtársnők és elvtársak!

Tito, aki már életében legendás hírvé vált, most a történelem legendás hősei közé zárkózik fel, felemelkedik csúcsaira.

Távozva sorainkból örökségül hagyja nekünk óriási forradalmi életművét, amellyel mindannyian, minden dolgozónk, szabad és büszke országunk összes nemzeti és nemzetiségi sziklaszilárd egységgé ötvöződtek, amelyet többé semmivel sem lehet megingatni.

Ez a nagy mű a jövőnk záloga. Ez pedig ismét Tito, és mindaz, amit e néven értünk: a testvériség és egység, a szocialista öngazgatás, szabadságunk és függetlenségünk, szilárd szolidaritás a béke és az emberi előrehaladás erőivel világszerte.

Engedjék meg, hogy ezekben a szomorú percekben Titónak a JKSZ XI. kongresszusán elhangzott szavait idézzem:

„A szocialista, öngazgatású és el nem kötelezett Jugoszlávia jövője szilárd és tartós alapokon, megbízható támaszokon nyugszik.

Jugoszlávia ereje nemzeteinek és nemzetiségeinek hősiességében és szilárdságában gyökerezik, amely a történelem során edződött, és kiállta a nagy felszabadító háború legnagyobb viszontagságainak próbáját.

Erőnk a nemzetek és nemzetiségek egységében és arról alkotott tudatában gyökerezik, hogy a jelenkori világban — amelyben az erő még mindig nem hőkölt vissza az értelem előtt — az egység nemcsak a boldogulás, hanem a pusztta fennmaradás feltétele.

Erőnk azokban az eszmékben gyökerezik, amelyek ihletnek bennünket, azokban a célokban, amelyekért küzdünk.

Erőnk a munkásosztályban és döntő társadalmi szerepében, dolgozóinkban gyökerezik, akik, bár sok nehézség és lemondás árán, de napról napra gyarapodnak és jobban élnek.

Erőnk ifjú nemzedékünkben gyökerezik, amely sajátjának tekinti forradalmi vívmányainkat, és tudja, mit jelent békében élni és dolgozni hiszen ezt ők élvezhették történelmünk folyamán a leghosszabb ideig.

Erőnk a szocialista öngazgatású rendszerben gyökerezik, amely biztosítja az embernek, hogy szabadon és önállóan döntsön munkájáról és munkaeredményeiről, amely megóvjá a kizsákmányolástól s mindentől, ami útját állja a személyiség szabad fejlődésének.

Erőnk a szervezett szocialista erők széles frontjában gyökerezik; a front élén az a Kommunista Szövetség áll, amely nem csupán eszmei elhivatottsága és gazdag forradalmi tapasztalata, hanem arra való képessége szerint is élgárda, hogy megvilágítja továbbfejlődésünk útját és távlatát.

Erőnk az általános honvédelemben gyökerezik, amelynek ütőképességét a Jugoszláv Néphadsereg alkotja, az a néphadsereg, amelynek egyaránt sajátja az eszmei-politikai szilárdság, a harcképesség és a korszerű felszereltség.

Erőnk függetlenségünkben és el nem kötelezettségünkben gyökerezik, abban, hogy a legnagyobbakkal is úgy beszélgetünk, mint egyenlő az egyenlővel; abban, hogy egyenrangúan együttműködünk a világ csaknem minden országával.

Erőnk a szocialista és el nem kötelezett Jugoszlávia nagy tekintélyében gyökerezik, abban, hogy világszerte megannyi barátunk van, abban a helyzetben, amelyet nagyon kevés ország teremtett magának a nemzetközi viszonyokban.

Ezért tekintünk derűlátóan és bizakodással a holnapra.”

Köszönjük Neked, Tito elvtárs, ezt az örökséget, amelyet ránk hagy-tál. Óvni fogjuk, mint a szemünk fényét.

Köszönjük Neked, hogy forradalmi mozgalmunkat alkalmassá tetted arra, hogy továbbra is bátran tért hódítson az emberi előrehaladásnak.
Örök dicsőség és köszönet Neked, Tito elvtárs!

Vladimir Bakarićnak, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Elnöksége tagjának búcsúbeszéde a legfelsőbb szövetségi szervek és szervezetek belgrádi gyűlésén Belgrád, 1980. május 6.

Dušan Alimpić

NEMZETEINK ÉS NEMZETISÉGEINK EGYSÉGES ÚTJÁNAK MEGTEREMTŐJE

Elvtársnők és elvtársak!

Május 4-én megszűnt dobogni Josip Broz Titónak, e nagyszerű embernek, a fémmunkásnak, a forradalom hőségének, a humanistának, a kommunista-marxistának, a hadvezérnek és államférfinak, a párt és a forradalom stratégájának, a gondolkodónak és látnoknak, a békeharcosnak, hazánk építőjének, az új igazságosabb világért folytatott harc jelképének nagy és nemes szíve.

A mérhetetlen fájdalom és a gyász napjaiban Vajdaság nemzetei és nemzetiségei, munkásosztálya és összes dolgozója, a kommunisták, a népfelszabadító háború harcosai és ifjú nemzedékeink kifejezésre juttatják tiszteletüket és határtalan szeretetüket nagy tanítójuk iránt. Szomorúság honol a gyáracsarnokokban, a mezőkön, az iskolákban, falvaink és városaink utcáin.

A szocialista öngazgatású és el nem kötelezett Jugoszlávia minden dolgozója kegyelettel adózik Tito egyéniségének és nagy művének. Ebben kifejezésre jut nagy büszkeségünk is, hogy Jugoszlávia egy ilyen nagy embert adott, aki nemcsak a saját nemzeteit és nemzetiségeit, s azt a munkásosztályt kötelezte le, amelynek soraiból származott, hanem az egész emberiséget.

Csak egy olyan ember, mint Tito azonosítható teljes joggal szocialista forradalmunkkal és forradalmunk eredeti, sokrétű alkotó tetteivel, mert szüntelenül és önfeláldozóan újabbnál újabb harci ihletést és irányt adott a tömegek felszabadító mozgalmainak, s így szervesen beépült munkásságával együtt jelenünk és jövőnk alapjaiba és egészébe.

Csak egy ilyen embernek lehetett ereje és képessége arra, hogy minden összefüggésével együtt kifejezze a munkásosztálynak, a város és falu dolgozóinak, hazánk minden nemzetének és nemzetiségének történelmi törekvéseit és érdekeit, és hogy — kifogyhatatlan kezdeményező készségével, s a társadalmi fejlődés gyakorlatához és elméletéhez való

termékeny hozzájárulásával — állandóan eszmei-politikai értelmet oltson beléjük.

Csak Tito volt képes arra, hogy forradalmunk és a jelenkori világtörténelem útvesztőiből mindig megtalálja a haladó, humánus és reális kiutat.

Körülményeink között csak Tito alakíthatta ki a forradalmi harcnak azt a stratégiáját, amely a legszélesebb dolgozó tömegek hatalmas erejére, az emberek demokratikus viszonyának fejlesztésére, a munkásosztály közvetlen és hosszú távú forradalmi céljainak egyesítésére, a dolgozó döntő szerepére támaszkodott. A forradalmi felszabadító mozgalom itthon és a nagyvilágban Josip Broz Tito alapvető és fő életcélja és munkaterülete volt több mint 60 éven át, amióta a munkásmozgalomhoz tartozik, és több mint 40 évig, amióta a Jugoszláv Kommunista Szövetséget vezeti.

Tito a Jugoszláv Kommunista Párt eredeti stratégiai és taktikai koncepcióját a marxista elméletre, a nemzetközi munkásmozgalom tapasztalataira és a munkásosztály történelmi szerepére alapozta, mert korunkban a munkásosztály fejezi ki a legteljesebben és legkövetkezetesebben a társadalmi fejlődés érdekeit és lehetőségeit. Ennek szellemében Tito:

— kidolgozta a munkásosztály, a parasztság, a haladó értelmiség és a többi dolgozó réteg szilárd szövetségének politikáját a nemzeteink és nemzetiségeink függetlenségéért, nemzeti szabadságáért és közösségéért folytatott harcban;

— utat nyitott az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek új testvéri közösségének megteremtésére, a forradalmi mozgalmakat e cél elérése érdekében összpontosította, és rendszeresen, kitartóan és önfeláldozóan munkálkodott a forradalmi folyamatok olyan alapvető tényezőinek kiépítésén, amelyek képesek lesznek ezt a történelmi tettet keresztülvinni;

— határozottan szembeszegült a dogmatizmussal és a forradalmi folyamatok szubjektumainak szektás meghatározásával, és ezeket a szubjektumokat — a munkásosztállyal és eszmei-politikai élcsapatával — az agrártéren elmaradott, iparilag fejletlen, soknemzetiségű és nemzeti elnyomatásban sínylődő ország tényleges viszonyaiban találta meg, s egyúttal roppant harci potenciált fedezett fel a jelenkor forradalmi mozgalma és az elnyomott városi és falusi rétegek felszabadító törekvéseinek akcióegységében.

Tito számára a forradalom sohasem volt absztrakt kérdés, sem valami távoli jövőendő, hanem szorosan összefüggött a dolgozók és a nép mindennapi harcával, tényleges problémáinak megoldásával. Ezen az alapon került sor a legszélesebb néptömegek forradalmi alkotóerejének kibontakozására, harci összpontosítására és megszervezésére, a nemzetiségeknek, a nőknek és az ifjúságnak a munkásosztály közvetlen és történelmi érdekeivel való sorsszerű azonosulására, az antifasiszta tömörülés egységes forradalmi demokratikus mozgalmaiban való egyesülésre és a szocialista perspektíva kialakítására. A népfrontos irányvétel a Jugoszláv Kommu-

nista Párt sajátos politikai tömegakciója volt és maradt, azzal a céllal, hogy egyesítse a harcban a legszélesebb társadalmi és politikai erőket. Minél inkább kiterjedtek és megerősödtek ezek a forradalmi folyamatok a háború előtt, a háború folyamán és a háború után, minél több új tartalommal gazdagodtak, és a társadalmi élet és alkotás minden területét felölelték, annál inkább kitűnt Tito stratégiai irányvételének rendkívüli jelentősége, a forradalom valóban a nép életbevágó érdeke, össznépi mű lett. Ebben a bonyolult folyamatban gyökeresen megváltozott a dolgozó tömegek társadalmi-politikai helyzete, változtak és fejlődtek viszonyaik a nemzeti egyenjogúság alapján, erősödött önálló nemzetközi helyzetük, a más országokkal és világmozgalmakkal való együttműködésük. Mindez ékesszólóan tanúskodik annak a forradalmi harcnak mélységesen népi és demokratikus jellegéről, amelyet a titói stratégiával felvértezett Jugoszláv Kommunista Szövetség vezetett és vezet a szocializmusért és a társadalmi fejlődésért. Tito a maga alkotói tetteivel és művével Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségei közös történelmének legnagyobb személyisége lett.

Tito már a forradalmi tevékenység kezdetén rájött, hogy a forradalmi folyamatok szociális és politikai szubjektumai csak azzal a feltétellel alakíthatók ki, fejleszthetők és önállósíthatók történelmi erővé, ha létezik egy egységes akcióképes és érett eszmei-politikai élcsapat, amely képes arra, hogy maga köré tömörítse, mozgósítsa és megszervezze a munkásosztályt, a parasztságot, a haladó értelmiséget, az ifjúságot, és közös akcióba vezesse őket. Ezért Tito szüntelen harcot folytatott a munkásosztály ilyen pártjának megteremtéséért, eszmei-politikai és akcióegységéért azért, hogy a fejlődés különböző szakaszaiban önállóan határozza meg a forradalmi harc céljait és módjait, a párt alkotó és inventív beállítottságáért, a dogmatikus meddőség, a tömegektől való szektás elszigeteltség és a rutinos sablonosság ellen.

1928-ban, a nyolcadik zágrábi értekezleten a nemzetközi kommunista mozgalom bonyolult és súlyos feltételei közepette, amikor országunkban kegyetlenül üldözték a forradalmi megnyilvánulásokat, Tito a forradalmi jövő hangján szólalt meg, követelte a frakciós harcok felszámolását és azt, hogy a párt forduljon közvetlenül a munkásosztály és a korabeli osztályharc tényleges helyzetének problémái felé. Az 1929. január 6-i diktatúra után a párt munkájában megnyilvánuló nagy ingadozások idején Tito, amint kiszabadult a fegyházból, az 1934. évi negyedik országos értekezleten, és azután is újra meg újra javasolta és követelte a pártmunka tartalmi és módszerbeli tényleges megváltoztatását, hogy megszabaduljon a bomlasztó frakciós tevékenységtől, a rákényszerített illegalitás béklyóitól, az örökölt szektáságtól és a kívülről érkező direktívák sablonos elfogadásától. Tito türelmesen munkálkodott azon, hogy megújítsa a pártélet szervezeti és funkcionális struktúráját. Az országban és a Kominternben erélyesen harcolt, és kiharcolta, hogy elejtsék a párt felszólításának végzetes eszméjét, ezután pedig mint főtitkár kiharcolta a

pártszervezet felgyógyulását és igazi szerepének a társadalomban folytatott osztályharcban és nemzeti felszabadító harcban való megjelését. Az ötödik országos értekezlet 1940-ben az utolsó szakaszt jelölte a párt sorainak rendezésében és a forradalom programjára és akciójára való felkészítésében. Különösen szembehelyezkedett az úgynevezett kétszakaszos forradalom dogmatikus sémájával, amely egy időben elvonta pártunkat a mindennapi problémáktól. A nemzeti és szociális felszabadulásiért harcba felszólító 1941. évi kiáltvány e séma végérvényes túlhaladását jelentette.

Titónak a Jugoszláv Kommunista Párt élére kerülése fordulópontot jelentett a JKP vajdasági munkájában is. Pártszervezetünk az 1936-ban és 1937-ben elszenvedett súlyos csapások után a forradalmi harc titói stratégiájával felvértezve politikailag és szervezetenként megerősödött. Fokozódott befolyása a dolgozó tömegek széles rétegeiben, a munkásság, parasztság, értelmiség és ifjúság soraiban, minden nemzeti környezetben.

A vajdasági kommunisták sikeres tevékenységét az is lehetővé tette, hogy pártunk és Tito helyesen vetette fel a nemzeti és parasztkérdést, az új állam jövőbeli berendezésének és ezen belül Vajdaság autonómiájának kérdését.

A vajdasági kommunisták munkásságára serkentőleg hatott a JKP vezető aktívájának az a tanácskozása, amelyet Tito szervezett meg 1939-ben a Šmarna Gora alatti Tacenben.

Tito szilárd meggyőződése volt, hogy a testvériség és egység csak Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségei közös és tudatos irányvételének gyümölcseként jöhet létre. A testvériséget és egységet nem biztosíthatja sem pártdekrétum, sem állami erő, hanem csak minden nemzet és nemzetiség teljes egyenjogúsága és az az érzése, hogy saját sorsának ura a saját hazájában. Ezért a teljes egyenjogúság a testvériségért és egységért folytatott harcnak szerves része. Tito mindig harcolt a nacionalizmus és a nagyállami tendenciák ellen. Ennek a politikának és gyakorlatnak köszönhetően forradalmunk kibontakoztatta és megszilárdította a testvériség és egység eszméjét, amely így a nemzetek és nemzetiségek közötti demokratikus viszony példaképévé nőtt.

A párt egyetemes stratégiai irányvétele és ennek megvalósulása Vajdaságunkban lehetővé tette, hogy tartományunk kommunistái egységesen, alaposan kidolgozott irányvonal jegyében tartsák meg hatodik értekezletüket 1940-ben, egy hónappal a JKP ötödik országos értekezlete előtt, amelyen a vajdasági kommunistáknak ez az irányvétele megerősítést nyer.

A Jugoszláv Kommunista Párt nagy eszmei-politikai erőként, egy forradalmi demokratikus tömegmozgalom vezetőjeként kezdte el a népfelszabadító harcot, szorosan összeforrv a nagy néptömegekkel, nemzeti és szociális érdekekkel. A háborúban és a forradalomban a Kommunista Párt Tito irányításával össznépi erővé nőtt, amely a munkásosztály történelmi érdekeit képes egybehangolni valamennyi nemzeti és nemzetisé-

günk érdekeivel. A párt mélyreható társadalmi, politikai, katonai és egyéb tömegmozgalmak kezdeményezője és vezetője, s a tömegekkel együtt a legsúlyosabb csapásokat méri az idegen hódítóra és a hazaárulókra, megszervezi az új néphatalmat, a hadsereget és a politikai tömegszervezeteket. Saját programja alapján és közvetlen eszmei-politikai irányításával mindinkább önállósítja a néptömegeket, s a forradalmi átalakulás döntő szubjektumaivá avatja őket.

A titói párt alapvonása volt, és ma is az, hogy a legszélesebb néprétegek felszabadító szocialista és öngazgatási mozgalmának belső eszmei-politikai erejeként működik. Éppen ezért válhatott a forradalom által felszabadított tömegek eszmei-politikai élcsapatává, önálló társadalmi, szocialista, öngazgatási alkotótevékenységük tényezőjévé.

Tito és a párt számára a felkelésre szólító felhívás átgondoltan és érteően vezetett össznépi háborúra való felszólítást jelentett, olyan háborúra, amely történelmi változáshoz vezet. A partizánerek felszabadító forradalmi hadsereggé nőttek, s ez a hadsereg Tito parancsnoksága alatt képes volt az önálló hadviselésre, képes volt arra, hogy döntő csatákat nyerjen, és önmaga tartsa az antifasiszta háború egyik jelentős frontját. Ebben a háborúban Titónak a párt- és a fegyveres erők élén sikerült:

— kibontakoztatnia az össznépi felszabadító háborút, és milliós tömegeket tömöríteni a felszabadító és forradalmi harc érdekében;

— a forradalmi gyakorlatban megvalósítania Jugoszlávia megosztott nemzeteinek és nemzetiségeinek egységét és testvériségét;

— kidolgozni az új népfelszabadító és demokratikus hatalom koncepcióját, a legalacsonyabb szervektől a legfelsőbbekig, s ezáltal megadni azt a formát, amelyben a munkásosztály és a dolgozó nép hatalomra jut;

— kivetelni Jugoszláviát a második világháború végén kialakult új politikai világrend egységes, politikailag erős és jelentős tényezőjének útjára.

A mi országunkért milliók harcoltak, 1 700 000 mindenféle korú és nemzetiségű harcos és hazafi áldozta érte az életét.

Népünk háborúban, pusztításban és szenvedésekben bővelkedő történelme folyamán idegen császárságok között és alatt, kizsákmányolástól és osztálynyomástól gyötörve nagy árat fizetett azért, hogy a maga ura lehessen. Sikerült ezt kivívnunk, mert népünk azonosította magát Titóval. Ebben rejlik forradalmi jelszavunk mély igazsága. „Mi Titóé vagyunk — Tito a miénk.” Ebben rejlik kitartásunk és önéretünk igazsága a szabadság, az öngazgatás és az el nem kötelezett politika útján.

Kivételes jelentőségű volt a népfelszabadító háború elindítása és kibontakozása szempontjából az a titói helyzetelemzés, amelyet a megszállást követően a JKP vezető aktívájának 1941 májusi tanácskozásán adott, s amelyben megfogalmazta a Jugoszlávia Kommunista elött álló feladatokat. Ebből kiindulva és a titói irányvonal szellemében a Jugoszláv Kommunista Párt vajdasági tartományi bizottsága 1941 júniusi kiáltványában fegyveres felkelésre, a maguk és közös szociális és nemzeti

felszabadulásáért folytatott harcra szólította Vajdaság minden nemzetét és nemzetiségét.

Tito elvtárs 1942 januári levele, amelyben utasításokat adott a vajdasági partizán hadviselés módjáról, s jóváhagyta a népfelszabadító harc általunk folytatott politikáját, sőt nagyra értékelte elért eredményeinket, rendkívüli jelentőséggel bírt a népfelszabadító háború további fejlődése szempontjából a Szerémségben és Vajdaság-szerte.

Ezek után erőteljesen fellendült és kibontakozott a népfelszabadító mozgalom egész Vajdaságban. Már a következő évben számos osztag mellett öt brigádunk volt, és megalakítottuk a tizenhatodik vajdasági hadosztályt. A néphatalom partizániskolákat nyitott, műhelyeket szervezett a harcosok szükségleteinek kielégítésére és nyomdákat alakított. Ezzel párhuzamosan kifejlődött a katonai-hátországi hatalom is: a helyi és a területi parancsnokságok. Mindezen politikai és katonai szervek felújításával és kifejlesztésével tartományunk az autonómia világosan kifejezett ismérveit hozta létre — az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek új társadalmi-politikai közösségévé vált Tito Jugoszláviájában, amelynek alapjait az AVNOJ II. ülésén helyezték el.

Vajdaság munkásosztálya, parasztsága, értelmisége és ifjúsága, Vajdaság nemzetei és nemzetiségei a párt zászlaja alatt és Tito irányításával Jugoszlávia valamennyi népével együtt fegyverrel harcolták ki a saját nemzeti és szociális felszabadulásukat, és magukra vállalták a felelősséget autonóm közösségük és az egész jugoszláv szövetségi közösség fejlődéséért.

Elvtársnők és elvtársak!

Gazdag forradalmi tapasztalatait kamatoztatva, a hadvezér és az államférfi tehetségével megáldva, erőteljesen a tömegekre és a tömegek hangulatára támaszkodva Tito elvtárs a tömegek addig nem ismert alkotóerejét mozdította meg és irányította az ország felújítására és építésére, indította a forradalmi fejlődés új távlatainak meghódítására.

1950-ben a hidegháborús világhelyzet idején, amikor világszerte, fel lángolt a neokolonializmus elleni harc, hazánkban történelmi döntés született; az üzemeket a munkásoknak adták át igazgatásra. Ez az esemény öt évvel az emberiség történelmének legszörnyűbb háborúja után következett be, amikor hazánkra súlyos gazdasági zárlat, politikai és katonai nyomás nehezedett. Ilyen feltételek közepette Tito azzal a figyelemzavarral állt ki saját munkásosztálya, nemzetei és nemzetiségei, valamint az egész nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom elé, hogy az állami tulajdon csak kezdeti formája a társadalmi tulajdonnak, és hogy a mi célunk a közvetlen munkásönigazgatás, mert egyedül csak ez biztosíthatja a munkásosztály valóságos hatalmát.

A szocialista öngazgatás kiépítésére tett kezdeményezés természetes folytatása volt a már megvalósított mélyreható forradalmi változásoknak, és forradalmunk lényegéből, eredeti jellegeből fakadt.

Tito teljes három évtizeden át fáradhatatlanul küzdött a munkásön-

igazgatásért, a munka, a munkásosztály és az ember felszabadítása marxi humanista elképzelésének valóra váltásáért. Az új társadalmi-gazdasági viszonyokért, a felmerülő objektív nehézségek és az öngazgatási fejlődéssel szemben megnyilvánuló ellenállások leküzdéséért folytatott három évtizedes harcban Tito újabbnál újabb lendületet ad, bátorít és bírál, a társadalom öngazgatási megszervezésére, a munkásosztály és a dolgozók hatalmának megszilárdítására serkent. Tito kiváló érzékkel tapint rá azokra a döntő mozzanatokra, amelyek mindig friss vért és új erőt visznek a forradalomba. Tito felülmúlhatatlan módon ismerte fel, mikor értek meg a fejlődés egyes problémái, és mindenki számára érthető, egyszerű szavakkal fogalmazta meg a politikai feladatokat.

Tito filozófiájának és politikájának alapvető mozzanatja az a felismerés, hogy a szocialista forradalom magának a munkásosztálynak, a dolgozó tömegeknek, az embernek a tette. Ez határozta meg egész gyakorlati alkotótevékenységét pártunk építésében, a népfelszabadító harc és a szocialista forradalom stratégiájának és taktikájának kifejlesztésében, az országépítésben, Jugoszlávia önállóságának és el nem kötelezett politikájának érvényesítésében. Tito a gyakorlatban alkalmazta a marxi tudományt, és bebizonyította, hogy a munkásosztály forradalmi öntevékenysége az egyedüli út, amelynek segítségével az osztály önmagát felszabadítva minden embert felszabadít az osztály nélküli társadalom megteremtése útján.

Azzal, hogy naponként szóval és tettel harcolt és irányította a párt arra irányuló harcát, hogy a munkásosztály megteremtse igazi hatalmát az öngazgatás folyamatában, Tito elvtárs humanizálta a társadalmi viszonyokat és az ember életét.

Tito szüntelenül arra figyelmeztetett, hogy az öngazgatás nem csupán a munkásosztály és általában az ember joga és privilégiuma, hanem állandó felelősség is, amely forradalmi fegyelmet és áldozatokat követel; sok munkát, kezdeményezést és tudást, nagyobb munkatermelékenységet igényel. Ezért mindig erélyesen elítélt minden olyan kísérletet, amely lekicsinyelte a munkásosztály alkotóképességét, bírálta a hatalom bürokratikus és technokratikus kisajátítását, a kispolgári liberalizmust, a dogmatikus apológia gyakorlatát.

A munkásosztály és a dolgozók öngazgatása Jugoszláviában ma már valóság, amely erőteljesen jelöli a szocialista forradalomnak, a népek felszabadulásának korszakát, a jelenkori filozófiai eszméket és a mai világ politikai harcát.

Ahogy Tito értelmezi a forradalmat és az öngazgatás fejlődését, mint a munkásosztály harcának eszközét és célját, nem lehet megállnunk az adott szervezeti keretekenél, nem elégedhetünk meg az elért vívmányokkal, hanem állandóan harcolnunk kell az öngazgatás tartalmának gazdagításáért, a dolgozók önszerveződése kereteinek bővítéséért és a munka felszabadításáért. Tito elvtársnak az alkotmányfüggelékben és a pártlevélben tartalmazott forradalmi kezdeményezése, amelyre támasz-

kodva építettük egységünket, és megvívtuk csatánkat a szeparatista nacionalizmus és liberális frakciós tevékenység ellen, rendkívüli módon hatott az osztályforradalmi irányvonal erősítésére az öngazgatásért, a munkásosztály és a dolgozó rétegek helyzetéért folytatott harcban.

Az öngazgatás, valamint az öngazgatási viszonyok és szövetségi rendszerünk fejlesztésében Tito a munkásosztály és élgárdája fegyvere és harci módszereként alkalmazta Marx, Engels és Lenin tanítását. „Az emberek közötti mind jobb és humánusabb viszonyokért, az emberért, mint szabad termelőért és alkotóért vívott harc — ez a munkásosztály eszmei célja és harcának értelme” — mondotta Tito, és ezért harcolt mindig, ezekre a célokra építette a párt egységét és összeforrottságát a munkásosztállyal és a néppel. „Küldöttrendszerünk, amely egyedülálló példa, reális feltételeket teremtett arra, hogy végleg megszüntessük az ember elidegenítését a politikai döntéshozataltól, feltételeket teremtett arra, hogy minden dolgozó igazgathassa a társadalmat” — hangsúlyozta Tito elvtárs a XI. pártkongresszuson. Ezt az irányvonalat követik a társadalmi-politikai életünk demokratizálására irányuló titói kezdeményezések, de különösen a kollektív munka, az egyéni és kollektív felelősség kifejlesztésére, az egyéves elnöki megbízatás bevezetésére vonatkozó kezdeményezés valamennyi politikai testületünkben.

Tito sohasem elégedett meg az elért vívmányokkal. A vérbeli forradalmár bátorságával szüntelenül és erőteljesen mozgósította, irányította és ihlette a pártot. Állandóan arra serkentette a Kommunista Szövetséget, a munkásosztályt és a dolgozókat, hogy határozottan küzdjenek az öngazgatás fejlődését veszélyeztető eltorzulások minden válfaja ellen. Így állandó összeütközésben volt a dogmatikus, etatista, bürokratikus és centralisztikus erővel, az anarcholiberalis törekvésekkel, a burzsoá polgári tudat és a nacionalizmus, valamint a kispolgári opportunizmus megnyilvánulásaival. Ebből a szempontból mindig határozottan kiállt a honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszer társadalmisítása és továbbfejlesztése mellett, amellett, hogy az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem, az öngazgatás és a dolgozó öngazgatási helyzetének kifejezője legyen. Ebben nyilvánul meg a folytonosság és elkötelezettségünk további irányvétele.

Tito személyes példájával tanított bennünket arra, hogy állandóan kutassuk a dolgozó tömegek harcának és alkotó részvételének új perspektíváit, szorosan összeforrvá a dolgozó tömegekkel és következetesen harcolva jogaikért és érdekeikért; hogy ezek a célok csakis a szocialista erők szervezett, kitartó harcával érhetők el.

Tito mindig kivételes figyelmet szentelt az ifjúságnak és az ifjúsági forradalmi mozgalomnak. Sokéves pártpolitikai munkásságában és műveiben folytonosan harcolt az ifjúság forradalmi megszervezéséért és alkotó tetterejének kibontakoztatásáért. Az ifjúsághoz intézett legutóbbi üzeneteiben is arra figyelmeztetett, hogy a fiatalok csak akkor alakíthatják a társadalmi haladás tényleges erejét, ha bekapcsolódnak a szo-

cialista öngazgatási viszonyokba. Ez egyúttal a fiatal alkotóegység szocialista öngazgatási nevelésének és humanizálásának legjobb útja. Mindig hangsúlyozta, hogy az ifjú nemzedéknek ott kell állnia nemzetünk és nemzetiségeink egységéért és testvériségéért küzdő harcosok első soraiban. Tito bátorsága, határozottsága, az emberekbe és a szebb jövőbe vetett rendületlen hite állandó ihletője volt és marad fiatal nemzedékeinknek.

Az el nem kötelezettek mozgalmának megalapozásáért és kifejlesztéséért, a világbékéért és a társadalmi haladásért, a népek egyenjogúságán, önállóságán és függetlenségük tiszteletben tartásán alapuló új gazdasági és politikai viszonyokért folytatott harc Tito elvtárs alkotó, forradalmi tevékenységének legjelentősebb eredményei közé tartozik. Tito ugyanakkor harcolt azért is, hogy új viszony alakuljon ki a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalomban, amelynek alapelvei kifejezésre jutottak az európai kommunista pártok berlini értekezletén. Egy olyan világért küzdött, amely nem a háborútól való félelmen, hanem a népek önálló szociális és nemzeti fejlődésre és átalakulásra vonatkozó jogán alapul.

Forradalmunk fejlődésének és a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalomban uralkodó viszonyoknak egyik legjelentősebb fordulópontja, amely sorsdöntően összefügg Tito nevével, az 1948. év, a sztálini hegemonizmussal és dogmatizmussal való összeütközés éve. Ekkor erőszakkal rontottak szabadságunkra, függetlenségünkre, önálló utunk megválasztási jogára. Olyan helyzet volt ez, amelyben forradalmunk még egyszer sikeresen lerázta a dogmatizmus béklyóit, ellenállt a nyomásnak és hegemoniának, és ezzel új távlatokat nyitott a további fejlődésnek. Tito s vele együtt pártunk és népünk határozottan kimondta a történelmi NEM-et a nyomásnak, a gazdasági és politikai zárlatnak. Ezekből a nehézségekből, a sztálinizmussal szembeni ellenállásból erősebben, egységesen Tito és a párt köré tömörülve kerültünk ki. Ez az összeütközés új lendületet adott a forradalom sajátos értelmezésének, a marxista tudománynak — meggyorsította egyetemes fejlődésünket és a szocialista öngazgatási viszonyok kiépítését.

Jugoszlávia a legszélesebb alapokon keresett kapcsolatot a haladó és demokratikus pártokkal, szervezetekkel és mozgalmakkal, az imperialista-ellenes és antikolonialista erőkkel és mozgalmakkal, az ázsiai és afrikai országokkal, hogy a más kontinensek országaival való együttműködés és barátság révén kiszabaduljon az elszigeteltségtől. Ezekben a kapcsolatainkban megerősítést nyert az aktív koegzisztencia és az elnökkötelezettség politikája, amely a világ tömegmegosztottsága, a nagyhatalmak érdekövezeteinek kialakulása, megőrzése és kiterjesztése, a más országok belügyeibe való beavatkozás politikája elleni harc, a békéért, a népek és országok egyenjogú gazdasági és politikai viszonyáért folytatott harc alapjait fektette le.

Tito és Jugoszlávia igen nagy hozzájárulást adott ahhoz, hogy a gyar-

matellenes és imperialistaellenes világhorradalom az 1961. évi belgrádi értekezleten az elnemkötelezettség mozgalmának formáját öltse. Az anti-imperialista világhorradalom, szembeszegülve a világ tömbmegosztottságával, új alapon folytatta haladó történelmi küldetését a népek felszabadulásáért, függetlenségéért és egyenjogúságáért. Az eltelt időszak, de különösen a jelenlegi nemzetközi válság és az új hidegháború jelei ismételtén igazolják az elnemkötelezettség politikájának érvényét és történelmi jelentőségét. Tito és Jugoszlávia korunkban a szabadságharc, a legfontosabb emberi és nemzeti értékekért folytatott küzdelem megtestesítője.

A Tito vezetése alatt álló jugoszláv forradalmi mozgalom harca olyan korszakalkotó társadalmi, történelmi eredményeket hozott, mint a népfelszabadító felkelés sikeres elindítása és győzelmes befejezése; a megszállók kiűzése, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek a hegemonia minden fajtájától való megszabadítása; Jugoszlávia nemzetközi helyzetének megszilárdítása; nemzeteinek és nemzetiségeinek függetlensége; a szocialista Jugoszlávia kiemelt szerepe a világbékéért, a népek mindenfajta elnyomása ellen folyó harcban; a jugoszláv kommunisták és a jugoszláv szocialista társadalom nagy alkotó hozzájárulása a nemzetközi szocializmus tapasztalattárához, elméletéhez és gyakorlatához; a népfelszabadító felkelés és forradalom, a szocialista és öngazgatási gyakorlat és a szocialista gondolkodás fejlesztése, stb.

Akár az imperializmus elleni harcról, akár a nemzetközi munkásmozgalom belső problémáiról legyen is szó, Tito elvtárs nemzetközi-politikai koncepciói az ő egész alkotó egyéniségének kifejezői. Hazánkban az elnyomás, a kizsákmányolás és a reakciós erőszak ellen, nemzetközi síkon pedig az imperializmus, a nemzeti elnyomás, az erőfölény hegemoniája ellen harcolt. Az országban a kispolgári irányvesztés, az opportunisták megalkuvás és fegyverletétel ellen küzdött, nemzetközi téren pedig az ellen, hogy senki se hátráljon meg passzívan az erősebb jogán alapuló nemzetközi erőszak előtt. Az országban harcolt a meddő ultraradikalizmus, nemzetközi síkon pedig a szektásság ellen, amely különválasztja a nemzetközi munkásmozgalmat és szocializmust a többi antiimperialista és demokratikus erőtől, valamint az ultraradikalizmus ellen, amely csak önnön tehetetlenségének és a dolgok menetére való befolyás teljes hiányának fedezésére szolgál.

Tito, a Kommunista Szövetség és hazánk számára az elnemkötelezettség politikája sohasem volt pusztán pillanatnyi politikai szükséglet vagy taktika, hanem forradalmunk egészének és lényegének kifejezője, a szocialista igazodás és a világfolyamatok osztályértelmezésének kifejezője, belpolitikánk és az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek jugoszláv szövetségi közösségében kibontakoztatott viszonyok kifejezője.

Tito kimutatta, hogy a szocialista országok és a nemzetközi munkásmozgalom egysége csakis minden egyes párt saját munkásosztálya és saját népe előtt vállalt felelősségen alapulhat, és mentesnek kell lennie

minden olyan formától és eszköztől, amely önállótlan­ ságot vagy egyenlőt­ len­ séget okozhat.

Tito rámutatott a munkásosztály történelmi érdekei s az elnyomott po­ litikai és gazdasági függőségben tartott vagy félig függő népek antiim­ perialista harca szoros összefüggésének új formáira, de különösen az el nem kötelezett országok harcának, továbbá a gazdaságilag fejlett és fej­ letlen országok között mindinkább növekvő szakadékokból eredő problé­ mák haladó megoldásáért folytatott küzdelem rendkívüli jelentőségére.

A Nasszerral és Nehruval való brioni találkozástól, az el nem köte­ lezett belgrádi értekezletén át, a hatodik havannai csúcserkekezletig Tito fáradhatatlan világutas, a béke építője, számos találkozás kezdemé­ nyezője, akit a világ úgy jegyzett meg, mint a béke, a biztonság, a békés együttműködés, az emberek és államok közti új gazdasági és politikai viszonyok edzett harcosát. Éppen ezért büszkék vagyunk rá, hogy az el nem kötelezettek hatodik havannai értekezlete oly nagyra értékelte, s oly magas elismerést adott Tito elvtárs harcának és a mi harcunknak az új világért, a haladás, a béke és szabadság világáért, a háborús rettegéstől mentes világért, minden nép egyenjogúságának és zavartalan fejlődésé­ nek világáért, azért a világért, amelyben nem lesz kizsákmányolás és faji megkülönböztetés, amelyben a dolgozók önnön sorsuknak urai és ková­ csai lesznek.

Mindezek folytán Tito elvtárs a béke ékesszóló hirdetője, az értelem képviselője, az új demokratikus és humánus viszonyok harcosa volt. Ilyennek ismerte meg a világ, és ezért csodálta, szerette, tisztelte. Barátai becsülték, ellenfelei méltányolták akkor is, ha másképpen gondolkoztak, mint ő. Egész művével úgy lépett be a világtörténelembe, mint korunk egyik legjelentősebb egyénisége, s a történelem legszebb oldalait írta tele a szabadság, a béke, az egyenjogúság, a társadalmi haladás nagy jel­ szavaival.

Az ő jövőbe látó személyiségének, a nagy stratégia képességének kö­ szöntjük, hogy forradalmi fejlődésünkben semmi sem történt ok nél­ kü­ l: minden irányvételünk a munkásosztály a nemzeteink és nemzetisé­ geink tényleges történelmi érdekeinek elemzéséből fakadt, minden új kez­ deményezésünk a forradalom állapotának, lehetőségeinek és követelmé­ nyeinek ismeretéből.

Elvtársnők és elvtársak!

A legnagyobb elismerés Tito egyéniségének a titói mű, amelyet forra­ dalmi tevékenységének hat évtizede folyamán tartósan beépített forra­ dalmunkba és a nemzetközi munkásmozgalomba.

Megmarad számunkra Tito tanítása és személyes példája, hogy kitart­ sunk, hogy ne hőköljünk vissza a nehézségek előtt, hogy értőn és bátran harcoljunk.

Megmarad nekünk és örökké tart bennünk Tito műve és Tito üzenete: „Örizzük a testvériséget és egységet, mint a szemünk fényét”;

„Ügy dolgozzunk, mintha száz évig béke lenne, de úgy készülünk, mintha holnap kitörhetne a háború”;

„A szavakról a tettekre!”

— és a többi számos titói üzenet, amely forradalmunk, szocialista öngazgatási irányvételünk és alkotótevékenységünk megannyi ideológiai és politikai jelszavává lett.

Az emberi gondolkodásnak és a forradalmi-felszabadító gyakorlatnak ez az óriása egész művével mellettünk állt, mert tettei beépültek forradalmunkba, amely él, tart és fejlődik. Ez a mű erőteljes serkentést ad a felszabadult népek és felszabadító mozgalmak törekvéseinek világszerte, a békéért, az egyenjogú nemzetközi együttműködésért küzdők harcának. Tartósan munkál munkásosztályunk és dolgozóink, valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk szívében és tetteiben, életében és jövőjében.

Tito túlemelkedett korán, azzal, hogy a marxi tudomány alkotó értelmezésével kitágította az ember és a munka felszabadulásának határait, a forradalmár és államférfi bölcsességével, roppant tapasztalatával és nagy tekintélyével hatott a történelem folyamataira hazai és világviszonylatban. Tito világos irányt szabott a haladó erőknek jövőbeli hosszú távú akciókra, s a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek szocialista forradalmát az osztályelnyomás ellen, az igazságosabb nemzetközi gazdasági és politikai rendszerért, az országok és mozgalmak közötti viszony békés megoldásáért, a társadalmi haladásért, a nemzeti és emberi szabadságért folyó harc tevékeny tényezőjévé tette. Josip Broz Tito elévülhetetlen érdeme, hogy a marxizmus tudományát és a mai kor eszméit szocialista gyakorlatunkban továbbfejlesztette, hogy a párizsi kommün és az októberi forradalmárok zászlaját magasra emelte a jugoszláv öngazgatók kezében. A nemzetközi munkás- és kommunizmozgalom egy olyan nagy proletárharcost és gondolkodót veszített el, aki erőteljesen rányomta bélyegét az egész mai világ forradalmi eszméjére és forradalmi átalakulásaira. Az elnemkötelezettség mozgalma elvesztette megalapítóját, ideológusát, az új gazdasági világrend, a népek és államok közti egyenjogúság ihletőjét. Tito a mai világ azon új tendenciáinak megtestesítője, amelyek a szocializmusban az osztályok, a népek és az ember felszabadításának világfolyamatát fejezik ki.

Vajdaság kommunistái, munkásosztálya és dolgozói, nemzeteink és nemzetiségeink ebben a fájdalmas pillanatban konkrét munkájukkal s a Jugoszláv Kommunista Szövetség politikájának megvalósításáért folytatott harcukkal fejezik ki a legjobban elismerésüket Tito elvtárs nagy munkássága iránt.

Nincs az az áldozat és erőfeszítés, amelyet a vajdasági szocialista autonóm tartomány és az egész jugoszláv közösség kommunistái, munkásosztálya, dolgozói, nemzetei és nemzetiségei magukra ne vállalnának forradalmunk vívmányainak megőrzése és továbbfejlesztése érdekében.

Folytonosan visszatérünk Titóhoz, tanulunk gondolataiból és tetteiből, az ő példáján nevelkedünk és neveljük az új nemzedékeket.

Az elkövetkezőkben is ez a név hangzik majd fel mindenütt, ahol a munkásosztály és a szabadságszerető népek harcot vívnak, forradalmi lendülete és alkotótevékenysége megnyilvánul, ahol harcolnak az emberért és az ember boldogságáért, ahol szeretik az embert.

A XI. kongresszus befejezésekor Tito ezt mondta: „Induljunk most mindannyian mindennapi akciókba, a megbeszélte és elfogadott feladatok végrehajtására. Természetesen valamennyi dolgozóval együtt, akik szívük mélyén viselik közösségünk, a szocialista öngazgatású, el nem kötelezett Jugoszlávia további erősödését.” Induljunk előre, változtassuk a szavakat tettekké.”

Meg kell békélnünk a súlyos és fájdalmas igazsággal, hogy Josip Broz Tito megszűnt gondolkodni és alkotni. Hétköznapijaink Titóval folytak, megszoktuk, hogy az ő eleven szavát hallgassuk. Csodáltuk Tito elvtársat, boldogok és büszkék voltunk, hogy köztünk van, amikor békeútjait járja. S most mi jugoszlávok valamennyien emelt fővel és méltóságteljesen, büszkén és önbizalommal eltelve kísérik őt utolsó útjára. Velünk marad és velünk lesz, harcainkban továbbra is a vezetőnk és tanítónk. Az ő szavai visszhangoznak a szabad, szocialista, öngazgatású és el nem kötelezett Jugoszlávia térségeiben. Az ő műve túléli az időt.

Tito a mi számunkra, mindannyiunk számára egyenlő a végtelen szeretettel. Fogadalmat tettünk neki: „Tito elvtárs, megfogadjuk néked, hogy utadról nem tér le a néped”.

Ez a fogadalmunk Titónak és a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek jelenleg és a jövőben is érvényes. Ebben rejlik felelősségünk a szocialista forradalom és a világ előtt, tesvériségünk és egységünk, öngazgatásunk, az a jelszavunk, hogy „A másét nem akarjuk — a magunkét nem adjuk”, elnemkötelezettségünk, harcunk az aktív békés egymás mellett élésért, a világ népeinek és országainak függetlenségéért és egyenjogúságáért. Ez Tito zászlaja és a mi zászlónk, a forradalom zászlaja — jövőnk zászlaja.

Örök dicsőség és köszönet Tito elvtársnak mindazért, amit jelenünkért és jövőnkért tett!

Dušan Alimpićnek, a Vajdasági Kommunista Szövetség Tartományi Bizottsága elnökének búcsúbeszéde a tartomány legmagasabbrangú szerveinek és szervezeteinek gyászülésén

Újvidék, 1980. május 7.

Fordította: Garai László

TITO ÉLETMŰVE A SZOCIALIZMUS HUMANISTA VÍZIÓJÁNAK LEGTELJESEBB KIFEJEZŐJE

Ma egész hazánk gyászol. Gyászolnak a munkásosztály, a dolgozók, az ifjúság és a pionírok, Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei, mindazok, akik Tito személyében, szavaiban és művében elvtársra, tanítóra és baráttra találtak.

Gyászolunk, mert elveszítettük nemzeteink és nemzetiségeink legnagyobb fiát, de büszkék vagyunk arra, hogy vele együtt egy hatalmas művet alkottunk, s ezt a hősi, úttörő művet folytatni fogjuk szocialista, öngazgatási, szabad és független fejlődésünk elkövetkező időszakában is.

Tito elvtárs munkásosztályunkban, dolgozóinkban és polgárainkban fog tovább élni, azoknak az üzeneteknek, kötelezettségeknek és hagyományoknak a követése által, amelyeket ránk hagyott és amelyekkel tartósan megbízta a jelenlegi és a jövő nemzedéket.

A 60 évvel ezelőtt megkezdett forradalmi útról, amely a viharos időkben az emberség, a szabadság, az összetartás és a testvériség soraiba tömörített bennünket nemcsak a jelenlegi, de a jövőbeli jugoszlávok milliói sem térnek le. Tito szíve tovább dobog a hősi forradalmi tettek minden új lendületében, hisz azok alapján jött létre nagyszerű jelenünk és ebben rejlik továbbfejlődésünk fényes távlata.

Josip Broz Prométeuszként tűnt fel történelmünkben, mindenüvé elvitte a tűz szikráját, valóra váltotta a letűnt nemzedékek haladó elgondolásait a humánusabb társadalomért, az emberért. Hisz Európa véres színpadáról akkor számos mozgalom vonult le a fasizmus támadása elől. Elveszítették támaszukat és kapituláltak, függetlenül attól, hogy milyen harci jelszavakat hangoztattak. Tito ebben a drámában merészen haladó marxista volt és maradt, a párt és a Népfront élén előrelátóan és győzedelmesen valósította meg mindazt, ami számos nemzedék szellemi erőfeszítésének a törekvése és végcélja volt.

Századunknak nincs egyetlen olyan egyénisége sem, aki olyan eredményesen alakította volna a kort és viszonyait, aki sokoldalú intellektuális, erkölcsi, forradalmi és politikai erejével annyira lekötelezte volna

a világot mint Tito, aki a jogfosztott népek, a megalázott milliók harcának szimbólumává vált, példaképpé a szabadságért, a szocializmusért és az emberséges életért folyó küzdelmükben.

Tito harcostársai és elvtársai az elkövetkezőkben is véghez fogják vinni mindazt, amit az alkotmányba és a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjába foglaltunk, amiért kitartóan és titói következetességgel harcolunk majd Kumrovecről Zágrábig, Kraljevicától Sremska Mitrovicáig, Maribórtól Lepoglaváig, Prágától Moszkváig, Párizstól Bécsig, Ljubljánától Belgrádig, az Užicei Köztársaságtól Bihácig, a Neretvától Sutjeskáig, Jajcétól Drvarig, Vistól hazánk minden vidékéig, ahol hadserege harcolt, ahol vezetése alatt a kommunisták és a többi haladó ember a szebb jövő tudatát alakították ki, Belgrádtól Kairóig, Lusakától Algírig, Colombótól Havannáig az emberiség nagy részére kiterjedő nagy és tartalmas békemissziótól az Egyesült Nemzetek Szervezetéig, a világ számos politikusával, államférfijával, tudósával és egyszerű emberével való találkozásáig.

Josip Broz Tito életútján halad az egész jugoszláv munkásosztály, minden nemzetünk és nemzetiségünk. Ez a nemzeti és szociális felszabadulásukért folytatott hosszú harcuk történelmi útja, a legjobb fiaik és lányaik hősiessége és áldozatkészsége, az összes nemzet és nemzetiség alkotótevékenysége és erőfeszítése által írott történelem, a népfelszabadító harc és a szocialista forradalom következtében megtestesülő eszmények megvalósításáért folytatott küzdelem. A jugoszláv munkásosztálynak, nemzeteinknek és nemzetiségeinknek ezt a történelmi útját nevezzük titói korszaknak, amelyben szocialista öngazgatásunkkal leraktuk a szabad és közös élet szilárd alapjait és meghatároztuk forradalmi előrehaladásunk távlatait és irányait.

Tito élete örökös küzdelemből, áldozatból és lemondásból állt. Josip Broz századunk 20-as éveiben gazdag élet- és forradalmi tapasztalatokkal rendelkező egyéniségként tűnt fel mozgalmunkban. 1910-ben a Horvát és Szlavón Szociáldemokrata Párt tagja lett. Harcos proletár tapasztalatait munkásként szerezte az első világháború kitörése előtt a horvátországi szlovéniai, csehszlovákiai, németországi és ausztriai vállalatokban. Az első nagy világegés viharában Tito részt vesz az októberi forradalomban. 1920. évi hazatérését követően tevékenyen bekapcsolódik a Jugoszláv Kommunista Párt munkájába.

A Kommunista Párt betiltását, különösen pedig az államvédelmi törvényt követően Tito nagyon nehéz körülmények között folytatja a pártmunkát és immár 1924-ben a Jugoszláv Kommunista Párt Križevci-Bjelovar megyei Körzeti Bizottság tagja, a rákövetkező évben pedig pártfeladatból a kraljevicai hajógyárban dolgozik, ahol intenzív szakszervezeti és pártmunkát fejt ki. Sokoldalúan működik, figyelmeztet a munkásság súlyos helyzetére, tiltakozik a kizsákmányolás és az üldöztetések ellen, beszédeket mond, cikkezik az Organizovani radnikban és a többi munkáslapban. Ezt a tevékenységét a Smederevska Palanka-i vagon-

gyárban is folytatta. Akárcsak Kraljevicán, Smederevska Palánkán is felmondanak kommunista tevékenysége miatt. Ezt követően visszatér Zágrábba, ahol átveszi a Jugoszláv Fémipari és Kisipari Munkások Szövetségének kerületi titkári állását, később pedig a Jugoszláv Bőrfeldolgozóipari és Kisipari Munkások Szövetségének a titkára is lett. 1928. áprilisában a Jugoszláv Kommunista Párt zágrábi helyi bizottságának a tagja, három hónappal később pedig szervező titkára lett.

Rövid megszakítás után — az ogulini letartóztatás és bírósági ítélet miatt — Tito már ismét a zágrábi kommunisták nyolcadik értekezletének előkészítésén munkálkodik. Ez nagy jelentőségű esemény a Jugoszláv Kommunista Párt jövőjét illetően, mert a széthullással fenyegető frakciózás elleni harc kezdetét jelenti.

Tito a zágrábi kommunisták nyolcadik pártértekezletén mondott beszámolójában kifakadt a politikai helyzet és a pártviszonyok felszínes és pontatlan értékelése ellen, rámutatott a munkásság harcára és a nép gondjára. Sürgeti, hogy a párt foglalkozzon ezekkel a problémákkal, hisz csak így válhat az osztály tényleges vezetőjévé. Josip Broz követeli, hogy számoljanak le a frakciózással, intenzív és gyakorlati munkát fejtsenek ki a tömegek körében, szilárd kapcsolatot teremtsenek az ipari munkássággal és a többi dolgozóval, eszmei tevékenységet kér számon a tagságtól, s azt, hogy idejében fedjék fel a mozgalom problémáit, mert csak így nyerhetik el az elnyomott és jogfosztott tömegek erkölcsi és politikai bizalmát. Titónak a frakciózás elleni kiállása döntő volt a párt forradalmi felkészítésében. Cikkeket és vitairatokat írt és tett közzé, sztrájkokat szervezett, tömegesítette a szakszervezeti szerveket, nagy figyelmet szentelt az ifjúsági munkának és a nők forradalmi mozgalomba történő bevonásának.

Titónak ezt a tevékenységét az 1928 augusztusában történt ismételt letartóztatása és az úgynevezett kézigránátperben ötévi börtönbüntetésre ítélése szakította félbe. A per során vádlottból vádlóvá vált, bátran hangoztatta, hogy tagja az illegális Kommunista Pártnak, hogy kommunista eszmék terjesztésével foglalkozott, propagálta a kommunizmust, hogy a kommunizmus eszméjéért kész az életét is áldozni, hogy a burzsoá bíróságot nem ismeri el, csak a saját pártja bíróságát.

Josip Broz a párt konszolidálódását a fogházbüntetés letöltése után folytatta, amikor már a január 6-i diktatúra terrorja elleni küzdelemben és a mind kiélezettebb osztály- és szociális összetűzésekben felcseperedett a forradalmárok új nemzedéke. A Jugoszláv Kommunista Párt Horvátországi Tartományi Bizottságának a tagja lett, 1934 augusztusában pedig kooptálták a Jugoszláv Kommunista Párt Horvátországi Tartományi Bizottságának a Politikai Irodájába. Ugyanaz év decemberében a Jugoszláv Kommunista Párt országos értekezletén megválasztották a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága Politikai Irodájának a tagjává.

Titónak a pártban és a társadalmi viszonyokban betöltött szerepével kapcsolatos elgondolása pontos meghatározást nyert az 1935. augusztus

2-i jelentésben. Tito ebben a jelentésben a párt egységéért folyó harcról, az elvont jellegtől és frazeológiától való megszabadulás szükségszerűségéről beszélt, amit szerinte a vezetőségnek a mozgalomtól való elidegenedése okozott. Ezek az eszmék hatják át a 30-as évek derekán írt cikkeiket is, amelyeket a Proleter és a Srp i čekić közölt. Valamivel később, amikor a Kommunista Internacionáléban a Balkáni Országok Titkárságának a jugoszláv politikai tájékoztatója volt, energikusan kiállt a Jugoszláv Kommunista Párt vezetőségének hazatéréséért. Ezt a határozott szándékát különösen a Jugoszláv Kommunista Párt vezető aktívájának moszkvai tanácskozásán és a Kommunista Internacionálé vezetőivel 1936 nyarán folytatott beszélgetéseiben fejtette ki. Amikor 1937 augusztusában Tito a párt élére került, a Wilhelm Piecknek, a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága titkársági tagjának írt levelében követelte az 1936-ban, a vezetőség hazatérésével kapcsolatos határozat véghezvitelét, hogy itthonról irányítsa a munkásmozgalmi harcot, és hogy a mozgalom a pártnak feleljen mindenért. Hangsúlyozta, hogy a vezetőség csak ilyen feltételek mellett képes felbecsülni a helyzetet, eszmeileg és politikailag megszervezni a mozgalmat, ösztönözni a forradalmi tevékenységet az osztály és a nép nevében; így erősödhetnek meg számbelileg legjobban a pártszervezetek és így terelhetik helyes mederbe a kizsákmányolt és jogfosztott munkástömegek forradalmi energiáját. Tito ebben ugyanolyan meg nem alkuvo volt, mint a JKP válságának leküzdésében, amelyet a Kommunista Internacionálé idézett elő 1937-ben a vezetőség felosztásával és a Jugoszláv Kommunista Párt felosztásáról szóló határozattal.

A kommunisták szerepét és felelősségét Tito a következőkben határozta meg: Minden pártnak a saját munkásosztálya és népe előtt kell felelnie, politikailag pedig önállóan kell meghatároznia harci körülményeit és irányelveit. Ez a titói elgondolás szöges ellentétben állt a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalomban uralkodó centralisztikus és hegemonista törekvésekkel. Tito az egyes pártok belső életébe való beavatkozással szembehelyezkedve és a forradalmi harc idegen receptjeinek visszautasításával következetesen küzdött pártunk sajátos kiépítéséért és felkészítéséért, hogy a sajátságos körülményektől függően irányítsa és folytassa a forradalmi harcot, a jugoszláv proletariátus élén.

Tito tudatában volt, hogy kommunistáink csakis egy jól szervezett párt által válhatnak a munkásosztály élcsapatává és egyengethetik a felszabadulás felé vezető utat. Szintúgy tudatában volt, hogy egy hatékony szervezetnek a párt bázisával, a munkásosztállyal és a néppel fenntartott állandó és közvetlen kapcsolaton kell alapulnia. Hisz amennyiben erre nem kerül sor — hangsúlyozta Tito — akkor elidegenülhet önmagától és önmagáért való szervezetté válhat, amely képtelen teljesíteni történelmi feladatát.

Tito mint igazi marxista elméletileg megalapozta, gyakorlatilag pedig valóra is váltotta azt az elgondolást, mely szerint a munkásosztály és

forradalmi szervezete, a Jugoszláv Kommunista Párt csak akkor töltheti be történelmi küldetését, ha kapcsolatot teremt a széles néprétegekkel. Ez elsősorban a parasztságra vonatkozott, amely annak idején Jugoszlávia összlakosságának a háromnegyed részét képezte, s ugyanúgy ki volt zsákmányolva, mint a munkásosztály. Tito vitáinakban ismertette a parasztság sanyarú sorsát, a jugoszláv társadalom falusi életkörülményeit. Számos összejövetelen, tartományi és nemzeti értekezleteken beszél a parasztság problémáiról és követeli, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt alaposan foglalkozzon ezzel a kérdéssel az V. értekezleten.

Hasonló módon mutat rá Tito nemzeteink és nemzetiségeink hazafias és demokratikus értelmiségének a tömörítésére. Sikerült elérni, hogy a baloldali értelmiségiek szocialista forradalmunk legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozzanak. Tito az ország különböző közegeiben befolyásolja a demokratikus értelmiség irányvételét, amely a két háború között, a népfelszabadító háborúban és forradalomban, valamint a háború utáni országépítésben jelentősen hozzájárult szocialista jövőnk megalapozásához.

Tito forradalmi munkásságában jelentős helyet foglal el a munkásosztály szakszervezeti egységének a megszervezése és erősítése, a forradalmi mozgalom alapjának kiszélesítése, a dolgozó tömegek antifasiszta egységének a Népfront platformján történő kezdeményezése és létrehozása.

Mozgalmunkba Tito új forradalmi tartalmakat, demokratikus módszereket és munkaformákat vitt, amelyek mindig közösségi jellegűek voltak, s ez lehetővé tette az összes hazafias erő egységének létrehozását és tömörítését, a fasiszta támadás elleni fegyveres harcra való felkészítését. Tito abban a meggyőződésben, hogy az ifjú nemzedék a forradalom hatalmas erőforrása és állandó ösztönzője, tevékenysége jelentős részét szentelte a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség tömegesítésének és a fiatal nemzedék antifasiszta harcra való tömörítésének. Tito elvtárs ugyanilyen hatást gyakorolt a Jugoszláv Nők Antifasiszta Frontjának a szervezetére és tevékenységére.

Tito a háború előtti helyzetet és viszonyokat marxista módon kapcsolatba hozta a nemzetközi helyzettel, különösen Ausztria Anschlussát követően a müncheni egyezmény és Csehszlovákia megszállása idején. Számos cikket, levelet és utasítást írt, felhívta a figyelmet a Jugoszlávia fölé tornyosuló veszélyre, elítélte Stojadinović fasisztabarát politikáját és leplezte a Cvetković-Maćek kormány rejtett törekvéseit, amelyek ugyanilyen irányban tapogatóztak. Ezekről a törekvésekről és veszélyekről a Rundschau 1938. és 1939. évfolyamában, a Proleter 1940. évi számaiban és a Die Welt című nemzetközi szemlében írt. Ugyanakkor ez a mottója a JKP 1940 októberében megtartott V. országos értekezletére készült beszámolójának és nagyszámú kiáltványnak, amelyeket a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága nevében fogalmazott meg a legfontosabb nemzetközi események kapcsán, mint például a spanyol pol-

gárháború, Franciaország kapitulációja, a Görögország elleni támadás, a Jugoszlávia ellen készülõ invázió.

Ahogy századunk harmincas éveitõl kezdve figyelmeztetett annak szükségességére, hogy állandóan erősíteni kell a kizsákmányolt dolgozó tömegek egységét az önkényuralom és a monarchikus burzsoá rendszer ellenében, ugyanígy figyelmeztetett a háború elõtti években, hogy a fasiszta támadástól Jugoszlávia függetlenségét az ország minden nemzete és nemzetisége testvériségével, összetartásával és közös harcával lehet csupán megvédeni. Ugyanezek a következtetések képezték a Kommunista Párt Központi Bizottságának az ország nemzeteihez és nemzetiségeihez intézett, a fasiszta megszállás ellen fegyverbe szólító felhívásának kiindulópontját is.

A Tito által vezetett Jugoszláv Kommunista Párt felkészülten várta az ország megállását. Addigra már Tito erős pártközpontokat és szervezeteket létesített, elõkészítette a pártot a felkelésre, felkészítette a kádereket a népfelszabadító háború és forradalom irányítására.

A Titót jellemzõ tulajdonságok lehetővé tették számára, hogy a nagyszámú ténybõl és eseménybõl az események menete szempontjából döntõ és legfontosabb dolgokat szûrje ki, mindig annak a tudatában, hogy a forradalmi harcban a kommunisták és a nép egysége képezi azt az erõt, amely meghatározza a harc jellegét. Realista forradalmárként tudatában volt, hogy csak az a politika jó, amelyik gyakorlati eredményeket mutat fel, s a népek szabadsága, testvérisége, egysége és egyenjogúsága érdekében tovább fejleszthetõ.

A Jugoszláv Kommunista Pártnak, alaposan kidolgozott politikai stratégiája volt a második világháború küszöbén. Megvalósítását a népfelszabadító háborúnak és forradalomnak az az elgondolása tette lehetővé, amely 1945-ben gyõzedelmeskedett. Tito tömeges honvédõ mozgalmat szervezett, melynek megvoltak az osztályjellegû, szociális, gazdasági, nemzeti és politikai összetevõi. A népfelszabadító mozgalom vezetõsége állandóan módosította és tökéletesítette a felszabadító háború elméletét és határozottan szembeszegült a felkelés és a forradalom pragmatikus irányításának törekvéseivel.

Tito tisztán látta — ahogyan azt Edvard Kardelj, a gondolkodó, a forradalmár és a harcostárs megjegyezte —, hogy egy olyan forradalmi mozgalomban, mint amilyen a mi népfelszabadító háborúnk volt, a politikai és a katonai stratégia szoros összefüggésben áll, hisz csak megfelelõ politikával lehetett meggyõzni a tömegeket a felkelés lehetőségérõl és szükségszerûségérõl. A felkelés vezetõségének politikájától, a pártpolitikától és a tömegeknek ebbe a politikába vetett hitétõl függött, hogy felkelésünk megteremti-e a forradalom véghezviteléhez és védelmezéséhez szükséges fegyveres erõket. Tito ezen a téren forradalmi katonai éleslátásról tett tanúbizonyságot, hisz abból a stratégiából indult ki, amely azt a meggyõzõdést terjesztette nemzeteink és nemzetiségeink sorában, hogy csak fegyverrel vívhatjuk ki gyõzelmünket a megszállók és

az osztályellenség felett. Éppen ezért — ahogyan Edvard Kardelj mondta — Tito sohasem volt csupán katona anélkül, hogy ne lett volna politikus is, és sohasem volt csupán politikus anélkül, hogy ne lett volna katona is.

Csak az egységes népfelszabadító front ígérhette azt a távlatot és biztonságot, hogy az új Jugoszlávia a szabad és egyenjogú nemzetek és nemzetiségek államaként jön létre. Ezt a Tito vezette Kommunisták Pártjának még a háború előtt kialakított, széles alapokra helyezett hazafias felszabadító és demokratikus politikai platformja biztosította. Egyedül ez volt képes megszervezni és vezetni a felkelést, hisz a régi Jugoszlávia kapitulációjával bebizonyosodott, hogy a Kommunisták Pártján kívül minden politikai párt és csoportosulás elárulta Jugoszlávia nemzetének és nemzetiségeinek a politikai, nemzeti és egyéb érdekeit. Ha mozgalmunk nem lett volna ilyen széles körű és átfogó, akkor aligha lett volna kilátás a sikerre, de a népek, a dolgozók tömegei sem változtathatták volna meg ilyen gyökeresen az országban a politikai és társadalmi viszonyokat. Ezért Tito stratégiája, melyet a felszabadító háború és forradalom különböző szakaszaiban állandóan alkotójellegűen kiegészített, a politikai és a katonai tényező egységéből indult ki.

A fasiszta megszállók elleni harccal párhuzamosan egy össznépi küzdelem folyt a régi monarchisztikus rendszer, a hegemonia és a nemzeti elnyomás felújítása ellen. A felkelésben és a forradalomban összefonódott a szocialista forradalmat elkerülhetetlenné és szükségszerűvé tevő mély politikai átalakulások forradalmi folyamatával. Tito szerepe nagyszerűen kifejezésre jutott ebben a folyamatban, hisz össze tudta kapcsolni a valóság minden elemét és történéseit, mert kezdeményezései mindig pontosan megfeleltek az adott időpont és lehetőségek feltételeinek. Forradalmunk sajátos jegyei is ebből alakultak ki.

A népfelszabadító háború nem fejlődhetett volna ki és nem győzedelmeskedhetett volna népeink öntudatos és önkéntes részvétele, a munkások, a parasztok és a haladó értelmiség nélkül. Már a kezdet kezdetén létrejöttek az új hatalom szervei, amelyek minden nép érdekeit kifejezték és a népfelszabadító háborúnak a szocialista forradalommal való kapcsolatához vezettek. A nép öngazgatásának a kezdeményei voltak ezek, hisz maga a nép hozta létre saját katonaságát, az államhatalmat és a közigazgatást, megszervezte az igazságszolgáltatást, a közoktatást, az egészségügyet és a saját védelmét.

Hazánk a háborúból és a forradalomból 1,7 millió áldozattal, lerombolva, tönkretett kommunikációs vonalakkal, elpusztított városokkal és felégetett falvakkal került ki. Titónak az ország újjáépítésével, a nagyszámú hadirokkant és hadiárva ellátásával, a menekültek százezreinek az elhelyezésével kapcsolatos felhívására szavát hallatta az általános népi patriotizmus, és megkezdődött a háborús sebek gyógyítása. S amikor a legkevésbé reméltük, a különböző nyugati zsarolások és zárlatok mellett fiatal hazánkra rontott a sztálini Tájékoztató Iroda gépezete.

A Sztálinnal és a sztálinizmussal végbement összetűzés 1948-ban érte el csúcspontját. Megvolt azonban ennek az előtörténete, kezdve 1937-től, amikor Tito függetlenítette pártunkat, majd amikor 1941-ben Tito Draža Mihajlovićtyal kapcsolatban nézeteltérés merült fel Tito és Sztálin között, egészen a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsnak a Moszkva tudta nélkül megtartott ülészakáig, amire Sztálin ugyancsak élesen reagált. Ez az összetűzés az úgynevezett baráti társaságok és egyéb kérdések kapcsán is folytatódott.

Sztálin az eredeti módon véghezvitt forradalmunk, a diktátumokkal való szembeszállásunk, az ország és a párt függetlenségének a védelme miatt hosszú időn át támadásra készült a Jugoszláv Kommunista Párt és hazánk ellen. Ennek során különböző rágalmmal, mesterkedésekkel és a párt sorainak, vezetőségének a megosztására tett kísérleteivel igyekezett eredményre jutni. De a Jugoszláv Kommunista Párt 1948-ban megtartott V. kongresszusa világos választ adott a sztálinizmus minden kísérletére. Pártunk szilárdan Tito köré tömörült, nemzeteink és nemzetiségeink, Jugoszlávia munkásosztálya és dolgozói pedig Tito és a párt köré sorakozott fel.

A sztálinizmus támadásait kitartóan visszautasítottuk. Súlyos harcot kellett azonban vívni jó időn át a rágalmak, a dezinformációk és a különböző fenyegetések ellen. A pártnak, nemzeteinknek és nemzetiségeinknek a szocialista forradalom folyamatossága védelmében tanúsított egységével ezt a csatát is megnyertük. Ez történelmi jelentőségű az egész nemzetközi munkásmozgalom számára.

Tito elvtársra nagy felelősség hárult ilyen körülmények között a határozatok meghozatalában, mert tudatában volt annak, hogy az egyeduralmi diktátum előtt behódolni annyit jelent mint elveszíteni mindazt, amit népeink kiharcoltak, azonos a forradalmunk és hagyományai, az egész élet feletti gyámkodás és patronálás elfogadásával. Tito a rendkívül nehéz és összetett 1948-as évben szilárd és következetes maradt elveihez, akárcsak 1928-ban és 1937-ben, vagy 1941-ben, a felkelés évében és a továbbiak során.

A Tájékoztató Iroda nyomásával szembeni határozott ellenállásunk munkásosztályunknak, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek azt a fokozott vágyát és akaratát fejezte ki, hogy senkinek sem engedik át a sorsuk feletti rendelkezés jogát, küzdelmüknek és szocialista fejlődésüknek a meghatározását. Tito a párt önállóságát kijelölve, valamint a kommunista és munkáspártok egyenjogú viszonyaiért kiállva ugyanakkor marxista módon kidolgozta és gyakorlati tevékenységével beigazolta, hogy milyen elvek alapján kell ezeknek a viszonyoknak végbemenniük és állandóan hangsúlyozta, hogy a sajátos fejlődési út és a nemzetközi kérdésekben tapasztalható eltérések nem akadályozhatják a szocialista országok közötti együttműködést.

A Tájékoztató Iroda elleni harcból pártunk és hazánk megerősödve került ki. Vádlottból győztesse váltunk, amit megértett az egész haladó

világ, és majd minden kommunista párt és munkásmozgalom méltányolt. Senkinek sem engedték meg, hogy a sorsunkba avatkozzon, és ahogyan Tito mondta, ezt nemcsak nem akartuk, de jogunk sem volt rá!

Elvtársnők és Elvtársak!

Tito kiváló forradalmár, politikus, stratég, szervező, gondolkodó, teoretikus, hadvezér, egyszóval történelemformáló egyéniség volt. Műve népünk műve is, szilárdan beleépült a jelenlegi nemzedékek gondolkodásába és gyakorlatába, de tartósan él majd a jövő nemzedékek erőfeszítésében és tevékenységében is.

Csak Tito volt képes véghezvinni ilyen összetett történelmi körülmények között a népfelszabadító háborút és abba bevonni az összes hazafias erőt; megszervezni és állandóan erősíteni a munkásosztály és a dolgozók tömegeinek az élcsapatát, a pártot; forradalomba szólítani nemzetünket és nemzetiségeinket, amikor a fasizmus leigázta egész Európát; sajátos taktikát és forradalmi stratégiát kidolgozni; a háború viharában létrehozni az új néphatalom csíráit, a népfelszabadító bizottságokat; széles térségben hadműveleteket és taktikai manőverezést kezdeményezni; hatalmas szabad területet birtokolni a leigázott Európában; nemzeti képviselőket szervezni hazánk egyes területein; erős hadsereget teremteni, küzdeni az új Jugoszlávia nemzetközi elismeréséért a nehéz és véres háborúban, fontos diplomáciai lépéseket tenni nemzetközi téren, leleplezni az uralkodó körök és a rendszer kapituláns jellegét, felújítani a lerombolt országot, kiépíteni a pártot, a nyugati és a keleti hatások és zárlatok ellenére megőrizni hazánk szabadságát és függetlenségét, megmenteni 1948-ban pártunk becsületét és jellegét, a mozgalmat és az egész országot, meghozni a vállalatoknak a munkásokra történő átruházásával kapcsolatos történelmi jelentőségű törvényt, állandóan új lépcsőfokkal bővíteni öngazgatáson alapuló demokratikus fejlődésünket, irányítani a társadalmi-politikai tömegszervezetek munkáját, állandóan erősíteni a testvériséget és egységet, gazdagítani a jugoszláv szövetségi rendszert, fejleszteni és biztosítani a teljes nemzeti egyenjogúságot, továbbfejleszteni az elnemi kötelezettséget és küzdeni teljes kiszélesítéséért, hatalmas mértékben hozzájárulni a békeharchoz és az új gazdasági világrendhez, kijelölni a kommunista pártok és a szocialista országok közötti új viszonyokat, hatást gyakorolni a társadalom termelőerőinek a gyors fejlődésére, bátran szembenézni mindazokkal az erőkkel, amelyek veszélyeztették és manapság is veszélyeztetik a népeket és az országokat, támogatni és segíteni világszerte a felszabadító mozgalmakat, a népek és az országok nemzeti érvényesülését.

Népeink történelmében Josip Broz forradalmi műve olyan fáklya, amely nemcsak a múltunkat, de a jövőnket is bevilágítja.

Tito azon ritka történelmi személyiségek közé tartozott, akik tévedhetetlenül megértették a fejlődés szavát. Tevékenységében maga a történelem szólalt meg. Megszólalt hazánk munkásosztályának, nemzetjeinek és nemzetiségeink nyelvén, kifejezve a nemzeti és osztályfelszabadulásra

irányuló évszázados törekvéseinket. Egyszerű szavakkal szólt és mindig egyetlen kérdést tett fel — melyre sohasem kapott választ, vagy az emberi élet egészen más területét érintő felelet kínálkozott — az emberi szerencse kérdése. Ez a kérdés, ha dialektikusan értelmezzük — ahogyan Tito tette — nem pedig utópisztikusan, akkor a szabadság, azaz az ember és a munka végérvényes felszabadulásának a kérdése.

Tito a világ megváltoztatására hivatott történelmi erőből, a munkásosztályból nőtt ki, annak szabadságtörekvéseit szívta magába, forradalmárrá edződött, készen arra, hogy a történelem élére álljon és győzelemre vigye az emberek és népek ügyét. Az akadályok és megpróbáltatások sem ingatták meg, mert a saját sorsát a munkásosztály és minden nép sorsával azonosította.

Munkásosztályunk, hazánk nemzeteinek és nemzetiségeinek sajátos történelmi, gazdasági és szociális körülményeiből, helyzetéből szűrte le a forradalmi harc stratégiáját és taktikáját, s így a marxizmus és leninizmus eredeti értelme alapján határozottan különválasztotta a lényegest a lényegtelenről, hogy a történelmet előbbre vigye, a szabadságot, a szocializmust, a testvériséget és az egységet építse. A jugoszláv munkásosztály és élcsapata küzdelmének legfőbb sajátossága abban rejlett, hogy ezt a harcot valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk megvívta és meg is nyerte, mert a nemzeti felszabadulást a testvériség-egység nemzetközi jelszó formájában tűzte zászlajára. Ezért a nemzeti kérdés és az említett forradalmi tétel valóra váltása Tito elvtárs egész elméleti és gyakorlati tevékenységének az egyik legfontosabb eleme. Beszámolóiban és cikkeiben, a munkásokkal, a parasztsággal, az értelmiséggel, az ifjúsággal és a gyermekekkel való találkozásai során egyetlen alkalommal sem kerülte meg a testvériséget és egységet, a jövő biztosítékát. Ezért minden nemzetünknek tudatában kell lennie, hogy a testvériség és egység, az egyenjogúság a leglényegesebb hagyományunk.

Tito a zágrábi pártszervezet titkáraként a január 6-i diktatúra előestéjén figyelmeztetett, hogy milyen kivételes jelentőségű a nemzeti kérdés Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek forradalmi harcában, hogy milyen veszélyt jelent a marxi nemzetszemlélet revizionista és dogmatikus értelmezése, a forradalmi harc perifériájára szorította, mint olyan kérdést, amelyet a forradalom stratégiájában és taktikájában nem kell figyelembe venni, ugyanis az osztályfelszabadulás állítólag automatikusan magával vonja a nemzeti felszabadulást is.

Marxnak azt a kijelentését, hogy a proletariátusnak nincs hazája, mert az egész világ hazája, a dogmatikusok egyoldalú és elvont értelmezéssel igyekeztek háttérbe szorítani. Azonban Tito elvtárs szerint figyelmen kívül hagytak egy lényeges kérdést: a forradalom gyakorlati, társadalmi és történelmi körülmények között megy végbe, és ha ezekkel nem vetnek számot, akkor egyik nemzet proletariátusa kizsákmányolhatja a másik nemzet proletariátusát, és ennek az osztálynak az érvényesülése a történelmi körülményekre való tekintettel nem jár együtt kötelezően a nem-

zeti érvényesüléssel is, amire Marx már figyelmeztetett. Ezért Tito szerint egy olyan soknemzetiségű közösségben, mint a miénk a nemzeti és az osztályjelleg képezi a forradalom legfontosabb előfeltételét és a munkásosztálynak, a nemzeteknek és a nemzetiségeknek a világ forradalmi megváltoztatására való egyetlen mozgósítási lehetőséget.

Tito mint vérbeli forradalmár és marxista megérezte, hogy a szociális kizsákmányolás elleni küzdelem ugyanakkor kiméletlen küzdelmet jelent a nemzeti kizsákmányolás, a nemzeti hegemonizmus, a nacionalizmus és a nacionalista unitarizmus ellen is. Amennyiben a kommunisták szervezete nem folytat határozott harcot a munkásosztály kizsákmányolása és a nemzeti egyenlőtlenség ellen, akkor nem tömörítheti maga köré, és nem vezetheti a szociális felszabadításért folyó harcba Jugoszlávia minden nemzetét és nemzetiségét — mondta Tito. Tito nagyszámú programcikke, kiáltványa, nagyszerű vitairata — különösen 1930. és 1940. között — olyan valódi értelemben vett elméleti forradalmi alapot képez, amely lehetővé tette a Jugoszláv Kommunista Pártnak a nemzeti kérdéssel, a nemzeti viszonyokkal, nemzeteink és nemzetiségeink testvériségének, egységének és egyenjogúságának a megvalósulásával kapcsolatos álláspontok kikristályosodását.

Titónak a szerbiai pártvezetőséghez írott, 1936. évi levelében a következőket olvashatjuk: „A horvát, a szlovén, a szerb, a macedón és a crna gorai nép demokratikus véleménynyilvánítás útján kell hogy kifejezze, hogyan szándékozik egymás közötti viszonyát rendezni az államközösségben. Ugyanilyen joggal nyilatkozhat Vajdaság és Bosznia-Hercegovina népe arról, hogy milyen viszonyokat akar létesíteni az államközösségben”, ami teljesen összhangban van a népek Lenin által meghirdetett önrendelkezési jogával, beleértve az elszakadás jogát is. A horvát kommunista pártvezetőség 1937. évi kiáltványa — amelyet Josip Broz kezdeményezett — magába foglalja a jugoszláv népek népfelkelésének stratégiai kiindulópontját: „Csak Jugoszlávia szabad, egyenjogú, egyetértésben és megelégedésben élő népei képesek letörni a fasiszta támadás minden kísérletét és megvédeni nemzeti szabadságukat és függetlenségüket”, mert ez a feltétele minden egyéb felszabadulásnak is. Ugyanis Tito elvtárs egy másik alkalommal a következőképpen fogalmazott: „A nemzetek csak akkor fejlődhetnek gazdasági, kulturális és politikai téren, ha függetlenekké válnak.”

A nemzeti kérdésnek a munkásosztály forradalmi harcában játszott kivételes jelentőségét értékelve Tito azon munkálkodott, hogy az egységes Jugoszláv Kommunista Párton belül nemzeti kommunista szervezetek jöjjenek létre, amit a párt élére kerülve véghez is vitt.

Csak a nemzeti kérdés ilyen alapokra helyezése eredményezhette, hogy a munkásosztály és hazánk minden nemzete és nemzetisége elfogadta a Kommunista Pártnak és Tito elvtársnak a felszabadító harcra és forradalomra való felhívását. Tito a kivételes képességű alkotó és hadvezér a történelmi körülményeket értékelve népfelszabadító háború formájában

indította el a forradalmat, hogy ily módon a néptömegek legszélesebb rétegeit is bevonhassa, amelyek forradalmi erővé fejlődve nem teszik lehetővé, hogy valaki a történelem kerekét megállítsa vagy visszafelé forgassa. A fasiszta hódítók és a hazaárulók ellen, a nemzeti felszabadulásért folytatott küzdelemmel egyidőben Tito olyan megoldásokon fáradozott, amelyek lehetővé teszik a szocialista forradalom véghezvitelét és biztosítják osztálytartalmának megvalósítását.

Tito ilyen értelemben írta 1942-ben az alábbiakat: „A Jugoszláv Kommunista Párt által 1941-ben a megszálló ellen indított népfelszabadító háború zászlaja egyben minden nemzet nemzeti szabadságharcának és egyenjogúsági küzdelmének is a zászlója.” Ez a forradalmi hitvallás, amely nemzeteinket és nemzetiségeinket a népfelszabadító háborúba és forradalomba szólította, amely bátorította, emberfeletti küzdelemre, végső kitartásra ösztönözte őket, megmaradt Tito elvtárs alapvető szellemi és tevékenységi irányvételének. Ez a hitvallás a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács határozataiban és az Országos Antifasiszta Tanács föderalizmusában és föderális egységeiben nyerte el gyakorlati értelmét, amelyeknek határai „nem a különválás, hanem az egyesülés határait képezik...” Ez nem a kis országok egyvelege, hangsúlyozta Tito, hanem a szabad önrendelkezéssel alapuló szövetsége. Ez jellemzi minden föderális egység szabadságát, a szabad kulturális és gazdasági fejlődés értelmében vett teljes függetlenségét.

Amíg a nagyszerb, nagyhorvát és nagy muzulmán polgári politikai pártok vitáztak és azon alkudoztak, hogy kié legyen Bosznia-Hercegovina, s ezen elégtették ki nacionalista és beszűkült osztályjellegű étvágyukat — elárulva minden egyes nemzetet és együtt az összeset —, addig Tito a két háború között, különösen pedig a JKP V. országos értekezletén, állandóan azt szorgalmazta, hogy Bosznia-Hercegovina népeinek — a muzulmánoknak, a szerbeknek és a horvátoknak — önmaguknak kell dönteniük a saját sorsukról, és hogy csak a leendő szövetségi és demokratikus Jugoszláviában valósíthatják meg nemzeti és társadalmi jogukat, történelmi jellegű közösségi törekvéseiket. Tito 1942-ben ezt az elgondolását továbbfejlesztette és a Proleterben megjelentetett A nemzeti kérdés a népfelszabadító háború tükrében című cikkében fejtette ki a nemzetek és nemzetiségek egységén és egyenjogúságán, önrendelkezésén alapuló közösségünk jövőbeni szervezetével kapcsolatos szemléletét.

Ezzel kapcsolatosan vetette fel a muzulmánok nemzeti létének a kérdését. Kiemelte, hogy Bosznia-Hercegovina a jövőbeli Jugoszláviában, egyenjogú föderális egységet képez a többi szövetségi állammal: Szerbiával, Horvátországgal, Szlovéniával, Macedóniával és Crna Gorával. Közvetlenül az ötödik offenzíva után Tito Kladanjnál beszélgetést folytatott a bosznia-hercegovina párt- és mozgalmi vezetőség egy részével, aminek során megkérdezte tőlük, mikor tartják meg a boszniaiak és hercegovinaiak a Bosznia-Hercegovina Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsának ülését. Ezt követően a boszniai és hercegovinai felkelés vezetői

hozzáltnak Bosznia-Hercegovina Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsának az összehívásához, amelynek ülésén eldöntötték, hogy Bosznia-Hercegovina szövetségi állama lesz a leendő Demokratikus Szövetségi Jugoszláviának. A ZAVNOBiH határozatait a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakán szankcionálták, mint az új Jugoszlávia berendezésével kapcsolatos titói elgondolás megtestesülését.

Tito elvtárs mind elméletileg, mind gyakorlatilag a nemzeti kérdés mélyére hatolt, de tudatában volt, hogy nem lehet egyszer s mindenkorra megoldani, hisz ez olyan dinamikus társadalmi kérdés, amely a gazdasági és kulturális fejlődéssel párhuzamosan állandóan új és megfelelő megoldási módot igényel. Ha ezzel a vonatkozásával nem vetnek számot, ahogyan erre Tito gyakran figyelmeztetett, akkor az a veszély áll fenn, hogy a nemzeti kérdés megoldásában visszahúzó törekvések jelentkeznek, amelyek nacionalizmusként, sovinizmusként, unitarizmusként és hegemonizmusként juthatnak kifejezésre, egyszóval egyik népnek a másik általi kizsákmányolása formájában.

Tito elvtárs határozottan lépett fel, amikor a múlt káros hatását képező nacionalista jelenségek kísérletet tettek helyzetük megszilárdítására és megfelelő talajt kerestek tevékenységükhöz. Élesen és a rá jellemző módon figyelmeztetett: „Úgy őrizzétek forradalmunk nagyszerű hagyományát, a testvériséget és egy egységet, mint a szemetek fényét...”

A nemzeti viszonyok szocialista jellegének a fejlesztése — ahogyan Tito elvtárs tanított bennünket — a nemzetek és nemzetiségek gazdasági, kulturális, politikai és minden egyéb területre vonatkozó egyenjogúságának a megvalósulását jelenti. Amennyiben erre nem kerül sor, akkor a testvériséget és egységet olyan jobb és álbaldali erők fenyegetik, amelyek szeretnék megfosztani osztály- és nemzeti tartalmától. Tito elvtárs ezért a következőket mondta: „A nemzetek közötti gazdasági viszonyokat úgy kell megszervezni, hogy az egész társadalmi közösség és annak a különböző nemzetiségű részei minél jobban felkészüljenek, hogy sokoldalúan és hatékonyan fejlesszék mind a termelőerőket, mind a társadalmi tulajdont, a szocialista viszonyok, a társadalmi öngazgatás és a munka szerinti elosztás hordozóit.” Az osztály- és nemzeti jelleg kölcsönös kapcsolatát Tito éles és dialektikus elméje és cselekvőkészsége sohasem hagyta figyelmen kívül.

A titói elgondolás szellemében fejlődő nemzetek közötti viszonyok a szocialista internacionalizmus gyakorlatát képezik, amely ellenálló minden hegemonista és egoista törekvéssel szemben. Ha azonban társadalmi-gazdasági fejlődésünk ellentmondásaiban időnként felütik a fejüket, akkor állandóan Tito éles és határozott szavaival találják szembe magukat: „Ilyen értelemben tartanunk kell magunkat Lenin figyelmeztetéséhez, hogy a nacionalista jelenségek elleni küzdelem akkor a leghatékonyabb, ha mindenki a saját területe felé fordul, ha mindannyian gondoskodunk a nacionalista szemét »saját házunkból való kitakarításáról«.” „Mindazok a szervezetek és vezetőségek, amelyek nem elég aktívak ilyen értelemben,

már ezáltal is azt igazolják, hogy bizonyos mértékben nacionalista elhajlásoktól terhesek.” Titónak ezek a szavai figyelmeztetnek bennünket és a jövő nemzedékeket, hogy sohasem engedjék meg a nacionalizmus káros elburjánzását.

Tito a fejlődés egészét és a közösségünk fejlődését dialektikusan szemlélve minden alkalommal hangsúlyozta, hogy a tudománynak milyen mozgósító ereje van a társadalomban, a kultúra és a művészet milyen jelentőséggel bír az ember felszabadítására, a testvériség-egységnek, a nemzetek és nemzetiségek szocialista közösségének a megszilárdítására, a szovinizmus és a nacionalizmus leküzdésére. Tito az igazi tudomány, kultúra és művészet szerepének kiteljesedésében olyan tényezőket látott, amelyek erős hatást gyakorolnak az emberek és népek közeledésére. Csak az igazi művészet és kultúra töltheti be a haladás misszióját, s ezért állandóan figyelmeztetett, hogy kultúránkat és művészetünket mindenekelőtt marxista szemmel kell értékelni, mert vannak olyan kulturális javaink amelyeket korlátolt, szűk látókörű alkotók hoztak létre, s így tanúi lehetünk a múlt romantikus szemléletnek, a nacionalista és egyéb eltévelyedéseknek. Tito mindig kiállt az összes nemzet és nemzetiség kulturális, tudományos és művészeti értékeinek az érvényesüléséért. A kultúrának és a művészetnek a közvéleményformálásban játszott hatalmas szerepét kiemelve Tito hangsúlyozta, hogy „A művészetnek kötődnie kell életünkhöz, a művésznek mint társadalmunk tagjának minden külső hatástól függetlenül hordozójává kell válnia a múlt kedvezőtlen jegyeitől megszabadult művelődési törekvéseknek”.

Tito a forradalom minden időszakában szem előtt tartotta, hogy mi lesz a következő, az újabb demokratikus lépés. A kiharcolt fegyveres győzelmet követően Tito a marxizmus klasszikusainak és a népfelszabadító háború gyakorlati tapasztalatainak az alapján azonnal foglalkozni kezdett azzal, hogy a mi szocialista társadalmi viszonyink között hogyan lehetne fejleszteni az öngazgatást, a szocializmust, aminek építői és hordozói az öngazgatási alapon megszervezett munkásosztály, a dolgozók és a polgárok. „Az új, öngazgatáson alapuló intézményes formák fejlesztésekor — mondta Tito — állandóan szem előtt kell tartani, hogy a munkásosztály forradalmi harcának az ember a lényege és célja. A munkásosztály harcának az emberibb, a jobb és humánusabb viszonyokért, az emberért mint szabad termelőért és alkotóért folytatott küzdelem a végcélja és értelme.”

A munkásosztály hatalmáról szóló marxista tanítás lényegében gyökerező öngazgatás kezdeti formái a párizsi kommün tényleges forradalmi társadalmi praxisában és a Szovjetunió szocializmust építő lenini évei szovjetjeinek a gyakorlatában valósult meg. Tito elvtárs gyakorta említette, hogy az öngazgatás nem a mi korszakalkotó találmányunk, nem valamiféle új kísérlet a szocializmus építésének útján, hisz lényege elméletileg a marxi, engelsi és lenini tanításban gyökerezik és igen fontos szerepet játszik a társadalom termelési viszonyainak a megváltoztatásá-

ban). Az öngazgatás azonban szorosan kötődik Tito forradalmi művéhez. Hatalmas jelentőségű, hisz a történelem úttörő kezdeményezése, kihívás és ösztönzés a modern világ társadalmi-gazdasági viszonyainak a megváltoztatására, s ezért is szállka a kapitalisták és a munkásosztály feletti hatalmat gyakorlók szemében.

A megszállók és a hazaárulók elleni harc első sikereit követően a Tito vezette Jugoszláv Kommunista Párt felszabadított területeken hozzalátott a néphatalommal és a nép öngazgatásával kapcsolatos elgondolás valóra váltásához, 1942 folyamán pedig a fočai, majd később a szeptemberi előírások meghatározzák a népfelszabadító bizottságok megválasztásának módját, összetételét, utasításokat tartalmaznak azok munkájához és feladataihoz. Az előírások lényegéből világosan kitűnik a népfelszabadító bizottságoknak mint a néphatalom szervezeti formáinak a jellege. A Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakának a határozatai, amelyek szövetségi demokratikus alapra helyezték Jugoszlávia jövőjét, szintén a dolgozók és a nép öngazgatásán alapultak.

A felszabadulást követően ezeken az alapokon jött létre az első Népbizottságokról szóló általános törvény, majd a vállalatok munkások általi igazgatásáról szóló törvény, az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény, amely hosszú távon és közvetlenül jelöli ki a szocialista öngazgatás továbbfejlődését, azaz a szocializmusnak mint világtörténelmi folyamatnak és a jugoszláv munkásosztálynak, nemzeteink és nemzetiségeink tartós irányvételének legvitálisabb jellegét.

Tito zsenialitása a munkásosztály törekvéseinek elméleti és gyakorlati tevékenysége minden időszakában mozgalmunk osztályjellegét fejezte ki. Tito tudatában volt, hogy a munkásosztály, a dolgozó, a polgár csak az öngazgatási alapon társított munka szervezett társadalmában, a termelőeszközök társadalmi tulajdonán és a társadalmi jellegű jövedelmen alapuló öngazgatásban mint szerves társadalmi viszonyban valósíthatja meg a küldöttrendszer útján az össztársadalmi ügyek feletti közvetlen hatalmát. Titónak a társadalmi folyamatokkal kapcsolatos megfigyelései elméleti mélységüket, világosságukat és áttekinthetőségüket tekintve egyedülállóak a marxizmus újabb kori történetében.

A marxizmus tanításából kiindulva Tito úgy értelmezte, hogy az állam elhalási folyamatát nem lehet a jövőre bízni, hanem azonnal hozzá kell látni. Az állami tulajdont a közvetlen termelők irányítása alatt társadalmivá kell tenni, és olyan új szocialista társadalmi viszonyokat kell létrehozni, amelyek a munkásosztály, a dolgozók és a polgárok hatalmán alapulnak. Tudatában volt, hogy csak így fejeződhet ki legteljesebben a szocializmus humanista elgondolása, amelyben a dolgozónak mint a javak megteremtőjének mind a termelés, mind az elosztás, mind pedig a társadalomigazgatás egészének alanyává kell válnia.

Tito öngazgatáselméletének dialektikus jellege szocialista forradalmunk átfogó dialektikus jellegéből következett és állandóan abban a törekvésben jutott kifejezésre, hogy a szocialista öngazgatás fejlődésének minden

további lépésével elméletileg lehetővé válik, hogy nyíltan és alkotó módon elemezzék és — ha szükség mutatkozik — elemezzük és bíráljuk az egész társadalmi átalakulás megtett szakaszát. Titónak a fogyasztékoságokat és az öngazgatástól idegen magatartást ért bírálata mindig helyénvaló volt és felgyorsította a szocialista demokrácia politikai rendszerének kiépítését, fejlesztette intézményeinek munkamódszerét és tartalmát, s ily módon megfelelő feltételek jöttek létre a munkásosztálynak és a dolgozóknak az egész társadalomra érvényes politikai döntéseihez, valamint hogy a rendszer összes intézménye az embert szolgálja. Tito öngazgatási elgondolása és annak alkotójellegű gyakorlati kidolgozása mindig tevékenységre ösztönöz jelenünkben és jövőnkben.

Tito gyakran hangsúlyozta, hogy a szocializmus ádáz ellensége a bürokratizmus. Elmondta, hogy „akár a polip, megszámlálhatatlan karjával akadályozza a helyes és gyors fejlődést”. A politikai viszonyok elbürokratizálódása mindig a társadalmi-gazdasági viszonyok terén megerősödő etatizmus következménye, amiből az emberek feletti bürokratizmus, uralkodás, a hierarchia és erőszak következik. A sztálinizmus elég szemléletes és beszédes példája volt ennek.

Bár viszonylag gyorsan túlhaladtuk azokat a törekvéseket, hogy nálunk is állami ellenőrzés alatt maradjon az összes társadalmi folyamat, mégis amikor komolyabban hozzáláttunk a szocialista öngazgatási viszony kiépítéséhez, Tito elvtárs állandóan hangsúlyozta, hogy a bürokratikus és technokrata erők az új körülmények között is igyekeznek megőrizni saját pozíciójukat. Tito szerint ezek mindig abban látják lehetőségüket, amikor mi formálisan viszonyulunk az öngazgatású demokratikus rendszer elveihez és amikor a Kommunista Szövetség a többi szervezett szocialista erővel karöltve nem valósítja meg teljes egészében társadalmi szerepét. Ezért Tito elvtárs a kollektív munkával és felelősséggel kapcsolatos elgondolását, amely a szocialista öngazgatás lényegét képezi, is ebből a kérdésből vezette le. Ez Titónak a párton belüli demokratikus viszonyok kiépítéséről és a szocialista öngazgatáson alapuló társadalom általános demokratikus fejlődéséről való állandó gondoskodásának az eredménye.

Elvtársnők és elvtársak!

A szocialista öngazgatásból nőttek ki és nőnek ki a szocialista demokrácia új jellegzetességei. Ezek közé tartozik Titónak a felfegyverzett néppel kapcsolatos marxi elgondolása. Tito elvtárs már 1941 márciusában hangsúlyozta, hogy „a népfelszabadító háború és forradalom stratégiájának lényege az lesz, hogy a megszálló elleni küzdelmet a legszélesebb néprétegek — Jugoszlávia minden nemzete és nemzetisége folytatja majd, hisz ez az ő ügyük”.

Tito elvtárs a háború alatt, de azt követően is állandóan hangsúlyozta, hogy a védelem a dolgozók, a munkásosztály, hazánk nemzeteinek és nemzetiségeinek közvetlen érdeke, és hogy továbbfejlődésének középpont-

jában a dolgozó ember és annak a szocialista forradalom védelmében való aktív részvételi joga és kötelessége kell hogy álljon.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség X. kongresszusán Tito elvtárs a következőket mondta: „Általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszerünk kettős szereppel bír: megakadályozza az agresszió szándékát és általános védelmi háborút folytat, ha arra kényszerülünk. Ezek szerint általános honvédelmünk a béke eszköze.”

Az általános honvédelmet és társadalmi önvédelmet tehát a továbbiakban is úgy kell fejlesztenünk, hogy minden dolgozó és polgár, nők és férfiak — kezdve a pioníroktól a legidősebbekig — meg legyenek szervezve, fel legyenek készítve, ápolják és óvják a szocialista forradalom hagyományait, oltalmazzák az ország függetlenségét és területi épségét a külső és belső ellenség minden esedékes kísérletétől és támadásától.

Tito elvtárs ugyanis a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakán kimondta: „Bátran állíthatom, hogy hadsereget létrehozni ilyen körülmények között, amilyenek között a mienket megteremtettük, egyedülálló példa a történelemben”, ezért most elmondhatjuk, hogy az elméletileg és gyakorlatilag Tito által megalapozott általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszerünk — amelyet eddig építettünk és a jövőben is tovább építünk, erősítünk és gazdagítunk — valójában a védelem új és sajátos rendszere, amely kifejezi a szocialista öngazgatású társadalom kiépítésében járt utunk sajátosságait és szocialista öngazgatási rendszerünk alkotórésze.

Az általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszer ereje többek között fiatal nemzedékeink erején és állásfoglalásán alapul. Tito elvtárs ugyanis egész forradalmi útján szem előtt tartotta és szorgalmazta az ifjúság körében kifejtett tevékenységet, állandóan a jövőt vallatta és a haladás új utait kutatta. Titónak az ifjúsághoz való viszonyát a fiatal nemzedékbe, az alkotó erejébe és készségébe vetett hit és bizalom jellemezte, mint ahogyan az ifjúság is mindig határtalan bizalmat, kivételes szeretetet és odaadást tanúsított Tito elvtárs és eszméje iránt.

Ifjúságunk a felkelés első napjaitól kezdve olyan nagy és példás hősiességet tanúsított, hogy Tito elvtárs Jugoszlávia fiataljainak az 1942-ben megtartott első kongresszusán kiemelhette: „A Jugoszláv Kommunista Párt az ifjúságban mindig a testvériség és egység hordozóját látta és ebben nem csalódott”, a II. kongresszuson pedig az alábbi jól ismert gondolatával fordult a fiatalokhoz: „Amelyik népnek ilyen ifjúsága van, az ne féljen a jövőtől.” Ezt a viszonyt és a fiatal nemzedékek alkotásra ösztönzését Tito elvtárs forradalmi fejlődésünk minden szakaszában következetesen fejlesztette. Az ifjúság kérdését nem a politikai párt mellékes ügyének tekintette, hanem számára az összes akció és történés középpontjában állt. Ugyanis mélyen meg volt győződve, hogy a fiatalok folytatják a forradalom folytonosságát és teljes felelősséget vállalnak továbbfejlesztéséért. Titónak a fiatalokhoz intézett üzenetei mindig szívélyesek és serkentők voltak, utat mutattak az életben és küzdelemben. A

titói „előre” mindannyiunkra vonatkozott, de mindenekelőtt a fiatalokra, azok fejlődésére, a munkafeladatok teljesítésére és a jobb élet kialakítására.

Tito hatalmas alkotó erővel, bátorsággal, forradalmi kitartással harcolt a békéért, a népek és az államok függetlenségéért és egyenjogúságáért, az igazságos és szabad új világért. Az elmaradott és reakciós erőkkel szemben rendületlenül hitt az értelemben és számos államférfit befolyásolt a nemzetközi problémák megközelítésében.

Hazánk függetlenségének a védelmében Tito számára mindig az egység képezte a kiindulópontot. Tito már 1936-ban a Proleterben hangsúlyozta: „A háború és a faszizmus pokoli erőinek a veszélye előtt mindannyian a béke és az emberiség jólétének a közös védelmére törekszünk.” Tito már a népfelszabadító háború idején is azt hirdeti: minden népnek elidegeníthetetlen joga, hogy szabad legyen és önmaga döntsön a sorsáról, hogy egyenjogú legyen az összes többi szövetségünkkel. Ez az irányvétel megerősítette elhatározásunkat, hogy szembeszálljunk az összes külső diktátummal és a Jugoszlávia felosztását célzó tervekkel. Népfelszabadító háborúnkból és szocialista forradalmunkból így következtek és következnek független, el nem kötelezett külpolitikánk céljai és elvei.

Titónak szilárd meggyőződése volt, hogy egy szocialista ország külpolitikája nem indulhat ki pillanatnyi érdekekből, hanem belső szocialista és demokratikus lényegét, valamint a korszerű viszonyok és a világban végbemenő változások lényegét kell, hogy kifejezze, ezért erős hatást gyakorolt a nemzetközi változásokra; a békés, aktív egymás mellett élés, a népek és az országok közötti konstruktív és sokoldalú együttműködésért folyó harc hordozójává vált. Tito már 1950-ben hangsúlyozta: „A külpolitikai kérdések nem egy rövid időszak kérdései. Ezek történelmi kérdések a számunkra, hisz egy olyan szocialista országra vonatkoznak, amelyek alkotótevékenységének teljes forradalmi lendületében, az új társadalom, a jobb és a szerencsésebb jövő megteremtésének állapotában él. A következetes elvszerűség előbb-utóbb gazdagon megjutalmazza azt, aki állandóan tartja magát hozzá. Minden más lépés és álláspont szörnyen megbosszulná magát.” Titónak ezekhez a jelmondataihoz tartjuk magunkat.

Tito elvtárs a világban végbemenő változásokat elemezve az el nem kötelezett országok belgrádi értekezletén kidolgozta az elnemkötelezettség politikájának irányelveit, valamint kifejezte szilárd meggyőződését, hogy ennek ereje és szerepe állandóan növekedni fog a világban, hisz az elnemkötelezettség a népek létérdekeit és közös szükségleteit fejezi ki.

Tito kitartó építő munkája és az elnemkötelezettség mozgalmának a megszilárdításához és növeléséhez való óriási hozzájárulása ismeretes és világszerte méltányolt. Az elnemkötelezettség politikája az ő úttörő tevékenységének köszönhetően érvényesült ilyen mértékben és vállt a békéért, a biztonságért és az új nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok kiépítéséért folyó küzdelem reális erejévé. Olyan haladó erő, amely

alapjaiban rombolja le az igazságtalan nemzetközi viszonyokat és feltételeket teremt az egyenjogúság és az igazság kiépítéséhez. Az a számos nehézség, nyomás és megpróbáltatás, amellyel e mozgalom szemben találta magát, sohasem hatott Tito és a mi irányvételünkre, nem okozott gyanakvást, zavart és ingadozást. Ellenkezőleg, Jugoszlávia és Tito elvtárs még nagyobb erővel és határozottsággal küzdött a mozgalom egységének megerősítéséért, annak igazi elveiért, tömbellenes irányvételének és akcióegységének az erősítéséért. Tito ezeknek a változásoknak és útkezeseknek az értékelésekor mindig reális és optimista volt. A világban végbemenő változások és ellentétek, valamint az adott társadalmi és történelmi feltételek átfogó elemzése alapján rámutatott az ellentétek túlhaladási módjára és hozzájárult az egységes platform kialakításához, amely közös érdekeinket és céljainkat fejezi ki. A havannai értekezlet előtt Tito figyelmeztetett, hogy egy pillanatra sem téveszthetjük szem elől e mozgalomnak mint a békéért, a függetlenségért, az egyenjogúságért, a gazdasági fejlődésért és a társadalmi haladásért folyó küzdelemnek a történelmi küldetését.

Jugoszlávia számára az elnemekötelezettség a nemzetközi viszonyok minden területén tartós és egységes alapot képez. Szorosan összefonódott hazánk egész társadalmával, a szocialista öngazgatás rendszerével nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságú és közösségi viszonyaival mint jelenünk és jövőnk alapvető értékeivel és irányvételével.

Elvtársnők és elvtársak!

Tito elvtárs forradalmi arculata elválaszthatatlan emberi arculatától. A személyiségét átható humanizmussal telítődött forradalmi tevékenysége is. Tito a forradalmár nem választható el az embertől. Az emberek, a barátai, a munkatársai, az ifjúság, a harcostársai, a felszabadító háború harcosai, a szabadságért, az emberi méltóságért világszerte türelmesen küzdő népek iránti szeretetét mindenütt, minden cselekedetében kinyilvánította.

A szabadság, az emberi méltóság, az emberiség rabságtól, kizsákmányolástól és megaláztatástól való megszabadításának az a bátor harcosa a békeszerető és a haladó emberiség szimbólumává vált. Még ellenségei is csodálták. Az emberek és a népek méltóságának a tiszteletben tartása alapján igazságosabb világviszonyokat épített, s ezért becsülte az egész világ. A havannai értekezlet alapokmánya csak egy része annak a szeretetnek, tiszteletnek és elismerésnek, amiben a világ részesítette Titót.

Ennek a valamikor elmaradott és megosztott országnak a nemzetei és nemzetiségei — amelyeket Tito zsenialitása szabadított meg, egyesített és fejlesztett —, munkásosztályunk, ifjúságunk és harcosaink mindent neki köszönhetnek. A szabad és megbékélt emberek azért az útért adóznak neki elismeréssel, amelyen megállás és kishitőség nélkül tovább haladnak alkotó lehetőségeik kibontakoztatásában.

A Titónak tett fogadalmunk nem más mint a forradalmi hagyományok, a hősi mű iránti fogadalmunk. Most, amikor már fizikailag nincs

többé közöttünk Josip Broz Tito, még nagyobb felelősséggel kell dolgoz-
nunk és küzdenünk. Hisz eddig valahányszor elmulasztottunk valamit
vagy tévedtünk, Tito mindig figyelmeztetett bennünket, az ő szavai tö-
mörítettek, egyesítettek és buzdítottak bennünket.

A Tito iránti tiszteletünk a nemzeteink és nemzetiségeink közötti ko-
hézió erősítésében, a munkásosztály és a dolgozók hatalmának erősítésé-
ben, a belbiztonság és a védelmi képesség fejlesztésében jut majd kifeje-
zésre. Ellenszegülünk mindazokkal, akik megkísérlik megingatni forrad-
almunk posztulátumait — a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság
szabadságát, testvériségét, egységét, nemzeti egyenjogúságát, szocia-
lista öngazgatását, el nem kötelezett külpolitikáját, és önvédelmi rend-
szerét.

Új és összetett küzdelem előtt állunk, amelyet ugyanúgy kell folytat-
nunk, mint ahogyan Tito vezetésével következetesen és megalkuvás
nélkül fejlesztettük és védtük szocialista forradalmunk hagyományait. A
soron levő harcokban is Tito elvtárs példájából és műveiből merítünk for-
radalmi energiát. Ez a mi emberi, hazafias, etikai és érzelmi kapcsola-
tunk Titóval. Nyugodtan, méltóságteljesen, de energikusan folytatjuk az
emberért és annak boldogulásáért folytatott titói küzdelmet. Fizikai, erkölcsi és szellemi erőnket olyan tevékenységre irányítjuk, amely majd
beigazolja, hogy következetes folytatói vagyunk Tito forradalmi erőfe-
szítéseinek és művének, hogy testvériséget hirdetünk az emberek és a
népek között.

„Tito elvtársunknak megfogadjuk, hogy a végsőig harcolunk” —
hallottuk harcosainktól 1941-ben, ugyanezt énekeltük 1945-ben, 1948-
ban és 1966-ban, s továbbra is ezt énekeljük, hisz tudjuk, hogy milyen
áldozatot fizettünk szabadságunkért.

Tito örökre élni fog szívünkben és emlékünkből, harcunkban, gondo-
latainkban, a haladás eszméiben, a munkásosztályban, a pártban, a fia-
tal nemzedékekben, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek az öngaz-
gatásában, a testvériségben és egységben, az emberiség haladó erőinek
soraiban, a világ jelenlegi és jövőbeli millióinak a haladásáért folytatott
küzdelmében. Ezért most is azt üzenjük mindazoknak, akik reakciós ter-
veket szőnek és politikai fordulatra várnak hazánkban, akik nem szeretik,
mert szabadságszerető, független és el nem kötelezett, akik rossz-
indulatú rágalmatokat terjesztenek rólunk és a jövőnkéről, hogy szilárdan
kitartunk Tito hatalmas forradalmi és humanista útján.

A Bosznia-Hercegovina-i Kommunisták Szövetsége továbbra is mindent
megtesz, hogy alkotó módon járuljon hozzá az alkotmányon és a Kom-
munisták Szövetsége kongresszusi határozatainak alapuló föderatív közössé-
günk kiépítéséhez és erősítéséhez. Titó példája és üzenete alapján —
amely beépült öngazgatási megoldásainkba — állandóan a szövetségi
rendszer intézményeinek fejlesztését szorgalmazzuk, amelyek munkájuk
tartalmával és módszerével, összetételükkel biztosítják minden szocia-
lista köztársaság és autonóm tartomány egyenjogúságát és egységét. Küz-

deni fogunk közösségünk minden részének a dinamikus és egybehangolt fejlődéséért; a testvériség-egység és szocialista közösség szilárd kapcsolataért, hisz ez vezérel bennünket forradalmi hagyományaink ápolásában és megvédésében. Titónak a kollektív munkával és felelősséggel kapcsolatos kezdeményezését szilárdan beépítjük gyakorlatunkba, hisz ez képezi a szocialista öngazgatás, a munkásosztály és a dolgozók hatalmának biztosítékát a jövőbe vezető utat.

Titót, a földgolyó minden embere, fehérek, feketék és sárgák tisztelik, szeretik, értékelik és kedvelik. Mindenütt egyaránt örültek neki és becsülték, egyaránt tisztelték. Tito, a jövőbeli küzdelmeink és életünk irányadója és útmutatója, a haladás barikádjain magasra tartott zászlóval szilárdan áll, jövőbe vetett tekintete kifejezi mindazok törekvését, akik századokon át küzdöttek haladásért, s lehetővé teszik, hogy mindig a maguk urai legyenek. Tito neve az erő és szabadságszeretet legendájaként hangzik el a világ térségeiben. Tündöklik az összes megalázzottért és leigázzottért, minden haladó és becsületes emberért, aki a jelenlegi nemzetközi viszonyok, válság és versengés közepette békét követel és a saját gazdasági, kulturális és általános emberi felszabadulását sürgeti. Tito személységében, hatalmas szívében, amely nemcsak velünk együtt és értünk dobbant, hanem másokért, az összes eljövendő nemzedékért, egy nagy ember kiváló tulajdonságai ötvöződnek.

Az események drámai menete sohasem ingatta meg Josip Broz Titót a haladásért folytatott humanista küzdelmében. Az élet folyamatában szilárdan áll és művével lekötölte a világot. Aki nem képes felfogni hazai és nemzetközi viszonylatokban ennek a történelmi jelentőségét, az valójában képtelen felfogni hogy mi történik ma és mi lesz holnap.

Tito mi vagyunk, mind a szocialista öngazgatásért, a testvériség és egység állandó erősítéséért, mind pedig az ő útján való állandó előrehaladásért folytatott döntő küzdelemben. Mindenünket Titónak és a pártnak köszönhetjük. Magába foglalja mindazt, aminek alapján a jövő nemzedékek felismernek bennünket. Most büszkén és bátran tekintünk Tito művére — a mi művünkre, büszkén hallgatjuk Tito útmutató szavainak érces csengését. Készek vagyunk büszkén és határozottan követni őket és következetesen folytatni mindazt, amit örökké Tito korának hívnak és akként emlegetnek.

Örök dicsőség és köszönet Josip Broz Titónak!

Nikola Stojanovićnak, a Bosznia-Hercegovina-i Kommunista Szövetség Központi Bizottsága elnökének, Bosznia-Hercegovina Szocialista Köztársaság szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén mondott búcsúbeszéde.
Szarajevó, 1980. május 7.

Fordította: *Garai László*

Veljko Milatović

MUNKÁSMOZGALMUNK ÉS PÁRTUNK ELSŐ EMBERE

Könyörtelen és fájdalmas valóság — Tito elvtárs nincs többé közöttünk.

A jugoszláv nemzetek és nemzetiségek szocialista közössége elveszítette azt az embert, aki az új Jugoszlávia megalakítása óta hazánk élén állt, azt az embert, aki munkásmozgalmunkat és a Kommunista Pártot felkészítette a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom történelmi, forradalmi cselekedeteire; elveszítette forradalmunk nagy vezérét és vezetőjét, aki népeinket mozgósította és harcba vitte a megszállók ellen, melyek előtt akkoriban államok és hadseregek omlottak össze, mégpedig egy olyan időpontban, amikor Európára a fasiszta megszállás sötétsége borult és a német fasiszta szoldateszka Moszkvát és Leningrádot veszélyeztette; a harcost, aki képes volt a hadviselésben járatlan fiatalokból, munkásokból, földművesekből létrehozni a nép fegyveres erejét, olyan brigádokat és hadosztályokat, amelyek képesek szembeszállni a mindaddig vereséghez nem szokott német fasiszta hadsereggel; a hadvezért, aki ki tudta építeni az össznépi partizánháború stratégiáját és taktikáját és gazdagabbá tette a forradalmi és felszabadító háborúk elméletét; az államférfit, aki létre merete hozni Hitler „új Európájának” a szívében a Hitler-ellenes új Jugoszláviát; a harcost, aki életével és művével igazolta be, hogy mit jelent a szolidaritás és az internacionalizmus; a vezetőt, aki sajátos nemzeti jellegű szocialista és demokratikus fejlődésünk útját, az objektív körülményeinknek és nemzeti jellegünknek megfelelő utat kialakítva sajátosan gazdagította a marxizmus forradalmi elméletét és a szocializmus gyakorlatát; a forradalmárt aki kidolgozta a munkásosztály hatalomra kerülésének stratégiáját és elkerülte a munkásság bürokratikus és etatisztikus hatalomfosztásának veszélyét; a politikai stratégiát, aki tudta, hogy a forradalom értelme és sikere nemcsak a kommunizmus végcéljának az áttekintésétől függ, hanem hogy a társadalom rövidebb fejlődési szakaszainak keretében kell megjavítani a munkásság és a dolgozók munka- és életfeltételeit; a forradalmi teoretikust aki a szocializ-

mus történelmében először dolgozta ki annak a rendszernek az elméleti alapját, amelyben a munkásosztály és az összes dolgozó részt vehet az összes anyagi, társadalmi és politikai döntéshozatalban; a vizionáriust, aki a szocialista demokráciát történelmi szükségszerűségként fogta fel, valamint az államot és a társadalom összes többi politikai szervezetét szilárdan az öngazgatási termelési viszonyokhoz kapcsolta; a gondolkodót, aki kijelölte a nemzetközi együttműködés, a nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok demokratizálódásának útját és kialakította az elnemkötelezettség stratégiáját mint választási lehetőséget a világ tömbökre osztásával, a nagyhatalmak versengésével, a gyarmatosítással és a katonai beavatkozásokkal szemben; a nagy békeharcost, aki a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének, a kis és a nagy országok és népek egyenjogúságának az elvét és politikáját hirdette és abból az igazságból indult ki, hogy a mai világban nem a különböző társadalmi berendezések közötti különbség képezi a legnagyobb ellentmondást, hanem a szegényeket és a gazdagokat elválasztó mély szakadék; a világszerte elismert államférfit, aki kitartóan küzdött egy erőszaktól, egyenlőtlenlégtől és elnyomatástól mentes viláért.

Tito sokoldalú egyéniségében hazánk minden nemzetének és nemzetiségének a régi szabadságtörekvése, az elnyomottak és a kizsákmányoltak alkotóereje, a forradalmár, a lázadó, az alkotó és a vizionárius nyugtalansága egyesült. Olyan forradalmár, lázadó és alkotó volt, aki könyörtelesenül irtotta a régit, az elavultat és kitartóan, következetesen építette az újat. Ritka történelmi egyéniség, aki egyesíti magában a következetességet és az előrelátást, aki szorosan kötődik a proletariátushoz és ideológiájához, az ember és a népek szabadságához. Ez jellemzi, amikor részt vesz az októberi forradalomban, amikor éhségstrájkot folytat a börtönben, amikor megkérdőjelezi a monarcho-fasiszta bíróság illetékességét és csak a munkásosztály, a párt bíróságát ismeri el, amikor megszervezi a pártot, a sztrájkokat, a marxista irodalom tanulmányozását kezdeményezi, amikor figyelmeztet, hogy a pártvezetőségnek a tagsága mellett kell lennie az országban és jóban, rosszban osztozni a néppel...

Munkásmozgalmunk és Kommunista Pártunk a két világháború között a monarcho-fasiszta diktatúra rendkívül nehéz körülményei között fejtette ki tevékenységét. A rezsim kegyetlenül leszámolt a kommunistákkal. A pártot és a mozgalmat időről időre súlyos csapások érték, letartóztatták és bebörtönözték, megölték és száműzték legtevékenyebb tagjait. A pártvezetőség hosszú időn át külföldön tartózkodott. Így a tagságától és népétől különvált vezetés, a politikai ingadozás, a frakcióharcok és az összetűzések válságba juttatták a mozgalmat és a pártot. Amíg a kommunisták és a munkásosztály nagy áldozatok útján is kész volt folytatni tevékenységét, addig a vezetés képtelen és éretlen volt ennek az irányítására. Hazájától, munkásosztályától és az itthon végbenő társadalmi eseményektől távol a különböző frakcióharcokban, meddő vitákban, bizonytalan és ellentmondásos politikai értékelésekben me-

rült ki tevékenysége. Amint Tito 1937-ben a párt élére került, rendezte a tagság sorait, a párt befolyása pedig országszerte megnövekedett. Kezdetét vette a jugoszláv forradalmi mozgalom legfontosabb időszaka. Tito első történelmi jelentőségű intézkedése, hogy az új vezetőség már az országból irányította a mozgalmat. A feloszlítás előtt álló pártból — Sztálin és a Kommunista Internacionálé ugyanis már meghozta a bizalmas jellegű határozatokat — alig három év alatt olyan erőt kovácsolt, amely képes volt nemzeteinket és nemzetiségeinket a hamarosan sorra kerülő sorsdöntő eseményekbe vezetni.

Amikor összeomlott a régi Jugoszlávia, amikor katonai és állami szervezete kártyavárként omlott össze a hitleri csapatok lerohanását követően, amikor az udvar, a miniszterek, a tábornokok becstelenségül kapituláltak és ellenállás nélkül elmenekültek, amikor ennek a népellenes rezsimnek és az uralkodó pártok vezetőségének az összes politikai intézménye elveszítette tájékozódó képességét az összeomlás káoszában, egyedül csak a Kommunista Párt állt a helyzet magaslatán és szólított ellenállásra, tett előkészületeket a felszabadító háborúra. A megszállás körülményei között az uralkodó pártoktól és kormánytól elárult, fegyvertelenül és hadsereg nélkül önmagára hagyott tömeg élére állt.

A testvérháború politikájával és az ország német megszállók és fasiszta szövetségesek általi feldarabolásával szemben a Jugoszláv Kommunista Párt és Tito elvtárs az ellenállás és a testvériség-egység politikáját hirdeti. Így kezdődött el a népfelkelés, a megszálló hadsereggel és a szolgálkakkal — az usztasákkal, csetnikekkel és a többi áruló alakulattal — vívott nehéz és súlyos harcok időszaka.

1 700 000 jugoszláv nem érthette meg a felszabadulást. A Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg 305 000 harcosa esett el. Crna Gora harcképes lakosságának a felét elveszítette. Lerombolt épületek, tönkretett utak, megsemmisített népvagyon volt a győzelem ára. De a nép tudta, hogy miért harcol. Tito a következőket mondta: „Ha a népet harcba hívnánk a megszálló ellen és nem tudatnánk vele, hogy az újért, a jobbért, a régi rendszer megdöntéséért harcol, akkor lehetetlen volna az egész népet bevonni a küzdelembe, a legszélesebb néprétegeket érdekeltté tenni iránta, és kitartani a győzelemig.”

A Jugoszláv Kommunista Párt és Tito elvtárs felhívására a Crna Gora-i nép július 13-án általános népfelkelést indított. Néhány város kivételével pár napon belül egész Crna Gora felszabadult, 5000 ellenséges katonát semmisítettek meg vagy ejtettek foglyul, a fasiszta Olaszországnak pedig hat hadosztály százezer fős katonaságát kellett mozgósítania a felkelők ellen. Az ellenség beismerése szerint ugyanolyan fontosságú harc volt ez, mint amelyet a keleti fronton folytattak a Szovjetunió ellen. A Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága és Tito elvtárs 1941 októberében, amikor a fasiszta megszállók súlyos visszavonásokat követtek el, bátorítóan szólt a Crna Gora-i néphez: „A fasiszta hóhérok büntetőexpedíciói, a felégetett falvak, a megszállók által le-

gyilkolt ártatlan áldozatok sem törhették meg harci szellemedet és szilárd elhatározásodat, hogy a végső győzelemig küzdeni fogsz a gyűlölt megszálló ellen. Tarts ki Crna Gora népe ebben a nehéz harcban Jugoszlávia többi népével együtt!” 1942 közepe táján a Tito elvtárs parancsnoksága alá tartozó főparancsnoksági hadműveleti csoport huszonhat proletárzászlóalja közül tizennégy Crna Gora-i volt. Ugyanakkor körülbelül 700 edzett harcos, párt- és JKISZ-tag maradt Crna Gorában, hogy a megszállók és a csetnikek terrorja idején folytassa a népfelszabadító háborút és forradalmat.

Az 1942-es év nagyon sok szempontból döntő volt harcunkat illetően. A Népfelszabadító Hadsereg és a partizánosztogok több mint 800 000 fasiszta megszállót és hazaárulót kötöttek le a jugoszláv hadszíntéren. Hazánk egész területének több mint egyötödét felszabadították, a megszállt vidékeken pedig fegyveres akcióba lendültek a partizánosztogok. A harc fellobbant a megszállt városokban és településeken is, függetlenül attól, hogy ugyanakkor a világban rendkívül nehéz hadászati helyzet állt elő. A fasiszta megszállók ekkortájt Sztálingrád és Moszkva alatt voltak, illetve mélyen behatoltak Afrikába, Európa megszállt népei pedig hadisarcot fizettek a fasiszta „új rendnek”.

A jugoszláv hadszíntér — ez a hatalmas és sajátos jellegű front Hitler európai erődjén belül, amelyre a háború elején sem a megszállók, sem a szövetségesek nem számítottak — mind stratégiai, mind politikai szempontból rendkívül jelentőssé vált a Hitler-ellenes koalíció számára. Títónak és partizánjainak híre az egész világot bejárta. Hősies harcuk pedig az egész leigázott Európában ismertté vált. Nem volt olyan nép, amelynek ellenállási mozgalmához ne szolgált volna ösztönzőként Tito neve és a jugoszláv partizánok példája. A partizánháború pedig egyre inkább össznépi háborúba ment át. A partizán erők csakhamar népfelszabadító és forradalmi hadsereggé fejlődtek. A mi új hadseregünk 1942 végén körülbelül 150 000 harcost számlált és összetett, nagyméretű hadműveletekre volt képes. Felkészült, bátor, ügyes és rátermett Népfelszabadító Hadseregünk egyre jobban az ellenségre kényszerítette harcmódorát. Jó néhány ellenséges offenzívát hiúsítottak meg és számos nagy csatát nyertek. Nyilvánvalóvá vált, hogy Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei a Hitler-ellenes koalícióban jogot formálnak arra, hogy önállóan döntsenek saját sorsukról.

A népfelszabadító mozgalomnak és hadseregének az erősödése, az erőviszonyok megváltozása a keleti fronton és a szövetségeseknek a dél-európai front megnyitására tett 1942. évi előkészületei a jugoszláv harcteret az európai hadszíntér részévé tették. Ezért kezdett Hitler nagy hadműveletekbe a Népfelszabadító Hadsereg fő erői ellen 1943-ban. Ezekben a nagy csatákban a Népfelszabadító Hadsereg a Hitler-ellenes koalíció legemlékezetesebb csatáit nyerik meg, s ezáltal Tito elvtárs a második világháború leghíresebb hadvezéreinek sorába kerül.

Népfelszabadító háborúnk nem csupán a megszálló ellen folyt. Már az

első napoktól kezdve nemzeti és társadalmi jellegű is volt. A Jugoszláv Kommunista Párt és Tito elvtárs már 1941 előtt az osztály- és nemzeti ellentmondásokra építette harci stratégiáját és fejlesztette a széles néprétegek forradalmi és demokratikus mozgalmát. Ezért az elsőként felszabadított területeken azonnal létrejönnek az új néphatalmi szervek, az antifasiszta és népfelszabadító szervezetek. A Crna Gora-i Beranéban már 1941. július 20—21-én megalakult az első népfelszabadító bizottság, amely forradalmi határozatba foglalja, hogy az egész hatalmat a nép veszi át. A Crna Gora-i és bokai hazafiak 1942 februárjában megtartott ostrogi szkupstináján ezeket a bizottságokat a néphatalom egyedüli szerveként fogadták el és megválasztották Crna Gora és Boka Kotorska Népfelszabadító Bizottságát. A népfelszabadító bizottságok így a néphatalom egyetlen állandó formájaként jöttek létre. A Népfelszabadító Front, a hazafiaknak a megszállók elleni küzdelemben létrejött legtömegesebb politikai szervezete tehát forradalmi és demokratikus tartalommal gyarapodott. A forradalmunk sajátos fejlődését igazoló Népfront kiszélesítette és általános népi jellegűvé tette a munkásosztály élcsapatának kapcsolatát a legszélesebb néptömegekkel, s ezáltal forradalmunk demokratikus tartalmát képezte. Az a titói elgondolás volt ez, amely a háború utáni években meghatározta szocialista társadalmunk demokratikus és önigazgatási jellegét, valamint Jugoszláviának a nemzetközi viszonyokban elfoglalt szabad, független és el nem kötelezett helyzetét.

Már akkor, 1942-ben létrejöttek az új Jugoszlávia megteremtésének katonai és politikai feltételei. „Nem áll módunkban legális kormányt létrehozni — mondta Tito a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács első ülészakán —, mert ezt a nemzetközi viszonyok még nem teszik lehetővé. Arra azonban megvan a lehetőségünk, hogy ilyen súlyos körülmények közepette létrehozzunk egy politikai szervezetet, egy politikai testületet, amely maga köré tömöríti népünket és hősi hadseregünkkel újabb küzdelmekbe visz bennünket, amelyek rendkívül nehezek lesznek.”

A Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács Bihaćon megtartott első ülészakának és az egy évvel később Jajcén megtartott második ülészakának messzemenő politikai jelentősége volt. A jugoszláv népek történetében ez volt az első olyan szerv, amely valamennyi népünk küldöttségéből tevődött össze és amelyen önkéntesen elhatározták, hogy megteremtik Jugoszlávia szabad, egyenjogú nemzetének és nemzetiségeinek a közösségét, tehát lerakták az új szövetségi állam alapját. A Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács így hazánk valamennyi nemzetének és nemzetiségének a népfelszabadító háborúban és forradalomban elért eredményeit kifejezte. A felszabadító háborúban és forradalomban részt vett minden nemzetünk és nemzetiségünk, létrehozták fegyveres erejüket, a forradalom politikai szerveit, megalakították nemzeti közösségüket és legfelsőbb forradalmi szerveiket. Ez a valamennyi népünk áldozatvállalásával folytatott közös háború vezetett a Jugoszláv Népfelszabadító

Antifasiszta Tanács második ülészakának ahhoz a határozatához, hogy közös államot hozzanak létre. A Népfelszabadító Hadsereg általánosan elismert sikerei kedvezőbb körülményeket teremtettek ennek a kivitelezéséhez nemzetközi téren. Nemzeteink és nemzetiségeink közös harcának, közös társadalmi és nemzeti érdekeinek az alapján jött létre az új Jugoszlávia.

Ezért a testvériség és egység valamennyi népünk közös ügye volt a forradalomban és maradt napjainkra szabad hazánkban az öngazgatásért és demokráciáért, Jugoszláviának az el nem kötelezett és független nemzetközi helyzetéért folytatott harcban.

Ennek az új országnak, Jugoszláviának a neve a Népfelszabadító Hadseregnek és a fasiszta megszállók feletti győzelmének, a nép áldozatkészségének köszönhető, akárcsak a Tito egyéniségében megtestesülő testvériség és egység. A fasizmus feletti végső győzelemmel az új Jugoszlávia határozottan és egyértelműen egy új társadalmi közösség és a társadalmi élet minden területén tapasztalható forradalmi jellegű szociális átalakulás mellett döntött. Később — a jugoszláv forradalom fejlődése, lényegbevágó céljainak a megvalósulása során — sohasem vált kérdésessé a forradalom legfontosabb hagyományainak kérdése: a burzsoázia gazdasági és politikai hatalomfosztása és a társadalmi tulajdon bevezetése, a szövetségi rendszer és a szocialista társadalmi berendezés általános intézményének jellege. Jugoszlávia háború utáni fejlődését az a következetes állásfoglalás jellemzi, hogy a tényleges hatalom a dolgozók tömegeinek birtokában van, hogy a Kommunisták Párt vezető szerepének érvényesülésével és a demokratikus szervezetek széles frontjára támaszkodva öngazgatással és közvetlen szocialista demokráciával építjük az egész politikai rendszert. Valójában ez egy szüntelen folyamat, amely olyan messze menő célokhoz vezet, mint az osztály nélküli társadalom és az állam elhalása.

Ez az irányvétel nemcsak ellenállásra talált, hanem ellenségei is akadtak. Az új Jugoszlávia szocialista kiépítésének kezdetén ki voltunk téve Sztálin és a Kommunisták Internacionálé kegyetlen nyomásának, ugyanis sem az állam szerepének csökkentésére törekvő néphatalom demokratikus jellegét, sem pedig a szocialista országok és a kommunista pártok közötti önálló és egyenjogú viszonyokat nem tudták elfogadni. Ez a demokratikus forradalmi fejlődés szöges ellentétben állt Sztálinnak az államról és a pártról kialakított elképzelésével, valamint a nemzetközi munkásmozgalomban általa kigondolt és létrehozott viszonyokkal.

Tito, a Kommunisták Párt, nemzeteink és nemzetiségeink határozottan elutasították a Sztálin-féle kaptafát és készek voltak megvédeni az ország szabadságát és függetlenségét, megvédeni a szocializmus sajátos jugoszláv útját. Ez a történelmi jelentőségű döntés szabad belső szocialista fejlődést és független nemzetközi helyzetet biztosított az új Jugoszláviának. Hatalmas jelentősége volt a szocializmus elmélete és gyakorlata szempontjából a világban.

Tito a jugoszláv tapasztalatok alapján bebizonyította, hogy ez a sajátos út a szocializmusnak mint világfolyamatnak a törvényszerűsége, hogy a munkásmozgalomban érvényesülő egyenrangú viszonyok és az államok békés egymás mellett élése és egyenjogúsága nemcsak a világbékének, hanem a szocializmus világméretű előrehaladásának is a feltétele. Tito felismerte korunk történelmi folyamatát, miszerint a népek gazdasági és politikai harcot folytatnak függetlenségükért és haladásukért. Gyakorlatilag Tito volt az első a szocializmus történetében, aki olyan fejlődést indított el, amely nem egy előre meghatározott modell szerint megy végbe.

Az a tény, hogy Tito nemet mondott Sztálinnak, a szocializmus elméletének és gyakorlatának alapkövévé vált, amelyre manapság mind a baloldali európai szocialista mozgalmak, mind pedig az Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában a szocializmusért küzdő mozgalmak hivatkoznak.

A Tito elvtárs és a Jugoszláv Kommunista Párt kezdeményezésére 1950-ben hivatalosan bevezetett öngazgatással új forradalmi folyamatok kezdődtek el a jugoszláv társadalom fejlődésében. Ezek a folyamatok forradalmunk alapvető értékeinek a folytatását jelentették, a hatalom és a dolgozó ember, a polgár helyzetének demokratikus jellegét, a munkásosztály felszabadulását és a nemzetek egyenjogúságát, a döntéshozatal demokratikus formáit és a közvetlen szocialista demokráciát vonták magukkal.

Az öngazgatási termelési folyamat az állami monopóliumra támaszkodó bürokratizmus belső ellenállására talált, s ugyanilyen akadályt képezett számára a csoporttulajdonra támaszkodó kispolgári ösztönösség. A Jugoszláv Kommunista Párt, Tito elvtárs és társadalmunk haladó erői egy-kettőre észrevették a bürokratizmus veszélyét, ami törvényszerűen jelentkezik a szocializmus útját járó társadalmakban. A bürokratizmussal szembeni ellenállás csak az öngazgatásnak mint társadalmi-gazdasági viszonyoknak a határozott fejlesztésével válhat eredményessé, ugyanis ez vezet mindennemű tulajdonosi monopólium, valamint a politikai döntéshozatalban érvényesülő egyeduralom megszüntetéséhez. Tito és a Kommunista Szövetség megfigyelték, hogy a bürokratizmus, a technokratizmus és a polgári liberalizmus a tulajdon- és egyeduralmi viszonyokon jön létre az öngazgatás felszámolásához, a Kommunista Szövetségnek az állam mellékes tartozékává való lefokozásához, illetve a Kommunista Szövetség vezető szerepének a felszámolásához, az öngazgatás hatalmi harccá fajulásához és a nemzeti egyenjogúság veszélyeztetéséhez vezet. „Örizzétek a testvériséget és egységet, mint a szemetek fényét!” — hangsúlyozta Tito.

Jól tudta, hogy az egység, a nép tudatos irányvételéből következhet és csak a népek teljes egyenjogúságán és önrendelkezésén alapulhat. Tito ezért állandóan határozott és következetes harcot folytatott mind a nacionalizmus és sovinizmus, mind pedig a terjeszkedés és az egyeduralom

ellen. Tito a mozgalom élére kerülését követően azonnal meghatározta a nemzeti politikát. „Amikor hazánk nemzeti kérdésének a megoldásáról esik szó — írta Veljko Vlahović —, akkor szerintem nem foglalkozunk kellőképpen az 1937. év jelentőségével, amikor Tito közvetlen irányításával sor került a Jugoszláv Kommunista Párt lényegbevágó át-szervezésére a szlovéniai és a horvátországi központi bizottságok létrehozásával, később pedig ugyanezeknek a szerveknek a többi nemzeteknél való megalakítására. Ezáltal a nemzeti kérdéssel kapcsolatos korábbi vitákra maga a párt adott legteljesebb választ és így sokkal kedvezőbb feltételek jöttek létre ahhoz, hogy a párt a fasizmus elleni küzdelem mellett határozott harcot folytasson minden egyes nép nemzeti szabadságáért és egyenjogúságáért...” A forradalmi demokratikus erők — élükön a Kommunista Párttal — szervezett és állandó tevékenysége, a Kommunista Szövetségnek az a képessége, hogy a társadalmi fejlődés minden szakaszában felmérte a politikai erőviszonyokat és új távlatokat nyitott a társadalmi ellentmondások leküzdésére, volt annak a biztosítéka, hogy folyamatosan előrehaladunk a munkásosztály, az öngazgatás és a közvetlen szocialista demokrácia megerősítésének vonalán. Ilyen értelemben került sor 1974-ben a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alkotmányának a meghozatalára, amely a szocializmus jugoszláv útjának elméletét és gyakorlatát fejezte ki, valamint az anyagi és társadalmi továbbfejlődés irányait szabályozta.

Az alkotmány az öngazgatást általános termelési viszonyként körvonalazta, melyben a társult dolgozók döntenek saját jövedelmükről és az egész társadalmi újratermelésről mint egyenjogú emberek a tulajdon társultmunka-alapszervezetükben, helyi és érdekközösségeikben, a társadalmi-politikai közösségek küldött-testületeiben. Az öngazgatási termelési viszonyal küszöbölhetők ki a társadalmi ellentétek. Ezáltal létrejön a társadalmi rétegek egymáshoz közeledésének, valamint a fizikai és szellemi munka közötti különbség csökkenésének az anyagi feltétele. A politikai viszonyokban az öngazgatási termelési viszony újratermeli az öngazgatási demokráciát. A küldöttrendszeren alapuló politikai rendszer összehangolódik az öngazgatási termelési viszonyal. A szocialista öngazgatás rendszere a saját törvényszerűségei alapján fejlődik. A demokratikus szocializmusért folytatott küzdelemünk eredményes. Ez a küzdelem elválaszthatatlan Titótól, az ő nagy műve.

A termelőerők soha nem tapasztalt fejlődése anyagi alapot teremtett a forradalmi társadalmi átalakulásokhoz és a lakosság életszínvonalának a gyors növekedéséhez. Hazánk Európában az egyik legmagasabb fejlődési mutató szerint fejlődött, s bár nem tudta elkerülni a fejlődési egyenetlenségeket, mégis elérte a közepesen fejlett európai országok szintjét. A társadalmi, egészségügyi és nyugdíjbiztosítási, közoktatási és egészségügyi eredmények több mint biztatóak, munkásosztályunk és dolgozóink hatalmas vívmányait képezik a szocializmus céljainak megvalósítása felé vezető úton.

Forradalmunk sajátos jellegéből következett hazánk nemzetközi helyzete és külpolitikája. Ennek a forradalomnak a demokratikus jellege — amely kezdettől fogva népeinknek a békére, a szabadságra, a függetlenségre, az egyenjogú együttműködésre való törekvését és a leigázás elleni igyekezetét fejezte ki — független nemzetközi pozíciót követelt.

Népeink a saját történelmi tapasztalataikból tanultak. Tito az ő törekvéseiket juttatta kifejezésre amikor már a háború alatt határozottan visszautasította egyes nyugati szövetségeseknek azt a törekvését, hogy bármiféle társadalmi rendszert ránk erőszakoljanak. Ugyanilyen határozottsággal utasította vissza Sztálinnak az új Jugoszlávia önállósága elleni támadásait. A nemzetközi helyzetünkért Tito államférfiúi bölcsességével vezetett küzdelem eredményei lehetővé tették az új Jugoszlávia számára, hogy a hidegháborús években is független maradjon a második világháború után létrejött katonai és politikai tömböktől.

Tito és Jugoszlávia abból indult ki, hogy a nemzeti és társadalmi felszabadulását folytatott küzdelemünk összefonódik a világ minden népének és országának a szabadságért és függetlenségért folyó harcával, hogy harcunk céljai nemcsak a mi népünk érdekeit szolgálják, hanem az egész világ békéjét, demokráciáját és haladását. „Olyan időket élünk, amikor minden népnek és minden országnak — a földrajzi távolságtól függetlenül — törődnie kell a más népek és országok sorsával is” — mondta Tito elvtárs, külön jelentőséget tulajdonítva az összehangolt békeharcnak, valamennyi ország békés egymás mellett élésének, a társadalmi berendezésre való tekintet nélkül. Tito Jugoszláviának a nemzetközi helyzetéből és a nemzetközi viszonyok ilyen elgondolásából kiindulva alakította ki az elnemkötelezettségnek mint a világ tömbökre osztásával szembeni választási lehetőségnek a népek szabadságáért, nemzeti függetlenségért és társadalmi haladásért folytatott harcában létrejött forradalmi politikának a stratégiáját, amely ellenez minden politikai és gazdasági dominanciát, valamint a különböző népek és országok kapcsolataiban jelentkező függőségi viszonyokat. Ez volt és maradt Jugoszlávia és Tito politikája, azé az emberé, aki évtizedeken át a békéért, a nemzetközi együttműködésért, a demokratikus politikai viszonyokért folyó küzdelem élén állt.

Tito és hazánk következetesen szolidaritást vállal a világszerte kibontakozó felszabadító háborúkkal és haladó mozgalmakkal, a népek nemzeti és társadalmi érvényesüléséért folyó küzdelmekkel.

Tito és a Kommunista Szövetség hosszú időn át harcot folytatott a szocializmus sajátos útjának figyelembe vételéért és a népek külső beavatkozás nélküli önrendelkezéséért, a különböző országok és pártok közötti egyenjogú viszonyokért. Korunk imperativusából indultunk ki: a béke és a haladás érdekeiből, a népeknek a gazdasági és politikai egyenlőségre való törekvéséből. A népeink szabadságáért, függetlenségéért, egyenjogúságáért és társadalmi haladásáért küzdő harcos a világ

népeinek szabadságáért, függetlenségéért, egyenjogúságáért és társadalmi haladásáért folyó küzdelem szimbóluma lett.

Tito nincs többé közöttünk.

A hírt, hogy hazánk legtekintélyesebb és legszeretettebb embere, szabadságunk és függetlenségünk nagy építője most először vesztett csatát, minden emberünk fájdalommal és személyes veszteségként fogadta. A gyász elnémította a Crna Gora-i népet is és mindazokat, akiknek Crna Gora a hazája.

Egész nyugtalan bolygónkat bejárta a hír, hogy megszűnt dobogni a szíve annak az embernek, aki a népek közötti együttműködés és a békeharc jelképe volt, aki a Hitler-ellenes koalíció utolsó nagy egyénisége, az el nem kötelezettek mozgalmának elismert vezetője volt. A világ minden béke- és szabadságszerető embere számára egyetemes emberi veszteséget és gyászt jelentett a hír.

Egy olyan embert gyászolunk, aki a fegyvertelen fiatalokból a szabadság erős hadseregét hozta létre, aki képességeinél fogva előre megsejtette a történelmet, aki óriási hatást gyakorolt a történelemre és népeinket, munkásosztályunkat, a világtörténelem színpadára állította, aki képes volt forradalmat indítani, aki utolsó leheletéig képes volt következetesen irányítani forradalmunkat. Titót minden népünk és nemzetiségünk egyaránt gyászolja.

Tito nincs többé közöttünk.

Gyászba borult a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság, de büszke arra, hogy ilyen nagy forradalmi egyéniséget, legendás hírű hadvezért, az igazságosabb világért küzdő hatalmas harcost adhatott, aki erőt sugárzó egyéniségével rányomta bélyegét korunkra. Korszakalkotó életműve a jelenünk, s a jövőnk.

Veljko Milatovićnak, a Crna Gora-i Kommunista Szövetség Központi Bizottsága elnökének a Crna Gora Szocialista Köztársaság szerveinek és szervezeteinek gyászülésén mondott búcsúbeszéde.

Titograd, 1980. május 7.

Fordította: *Garai László*

TITO A FORRADALOM, AZ EMBERI ALKOTÓERŐ ÉS HUMANIZMUS SZÓSZÓLÓJA

Egész lényünkkel küzdöttünk e nap ellen. Aggódtunk és szívvel-lélekkel részt vettünk abban a méltóságteljes küzdelemben, melyben Tito elvtárs óriási ellenállást tanúsított a természet kérlelhetetlen törvényével szemben.

Egységesebbek vagyunk, mint bármikor. Népünkkel az emberi méltóság drámáját éljük át, amely üzeneteivel megtisztítja világunk önismertét.

Korunk óriása éppen ezekben a napokban hallatta hangját, amely világszerte visszhangzott a megszenvedett, békére, szabadságra és haladásra vágyó emberiség körében.

Tito és hazánk világítótoronyként emelkedett a viharos ég veszélyei fölé, amelyek a tömbpolitikai értelmetlenségébe, a háború és a rombolás kataklizmájába taszították volna.

Korunk emberiségének a Tito egészségéért való aggodása, munkájának és művének a megbecsülése is bizonyítja, hogy elnökünknek az elnemi kötelezettségért, a háború és erőszak elieni küzdelme világszerte tért hódított.

A tömbök katonai válságának kilátástalansága igazolta az elnemi kötelezettségnek, Tito, Nehru és Nasszer művének nagyságát.

Ez Titónak a messzi tengereken és országokban tett nevezetes utazásaival kezdődött, amikor ez még sokak számára érthetetlennek és felfoghatatlannak, hiábavalónak tűnt.

Az emberiségbe vetett hit erejével lépett fel, új lehetőségeket és kiutakat keresve a tartós háborús veszélyből és konfrontációból.

Az elnemi kötelezettség Kolumbuszaként új földrészeket fedezett fel és reményt öntött az emberiségbe, hogy higgyen saját erejében. Ezek manapság materializálódnak és szerveződnek olyan megoldásokká, amelyeket az emberiség többsége elfogad — ahogyan ezt Tito is hangsúlyozta.

Ez az állandóan megújuló és a megerősödés új formáit feltáró, szűk pragmatizmustól mentes internacionalizmus.

A napokban nemcsak mi jugoszlávok, szocialista közösségünk, hazánk nemzetei és nemzetiségei gyűltünk össze ágya köré, hanem az egész békeszerető világ napjaink legendás Anteusa köré tömörült.

Mindig szilárdan állt a valóság talaján, tulajdon népéből és annak emberi értékeiből emelkedett ki, és csak a saját népének tartozott felelősséggel, ahogyan ezt többször is mondta, s erre is tanított bennünket. Ebből a mély felismerésből merítette forradalmi erejét, magáévá téve a marxizmus—leninizmus elméletének és gyakorlatának forradalmi tudományát. Lépésről lépésre figyelte, hogyan keríti hatalmába ez a tudomány az embereket, hogyan sajátítják el és változtatják forradalmi tevékenységük és szervezkedésük kiapadhatatlan forrásává.

Bebörtönzött kommunistaként is helytállt, a kazamaták falai között is, ismerte népét és sokszorosan megtérítette segítségét: harcba hívta és biztos győzelemre vitte a tömegeket.

Népe biztonságát a világ többi népének biztonságában kereste, s általuk biztosította. Ezért a népek magukénak érzik, eleget tesznek felhívásainak, hogy az egyenjogúság és kölcsönösség új társadalmi, politikai, állami és gazdasági viszonyainak megfelelően alakíthassák át a világot.

Tito elvtárs gondolataiban, életében és harcában régtől fogva jelen volt az internacionalizmus eszméje, amely az elnemkötelezettség nemzetközi politikai mozgalmává, akciójává és szervezetévé nőtte ki magát.

Tito óriási alakja most a havannai értekezleten és az Afganisztán elleni agresszió idején is kibontakozott, amikor szembeszállt a tömbök manipulációs kísérleteivel.

Ezekben a napokban az egész ország fokozott egységbe tömörült — ahogyan Tito elvtárs is tanított bennünket, s ahogyan ő maga is élt —, hogy kifejezzük iránta határtalan odaadásunkat és tiszteletünket. Titóról már sokat hallottunk és beszélünk, de szavakkal szinte lehetetlen bemutatni korunknak ezt a kiemelkedő személyiségét. Legteljesebben és legbátrabban azonban ő maga beszélt önmagáról. Róla vall élete, munkája, valamint a történelmi eseményekhez, a kor követelményeihez, a dolgozókhöz és a népekhez való viszonyulása.

Tito a forradalom és a humanizmus megtestesítője, az élet munkánk általi emberibbé tételének, Marx, Engels és Lenin eszméjének a tolmácsolója, olyan marxista, aki választ ad saját korának kérdéseire.

Tito életfilozófiája beleszövődött forradalmi szemléletének alapjába, s az elért eredmények alapján mind szélesebb körben és egységesen fejlődik tovább. Gondolkodik és épít. A kis dolgokban fedezi fel a nagyok csíráját. A genetikai folytonosságot nem szabad megszakítani. Forradalmunk forrásaihoz visszatérni, s azok alapján tanulni annyi, mint építeni és ellenőrizni minden további lépést. A tanulási lehetőségek kiszélesítése számára a tevékenység bővítését jelentik, azt hogy feltalálja magát az emberek és a harcosok körében, akiktől tanul és akiket tanít.

A párt kiépítésében érvényesített káderpolitikáját a következőkre alapozza: Hiszünk és harcolunk az emberért, el kell ismernünk és meg kell mentenünk értékeit, nem pedig eltaszítanunk magunktól. Tehát magunkhoz vonzani, s ezáltal elszigetelni rossz tulajdonságait.

Az egység, a program, az akció és a szervezet eszméjét kis dolgokból fejlesztette politikája sorsdöntő tényezőjévé. Újabb kori történelmünk legválságosabb helyzeteiben és az egész emberiség sorsdöntő napjaiban sem veszítette el tájékozódását, hanem világosan látta a kivezető utat és a megoldást.

Szerette az életet, szerette az embereket és azt a környezetet, ahonnan kikerült. Amikor alkalma adódott, örömmel mesélt az élményeiről, az egyszerű emberekről, akik között felnőtt, életfelfogásukról, s az élethez való viszonyukról. Ezek voltak az első és legfontosabb támpontjai, amikor nekivágott a nagyvilágnak, hogy tanuljon, munkát és kenyeret keressen.

A nagyvilágban tett útja, az első világháborúban a hadifogságban és a bolsevik forradalomban eltöltött ideje is a hazáját és népét szolgálta. Ezáltal kellett előkészítenie az osztályuralomtól és az idegen megszállástól való megszabadulást. Tudatában volt, hogy ehhez a saját harcunk, szervezetünk és programunk körülményei között kifejlődött erőinkre van szükség. Így a Kommunista Párt köré tömörült munkásosztály a nemzeti egység elsőrangú tényezőjévé válik. A nemzeti kérdés megoldása és az elnyomás felszámolása során a burzsoázia leleplezése is forradalmi akciónak számított, amely osztályérdekeit oltalmazva nemcsak a terrorhoz folyamodik, hanem — miután magára maradt — a fasiszta megszállók védelme alá helyezi magát.

A burzsoáziának azt a „természetszerű” tulajdonságát véve figyelembe, hogy hatalma védelmében kész a legszilárdabb egyesülésre, Tito a JKP programja által fejlesztette is Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek egységét, az osztály- és nemzeti felszabadításáért, a testvériségért és egységért folyó felszabadító háborúban és szocialista forradalomban.

Ehhez egyöntetű, frakciózástól mentes pártra volt szükség, amelyet az országtól távol forgácsoltak szét és tettek alkalmatlan eszközzé.

Állandóan hangoztatta, hogy a párt káderei és az országban működő szervei jók, de a csúcsot frakciózás és a csoportosulások jellemzik, mohó ambíciók és szolgálalkúság bomlasztja a forradalom vitális központjait.

Ezért amikor 1934-ben kiszabadult a börtönből, nagy gonddal vizsgálta felül, hogy mi történt és milyen változások mentek végbe a káderek, vezetőségek, a tömegek, a szakszervezetek soraiban.

Munkájával elégedett volt, elemzéseket végzett, élénk beszélgetéseket folytatott, levonta a következtetéseket és kezébe vette forradalmunk legfőbb zálogának, a Kommunista Pártnak az irányítását.

Látta és hallotta, hogyan harcol a zágrábi proletariátus, hogyan sztrájkol, tüntet és gyűlésezik a munkásosztály. Szemtanúja volt, hogyan éllemzik a zagorjei parasztok a sztrájkolókat, hogyan tüntetnek, harcol-

nak az egyetemisták és az ifjúság. A forradalmi egység eszméje olyan hatalmas erővé vált, hogy ennek alapján alakult át a Zágrábi Helyi Bizottság és a JKP Horvátországi Tartományi Bizottsága. A január 6-i diktatúra idején, a Trešnjeván megtartott tüntetéseken felhangzott az Internacionálé.

Újjáéled a vereséget szenvedett párt, egyre jobban tudja mit akar, új káderekkel gyarapodik, vezetőségek szerveződnek az országban, a nép felzárkózik a munkásosztály és pártja mögé.

Titónak és elvtársainak a raboskodása során kialakult forradalmi lelkesedése kész minden áldozatra.

Mindez roppant erőt kölcsönzött Titónak, hogy az akkori világban és annak fórumai előtt mindenkinek meggyőzően elmondhassa, hogy ez a párt az övé és a maga példáján mérni képes a proletár internacionalizmust, hogy képes sorsa irányítását a saját kezében tartani, felelősséggel tartozik saját népének és egyedül ily módon járul hozzá és erősíti a proletár internacionalizmust.

A frakcióktól megtisztított egységes párt, amely saját népének felelős a népeink forradalmának politikai és katonai stratégiáját képező erőért, a munkásosztályért folyó küzdelem Tito rátermettségének a műve volt.

Tito alig egy évtized alatt — 1927-től 1938-ig — létrehozta népünk, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek történelmi jelentőségű hadászati elgondolását az akkori világ politikai és katonai térségében. Életének és alkotótevékenységének ez a szakasza volt az előfeltétele népfelszabadító háborúnk és forradalmunk győzelmének.

A börtönben töltött hat év alatt (1928—1934) széles körű kapcsolatokat alakított ki a kommunistákkal és a többi forradalmárral, még inkább a forradalmi folyamatok sodrába került, s még jobban megértette őket és a horvátországi, illetve zágrábi párt- és szakszervezeti szervezetekben és vezetőségekben kifejtett munkája során még jobban meggyőződik népünk és pártunk erejéről.

Ekkor teljesedett ki Tito nagysága. Utazik, felfedi az igazságot, védelmez bennünket, lelkesíti a spanyol fronton és másutt harcoló elvtársakat, mert — ahogyan mondta — frakciónak tekintették őket, és felszámolás előtt állt a párt. Az országban működő párt viszont konszolidálódott, Jugoszlávia népének és munkásosztályának az egységes erejévé vált és olyan határozottan készült a döntő ütközetre, mint egyetlen másik szervezet sem.

Pártunk háború előtti húszéves időszakát Tito két 1977-ben megtartott kumroveci előadás keretében ismertette és elemezte. Forradalmunk történelmének fényes lapjai voltak azok, amelyekről beszélt. Tito a bolsevizmus, a magyar és az európai forradalmak színteréről érkezett ebbe a térségbe, „az úgynevezett szerb, horvát és szlovén egyesülés országába”, ahogyan a JKP KB 1948-ban megtartott V. kongresszusán mondta.

Az újonnan létrejött állam kiélezte a megoldatlan nemzeti kérdést és

az összetett politikai, gazdasági, kulturális, társadalmi és egyéb helyzetet. A jugoszláv burzsoázia támadást intézett a munkásosztály és a parasztság forradalmi hulláma ellen.

„Párttagságra, nemzetiségre és vallásra való tekintet nélkül a polgári osztály teljesen egységes volt és határozott intézkedésekkel igyekezett leszámolni a munkásosztály legöntudatosabb részével...”

Ezt a Kommunisták Pártja betiltásával és az Államvédelmi törvény meghozatalával kívánta elérni. Ez a diktatúra — bár formálisan nem volt az — a Vidovdani alkotmány hatályon kívül helyezésével és Sándor király katonai fasiszta diktatúrájának az 1929. évi bevezetésével a visszaélések még súlyosabb és véresebb eszközeihez folyamodott. „A párt ekkor még nem volt felkészülve a rendszer csapásának kivédésére..., vezetőségét az opportunizmus és reformizmus ballasztja terhelte... bizalmatlan volt a forradalmi erők iránt.” A vezetőséget frakcióharcok osztották meg és törték szét. Az országtól távol fejtette ki tevékenységét és annyira elveszítette helyzetfelmérő képességét, hogy 1929-ben fegyveres felkelésre szólított fel! Amikor a burzsoázia Sándor király január 6-i diktatúrája által még hevesebben igyekszik saját hatalmát védelmezni, Tito összegzi a tapasztalatait. A nagy és előrelátó hadvezérek zsenialitásával a zágrábi kommunisták nyolcadik helyi értekezletén lerakja a párt újjászervezésének alapját, ami az egységre, a vezetőségre, a programra, az osztályösszetételre és a vezetőség hazai székhelyére, azaz itthoni működésére vonatkozott.

Így a dolgozók, a parasztság, az ifjúság, a forradalmi értelmiségiek és a hazafias lakosság harcának az egységéből és forradalmi mozgalmából óriássá nőhetett.

Ennek a magvát a munkásosztály képezte mint a nemzet küzdelmének alapvető ereje. Ezt a nemzetet — amellyel már nem manipulálhattott a polgárság — Tito és a párt szervezte meg hazánk minden testvérnemzetének és nemzetiségének a közös érdekeiért folyó küzdelemre.

Éppen ekkortájt, 1928 nyarán, a nyolcadik értekezlet idején ölték meg Radićot. A párt által vezetett harmincezres zágrábi proletariátus az egész horvát nép nevében tiltakozik, utcai harcokat folytat a büntényt elkövetők elleni barikádokon.

A Kommunisták Pártja a nemzeti kérdés megoldását forradalmi megmozdulássá tette, kiment a falvakba, és megteremtette a munkásság és a parasztság harci egységét. A Népfront mindinkább elszigeteli a polgári pártok vezetőségének és az egyház reakciós köreinek a népre, különösen a parasztságra és a polgári tömegekre gyakorolt hatását.

Ez a front tovább erősödik és a nép legfontosabb erejévé válik, amely az ötödik hadoszlop, azaz a Cvetković—Maček egyezményben foglalt burzsoá árulás és az agresszió veszélye ellen küzd.

A nyolcadik értekezlet eredményei azonnal meg is mutatkoztak. Tito figyelemmel kísérte és a börtönből is szorgalmazta őket. Amikor 1934-ben kiszabadult a börtönből, mind az országban, mind külföldön, még szé-

lesebb alapot és fejlődési lehetőséget igyekezett teremteni, ami nélkül nem kerülhetett volna sor a felszabadító háborúra és a szocialista forradalomra. Akármennyire is távol volt hazájától, a legnagyobb nehézségek ellenére is szoros kapcsolatot tartott fenn népével és pártjával, védte az országot, a pártot, kitartóan harcolt a pártvezetés hazakerüléseért, hisz a forradalom — annak szervezete, politikája és elmélete — csak saját körülményeiből fejlődhet ki. Ezáltal viszonyult legfelelősebben saját népéhez. Ezt hangoztatta harsány hangon Tito, a harcos, akit a párt élére kerülését követően népeink egyre gyakrabban hallhattak és követhettek. Milyen nagy igazság, forradalmi lendület és történelmi emelkedettség van ezekben a szavakban, mennyi minden csúcsozott ki a mindannyiunk által ismert jelszóban: — Halál a fasiszmusra — szabadság a népnek!

A párt tehát ismét felélénkíti tevékenységét, és a politikai események új szakaszába érkezik mind Horvátország, mind Jugoszlávia. A tömegmozgalmat politikailag össze kellett fogni és meg kellett szervezni. A körülmények éretté váltak és egyre jobban megkövetelték a városból a falvak felé, a széles néptömegek irányába való terjeszkedést, ami új szervezeti formákat, önállóságot és felelősségtudatot követelt meg. A titói elgondolás és elhatározás nagysága abban van, hogy megszervezte Horvátországban a Kommunista Pártot. Az 1937. évi alapító kongresszustól kezdve rendkívül fellendült mozgalmunk. Gomba módra szaporodtak a városi, a falusi és az ifjúságot felölelő szervezetek. A forradalmi ifjúság élénken és alkotó módon vesz részt a forradalom kibontakoztatásában.

A JKP, valamint a Népfelszabadító Front, a JKISZ és a szakszervezetek képezték az össznépi háború szilárd vázát, amely magában hordta annak lehetőségét, hogy győzedelmeskedjen egyrészt a hazai áruló burzsoázia felett, másrészt pedig leküzdje a teuton sarkányt.

Ezek az erők a felszabadító háborúban napról napra nőttek és vasökökkel nyitottak utat történelmünkben.

Tito elvtárs és az új vezetőség 1937-től 1940-ig kifejtett szorgalmas munkája következtében a párt és szervezetei konszolidálódtak, tömegessé váltak és megerősödtek. Ez Zágrábban, az 1940. október 19—23 között megtartott ötödik országos értekezleten csúcsozott ki. Az agresszió előestéjén már bizonyos volt, hogy mit kell mondani Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek.

Százötven — a párt betiltása óta a legtöbben — jöttünk össze Tito vezetésével és tartottuk meg azt a történelmi jelentőségű értekezletet, amely a fasiszmus elleni harc előkészületeivel, a kommunistáknak a nemzeti egyenjogúságért folytatott küzdelemben vállalt kötelességeivel, a sovinszta és nacionalista mozgalmak elleni harcával meghatározta jövőnket. Rendkívül izgalmas volt átélni a feladat nagyságát, ami a forradalom győzelméért és a szocializmus létrehozásáért vívott harcban

előttünk állt. Tito tőlünk vett búcsúja ismét beigazolta egyénisége nagyságát: „— Vizontlátásra, legközelebb a felszabadult országban!”

Az ötödik értekezlet nélkül aligha kerülhetett volna sor népi forradalmunkra az 1941—1945 közötti győztes felszabadító háború folyamán. Az ötödik értekezlet véget vetett pártunk hosszú időn át tartott tévelygésének és megkezdődött a falusi néptömegeknek a forradalmi harcba való politikai és szervezeti bevonása.

Tito és a Kommunista Párt felkelésre és a hazai árulók, az usztrasák, a csetnikek, a fehérgárdisták, a ballisták stb. megsemmisítésére szólított fel. Ez volt a mozgalom következő fejleménye. Ugyanis a háború kitörésétől, az árulástól és a vereségtől kezdve azonnal elkezdődött az önállóságért, az önálló államért, a teljes függetlenségért folyó harc. A tudás, a hozzáértés, a hazai és a külföldi események tényezőinek az ismerete katonai és politikai szinten összefonódott a világban végbemenő eseményekkel.

A megfelelő politikai tevékenységgel és propagandával előkészített forradalom első lépése a háborús katonai és ehhez hasonló, az akció egységét és összehangolását szolgáló bizottságok megalakítása volt.

Tito elvtárs erről az ötödik kongresszuson a következőket mondta:

„A Jugoszláv Kommunista Párt a nép fegyveres felkelésének a megszervezésén túl eredményesen véghez is vihette azt, hisz a legnehezebb harcok során helyes taktikát választott a reguláris katonai egységek megalakításával, s ennek stratégiai jelentősége volt a forradalom jelenét és jövőjét illetően, azaz létrehozta a népfelszabadító hadsereget, s annak segítségével már a háború folyamán megoldhatta a hatalom kérdését, a reakció feletti győzelem és az új Jugoszlávia létrehozásának kérdését.” A burzsoá osztály Jugoszláviában „elveszítette népellenes fegyveres harcát. A népfelszabadító hadsereg vereséget mért rá, függetlenül attól, hogy az ellenséggel együtt vagy önállóan harcolt-e. Ebben van tehát a jugoszláv népek forradalmi harcának lényege. Tehát a polgári osztály nemcsak a széles néprétegek bizalmát veszítette el, hanem döntő vereséget is szenvedett a háború folyamán.”

A Tito által megindított forradalomból nagyszámú tehetséges és rettenthetetlen pártember és katona nőtt ki.

Tito a különböző nemzetiségű és nemzedékhez tartozó, a más-más vidékről származó emberek tömegét ösztönözte a forradalomban. Közöttük vált nagygyá, és az alkotás lendületében eszméit, hatalmas művét a sajátjukként fogadták el. A hadsereg képezte a párt és a nép egységének legmagasabb formáját.

A Tito által vezetett szabad forradalmárok tömegeiből olyan katonák, vezetők és forradalmárok lettek, akik a neretvai csata mintájára mindenütt vereséget mértek a támadókra. A neretvai csata szimbóluma köré tömörülve harcoltunk mindannyian egészen Isztriáig, ahol végérvényesen megakadályoztuk a versailles-i, és az ahhoz hasonló számítások megismétlődését.

A Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészaka határozatai nyomán új tényező jelentkezett a háborús világ nemzetközi hadszínterén. Ez a sajátos tényező tulajdon erőinkből nőtt ki és a saját térségét birtokolta. Ez kifejezte azt a valóságot, ami Horvátország Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa és a többi jugoszláv antifasiszta tanács mögött állt.

Az antifasiszta katonai és politikai koalíció önálló tényezőjeként léptünk a világ és Európa elé, elismert nemzetközi állami és katonai szövetségessé váltunk. Tito akkor is, és később is határozottan visszautasította azokat a törekvéseket, amelyek ezt valamiféle „átfogó” érdekek kedvéért kétségbe vonták. Erőnek számított és tekintélyt élvezett a világban.

Nem azért vagyunk, hogy aprópénzként használjanak bennünket a nagyok számláinak kiegyenlítésében — hangsúlyozta. Ezekben a nehéz pillanatokban rakta le az elnemi kötelezettség politikájának alapját.

Tito olyan tulajdonságokkal rendelkezett, amelyek lehetővé tették számára, hogy az események sokaságából leszűrje a legfontosabb tapasztalatot.

Tito — ahogyan Kardelj mondta — a népfelszabadító háborúban sohasem volt csupán katona, anélkül hogy ne lett volna politikus, és sohasem volt csak politikus, anélkül hogy ugyanakkor katona ne lett volna.

Tito mindig realista forradalmár volt. Tudatában volt annak, hogy pártpolitikánk eredményei nemcsak a szép szavakba öntött kiáltványoktól és határozatoktól függenek. Azt a politikát, illetve politikai és katonai stratégiát tekintette jónak és eredményesnek, amelyik konkrét eredménnyel jár.

Tito kommunista és humanista volt.

Mélységesen tudatában volt, hogy a Kommunista Párt vezető szerepe, az akcióra és a közvetlen harcra való felkészültsége és egysége nélkül lehetetlen szembeszállni a fasizmussal és a szocializmus útjára vinni a társadalmat.

Hazánk és népünk katonai és politikai téren örök köszönettel tartozik és szívében hordja Titót, a rendkívüli hadvezért, aki a válságos helyzetekben is bátorította, arra ösztönözte, hogy megoldást és választ találjon a Jaltában és másutt feltett kérdésekre.

Az úgynevezett londoni kormánnyal kötött egyezményvel meghiúsított mindennemű kísérletezést és bebizonyította, hogy ennek a kormánynak nincs mit keresnie az országban. A trieszti válság idején is népe élére állt és sikeresen oltalmazta. Hitt népében, de az is őbenne.

Nem sokkal ezt követően Sztálin támadásait kellett visszautasítania, kivívott szabadságunkat és a szocialista forradalom győzelmét, a kommunizmus és a nemzetközi szolidaritás nagy eszméit kellett megvédeni.

Nemcsak bennünket, hanem az egész szabadságszerető világot lekötölte ezzel.

A romba döntött ország felszabadítása és kiépítése forradalmunk lendületének folytatása és megfelelő fejlődési szakasza. A tartalmilag és szervezetenleg beérő népfelszabadító bizottságok képezik az új állami és társadalmi-politikai rend, a szocializmus alapját. Eredendően magukban hordják az öngazgatás magvát.

Az új, szocialista és öngazgatáson alapuló társadalom állandó növekedése a szövetségi, köztársasági és tartományi alkotmányokban fogalmazódik meg.

Mindezekben a fejlődési szakaszokban Tito a program és az akció kezdeményezője és legjobb meghatározója.

A számunkra sok nehézséget okozó 1950-es évben Tito megnyitotta a munkástanácsok korszakát, amelyek a mai öngazgatás és az új társadalmi-politikai és termelési viszonyok alapját képezik. Ez a mai, titói valóságunk, amely kiszélesítette és tovább fejlesztette a szocializmus eszméjét, tudományát és gyakorlatát. Hatalmas, *világméretű* jelentősége van a népek szabadságának és függetlenségének a kivívására való mozgósításban.

A JKSZ XI. kongresszusán alig két évvel ezelőtt hangzott el Tito üzenete, amely híven tükrözi jelenünket és jövőnket. Az öngazgatásról beszélve a kongresszusi emelvényről az alábbi zárószavakat mondta: „Kongresszusunk annak a határozottságnak a jegyében telt el, hogy tovább erősítjük az öngazgatást... és következetesen leszünk a szocialista öngazgatáson alapuló demokrácia politikai rendszerének az alkalmazásában... Nemrégiben ugyanis képesek voltunk határozottan letörni a bürokratikus és nacionalista erők mindannyiunk számára ismeretes kísérleteit. Ezen az irányvonalon ki kell tartanunk... Ez a legjobb módja a karrierizmussal és a bürokratikus vezetői törekvésekkel való szembeszállásnak, amelyek ahelyett, hogy a rendszer meghatározott szerveiben és intézményeiben fejtenék ki tevékenységüket, nyilvánosságra lépnek és annak megkerülésével igyekeznek érvényesíteni, másokra kényszeríteni saját álláspontjukat. Ezzel energikusan szembe kell szállnunk. Hisz az ilyen törekvések azzal fenyegetnek, hogy a társadalmi és politikai élet monopolizálódik, hogy a demokratikus centralizmus elveit nem tartjuk be és a választott testületeket megkerüljük.

A felelősséget minden kérdésben és minden szinten fokozni kell...”

Mint mindig, ezúttal is meghagyta, hogy *„lássunk hozzá szavaink valóra váltásához...”*

A küldöttrendszerrel, a kollektív munkával és felelősséggel kapcsolatos gondolatait a VIII. szakszervezeti kongresszuson folytatva a következőket mondta: „... ezekről a kérdésekről nagyon sokat gondolkodtam... Mindezeket az emberi viszonyokat a munka harékonyabbá, jobbá és humánusabbá tenné. Mindez hozzájárulna, hogy Jugoszlávia továbbra is stabil körülmények között fejlődjön mint öngazgatáson alapuló szocialista föderatív közösség.”

Mivel Tito állandóan közöttünk van, az a meggyőződésünk, hogy túl-

élte önmagát, és hagyatéka művének folytatására kötelez. Ércnél maradandóbb emléket állított magának, amely köré mindannyian tömörülünk.

Az új, testvéri, el nem kötelezett, öngazgatáson alapuló szocialista Jugoszláviát az emberiség hatalmas kősziklájából faragta ki.

Ezért szilárdak és erősek vagyunk, készek ellenállni minden megpróbáltatásnak, fejleszteni és védeni művét, ami a miénk is. A népünkől kimagasló zseni és óriás népét és hazáját is felemelte.

Tito elvtárs, örök dicsőség és köszönet mindenért!

Jakov Blaževićnak, a Horvát Szocialista Köztársaság Elnöksége elnökének a Horvát SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén mondott búcsúbeszéde.

Zágráb, 1980. május 7.

Fordította: *Garai László*

TITO KIBONTAKOZTATTA NÉPEINK ALKOTÓKÉSZSÉGÉT

Hazánk és közösségünk legnagyobb értéke az ember. Mostantól a legértékesebb emberünkkel vagyunk szegényebbek. Meghalt Tito elvtárs, hazánk legdrágább fia, nemzetünk és nemzetiségeink történetének a legnagyobb egyénisége, az európai és a világtörténelem egyik legnagyobb és leghatalmasabb jelenkori alakja. A kommunisták, dolgozók, polgárok, harcosok, az ifjúság, Kosovo Szocialista Autonóm Tartomány nemzetinek és nemzetiségeinek képviselői most kegyelettel adózunk neki.

Kosovo minden embere, minden dolgozói közössége elveszítette szeretett és legjobb barátját. Mérhetetlen bánat tölt el bennünket. Nagy embert és barátot veszítettünk el benne. Nincs többé köztünk fizikailag, nem hallgathatjuk bátorító és ösztönző szavait, tanácsait és utasításait, amelyekkel a szabadságért, a jobb és a szebb jövőért folyó küzdelmünkben vezérelt és serkentett bennünket. Elvesztettük forradalmunk vezérét, Josip Broz Tito elnököt.

De mindannyian tudjuk, hogy az ember műveiben él tovább. Tito műve pedig halhatatlan. A mérhetetlen bánatnak ezekben a perceiben büszkén hangsúlyozzuk, hogy mi és a következő nemzedékek kitartó, következetes és biztos hordozói, folytatói leszünk Tito nagy forradalmi művének, hisz magában egyesíti törekvéseinket.

Tito forradalmi műve, üzenetei és eszméi által ösztönözve kitartóan védelmezzük és építjük szocialista öngazgatású hazánkat, az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek közösségét, annak egységét, megbonthatatlan-ságát, függetlenségét és elnemkötelezettségét.

Tito elvtárs számára az élet forradalom volt, forradalmárként élt és munkálkodott. Josip Broz Tito a huszadik század viharos eseményeinek, népe valamint összes nemzetünk és nemzetiségünk, de ugyanúgy Európa és a világ minden népe forradalmi felszabadító törekvéseinek is aktív részese, forradalmár, stratégia és történelemformáló egyéniség volt. Egész életében a forradalmárok viharos és ragyogó útját járta.

Szülőfaluját, a horvát zagorjei Kumrovecet elhagyva csatlakozott az

iparosodás és a kapitalizmus európai fejlődésével létrejövő és fejlődő munkásosztályhoz. Munkásként számos hazai és európai ipari központban megfordult. Ismereteket szerez a munkásosztály helyzetéről és érdekeiről a kizsákmányolás megszüntetéséért, a népek és általában véve az ember felszabadításáért folyó küzdelméről. Az első világháború viharába kerülve megjárja a katonai börtönt és a hadifogságot, majd pedig közvetlen résztvevőként csatlakozik az októberi forradalomhoz.

Josip Broz a nép és a munkásosztály fia, annak mindennapi forradalmi harcában megedződött munkás és marxista, a forradalom forrását a munkásosztályban és a legszélesebb néptömegekben, valamint a munkásosztály élcsapatában, a Kommunista Pártban lelta meg. Forradalmi küldetését a párt szektás elszigeteltségének a felszámolására, a néptömegek széles körű mozgalmában való forradalmi megerősítésére irányította. A párttal kapcsolatos forradalmi elgondolását 1928-ban kezdte meg és vitte véghez a zágrábi pártszervezetben. Mind a bíróság előtt, mind a börtönben egy ilyen forradalmi párt érvényesüléséért küzdött. Már 1937-ben a Jugoszláv Kommunista Párt — amely lelkesedését és erejét a néptömegek körében és azok harcának élén kifejtett tevékenységében lelta meg — élére került és sikeresen harcolt a frakciózás ellen, a párt eszmei és akcióegységéért. Josip Broz új pártvezetőséget alakít itthon, az országban és kivonja a pártot a Kommunista Internacionálé gyámködása alól. Elveti a pártok egy központból való irányításának módszerét.

A Jugoszláv Kommunista Párt élére kerülését követően lényegesen megerősödik a párt. A szakszervezeti és JKISZ-alapszervezetek útján fokozott tevékenységet fejt ki néptömegekben, a falusi lakosság és az értelmiség körében. Az ötödik országos értekezlet megtartásának idején a párt még kislétszámú volt, de már képes volt nemzetünk és nemzetiségeink széles néptömegeit mozgósítani a győzedelmes népfelszabadító harcra és a szocialista forradalomra. Titónak sikerült új viszonyokat kialakítani a Jugoszláv Kommunista Pártban. Határozottan és elvszerűen kapcsolta össze a társadalmi és nemzeti felszabadulásért folyó küzdelmet a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom világos koncepciója érdekében. Ez a koncepció kifejezett osztályjellege mellett magába foglalta a népfront létrehozását, valamint a munkásosztálynak a többi társadalmi réteggel való egyesítését, tehát az összes nemzet és nemzetiség tömörítését a fasiszta megszálló elleni küzdelemben.

Tito állandóan hangsúlyozta a kommunista forradalmi személyiségének, eszmei és politikai értékeinek a jelentőségét, a párt szerepének erősítését, eszmei, politikai és akcióegységét, állandó forradalmi felfrissítését és az élcsapat küzdelmének a történelmi körülményekhez való alkalmazását. Tito — akárcsak a forradalom különböző szakaszaiban — a szocialista öngazgatásban is a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek mint a szocialista öngazgatási rendszer vezető eszmei-politikai erejének a megerősítésére törekedett, hisz ez volt a munkásosztály győzelmének az

előfeltétele az öngazgatás, a nemzeti egyenjogúság, hazánk egységének és biztonságának az erősítése terén.

Titónak a néptömegek és a tömegek forradalmi pártja szocialista forradalmával kapcsolatos marxista elméletéből következett marxista-leninista nemzetszemlélete. Ezért igyekezett — a nagyszerb burzsoázia egyeduralmi rendszerétől terhes soknemzetiségű Jugoszlávia körülményei között — egységes forradalmi folyamattá szervezni az osztály- és nemzeti kérdést, a nemzeti és társadalmi felszabadulásért folytatott harcot, hogy ez vezérelhesse a Jugoszláv Kommunista Párt forradalmi tevékenységét. Tito ezért a Jugoszláv Kommunista Párton belül megalakította nemzeteink Kommunista Pártjait, hogy ezáltal forradalmi pártunk osztály és nemzeti erőkkkel gyarapodjon, hogy minden nemzet legfontosabb ereje a munkásosztály és a párt legyen, hogy minden nemzet felelősséget vállaljon saját sorsáért és az új Jugoszlávia létrehozásáért, amelyben minden nemzet és nemzetiség egyenrangú lesz.

Titónak ez az elvszerű marxista nemzetszemlélete ugyancsak elvszerű alapokra helyezte a nemzeti kisebbségek, illetve nemzetiségek iránti viszonyt, mégpedig a párt élére kerülésétől kezdve a népfelszabadító háborún át a szocialista öngazgatás fejlődéséig. Ennek köszönhetően a nemzetiségek is magukévá tették Tito forradalmi stratégiáját és tevékenyen bekapcsolódtak a népfelszabadító háborúba, mert saját nemzeti felszabadulásuk távlatait látták benne, és Jugoszlávia népeivel együtt a saját harcuk árán hozták létre az új szocialista Jugoszláviát. Saját sorsuk kovácsai lettek és szabad, egyenjogú, aktív, alkotó és felelős alapnyivaivá váltak szocialista hazájuknak.

A testvériség és egység volt és maradt Tito forradalom- és nemzet-szemléletének a vezérfonala, legtömörebb kifejezője. Ez szólította közös harcba a megszálló ellen nemzeteinket és nemzetiségeinket fennmaradásuk és szabadságuk kivívására, valamint új szocialista hazájuk kiépítésére. Tito forradalmi stratégiájában a testvériségért és egységért, valamint a nemzetek és nemzetiségek teljes nemzeti egyenjogúságáért folyó küzdelem elválaszthatatlan forradalmunk és szocialista öngazgatásuk közösségünk lényegétől. Ebben rejlik Tito testvériséggel és egységgel kapcsolatos jelszavának tartós forradalmi értéke és demokratikus jellege.

Tito elvtárs alkotó jellegű forradalmi művének két legfontosabb kiindulópontja képezi forradalmi stratégiájának a lényegét is: a pártnak mint forradalmi élcsapatnak az erősítése, valamint a nemzeti és osztályjelleg összekapcsolása és a forradalom platformjába való beépítése. Ezeknek történelmi jelentősége van a nemzetek és nemzetiségek legszélesebb tömegeinek a népfelszabadító háborúba és szocialista forradalomba való bevonása, a testvériség és egység erősítése, egyenjogú nemzeteink és nemzetiségeink szövetségi rendszerű szocialista közösségünk létrehozása és állandó fejlesztése, az öngazgatás sikeres fejlesztése, a munkásosztály vezető szerepének megszilárdítása, függetlenségünk, el nem kötelezett politikánk és sajátos szocialista utunk védelme szempontjából.

Tito alkotó jellegű és antidogmatikus forradalmi koncepciójából — amely a marxista forradalomelmélet gyakorlati alkalmazását jelenti a mi körülményeink között — jött létre népfelszabadító harcunk stratégiája. Pártunknak és népünknek ebben a hősi korszakában egybeolvadt az általános népfelkelés a szocialista forradalommal, a nemzeti és társadalmi felszabadulásért folytatott küzdelem pedig az összes antifasiszta, demokratikus és hazafias erőknél, nemzeteinknél és nemzetiségeinknél a fasiszta megszálló elleni tömörülésével. Éppen ez a titói forradalmi stratégia szabadította fel népfelszabadító háborúnkban a forradalom állandó erőforrását képező széles néptömegek beláthatatlan felszabadító erőit. Tito önbecsülést ébresztett a népben és megingathatatlan hitet ébresztett saját ereje iránt és olyan meggyőződést keltett, hogy saját kezébe kell vennie sorsa irányítását.

A népfelszabadító háború lényegét maga Tito ismertette a Proleterben, 1942-ben megjelent cikkében. „A népfelszabadító háború kifejezés csak egy frázis lenne, sőt ámitás, ha általános jugoszláv jellege mellett nem lenne a népek számára nemzeti szempontból külön értelme, azaz ha Jugoszlávia felszabadítása mellett ugyanakkor nem jelentené a horvátok, a szerbek, a macedónok, a szlovénok, az albánok, a muzulmánok stb. felszabadulását is, ha a népfelszabadító háborúra nem volna jellemző, hogy magába foglalja Jugoszlávia minden népének szabadságát, egyenjogúságát és testvériségét.”

Tito eredményes népfelszabadító háborút folytatott a fasiszta megszállók ellen egy kis és szabadságszerető országban, amikor a fasiszmus egész Európát elfoglalta és a világ ura akart lenni. Tito bebizonyította, hogy a fasiszmus is legyőzhető. Tito a forradalom hadvezéréként alakította ki a partizán hadviselés stratégiáját és doktrínáját, miközben a partizánegységek és a népfelszabadító hadsereg vezetésével eredményes fegyveres felkelést vitt véghez és a népfelszabadító háború, a szocialista forradalom tűzkeresztségében létrehozta és megerősítette a Jugoszláv Néphadsereget. Tito ezáltal bebizonyította azt a kivételes képességét, hogy forradalmárként és a párt vezetőjeként a fasiszta megszálló elleni harcban, a nép szabadságának, méltóságának és fennmaradásának a megvédésében helyt tud állni mint híres hadvezér, főparancsnok és marsall. A népfelszabadító háború gazdag tapasztalatai szülték Titónak az általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi elgondolását, amely a felfegyverzett nép erejével képes védelmezni forradalmunk hagyományait és hazánk függetlenségét minden esetleges támadóval szemben.

Tito szocialista jellegű néphatalmat épített ki és szilárdított meg, amely a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom tüzeiben acélosodott meg: A legszélesebb néptömegek forradalmi lendületét a háború által romba dőlt ország újjáépítésére, az új szocialista társadalom kiépítésére, hazánk egységének és szilárdságának a fokozására, forradalmi hagyományaink megőrzésére és továbbfejlesztésére irányította.

Szocialista forradalmunk — amelynek Tito volt a hadvezére — saját

tos és eredeti volt, ezért mindenképpen összetűzésbe kellett kerülnie a dogmatikus elgondolásokkal. Forradalmunk erőforrásaiból és Tito személyes bátorságából következett, hogy 1948-ban Tito bátran ellentmondott Sztálinnak, a sztálinizmusnak és a Tájékoztató Irodának, visszautasította a diktátumokat népünk szabadságának, sajtóságos forradalmi hagyományainak a megvédése érdekében, amelyek már a népfelszabadító háború idején is széles és demokratikus alapon fejlődtek a népfelszabadító bizottságok útján és a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakának határozata értelmében. Ez a forradalmi stratégia 1950-ben testesült meg Titónak abban a korszakalkotó lépésében, hogy a munkások megkapták a gyárakat, azaz a szocialista öngazgatásban, amely történelmi fordulópontot képez a titói forradalmi stratégia megvalósulásában. Ugyanis ezáltal a munkásosztály ténylegesen is az egész társadalom közvetlen vezető erejévé válik. A nemzeti egyenjogúság és a szocialista öngazgatáson alapuló demokrácia politikai rendszere ilyen alapon tovább gazdagodik és Tito alkotó jellegű forradalmi hozzáállása következtében a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjában, az alkotmányban és a szocialista öngazgatás politikai rendszerének az állandó fejlesztésében jut kifejezésre.

Tito számára a forradalom fejlődési folyamatot képezett, és állandóan a gazdagításán munkálkodott. A munkásosztálynak mint a társadalom vezető erejének az érvényesülését illetően Tito elvtárs alkotó módon fejlesztette a szocialista öngazgatást. Ő az új alkotmány és a társult munkáról szóló törvény eszmei megalkotója, amelyek által domináns helyet szerez magának a társadalomban a munkásosztály. Tito elvtárs az osztályszempontú és a szocialista öngazgatáson alapuló nemzeti egyenjogúság tökéletesítésével olyan változásokat kezdeményezett politikai rendszerünkben, amelyek a szövetségi viszonyok rendezésével a szocialista köztársaságok és szocialista autonóm tartományok új alkotmányos szerepét és helyzetét érvényesítik. Ezek a viszonyok új teret nyitnak a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúságának a demokratikus és öngazgatási alapon történő megegyezések és megállapodások előtt, és ezáltal lehetővé teszik szövetségi rendszerünk egységének további erősödését. Tito elvtárs kezdeményezte a kollektív munka és vezetés bevezetését, az összes szerv és vezetőség kollektív és személyi felelősségét, amely hatalmas hozzájárulás a szocialista öngazgatáson alapuló demokrácia politikai rendszerének továbbfejlődéséhez és megszilárdításához.

A titói forradalmi stratégia eredményes valóra váltása elé számtalan akadály gördült. Tito a forradalmi hadvezér bölcsességével vitte győzelemre pártunkat, munkásosztályunkat és népünket a megszállók, a hazaárulók, az osztályellenség, a sztálinizmus, az unitarizmus, a széparatizmus, a nacionalizmus minden válfaja ellen, de ugyanezt mondhatjuk el az etatisztikus és bürokratikus erők, a technokrata, bürokrata és polgári liberális elferdülések elleni harcról is, mindazokról a törekvésekről, amelyek meg akarták fékezni vagy eltéríteni az öngazgatás és a nem-

zeti egyenjogúság fejlődését. Tito mindezekben a küzdelmekben példás hadvezérként vezette a Jugoszláv Kommunista Szövetséget, a munkásosztályt, Jugoszlávia nemzeteit és nemzetiségeit. Rendkívüli hozzáértéssel viszonyult a dolgokhoz a döntő pillanatokban és személyes bátorsággal kezdeményezett, mozgósította a tömegeket az új viszonyokért folytatott küzdelemre minden olyan jelenséggel szemben, ami ellentétben áll forradalmunk általános irányvételével. Tito, a forradalmár nagy marxista gondolkodó és teoretikus volt. A marxista elméletből indult ki és alkotó módon alkalmazta azt. A forradalmi elméletet egyesítette a forradalmi gyakorlattal és személyes alkotótevékenységével gyarapította a marxista elméletet, ösztönzőleg hatott további érvényesülésére, fejlődésére. Tito sokoldalú elméleti munkássága tartós értékű és mindig időszerrű. Ezért a marxista elméleti és tudományos kutatómunka alapját képezi. Elapadhatatlan forrása a fiatalok marxista képzésének.

Tito forradalmi művének lényege a szabadság, a humanizmus és a nemeslelkűség. Egész életét az ember szabadságáért, jobb életéért és boldogulásáért folyó küzdelemnek szentelte, azaz a forradalom alapelveinek és tartós értékeinek. A forradalmunk lényegét képező titói humanizmus a népet fegyveres felkelésre szólító felhívásban fejeződött ki, hogy a fasiszta megszállók le ne igázzák, és ki ne irtsák; hogy megmentse a népet a megszállók és a hazaárulók gonoszteteteitől; hogy a leghevesebb támadásokban is gondoskodni kell a sebesültekről, a betegekről, a magatehetetlen gyermekekről és az öregekről; hogy állandóan gondot kell viselni a dolgozóról; lehetővé kell tenni demokratikus, nemzeti és emberi jogainak kibontakozását, az ember személyiségének gazdagodását, érvényesülését és méltóságának védelmét; hogy határozottan és bátran védeni kell az emberi szabadság alapját képező forradalmi hagyományunkat és függetlenségünket. Titótól tanultuk meg, hogyan kell szabad emberhez méltó életet élni.

Tito forradalmi művének humanizmusa forradalmi stratégiájának és az emberi elidegenedéstől, az erőszaktól való megszabadulás jellegéből következik. Ez a titói humanizmus a szocialista öngazgatási viszonyok fejlődésében valósul meg, amely állandóan gazdagítja az emberi és nemzeti jogokat, a demokratikus viszonyokat és az emberi méltóságot. Az ember személyiségének és a szocialista humanizmusnak az érvényesítése legfontosabb jellemvonásai közé tartozik.

Tito elvtárs több mint négy évtizeden át vezette a pártot és a forradalmat, eredményesen harcolt az új és egyre jelentősebb célokért, s ugyanakkor kivételes forradalmi és alkotó munkájával igazolta nagyságát. Együttértzett munkásosztályunkkal, valamennyi nemzetünkkel és nemzetiségünkkel szabadságvágyukban. A történelem szavára hallgatva mindig fokozott realitásérzéssel tapintott rá a küzdelem körülményeire, valamint állandóan győzelemre vitte pártunkat, munkásosztályunkat, nemzeteinket és nemzetiségeinket.

Mint minden forradalmat, a miénket is a forradalmi párt vezette

széles néprétegek vitték véghez. De a tömegeknek ebben a forradalmában kiemelkedő szerepet játszott Tito történelmi egyénisége. A harcok élén állva személyes bátorságával és csodálatra méltó erejével, zsenialitásával a válságos helyzetekben is megoldást talált, új távlatokat nyitott és rányomta bélyegét újabb kori történelmünkre, amely nemzeteknek és nemzetiségeink egész történelmének a leghősibb korszaka. Tito erre a korszakra döntő hatást gyakorolt, s ezért is marad örökre titói korszak.

Tito stratégiája kialakításakor realista és alkotó módon indult ki az adott körülményekből, a történelmi folyamatok ösztönössége azonban sohasem ragadta magát. Megváltoztatta ezeket a körülményeket és hatást gyakorolt a történelmi folyamatokra. Tito azért válhatott történelmi személyiséggé, mert kivételes emberi tulajdonságai voltak. Erős, bátor, nemeslelkű és határozott ember volt, akinek a gondolatai, a szavai és tettei mindig összhangban voltak, hisz dogmaellenes alkotó humanista és demokrata volt, aki maga köré gyűjtötte, ösztönözte és bátorította harcos- és munkatársait, a fiatalokat és az öregeket, a legszélesebb tömegeket. Kitartóan és fáradhatatlanul munkálkodott életének kilencedik évtizedében is a forradalmi célok megvalósításán. A forradalom minden szakaszában hősiességet tanúsított, hisz a heroizmus áthatalmította egész életét, mint ahogyan a súlyos betegség elleni küzdelmét is ez jellemezte, és csak a kérlelhetetlen halál választhatta el a forradalmi tevékenységtől.

Tito a legszélesebb néptömegek előtti nyíltságával és őszinteségével is kivételes egyéniség volt, ezért is bíztak meg benne rendületlenül és támogatták a tömegek. Állandó kapcsolatban állt a szakkáderekkel, a munkássággal, az ifjúsággal és a széles néprétegekkel, akárcsak a háborúban a harcosokkal, akiknek menetoszlopait vezette. Tito ezért saját egyéniségét és forradalmi nagyságát sohasem tette kultusszá és szimbólummá. Tito mindannyiunk számára ember, barát, vezér és elnök volt, aki mindig köztünk marad.

Tito a fiatalok nagy és példás tanítója volt és marad. Forradalmi műve fiatalos, bátorság és frissesség jellemzi, amely állandóan ösztönzően hatott a fiatalakra és mozgósította őket. Tito neve és műve az ifjúság szinonímája.

Tito a hősi népfelszabadító háború eredményeivel, a szocialista öngazgatás sikereivel és vívmányaival, a függetlenség védelmével és a nemzetközi kérdések megoldásában való személyes részvételével az egész világban tekintélyt szerzett hazánknak és döntően befolyásolta a nemzetközi viszonyokat. Tito már a háború folyamán aktív nemzetközi tevékenységet folytatott hazánk függetlenségének és egységének a megszilárdítása céljából, valamint, hogy a második világháborút követően olyan nemzetközi viszonyok jöjjenek létre, amelyeket a béke, a népek és az országok szabadsága és függetlensége jellemez, a világ érdekszférákra és tömbökre történő felosztása ellenében.

Tito történelmi jelentőségű forradalmi műve túllépi határainkat, je-

lentősége világméretűvé válik az új világviszonyokért, a népek és az országok közötti egyenjogú viszonyokért, az elnemkötelezettek mozgalmának fejlesztéséért és erősítéséért, a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom demokratikus és egyenjogú viszonyaiért, a szocializmus emberi, szabadságszerető és demokratikus értékeiért, a szocializmusnak mint különböző utakon fejlődő világfolyamatnak az ösztönzéséért.

Tito neve, forradalmi, szabadságharcos és humanista műve ismeretese vált az egész világban. A munkásosztály, a dolgozók és általában a népek szabadságvágyának és demokratikus törekvéseinek a szimbólumává és útmutatójává vált világszerte. Tito mindig a saját szabadságukért, függetlenségükért harcoló népek és mozgalmak mellett állt, támogatta és segítette őket.

Tito felmérhetetlen világtörténelmi szerepet töltött be az elnemkötelezettek mozgalmának létrehozásában, kiszélesítésében és megerősítésében, ami a világ tömbökre osztásának az egyik túlhaladási lehetőségét képezi, s ugyanilyen szerepet játszott a béke megőrzésében, az imperialista dominancia és egyeduralom minden formájának a visszautasításában, s ezért az elnemkötelezettek mozgalma külön elismerésben részesítette mint a mozgalom alapítóját és az elnemkötelezett mozgalom alapelveinek érvényesítéséért és megerősítéséért küzdő harcost. Tito forradalmi stratégiájából következett a haladás és a szocializmus előfeltételét képező békéért folytatott harca, a békés egymás mellett élés melletti kiállása, a gyarmati elnyomás minden formája, valamint az országok függetlenségét veszélyeztető imperializmus- és egyeduralmi törekvések elleni küzdelme. Titónak az országok elnemkötelezettségével és függetlenségével, az országok közötti demokratikus és egyenjogú viszonyokkal kapcsolatos elgondolásából következik aktív békeharca, a szomszédos országokkal való jószomszédi viszony kialakítása, aminek során állandóan hangsúlyozta és érvényesítette a közeledés, a bizalom és a jószomszédi viszonyok elmélyítését szolgáló nemzetiségek jelentőségét és szerepét.

Tito elvtárs aktívan részt vett az Albán Népköztársasággal való jószomszédi viszonyok és együttműködés fejlesztésében, hangsúlyozva a hazánkban élő albán nemzetiség hozzájárulását és felelősségét az albán nép és a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek közötti bizalom és barátság kialakításában. Hadvezéri és emberi nagysága abban is kifejezésre jutott, hogy egy pillanatra sem ingott meg az albán népbe, szabadságszeretetébe és bátorságába vetett hite. Mindig azzal a meggyőződéssel szorgalmazta a hazánk és Albánia közötti jószomszédi kapcsolatot, hogy ez az együttműködés tartós kétoldalú jelentőségű, s ennek során azokból az elvekből indult ki, amelyek szocialista és elnemkötelezett országgént a szomszédos és a többi országgal kialakított együttműködésünket vezérlik: Az egyenlőség, függetlenség, a területi sérthetatlenség, a be nem avatkozás, a kölcsönös tiszteletben tartás és egyenrangú együttműködés betartásából, minden nép saját fejlődésre való elidegeníthetetlen jogából, hogy a különbségek ne akadályozzák az együttműködést. Tito állandóan

támogatta Albánia biztonságát és függetlenségét és összekapcsolta ezt hazánknak és a Balkán félsziget ezen részének biztonságával. A második világháború után sikraszállt a szocialista Albánia nemzetközi elismeréséért, érvényesüléséért, függetlenségének és sérthetlenségének a megőrzéséért, s ugyanígy szorgalmazta a közös ellenség elleni hősi harcban kialakított együttműködést, a párt fejlődésének és erősödésének őszinte nemzetközi támogatását és az albániai népfelszabadító háborút.

Tito fáradhatatlan tevékenységével, nagy tekintélyével és befolyásával, a békéért, a függetlenségért és szabadságért, valamint az államok közötti új demokratikus viszonyokért, az új gazdasági világrendért, a kolonializmus és a dominancia alóli felszabadulásért folytatott harcával korszakalkotó egyéniséggé vált; korunk legtekintélyesebb államfője volt.

A világ Tito iránti tisztelete pedig egyben hazánk, forradalmunk, nemzeteink és nemzetiségeink, szocialista öngazgatásunk, független és el nem kötelezett politikánk megbecsülését is jelenti. Tito elvtárs tekintélyét és nagyságát híven tükrözték a betegsége idején érkező felgyógyulási kívánságok is. A halála miatti fájdalmat is büszkén viseljük és ösztönzőleg hat elhatározásunkra, hogy rendületlenül védjük és fejlesztjük Tito művét, a szocialista öngazgatást, a nemzeti egyenjogúságot, Jugoszlávia egységét, függetlenségét és elnemkötelezettségét.

Számunkra, a Kosovo Szocialista Autonóm Tartományban élők és egész közösségünk számára Tito elvtárs halála a legnagyobb, a legnehezebb és a legfájdalmasabb pillanat, pótolhatatlan veszteség. A munkások, a városok és falvak dolgozói, az ifjúság, az értelmiségiek, a pionírok számára, akárcsak a kommunisták és az összes nemzet és nemzetiség — az albánok, a szerbek, a crnagoraiak, a törökök és a muzulmánok számára — Tito elvtárs a legszeretettebb ember volt és maradt. A nemzeti és társadalmi felszabadulásért folytatott küzdelmünk ragyogó történetét eltéphetetlen szálak fűzik Tito nevéhez és forradalmi művéhez. Tartományunknak a szocialista Jugoszláviában elért összes eredménye, mindaz amire joggal lehetünk büszkék itt Kosovón, elválaszthatatlan Tito elvtárs nevéből és művétől, a Jugoszláv Kommunista Szövetség politikájától, Tito szocialista öngazgatású Jugoszláviája minden nemzetének és nemzetiségének a vívmányától és törekvésétől.

A párt és a népfelszabadító háború kosovói fejlődésének és tevékenységének az útja minden sajátossága és összetettsége ellenére is alkotórészt képezi Tito forradalmi művének és a Jugoszláv Kommunista Párt, valamint nemzeteink és nemzetiségeink forradalmi harca egész történetének.

Tito elvtársnak a Jugoszláv Kommunista Párt élére kerülésével Kosovón is megindult a pártszervezés fellendítése, a szektásság leküzdése és ezáltal a tömegekre gyakorolt befolyás növelése. Valójában ez a párt új irányvonalának a kezdetét jelentette Kosovón, amelyet Tito elvtárs vezetett be forradalmi tevékenységével a Jugoszláv Kommunista Pártba. Ennek a pártpolitikának összetevő része volt a JKP Kosovo és Metohijai

Körzeti Bizottságának 1937. évi megválasztása. Tito fejlődési irányvonalának, a Jugoszláv Kommunista Párt fejlődésének és a Körzeti Bizottság tevékenységének köszönhetően sikeresen küzdött a párt a frakciózás ellen, a tömegek felé fordult, elvszerűen foglalkozott a nemzeti kérdéssel, különösen az albánokéval, hatást gyakorolt a népfront szervezetére, tevékenységet fejtett ki az ifjúság körében és erősítette a JKISZ-t, széles körű aktivitásba kezdett a bányászok és a munkásság körében, valamint sztrájkokat, tüntetéseket stb. szervezett.

1940-ben, amikor a Jugoszláv Kommunista Pártban sor került Tito forradalmi irányvételének a véghezvitelére, a kosovói pártszervezet küldöttei a Jugoszláv Kommunista Párt ötödik országos értekezletén büszkén beszélhettek Tito elvtársnak az elért eredményekről, a sajátos és nehéz körülményekről, valamint a szervezetükben tapasztalható hiányosságokról is, rámutatva annak szükségességére, hogy a kosovói pártszervezetnek közvetlen kapcsolatot kell létesítenie a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságával. Tito elvtárs javaslatára a Jugoszláv Kommunista Párt ötödik országos értekezlete elfogadta, hogy a JKP Kosovo-Metohijai Körzeti Bizottsága közvetlen kapcsolatban álljon a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságával. Tito elvtárs szavai és az ötödik országos értekezlet határozatai még szélesebb körű tevékenységre ösztönözték a kosovói pártszervezetet.

Tito elvtársnak és a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságának a fegyveres felkelés megindítását kezdeményező 1941. évi felhívására Kosovo nemzeti és nemzetiségi már a háború elején bekapcsolódtak a harcba, és Tito partizánegységeinek és brigádjainak a soraiban a háború vége felé már körülbelül 50 000 kosovói harcos küzdött. Tito elvtárs a következőket hangsúlyozta: „A döntő történelmi pillanatban egyedül a Jugoszláv Kommunista Párt hirdette programjában a nemzeti és osztályfelszabadulást. Ezt az itt élő albánok, szerbek, crnagoraiak, törökök stb. egyaránt megértették. A kosovói nemzetek és nemzetiségek is a saját felszabadulásukat látták a népfelszabadító háborúban, s így már a kezdetén bekapcsolódtak a harcokba.”

Tito forradalmi műve — a szocialista forradalom és a szocialista öngazgatás Kosovón is gyümölcsöző. Így az elmaradottságtól, a súlyos társadalmi ellentmondásoktól és elnyomatástól terhes Kosovo a szocializmus építésének viszonylag rövid időszakában hatalmas eredményeket ért el. Ez Tito forradalmi művének, forradalmunknak, a Jugoszláv Kommunista Szövetség helyes politikájának, dolgozóink igyekezetének köszönhető, akiknek alkotó képességét a szocialista öngazgatás szabaddította fel. Ez az ország minden nemzete és nemzetisége, munkásosztálya támogatásának és szolidaritásának, de mindenekelött Tito helyes nemzetiségi politikájának, a fejletlen vidékek fejlesztési politikájának köszönhető, valamint annak, hogy Tito nagy gondot fordított Kosovo eredményes és gyors társadalmi-gazdasági fejlődésére.

Tito arra tanított bennünket, hogy a magunk urai legyünk, egy olyan

harcba vezetett bennünket, melynek következtében kezünkbe vettük a saját sorsunkat. Tito tehát azonosult velünk. Tito a szívünkben él, harcra, munkára, alkotótevékenységre ösztönöz, optimizmussal tölt el bennünket a jövőt illetően. Ő volt és marad a mi tartós ihletőnk; a kosovói munkások, az ifjúság, a művészek és a többi alkotó, a népköltészet ihletője, amely dalaiban Titót „szabadságtól sugárzó nap”-ként éneklimeg.

Büszkeséggel hangsúlyozzuk, hogy Tito marxista-leninista nemzetiségpolitikáját éppen Kosovo Szocialista Autonóm Tartományban érvényesítjük sikeresen. Tito elvárs és a Kommunista Szövetség politikájának a következetes alkalmazásával hatalmas eredményeket értünk el a nemzeti egyenjogúság elmélyítése, a testvériség és egység erősítése terén tartományunkban, s ezt a legnagyobb értéként őrizzük. A nemzeti egyenjogúsági politika fejlesztésében különösen jelentős eredményeket értünk el Titónak a JKSZ KB negyedik, brioni plénumán a bürokratikus és etatisztikus erők elleni forradalmi intézkedését követően. Ugyanis a számos elhajlás mellett fékezőleg hatottak a nemzetiségi viszonyok fejlődésére — a liberalista, polgári és nacionalista törekvések letörésére irányult sikeres harcban.

A titói nemzetiségi politika eredményesebb megvalósítását új tartalommal töltötte fel és lendületesebbé tette az öngazgatás, a munkáosztály vezető szerepe. Ezáltal még jobban beigazolódtott Titónak a nemzeti és osztályjelleg egységével kapcsolatos stratégiája, ilyen alapon pedig politikai rendszerünk fejlődése is, melyben tovább érvényesült és gazdagodott a szocialista autonóm tartományok alkotmányos helyzete, ugyanis azok a Szerb Szocialista Köztársaság keretében a föderáció alkotóelemévé váltak.

Mindez hozzájárult ahhoz, hogy Titónak a testvériséggel és egységgel kapcsolatos jelszava Kosovón is új tartalommal gazdagodjon. Tito elvtárs éppen minket, kosovóiakat ösztönzött több alkalommal is arra, hogy őrizzük és erősítsük a testvériséget és egységet, és ebben példát mutassunk az egész országnak. Mi példásan véghez fogjuk vinni Titónak a testvériség és egység erősítésével kapcsolatos üzenetét.

Tito elvtárs állandóan szorgalmazta Kosovo gyorsabb gazdasági fejlődését, ami stratégiai, gazdasági és politikai jelentőségű egész közösségünk számára, mert a nemzeti egyenjogúsági politikát is csak a gazdasági egyenjogúság alapján lehet gazdagítani.

Tito a dolgozók legszélesebb tömegeit mozgósította szavai valóra váltására. Tito egyéniségének és forradalmi művének nagy tekintélye és hatása volt Kosovón: ösztönzést és útmutatást jelentettek. Hisz szavainak a fedezete a tettek, tettei pedig állandóan a legszélesebb néptömegek tényleges létérdekeit és törekvéseit tökrözték. Ez kölcsönzött erőt Tito szavainak.

Kosovo minden dolgozója és polgára lehangoltan és aggódva követte Tito elvtárs betegségét. A legnagyobb őszinteséggel és emberi együtt-

érezssel kívántak jobbulást Tito elvtársnak, lehangolták a helyzetének rosszabbodásáról szóló hírek és leplezetlen örömmel fogadtak minden jelentést, ami egészségi állapotának javulásáról szolt. Tito elvtárs betegsége idején a rendkívül összetett nemzetközi körülmények közepette Kosovo minden dolgozója, nemzete és nemzetisége az egész ország minden nemzetével és nemzetiségével együtt egyhangúlag kifejezésre juttatta, hogy kész megszilárdítani és véghezvinni Tito forradalmi művét. Most Kosovo dolgozói, nemzetei és nemzetiségei mérhetetlen fájdalomtól áthatva, férfias kiállással veszik tudomásul a könyörtelen igazságot Tito haláláról. Tudatában vannak, hogy Tito forradalmi műve tovább él, a kosovóiak pedig, akárcsak a többi nemzetünk és nemzetiségünk következetes és biztos hordozói, folytatói lesznek.

Kosovo népének a Tito elvtárs iránti szeretete, odaadása a legjobban, a legközvetlenebbül a tartományunkban tett öt látogatása során fejeződött ki. Tito elvtárs minden kosovói látogatása a legnagyobb és a legszebb ünnep volt, kiváló alkalom arra, hogy dolgozóink, polgáraink, ifjúságunk, pionírjaink, minden népünk és nemzetiségünk szívélyesen köszöntse, mérhetetlen szeretetet, tiszteletet és ragaszkodást tanúsítson iránta. A látogatásai színhelyén folytatott számos beszélgetés és találkozás — a Pristinai Egyetemen, ahol díszdoktorrá avatták, a Kosovói Tudományos Akadémián, ahol tiszteletbeli taggá választották, a munkaszervezetekben a munkásokkal, a földművesekkel, az értelmiségiekkel, az ifjúsággal, az aktivistákkal és a vezetőkkel folytatott beszélgetései — alkalmat nyújtottak arra, hogy nyíltan és bírálóan szóvá tegyék a Kosovo dolgozóit foglalkoztató kérdéseket és gondokat, hogy közösen kijelöljék a feladatokat és célkitűzéseket. Tito szavai és üzenetei kosovói látogatásai során mindig nagy segítségére voltak a tartomány kommunistáinak és dolgozóinak, támogatást, ösztönzést és mozgósító erőt jelentettek a gyakorlati tevékenységhez. Hatalmas jelentőségűek voltak számunkra a tartományi káderek és küldöttségek közvetlen találkozásai Tito elvtárrsal.

Tito elvtárs legutóbbi kosovói látogatása is, amelyre a múlt év októberében került sor, az egész kosovói nép Tito iránti szeretetének a nagyszerű megnyilvánulása volt. Szavai és üzenetei új ösztönzést, bátorítást és útmutatást jelentettek és jelentenek további tevékenységünk során. Tito elvtársnak ezúttal is valamennyien szívből mondtuk: „Viszontlátásra Kosovón!” Őszintén sajnáljuk, hogy ez a vágyunk nem teljesedhet. Tito nem látogat meg bennünket többé, hogy örömet és vidámságot hozzon közénk. De megmaradtak üzenetei, szavai, egész műve, amelyet következetesen életre keltünk, hűek maradunk hozzá, Tito művén tanulunk, abból merítünk ihletet és bátran tekintünk a jövőbe.

Nagy fájdalomunkra nincs vigasz. Azt az embert, forradalmárt veszítettük el, aki forradalmunk és pártunk élharcosaként négy évtizeden át irányította küzdelmünket. Tito elvtársnak úgy adózhatunk legjobban mindazért, amit forradalmi tevékenységével a munkásosztályért, nem-

zetiségeinkért és nemzeteinkért tett, hogy következetesen harcolunk a szocialista öngazgatás továbbfejlesztéséért, hogy rendületlenül folytatjuk Tito forradalmi művét.

Ezért fájdalmunkból erőt merítünk Tito forradalmi művének a folytatásához és továbbfejlesztéséhez, hisz ez beleépült a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjába, a Jugoszláv Kommunista Szövetség egész politikájába, kongresszusi határozataiba, az alkotmányba, a társult munkáról szóló törvénybe. Csak a mi jól szervezett, céltudatos és Tito szavait valóra váltó tevékenységünk szilárdíthatja Tito forradalmi tevékenységének maradandóságát.

Tito elvtárs az utóbbi időben többször is utalt társadalmi fejlődésünk néhány időszerű kérdésére, amelyek a XI. pártkongresszus határozataiból következnek, és amelyekre egész társadalmi és eszmei-politikai tevékenységünket összpontosítjuk. Mindenekelőtt vonatkozik ez a gazdaság-szilárdításra, a társult munkáról szóló törvény alkotó módon való alkalmazására, az öngazgatás továbbfejlesztésére, középtávú fejlesztési tervünk előkészítésére, valamint mindazoknak az elkerülhetetlen előkészületeknek, megbeszéléseknek és konkrét eszmei-politikai elhatározásoknak a véghezvitelére, amelyet Kosovo fokozott jövőbeli fejlesztésére vonatkoznak. Tehát tovább kell fejleszteni a küldött- és küldött-testületi rendszert, hogy fokozottabban kifejezésre jussanak a szocialista öngazgatás politikai rendszerében, gyorsabban és lényegretörően kell alkalmazni a kollektív munkával és vezetéssel kapcsolatos kezdeményezést, fokozni kell a Kommunista Szövetség forradalmi jellegét, egységét és hatékonyságát a társadalmi-politikai szervezetek érvényesülésében, különösen a Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének tevékenységében.

A nacionalizmussal, a külső és a belső ellenség mindennemű tevékenységével szemben állandóan ösztönözni kell a nemzeti egyenjogúság kiszélesítést, valamint a testvériség és egység erősítést. Ezenkívül meg kell erősítenünk és fel kell készítenünk az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem rendszerét és az ezekben vezető szerepet játszó Kommunista Szövetséget. Folytatnunk kell nemzetközi tevékenységünket az elnemkötelezettség érvényesüléséért és szerepének megerősítéséért, s ezentúl meg kell akadályoznunk és el kell ítélnünk mindennemű agressziót és beavatkozást, a független országok belügyeibe, és tovább kell fejleszteniünk szomszédainkkal az együttműködést. Tovább kell fejleszteniünk a köztársaságok és az autonóm tartományok közötti öngazgatási megegyezést és társadalmi megállapodást, fokoznunk kell a szövetség, a szocialista köztársaságok és az autonóm tartományok alkotmányosan megállapított szerepét, állandóan erősítenünk kell egységünket, társadalmunk szilárdságát, folyamatosan fel kell készülnünk függetlenségünk és elnemkötelezett helyzetünk védelmére.

Mi Kosovo Szocialista Autonóm Tartomány polgárai Tito forradalmi művét őrizve és tovább fejlesztve a jövőben is következetes harcot folytatunk a köztársaságok és autonóm tartományok közötti egység, biza-

lom, együttműködés és megállapodás öngazgatású demokratikus alapon történő erősítéséért, biztos tényezőként őrizzük és erősítjük hazánk területi sérthetetlenségét, függetlenségét, egységét, szilárdságát és elnemkötelezett helyzetét.

A titói forradalmi mű határozott és tartós megvalósítására irányuló erőnk a munkásosztályban, az összes dolgozóban, az ifjúságban, s az egész népben gyökerezik, s ugyanakkor minden nemzetünkre és nemzetiségünkre, a testvériségre, az egységre, az egyenjogúságra, a szocialista öngazgatásra, a szocialista öngazgatáson alapuló demokrácia politikai rendszerére, az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem rendszerére, a Jugoszláv Kommunista Szövetség egységére és forradalmi szerepére támaszkodik.

Mérhetetlen bánatunkban mély tisztelettel adózunk Tito elvtársnak és örök köszönetünket fejezzük ki mindazért, amit munkásosztályunkért, nemzeteinkért és nemzetiségeinkért, Kosovóért, egész közösségünkért, a világért és az emberiségért tett, mert ennél többet nem is tehetett volna. Neve és műve állandóan velünk marad, a szívünkben, a gondolatainkban, forradalmi tevékenységünkben.

Örök dicsőség Tito elvtársnak!

Mahmut Bakalinak, a Kosovói Kommunista Szövetség Központi Bizottsága elnökének, Kosovo SZAT szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek a gyászülésén mondott beszéde.

Priština, 1980. május 7.

Fordította: *Garai László*

TITO VALÓDI INTERNACIONALISTA VOLT

Dermedten állunk egy súlyos és könyörtelen felismerés előtt: Tito nem irányítja többé szocialista forradalmunkat. Valamennyien nagy megrendüléssel nyugtázzuk ezt a tényt. A jugoszláv kommunisták, munkásosztályunk, nemzeteink és nemzetiségeink nehezen törődnek bele, hogy közvetlen mindennapi harcunkban a szocialista forradalmat őrizve Tito nélkül maradunk, hisz ő velünk van és mi mindig vele tartunk; hisz Tito mindazokban a hősi nemzedékekben tovább él, amelyek életüket áldozták a versailles-i Jugoszlávia kazamatáiban; hisz Tito tovább él a mai bátor nemzedékekben, amelyek a munka köztársaságát, a szocialista öngazgatás társadalmát építik; hisz Tito tovább fog élni az elkövetkező boldog nemzedékekben, amelyek folytatják és tovább építik történelmi jelentőségű útját. Tito mindannyiunkban tovább él. Minden ember átérzi ezt és szíve mélyéből mondja: Tito — mi vagyunk mindannyian.

Tito elvtárs hősi élete és kiapadhatatlan forradalmi műve örökre beépült szocialista forradalmunk legfontosabb elveibe: szabadságunkba, megbonthatatlan testvériségünkbe és egységünkbe, el nem kötelezett külpolitikánkba, függetlenségünkbe, világszerte ismert szabadságszeretünkbe, büszkeségünkbe és azon elhatározásunkba, hogy mindenkor és mindenkitől megvédjük szocialista forradalmunk minden hagyományát. Forradalmunk hagyományait mi magunk harcoltuk ki nagy véráldozattal, számtalan élet és nagy lemondások árán.

Tito a halál könyörtelensége folytán hagyja el mindennapi harcunk küzdőterét, amelyet forradalmunk történelmi folyamatában a szocialista öngazgatású társadalom kiépítéséért folytatunk. Hatalmas és pótolhatatlan veszteség ez munkásosztályunk, szocialista közösségünk, az egész munkás- és kommunista mozgalom számára. A mély fájdalom nemcsak minden jugoszláv, de a világ minden haladó emberének szívét is áthatja. Jugoszlávia gyászolja zseniális vezérét és tanítóját, szocialista forradalmunk ihletőjét és stratégiáját. Gyászolja az egész haladó világ

a meggyőződéses humanistát, a béke, a szabadság, az országok és a népek közötti egyenjogúság megalapítóját és következetes, megalkuvást nem ismerő harcosát.

A jugoszláv nemzetek és nemzetiségek legnagyobb fia iránt érzett mérhetetlen fájdalomból merítjük új erőnket, hisz tudatában vagyunk, hogy a szocializmus továbbépítésének küzdőterén együtt leszünk Titóval, tanácsával, forradalmi gondolataival és művével, történelmi jelentőségű üzeneteivel, amelyek anyagi öröként és a Kommunisták Szövetsége, valamint szocialista öngazgatású társadalmunk leghatékonyabb fegyvereként kelnek életre, hisz munkásosztályunk birtokolja őket, s így milliós munkástömegeknek váltak elidegeníthetetlen tulajdonává. Tito gondolatait ezért a magunkénak tartjuk, szavait a sajátjainkként ejtjük ki, műve a mi művünk is. A történelemben ritkán akad olyan példa, hogy teljesen azonosítani lehessen valamely személyiséget a széles néptömegek forradalmi mozgalmával. Erre azért kerülhetett sor, mert Tito nem tudálékos marxista, hanem igazi gondolkodó, marxista és nagy forradalmár, aki állandóan a kulcsfontosságú történelmi események középpontjában állt és a valódi élet forrásaiból táplálkozott, megérezve az osztály és a nép törekvéseit, felölelve így történelmi értelemben vett osztály- és nemzeti érdekeiket. Ezekből kiindulva hozta meg a politikai határozatokat, amelyekkel betetőzte nagy győzelmei során osztályának minden akcióját.

Tito a munkásosztály harcának tapasztalatait felfedve, sorsát osztva, jelenlegi és tartós történelmi jellegű osztályérdekeit értelemmel ellátva megmaradt gondolkodónak, forradalmárnak, osztálya vezetőjének, harcosának, aki a korszerű társadalmi valóságot mindig osztályszempontból, a munkásosztály öntudata szempontjából értelmezte és fogta fel, mindig világosan meghatározva az osztályharc céljait, módszereit és eszközeit, valamint forradalmi, marxista és leninista szempontból gazdagítva új tartalmakkal. Innen ered az a hatalmas, kiapadhatatlan és fenntartás nélküli hit, munkásosztályunk és az összes dolgozó bizalma Tito szavai iránt, amelyek mindig forradalmi felhívást jelentettek, amelyek a néptömegek erejéből, az emberhez méltó életért folytatott küzdelem kimeríthetetlen energiájából nőttek ki.

Tito forradalmi tevékenységével megbonthatatlan egységet képező gondolatait áthatotta a munkástömegek erejébe vetett hit. Tito korszakalkotó műve azért hősi és történelmi, mert vezette mindazokat a sorsdöntő küzdelmeket, amelyeket nemzetünk és nemzetiségeink vívtak öt évtizeden át nemzeti és szociális felszabadulásukért, amelyek vezetésével olyan hőstetteket vittek véghez, hogy hozzájuk mérhető kevés van a történelemben.

Tito mindig helyes választ adott korunk nagy kihívásaira. Minden döntő pillanatban és nagy történelmi megpróbáltatásban elvszerűségről, állhatatosságról, határozottságról és bátorságról tett tanúbizonyságot

mint gondolkodó és forradalmár, s ezáltal tehetséges munkás- és néprtribunnak, bölcs és messzelátó államférfinak ismerhettük meg. Arra tanított bennünket, hogy büszkéek legyünk elért eredményeinkre, de mindig bírálóan viszonyuljunk hozzájuk, új lehetőségeket tárjunk fel és új utakat jelöljünk ki.

Tito számára a dolgozó volt és maradt a szocializmus legfontosabb alkotó ereje és legjelentősebb alanya. Ez az álláspontja abban az egyszerű és mély értelmű gondolatban tisztázódott le, hogy az ember a legnagyobb érték. A szocializmusért folytatott harcot ezért az ember jobb életéért és személyes boldogságáért folytatott harcnak tartotta. Tito az ember felszabadulását, sokoldalú anyagi és szellemi fejlődését mindig kapcsolatba hozta a munkásosztály társadalmi helyzetével, szerepével és kimeríthetetlen alkotó energiájával. Ez a szintézis Titónak a következetes marxista felfogásából ered, a marxista tudomány azon alapvető felfedezéséből, miszerint a munkásosztály olyan társadalmi erőt képez, mely a társadalmi újratermelésben elfoglalt helyzete által hivatott betölteni az emberi nem történelmében a legnagyobb felszabadító missziót, hogy ténylegesen felszabadítsa a munkát és az embert és létrehozza a gazdasági és minden egyéb elnyomástól mentes világot.

Ezért Tito történelmi és forradalmi útja elválaszthatatlan attól az úttól, amelyben ebben a történelmi időpontban munkásosztályunk, szocialista forradalmunk, nemzetünk és nemzetiségeink történelme halad. Azért is elválaszthatatlan, mert gondolatai és szakadatlan forradalmi tevékenysége a bennük lappangó leghaladóbb törekvéseket fejezték ki. Tito felfedte és kiteljesítette a szabadság, a testvériség és egység, a nemzeti egyenjogúság iránti történelmi vágyukat, önállósági és függetlenségi, valamint együttélési törekvéseiket.

A társadalmi, nemzeti és osztálytényezők dialektikus kapcsolata volt az a döntő tényező Tito forradalmi stratégiájában, amely a társadalmi és nemzeti elnyomás viszonyainak a határozott lerombolására, a népfelszabadító háborúban és a szocialista forradalomban való tömeges részvételre, addig sohasem tapasztalt hősiességre és a harc győztes kimenetelére, valamint az új szocialista társadalmi viszonyok kiépítésére irányult hazánkban.

Tito 1950-ben ismét egy korszakalkotó történelmi kezdeményezést tett. Szocialista forradalmunk folyamatának megfelelően ebben az évben raktuk le a munkásönigazgatás alapját. Tito már akkor figyelmeztetett, hogy az állami tulajdon csak az első, de nem a legfejlettebb formája a társadalmi tulajdonnak, és hogy szocialista forradalmunk hagyományait elferdítheti a bürokratikus centralizmus és a bürokratikus önkény, ha társadalmunk termelési viszonyainak a fejlődése nem halad a munkásosztály és az összes dolgozó öngazgatása felé. Tito a marxi elméleti tevékenységet, Engels és Lenin művét útmutatóként követve, a munkásosztály történelmi harcát szem előtt tartva a párizsi kommüntől a lenini szovjetekig, valamint a nemzetközi munkásosztály harcának

nagy jelszavait — A gyárat a munkásoknak, a földet a parasztnak! — felújítva mutatott rá, hogy csak a munkásönigazgatás lehet a leghatékonyabb fegyver a forradalmi hatalom elbürokratizálódása ellen és az képezheti a legnagyobb akadályt a dogmatikus konzervativizmus előtt. Tito ezúttal is abból a szilárd hitéből indult ki, hogy a munkásosztályban hatalmas szociális alkotó erő lappang, és hogy valójában nincs szocialista társadalom a tömegek szüntelen alkotótevékenysége nélkül, azaz nincs szocializmus önigazgatás nélkül, a tömegeknek az összes társadalmi ügyek igazgatásába való bekapcsolódása nélkül. A munkás- és társadalmi önigazgatás folytán hazánk újjászületett és a szocializmus sajátos civilizációs alapját fedte fel. Ez hatalmas szerepet játszott a szocialista társadalomnak a bürokratikus centralizmus különböző elferdüléseitől való megszabadításában és óriási hatást gyakorolt a világban a szocializmus korszerű elméletére és gyakorlatára.

Ennek a korszakalkotó ténynek köszönhetően a szocialista Jugoszláviában az emberi történelem során először valósulnak meg a közvetlen gyakorlatban a leghaladóbb emberi törekvések, a szabad és teljes alkotói szubjektum elgondolásai, miszerint a dolgozó egyre inkább sorsa irányítójává válik, és önállóan dönt munkaeszközéről, -feltételeiről és -eredményeiről. A dolgozók és a polgárok önigazgatáson alapuló közvetlen döntéshozatala, a küldöttrendszer, az önigazgatási megegyezés és a társadalmi megállapodás mint a szocialista önigazgatás rendszerének az összetevője, szocialista forradalmunk időtálló hagyományává vált, Tito alkotói gondolkodásának és forradalmi művének a közvetlen társadalmi beigazolódása, a titói korszak egyik alapvető jellegzetessége.

Most, amikor igazoljuk Tito korszakalkotó kezdeményezésének, azaz társadalmunknak az állami tulajdonon alapuló centralizmusról a munkásönigazgatásra való áttérésének a történelmi győzelmét, nem feledkezhetünk meg arról, hogy a szocialista önigazgatás rendszere és a JKSZ képezi egész szocialista társadalmunk tartóoszlopát, gazdaságunk és politikánk, történelmi érvényesülésünk, anyagi és kulturális fejlődésünk forradalmi mozgatóerejét.

Tito elvtárs döntő szerepet játszott a Jugoszláv Kommunista Párt konszolidálásában és tömegesítésében, valamint a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom vezető politikai erejévé válásában a szocialista önigazgatáson alapuló országépítés minden szakaszában. Tito a zágrábi kommunisták emlékezetes nyolcadik értekezletétől kezdve, különösen pedig miután 1937-ben a párt élére került, az összes viharos eseményen és történelmi fordulóponton át következetes maradt a Kommunista Pártnak mint tömegpártnak és a munkásosztály élcsapatának a marxista-leninista koncepciójához. Tito a Kommunista Párt, illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség eszmei és akcióegységének megalkuvás nélküli harcosa volt és maradt, határozottan szembeszegült a kommunisták szervezetét veszélyeztető frakciós tevékenységgel. Tito állandóan

küzdött, hogy a KSZ ne essen abba a hibába, hogy az osztály nevében hozza meg döntéseit, hanem hogy a szocialista öngazgatás vezető eszmei-politikai mozgatóerejeként fejlődjön. Tito a KSZ-t marxista-leninista típusú forradalmi párttá fejlesztette, amely irányítja a történelmi folyamatokat mindennapi forradalmi tevékenységével és eszmei-politikai hatásával pedig egyesíti és irányítja a tömegeknek a mindennapi közvetlen célokért és a munkásosztály hosszú távú céljaiért folyó küzdelmét, tehát olyan párttá tette, melynek politikája a munkásosztály és a dolgozók öngazgatásából nő ki és az öngazgatásra támaszkodik.

Tito ezért állandóan arra figyelmeztetett, hogy a szocialista öngazgatás megszilárdításáért és továbbfejlődéséért folyó küzdelem szoros kapcsolatban áll a KSZ vezető szerepével. A kommunisták eszmei és akcióegységének, forradalmi következetességének és felelőségének az erősödése pedig annak biztosítéka, hogy a dolgozó élhet a munkájával való rendelkezés elidegeníthetetlen jogával, megszünteti az egyeduralkodó tulajdonviszonyok minden formáját és lehetetlenné teheti jogainak a bürokraták és technokraták általi bitorlását. Tito szocialista forradalmunk minden fejlődési szakaszában hangsúlyozta, hogy a JKSZ mindenkor felelős hazánk társadalmi haladásáért, a kommunista társadalom, illetve a szabadon társult termelők egyesülése marxi elgondolásának az életre keltéséért.

Tito történelmi üzenetei nemcsak manapság időszerűek, hanem társadalmunk szocialista távlatai számára is, a jelenlegi és jövőbeli fiatal titói nemzedékek szocialista távlatát illetően is, amelyek forradalmunk zászlaját a bátor titói nemzedékek nevében veszik át, s amelyek iránt határtalan bizalommal volt. Tito a fiatal nemzedékek előtt egy háború és az ember ember általi megsemmisítése nélküli humanista vízióját fedte fel, egy békés, a népek barátságát szorgalmazó és az alkotó tevékenységet kibontakoztató világot. A fiatal nemzedékek számára Tito nemcsak azt példázza, hogyan kell védeni, harcolni, és áldozatot hozni a szabadságért, hanem azt is, hogy miként kell építeni a szabadságot és az országot.

A fiatalok magukévá tették Tito harcát, s ezért manapság joggal igazolhatjuk Tito szavait, miszerint szerencsés az a nép, amelynek ilyen ifjúsága van, mint a miénk.

Nagy történelmi jelentőségű Tito elvtársnak a nemzeti kérdés elméletéhez és gyakorlatához, valamint a népek közötti viszonyhoz való hozzájárulása. Tito a nemzeti kérdés megoldása marxista-leninista koncepciójának a szimbólumává vált a szocializmus történetében. Már amikor a JKP élére került, megszabadult a nemzeti kérdés akkor érvényben levő elgondolásától, attól a sztálini elmélettől, hogy a nemzeti kérdés másodlagos jelentőségű a proletariátus osztályharcában és a pártot arra irányította, hogy álljon az elnyomott nemzetek nemzeti felszabadító mozgalmának élére, amely a munkásosztály osztályharcának alkotórészét képezi. A nemzeti kérdést ezért népfelszabadító háborúnk egyik

legfontosabb elemeként emelte ki. „A népfelszabadító háború — írta Tito szocialista forradalmunk méreteinek kiszélesedése idején, 1942-ben — csupán frázis lenne, sőt csalás, ha jugoszláv jellege mellett nem volna értelme minden nép számára külön-külön, azaz ha Jugoszlávia felszabadulása mellett nem jelentené a horvátok, szlovénok, szerbek, macedónok, albánok, muzulmánok stb. történelmi felszabadulását, ha a népfelszabadító háború nem hozná meg valódi szabadságukat, Jugoszlávia minden népének az egyenjogúságát és testvériségét. Ebben rejlik a népfelszabadító háború lényege.” Mivel Tito a forradalmat dinamikusan értelmezte, amely az elért eredmények állandó túlhaladását jelenti, ezért arra törekedett, hogy nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúsága állandóan fejlődjön és gazdagodjon. Szerinte a nemzeti viszonyokat nem lehet különválasztani a társadalmi, gazdasági és politikai viszonyoktól, azaz magának a szocialista öngazgatásnak a fejlődésétől. Tito a rá jellemző következetességgel mutatott rá a nemzeti szabadság, szuverenitás, Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségi egyenjogúságának a szocialista öngazgatáson mint nemzeteink és nemzetiségeink még szilárdabb testvériségén és egységén alapuló elmélyítésének a szükségességére. A nemzetek és nemzetiségek baráti jugoszláv szocialista közössége mindenekelőtt ennek a politikának és gyakorlatnak köszönhetően őrizte meg és szilárdította meg a nemzeti kérdés sajátos megoldásával a testvériséget és egységet és vált a demokratikus viszonyok példájává a népek és az egész világ számára. Titónak a nemzeti kérdés megoldásáért folytatott harca ily módon mind elméletben, mind pedig gyakorlatilag jelentős hozzájárulás a marxista tudományhoz.

Titónak a nemzeti szabadsággal és egyenjogúsággal kapcsolatos elgondolása a népfelszabadító háború hősi éveiben és szocialista öngazgatású társadalmunk harmincöt éves építése folyamán a Testvériség és egység! jelszavában testesült meg, amely állandó biztosítéka volt és maradt öngazgatású szocialista közösségünk szilárdságának és biztonságának. Tito egész forradalmi tevékenysége során minden nemzet és nemzetiség valódi nemzeti érdekeinek a megvalósításáért küzdött a szocialista öngazgatás, az emberek öngazgatáson alapuló szabad társulása, az egység és a szocialista szolidaritás alapján, és éber, tapasztalt vezetőként állandóan rámutatott a nacionalizmus és a sovinizmus, valamint a különböző terjeszkedő és unitarista törekvések veszélyére. Had emlékeztessünk most Titónak a bel- és külpolitikai téren, nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságát bitorolni szándékozó kísérletek, a nemzeteink és nemzetiségeink testvériségét és egységét megbontani igyekvő törekvések elleni gigászi harcára és tegyük fogadalommá alábbi szavait: „Népeink testvériségéért és egységéért a vérünket áldoztuk, s ezért senkinek sem engedjük meg, hogy ártsen neki és belülről rombolja...”

Tito nemzeti kérdéssel kapcsolatos elgondolásában mindig a világpolgár, a vérbeli internacionalista szelleme fejeződött ki, aki új tartalommal gazdagította ezt a fogalmat. Tito szerint éberem kell őriznünk

nemzeti egyenjogúságunkat és szuverenitásunkat, olyan viszonyokat kell ápolnunk, amelyek között minden nép az adott társadalmi-politikai közösségben hazájának érzi az országot, mert csak így válhatunk valódi értelemben vett internacionalistákká saját közösségünkben és nemzetközileg. Tito a következőkkel bízott meg bennünket: „Politikánkat arra az elvi álláspontra helyezük és fogjuk helyezni, hogy hazánkban nincsenek vezető nemzetek, s az erősebbek sem élveznek fölényt a kisebbekkel szemben. Közösségünk valódi egysége és biztonsága a termelők szabadságától, alkotó tevékenységétől és kezdeményezésétől, nemzeteink és nemzetiségeink teljes egyenjogúságától, szabad fejlődésétől és a közös politika megvalósításában való egyenjogú részvételétől függ.”

A Tito elvtárs vezette Jugoszláv Kommunista Szövetség döntő csapást mért mind a nacionalizmusra és unitarizmusra, mind pedig a hegemonizmus különböző fajtáira.

A macedón nemzeti és társadalmi forradalom, amely átmenetileg a század elején robbant ki az ilindeni felkelésben és a Krusevói Köztársaságban, végérvényesen a Tito által vezetett Kommunista Párt irányításával teljesedett ki a nagyméretű népfelszabadító háborúban és társadalmi forradalomban. Tito vezetésével a macedón nép Jugoszlávia testvéri nemzeteivel és nemzetiségeivel vállalva, bátor fiainak élete árán harcolta ki szabadságát, sorsa feletti önrendelkezését és váltotta valóra a macedón népnek a nemzeti és társadalmi szabadságvágyát. Tito a macedón nemzeti szabadság szimbólumává vált.

Az ilindeni évfordulón 1969-ben Tito a Macedón Népfelszabadító Antifasiszta Szobrane első ülészakának 25. évfordulója alkalmából Szkopjében a következőket mondta: „A JKP általános harci céljai és a nemzeti kérdéssel kapcsolatos lenini elvek következetes alkalmazása alapvető hatást gyakoroltak a macedón nép népfelszabadító mozgalmára, amely nemzeti jellege mellett igazi társadalmi tartalommal is gyarapodott. Ily módon a macedón nép a korábbi időszaktól eltérően ugyanolyan helyzetet és álláspontot foglalt el a népfelszabadító háborúban, mint az összes többi jugoszláv nép. Törekvéseik kiegyenlítése — amire a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakán került sor a föderatív Jugoszláviának mint az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek közösségének a létrehozásával — volt a legszilárdabb biztosítéka a macedón nép nemzeti és társadalmi érdekei érvényesítésének...”

Tito elvtárs felbecsülhetetlen mértékben járult hozzá a Macedón SZK fejlődésének minden eddigi nagy sikeréhez, a munkásosztály, a dolgozók, a macedón nemzet és a nemzetiségek összes vívmányához. Forradalmi gondolatai és munkássága ösztönzésül, támasztékul és útmutatóként szolgált és szolgál a macedón nép sokoldalú nemzeti érvényesüléséhez és általános társadalmi átalakulásához. Ezért Tito neve és műve minden macedón szívében és gondolatában örökre a macedón nép évszázados törekvései és eszméi végérvényes megvalósulásának a szimbóluma ma-

rad, a nemzeti és társadalmi szabadság és egyenjogúság, az öngazgatáson alapuló jugoszláv szocialista közösség testvérnemzeteivel és nemzetiségeivel kialakított tartós kapcsolat jelképeként él tovább.

Tito a világ embermillióinak a szabadságért és függetlenségért, a békéért és a népek közötti egyenjogú együttműködésért, a szocializmusért és a demokráciáért folyó harc örök szimbóluma marad. Jugoszlávia és Tito a népek és országok közötti új viszonyokért, az erőpolitika túlhaladásáért, az aktív békés egymás mellett élésért folytatott küzdelemmel egy háborútól és elnyomatástól mentes világ, a népek és az országok közötti békés együttműködés világát jelképezi. Ezért osztatlan elismerést és tekintélyt élveznek az egész világban. Tito korszakalkotóan hozzájárult az elnemkötelezettség politikájának kialakításához és érvényesítéséhez, ami világtörténelmi jelentőségű tényezővé nőtte ki magát. Ez a politika népfelszabadító háborúnk jellegén és céljain, nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságán alapul, valamint munkásosztályunk és népeink azon jogán, hogy önállóan dönthetnek belső fejlődésükről és öngazgatású szocialista társadalmunk sajátos útjáról. Ez magába foglalta a nemzetek és nemzetiségek szabadságra és függetlenségre, békére és békés együttműködésre, társadalmi haladásra és egyenjogú viszonyokra való elidegeníthetetlen jogát.

Az országok és a népek közötti békéért és békés együttműködésért folyó küzdelemben, a haladó és demokratikus mozgalmak támogatásában szerzett érdemei miatt Titót mindenütt és mindig nagy megbecsüléssel és tisztelettel fogadták. A világ legnagyobb államfői és az új nemzetközi viszonyok kialakítói között tartják nyilván. Ez a világ történelmi és korszakalkotó műve iránti elismerés egész forradalmi tevékenysége folytán épül be az új Jugoszláviába.

Tito új, a szocializmusnak mint világtörténelmi folyamatnak a fejlődésétől elválaszthatatlan fejezetet nyitott az emberi haladás történetében. Visszaszerzte a szocializmus tekintélyét és az emberi boldogságot állította középpontjába. Ezért korszakunk legmarkánsabb egyéniségévé nőtte ki magát. Az ő idejét tehát joggal nevezhetjük titói kornak, mert nemcsak hazánkban, hanem világtörténelmi méretekben is Tito gondolata és műve jellemzi.

Tito, a legendás hadvezér, az ünnevelt parancsnok, a kipróbált stratégia egy nehéz és véres háború minden poklát megjárta, majd a békéért és a háború ellen folyó küzdelem legfényesebb szimbólumává magaslott. Állandóan figyelmeztetett, hogy szabadság nélkül nincs béke, de béke nélkül sincs szabadság. A következőket írta: „Véleményünk szerint háborúval és háborús pusztításokkal nem lehet szocializmust építeni és terjeszteni a világban, hanem csak minden ország dolgozóinak a kitartó munkájával és alkotó tevékenységével, a többi néppel együtt kialakított konstruktív együttműködéssel. A háború az emberiség, különösen pedig a szocializmus legnagyobb ellensége, s ezért a népek közötti különböző

társadalmi formák és elgondolások miatt kiobbant leszámolások eszközeként elvetjük.”

Tito világméretekben is újra érvényesítette azt a történelmi igazságot, hogy a XX. század körülményei között a szocializmust békés viszonyok között is építhetik a világban egyenjogú alapon együttműködni szándékozó népek, és ily módon végérvényesen kiküszöbölhetik a nemzetközi vitás kérdések háborús megoldási formáját. Ezt szem előtt tartva állította össze és határozta meg az elnemkötelezettek mozgalmának a világ tömbökre osztása elleni programját, mint korunk emberiségének az egyetlen lehetőségét civilizációnknak a megóvása érdekében. Tito számára a béke érdeke nem ellenkezett a munkásosztály és a szocializmus érdekével. Ugyanis a munkásosztály csak békében fejlődhet eredményesen, folytathat osztályharcot, harcolhatja ki az igazságosabb társadalmi viszonyokat, számolhatja fel az ember ember általi kizsákmányolását és veheti sorsát a saját kezébe. Ezek Tito számára a szabadság, a függetlenség, a népek és az országok egyenjogúsága, a legújabb kori történelem szocializmusért folyó küzdelmének a legfontosabb követelménye. Tito számára valamely ország belső fejlődésének kérdése az illető népre tartozik, hisz a népek boldogulása nem a mások akaratának rákényszerítésétől, vagy pedig a társadalmi rendszer átvételétől függ.

Tito abból a marxi álláspontból indult ki, hogy az a nép, amely a másikat elnyomja, maga sem lehet szabad, és ennek alapján kijelölte, majd pedig határozottan védte a szocialista országok, a kommunista és munkáspártok közötti viszonyok elveit. Napjainkra már általánosan érvényessé vált az az álláspontja, hogy nem alakulhat ki egység a nemzetközi munkásmozgalomban központok, illetve bármely központ egyeduralma alapján. A pártok és az országok önállósága manapság önálló és felelősségteljes akciót igényel minden párttól és néptől, az adott országban végbemenő fejlődés sajátos körülményeivel összhangban. Tito számára a szocialista országok igazi forradalmi egysége és hiteles szocialista szolidaritása csak az érdekek és a felfogásmód olyan egységén alapulhat, amely minden pártnak a saját munkásosztálya és saját népe előtti teljes egyetértéséből és felelősségéből nő ki.

Megtiszteltetés számunkra elismételni és a rendületlen hazaszeretet szellemében védeni, következetesen megvalósítani mindazt, amit Tito a XI. pártkongresszuson mondott beszámolójában:

— A szocialista önigazgatású és elnemkötelezett Jugoszlávia szilárd alapokon nyugszik és biztonsággal tekint a jövőbe;

— Jugoszlávia ereje nemzeteinek és nemzetiségeinek a hősiességében és szilárdságában rejlik, amely a történelem folyamán alakult ki és kiállta a népfelszabadító háború legnagyobb megpróbáltatásait is. Erejük az egységben és annak tudatában rejlik, hogy ez az egység manapság — amikor az erőszakot még nem váltotta fel az értelem — nemcsak érvényesülésük, hanem fennmaradásuk feltétele is;

— Jugoszlávia ereje a bennünket lelkesítő eszmékben és küzdelmünk céljaiban rejlik;

— Jugoszlávia ereje munkásosztályában és annak a társadalomban betöltött döntő szerepében van, valamint dolgozóinkban, akik ugyan még nem szabadultak meg számos nehézségtől és lemondástól, de napról napra egyre jobban élnek;

— Jugoszlávia ereje fiatal nemzedékünkben van, amely a sajátjaként ápolja forradalmi hagyományainkat és méltányolja azt, hogy a munkának és az életnek olyan hosszú időszakát tudhatja maga mögött szabadságban és békében, mint egyetlen korábbi nemzedék sem ebben az országban;

— Jugoszlávia ereje a szocialista öngazgatási rendszerben gyökerezik, amely lehetővé teszi embereink számára, hogy szabadon és önállóan döntsenek saját munkájukról és annak eredményéről, s azok megvédik a kizsákmányolás minden formájától, az erőszaktól, s mindentől, ami korlátozza a szabad emberi személyiség sokoldalú fejlődését;

— Jugoszlávia ereje a JKSZ, az élcsapat vezette szervezett szocialista erők széles frontjában van. Nem csupán az eszmei irányvételt és gazdag forradalmi tapasztalatot illetően, hanem a továbbfejlődés útjának és távlatainak a felfedési képességére vonatkozóan is;

— Jugoszlávia ereje az általános honvédelemben van, aminek magvát a Jugoszláv Néphadsereg képezi, hisz abban sajátos módon ötvöződik az eszmei és erkölcsi szilárdság, a harckészség és a korszerű felszereltség;

— Jugoszlávia ereje függetlenségünkben és el nem kötelezett politikánkban rejlik, abban, hogy mind a nagyobb, mind a kisebb országokkal egyenrangú partnerként tartunk kapcsolatot és egyenjogú alapon működünk együtt a világ majd minden államával;

— Jugoszlávia ereje nagy tekintélyében rejlik, amelyet világszerte élvez, mégpedig egy olyan helyzetben, amikor csak nagyon kevés ország biztosította ezt magának a nemzetközi viszonyokban.

Ezekben a hittel áthatott és határozott titói szavakban fedezzük fel önmagunkat, bennük nyernek öngazolást a jugoszláv kommunisták, nemzeteink és nemzetiségeink mind önmaguk, mind a világ előtt. Ebben a pillanatban mindannyian mélyen átérezzük Tito mindenre kiterjedő szavait, hogy sohasem torpanjunk meg a megpróbáltatások előtt, hogy legyünk bírálóak az elért eredmények iránt és önbírálóak magunkkal szemben, hogy erősítsük mindenkinek a kötelességteljesítési felelősségét, hogy őrizzük és állandóan erősítsük az eszmei akcióegységet, nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságát, testvériségét és egységét, hogy fejlesz-
szük a szocialista öngazgatási viszonyokat és új forradalmi akciókkal igazoljuk azokat. Mindaranyiunkhoz eljutnak a JKSZ XI. kongresszusán mondott zárószavak: „Nem könnyű feladatok állnak előttünk. De ha mindannyian hátunkra vesszük ezt a terhet, könnyen továbbvisszük... s elindulhatunk: hogy tettekre váltsuk szavunkat.”

Eltvársak, Tito gondolatai, Tito történelmi döntései, Tito felfedezé-

sei, amelyeket a szocializmusnak mint világtörténelmi folyamatnak az ellentmondásaiban és törvényszerűségeiben tárt fel, korunk legnagyobb marxista személyiségei közé sorolják, s így ezt a kort joggal nevezhetjük Tito korának. Tito gondolatai állandóan jelen lesznek az emberiség szocializmusért folytatott nagy prométheuszi küzdelmében. Mint eddig, a jövőben is ösztönzőleg hat nem csupán a mi szocializmusért folyó küzdelmünkre, hanem mindazoknak a népeknek, forradalmi mozgalmaknak és erőknak is a mozgóerejévé válik, amelyek a történelmi szükségszerűség következtében a régi világ felbomlásán át a szocializmus és a világban végbemenő haladás felé tartanak.

Josip Broz Tito távozása szocialista forradalmunk éléről a legnagyobb veszteség, amely a történelem folyamán a jugoszláv kommunistákat, munkásosztályunkat, nemzeteinket és nemzetiségeinket érte. Tudatában vagyunk, hogy távozásával pótolhatatlan űrt hagy sorainkban, de annak is tudatában vagyunk, hogy továbbra is Tito útján haladunk és nincs az az erő, amely letéríthetne róla. Forradalmárokhöz nem méltó a csüggedés, bár mindannyian tudjuk, hogy ebben a szomorú órában mit jelent számunkra a legszeretettebb ember elvesztése. Bátorítson tehát bennünket ennek tudata az újabb nagy munkagyőzelmekre, hisz ez a legmélyebb értelme annak az egységes fogadalomnak, amelyet egy olyan embernek teszünk, aki hazájának világszerte tekintélyt szerzett, aki Jugoszláviát a korszerű világ szimbólumává tette. Tito történelmi útján haladva most is az ő hősi és mindig bátorító szavát halljuk: Előre!

Abban a nehéz küzdelemben, amelyet Tito az utóbbi hónapokban és napokban a halállal vívott, munkásosztályunk, minden népünk és nemzetiségünk, minden emberünk kifejezésre juttatta Titótól való elválaszthatatlanságát, a titói úttal való összeforrottságát és ismételten beigazolta következetességét, hogy ezen az úton halad.

Tito, a nagy népribun és gondolkodó, a harcoss munkás, a szilárd, következetes egyéniség iránti határtalan szeretetünk átalakul a maradandó műve iránti szeretetté és minden jövődéli harcunkban tovább fog lobogni. A végsőig hűek maradván Tito művéhez, mi a végsőig hűek maradunk szocialista forradalmunkhoz, nemzeteink és nemzetiségeink testvériségéhez és egységéhez, az öngazgatású szocializmushoz, az el nem kötelezett politikához.

Ez a mi nagy fogadalomunk, ez a mi forradalmi tartozásunk.

Dicsőség a háromszoros néphősnek — a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság és a Jugoszláv Kommunista Szövetség elnökének, újabb kori történelmünk nagy építőjének!

Örök dicsőség Josip Broz Titónak!

Angel Csemerszkinék, a Macedón Kommunista Szövetség Központi Bizottsága elnökének a Macedón SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek a gyászülésén mondott beszéde.

Szkopje, 1980. május 7.

Fordította: Garai László

TITO ÉLETMŰVE JELENÜNK ÉS JÖVŐNK ALAPJA

Mérhetetlen fájdalom hatja át Jugoszlávia munkásosztályának, a dolgozók millióinak, valamennyi jugoszláv nemzet és nemzetiség szívét. A szerb nép és a Szerb Szocialista Köztársaságban élő nemzetiségek a testvéri jugoszláv közösség részeként vesznek búcsút a szocialista forradalom vezetőjétől, akinek az irányításával történelmük legnagyobb eredményeit érték el, igazolták és életre keltették legnagyobb fiaik, a harcosok és a forradalmárok számos nemzedékének művét és eszméjét, megvalósították a tényleges szabadságot és egyenjogúságot a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek testvéri közösségében.

Hazánk minden polgára átérzi a mély fájdalmat, mely a hős történelmi személyiség elvesztését jelenti, akinek hatalmas műve jelenünk és jövőnk pótolhatatlan alapját képezi. Ezért a fájdalom nem a csüggedés és kishitűség érzése, hanem belőle szilárd elhatározás és egységes akarat születik és fejlődik ki, s arra késztet, hogy őrizzük és továbbfejlesszük a titói korszak hagyományait, amelyben élünk, amelyért éltünk és amelyért a jövőben is élni fogunk.

Tito harcstársainak nemzedéke a háború előtti forradalmi mozgalmából, a népfelszabadító háborúból és fegyveres forradalomból, a titói Jugoszláviában felnőtt és a munkaakciókon, a szocialista országépítés széles frontjain megedződött nemzedékek és az ifjúmunkások, az öngazgatók sorait napról napra növelő és erősítő nemzedékek, a népelet és a megélnküilt alkotó tevékenység olyan erős folyamatát képezik, amelyet senki sem tartóztathat fel.

A korunk történelmi szimbólumát jelentő ember iránti mérhetetlen fájdalomban készségesen a zászlók mögé tömörülünk, amelyek alatt történelmünk legnagyobb győzelmeit harcoltuk ki, és megszereztük a szabadságra, az emberhez méltó életre, a nemzeti függetlenségre, a szocialista öngazgatasra és az önrendelkezésre való jogot. Ez Tito testvériségének és egységének a zászlaja, amely alatt nemzetaink és nemzetiségeink történelmük legnehezebb pillanataiban egyesültek és álltak ellent a

függetlenségüket és szabadságukat fenyegető veszélyeknek. Ez az öngazgatás zászlaja, amellyel munkásosztályunk a szocializmus humánus céljaiért, a munka társadalmi felszabadításáért folyó harc élcsapatába került. Erre a zászlóra az elnemi kötelezettség politikájának, a népek közötti egyenjogú és békés együttműködésnek a nagy eszméi vannak felírva, amelyek az egyetlen kiutat jelentik a tömbök versengéséből és az általános háborús katasztrófa megelőzéséből. A Szerb Szocialista Köztársaság kommunisztái és dolgozói ezek a zászlók alatt minden nemzetiségünkkel és nemzetünkkel együtt folytatják küzdelmüket és építik jövőjüket. Még jobban tömörítjük sorainkat, amelyek saját erőinken, a szocialista intézmények és szervezetek szilárd rendszerén, az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem már kiépített rendszerén alapulnak és készek megvédeni függetlenségünket és szabadságunkat, ahogyan Tito elvtárs tanított bennünket.

Jugoszlávia, és keretében a Szerb Szocialista Köztársaság, a szocialista fejlődésnek az utóbbi évtizedekben bekövetkezett méreteivel és vívmányaival csodálatra készítette a világot. Semmit sem értünk el ebből könnyen és erőfeszítés nélkül, semmit sem kaptunk ajándékba. Európa háború előtti peremvidékéből közepesen fejlett ipari ország lett a társadalmi és gazdasági fejlődés egyik legmagasabb növekedési mutatójával a modern világban. A nemzetek és nemzetiségek teljes szabadságán és egyenjogúságán alapuló szilárd föderáció jött létre. A súlyos szociális igazságtalanságok és a jogfosztott dolgozók hazája olyan társadalmi közösséggé változott, amely világszerte érdeklődést és tiszteletet kelt, különösen a dolgozók helyzete miatt, amely lehetővé teszi, hogy saját életük és munkájuk társadalmi feltételének urai, valódi szabadsággal bíró szubjektumok legyenek.

Szabadunk szociális és antikolonialista forradalmainak a legnagyobbjai közül való volt Tito, olyan történelmi személyiség, akit az egész haladó emberiség tisztelt. Tito elvtárs mind elméletileg, mind gyakorlatilag hozzájárult a nemzetközi munkásmozgalom harcához és progresszív fejlődéséhez, szabad demokratikus viszonyainak a kibontakozásához és a szocializmusnak mint tudománynak az alkotó jellegű alkalmazásához.

A békeszerető, mindig következetes és elvszerű külpolitika, Tito el nem kötelezett politikájának az éleslátású stratégiája, a tömbök közötti veszélyes megosztottság és konfrontáció elleni kitartó küzdelem nap mint nap mind jelentősebb eredményekkel jár. Létrejött az elnemi kötelezettség szerteágazó mozgalma mint a béke megőrzésének és a fennálló nemzetközi viszonyok megváltoztatásának hathatós tényezője. A politika történetében nehéz lenne példát találni arra, hogy egy viszonylag kis ország nemzetközi téren olyan tekintélyre és befolyásra tett volna szert és olyan nagy mértékben hozzájárult volna a béke és a haladás ügyéhez, mint Tito Jugoszláviája. Hazánk a szocialista államrend belső egységének és biztonságának az erejére és a nemzetközi téren elért kiemelkedő

szerepére támaszkodva képes továbbra is sokoldalúan és gazdagon fejleszteni tulajdon társadalmát és megvédeni függetlenségét, területi sérthetetlenségét és szabadságát.

Elvársnök és elvtársak!

A jugoszláv szocialista forradalom, melynek jelentősége a haladó történelmi változások során egyre világosabban kirajzolódik, örökre Tito nevéhez fűződik. Fejlődésének midhárom szakaszában Tito elvtárs a forradalmi erők élén állt.

A forradalom előkészítése során döntő jelentőségű volt Titónak a Jugoszláv Kommunista Párt kiépítésén és konszolidálásán végzett munkája, ezzel párhuzamosan pedig a párt és az osztály, a párt és a dolgozók tömegei, a párt és a szocialista igazságot, nemzeti egyenjogúságot és hazánk függetlenségét igénylő összes jugoszláv nemzet és nemzetiség közötti sokoldalú kapcsolat gondos és széles körű fejlesztése.

Tito elvtárs a munkásosztály erős, ideológiailag és szervezetileg egységes élcsapatának a széles néptömegek mozgalmával kialakított kapcsolata alapján fejlesztette a népfelszabadító harc és a szocialista forradalom stratégiáját. Ez nem kész receptek alkalmazása volt, sem pedig idegen forradalmi tapasztalatoknak a mechanikus átvétele.

Népi forradalmunk sajátosságát az a titói eszme szemlélteti leghívebben, amely a népfelszabadító háborút és a szocialista átalakulásért folyó küzdelmet egybefűzi. Az összes haladó és hazaszerető erőnek a közös harcba tömörítő széles platformja demokratikus jellegűvé tette ezt a forradalmat és győzelemre vitte. Titónak a szocializmusba vezető úttal kapcsolatos stratégiája egész sor forradalmi átalakulás mintájául szolgált az utóbbi évtizedekben.

A titói gondolatnak ugyanebből a forrásából — az új iránti forradalmi fogékonyságból, a felszabadult munka és a szabad dolgozók társulásának marxista víziójából fakadt és tálalkozott szocialista öngazgatásunk eszméje, majd pedig gyakorlati megalapozása.

Három évtizeddel ezelőtt, 1950. júliusában Tito elvtárs a Szövetségi Képviselőházban elhangzott történelmi jelentőségű expozéjában terjesztette elő a vállalatok és gazdasági társulások dolgozói közösségek általi igazgatását, ill. az erről szóló törvényt, és megindokolta a munkások általi közvetlen szocialista öngazgatás lényegét és értelmét. Ekkor többek között a következőket mondta:

„A gyáraknak, vállalatoknak stb. a munkaszervezetek általi igazgatásáról szóló törvényünk az ország szocialista kiépítésében végbement fejlődés logikus következménye. Következetes folytatása azoknak az intézkedéseknek, amelyeket néphatóságunk a szocializmusba vezető egyes útján érvényesít . . .

Egyesek talán úgy vélik, hogy ez a törvény túl korai lesz, hogy a munkások képtelenek lesznek elsajátítani a gyárak és a különböző vállalatok összetett igazgatási rendszerét. Akik azonban így gondolkodnak, tévednek, a kérdéshez való ilyen viszonyulás pedig bizalmatlanságot je-

lentene dolgozóink iránt, azt jelentené, hogy nem látjuk, milyen hatalmas alkotó erőt fejleszt ki dolgozóinknál éppen ez az igazgatás, hisz ez a törvény dolgozóink előtt még szélesebbre tárja jövőjük, egész közösségünk jövőjének a távlatát.”

Azoktól az időktől kezdve Jugoszlávia rendkívül sokat fejlődött. A JSZSZK anyagi kiépítésének hatalmas eredményei, társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődése ennek a fejlődésnek köszönhetően volt lehetséges, melyet a JKSZ határozott meg Titóval az élén és a munkásosztály, hazánk összes dolgozója közvetlen társadalmi akciójára támaszkodva.

A szocialista öngazgatás demokratikus és humanista tartalmának állandó korszerűsítése és gazdagítása mindvégig Tito legnagyobb gondja volt. Tito a kollektív munka, a döntéshozatal és felelősség bevezetésére tett kezdeményezésével az erőteljes társadalmi aktivitást az öngazgatás és küldötti viszonyok még következetesebb és teljesebb kifejezésére, valamint a bürokratizmus és a politikai monopolizmus maradványainak a társadalmi döntéshozatalból való kiszorítására irányította. Tito demokratikus és szocialista irányelveit híven tükrözi az az álláspont, hogy a szocialista öngazgatás rendszerének tényleges hordozója a munkásosztály és az összes dolgozó, ill. hogy a vívmányokkal és nehézségekkel, a gondokkal és a továbbfejlődéssel kapcsolatos véleményüket közvetlenül nyilvánítják ki, s ezzel döntő hatást gyakorolnak nemcsak a döntéshozatalra, de további haladásunkra is.

Elvtársnők és elvtársak!

Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségei együttélésüket teljes szabadságban és függetlenségben alakítják.

A szerb nép — amely a többi testvérnemzettel és nemzetiséggel együtt a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban egy olyan állami és társadalmi keretre lelt, amely lehetővé teszi számára, hogy a legnagyobb lendülettel fejlessze nemzeti és társadalmi alkotó erőt — az együttélés tapasztalata alapján nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogú közösségében megingathatatlan bizalmat vetett mindazokba az intézményekbe, amelyeket a nemzetek és nemzetiségek közötti viszonyok szabad titói politikája alapján már évtizedek óta épít. Meg vagyunk győződve, hogy szabad jövőnk legszilárdabb záloga éppen a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság megőrzésében és sokoldalú építésében rejlik, aminek keretében a szerb nép is mint szabad nemzet a saját fejlődésének a legjobb feltételeit és zálogát találja.

Josip Broz Tito már a század elején, ifjúmunkás korában élénken érdeklődött a szerbiai szocialista munkásmozgalom iránt. Mindig nagy tiszteletben tartotta Svetozar Markovićnak, Dimitrije Tucovićnak, Dušan Popovićnak, Radovan Dragovićnak, a nagy szerb szocialistáknak az eszméit, valamint Filip Filipovićot, a Jugoszláv Kommunista Párt egyik alapítóját.

Értékelte a szerb nép forradalmi hagyományait és öngazgatási eszméit, melyeket mindig kapcsolatba hozott társadalmunk korszerű, ön-

igazgatású fejlődésével. Az öngazgatás eszméje és mozgalma azonban csak akkor válhatott valóra, amikor a Tito által vezetett szocialista forradalmunk a termelőeszközöket társadalmi tulajdonba vette.

Tito elvtárs a háború előtti években ritka értékes segítséget nyújtott a szerbiai forradalmi munkásmozgalom fejlődéséhez. Ennek a segítségnek köszönhető, hogy pártunk Szerbiában forradalmi szervezetként újult fel és erősödött meg.

Tito elvtársnak a szerbiai kommunistákba, a szerb munkásosztályba és népbe vetett hitét támasztja alá az a döntése, hogy 1941. sorsdöntő napjaiban Szerbiában látott hozzá a jugoszláv fegyveres forradalom vezetéséhez, stratégiai elgondolásainak a valóra váltásához és a helyzet általános értékeléséhez.

Tito elvtárs 1941. július 4-én, Belgrádban hozta meg az országos méretű felkelés elindításának határozatát, 1941 őszén pedig ugyancsak Belgrádból indult el a nyugat-szerbiai partizánok közé.

Itt alakul meg Tito elgondolásai és utasítása alapján a legendás híró Užicei Köztársaság, a leigázott Európa első felszabadított területe. Létrejöttnek azok a néphatalmi szervek, amelyekből szocialista öngazgatási rendszerünk kisarjadt.

A szerb nép Tito iránti viszonyát rendületlenül kinyilvánította népfelszabadító háborúnk legnehezebb napjaiban is, hisz a hazánk megszállásakor szerzett szomorú tapasztalatok bebizonyították, hogy a szerb nép is csak Tito kommunistáinak és az Egységes Népfelszabadító Frontba tömörült hazafiaknak a zászlaja alatt vívhatja ki teljes szabadságát.

A múlt év szeptemberében, a munkászászlóalj kadinjačiai emlékművének leleplezésekor Tito elvtárs elismeréssel adózott a szerb partizánoknak a fasiszta hódítók és a hazaárulók ellen vívott harcáért.

„A szerb nép határozott leszámolója volt ez — mondta Tito — a régi centralisztikus állam nagyszerb politikájával, amely éppen azért hullott szét olyan gyorsan, mert a politikai jogfosztottság, az osztálykizsákmányolás és a nemzeti elnyomás rendszerén alapult. Ez a tény nagy jelentőségű volt a jugoszláv népfelszabadító háború további kiszélesedése, különösen pedig nemzetünk és nemzetiségünk testvérisége és egysége erősítésének a szempontjából.”

Titónak az első proletáregység megalakításával kapcsolatos határozata döntő jelentőségű volt a népfelszabadító hadsereg fejlődése és forradalmi hadsereggé való átalakulása szempontjából. Tito elvtársban ez akkor fogalmazódott meg, amikor a partizánegységek élén Szerbiából Bosznia felé tartott. A megalakított proletárbrigádokra, amelyekben számos szerbiai harcos küzdött, valamint a felkelés reguláris rohamegységeire Tito számos felelős feladatot bízott a népfelszabadító háború során.

Titónak a szerb nép forradalmi hagyományai iránti viszonyulása fejeződik ki abban az üzenetében is, amelyet nemrég küldött az első szerb felkelés 175. évfordulója alkalmával: „A szerb nép fiai a JKP egész háború előtti forradalmi tevékenysége során, különösen pedig a népfel-

szabadító háború első napjaitól kezdve hűek maradtak bátor elődeik szabadságszerető hagyományaihoz. Az első sorokban harcoltak a dolgozó ember teljes felszabadításáért és a szocialista forradalom általános céljainak eléréseért. Ezt bizonyították a proletárbrigádok és a partizánosztagok harcaiban, lerombolt hazánk újjáépítésekor, szocialista fejlődésünk minden elhajlásának és ellenállásnak a határozott letörésében, valamint a hazánkra gyakorolt külső nyomásokkal szembeni megalkuvás nélküli ellenállás során.”

Tito elvtárs a háború utáni szocialista országépítésben mindig segített a társadalmi fejlődés új lehetőségeinek a feltárásában és a nehézségek elhárításában. Mindig arra figyelmeztetett, hogy fel kell ismernünk a forradalom gyújtópontját. Arról beszélt, hogy állandó harcot kell folytatnunk a kispolgári liberalizmus és nacionalizmus bürokratikus dogmatizmusa és ösztönössége ellen.

1948-ban, a Tájékoztató Iroda támadásainak nehéz időszakában a szerb nép és a Szerb Szocialista Köztársaság nemzetiségei Tito köré tömörültek és odaadón teljesítették a háborúban lerombolt ország újjáépítési feladatait, saját belső fejlődésük szabad megválasztási jogának a védelmére keltek, Jugoszlávia minden nemzete és nemzetisége jogainak a védelmére, hogy a véres háborút követően — amely milliós áldozatot követelt tőlünk — megérdemelten élvezhessék a szabadság gyümölcsét, amelyért minden tőlük telhetőt megtettek.

Amikor a 70-es évek elején a technokrata liberalizmus nyomására a Szerb Kommunista Szövetség vezetőségében szakadásra került sor és megtorpant az öngazgatás fejlődése, Tito elvtárs ismét nagy segítséget nyújtott Szerbia kommunistáinak, új távlatokat nyitott köztársaságunk Kommunista Szövetségének haladása, a szocialista öngazgatás, nemzeteink és nemzetiségeink testvérisége és egysége előtt.

Tito elvtárs éberén figyelte mind köztársaságaink, mind pedig szocialista autonóm tartományaink, sőt a különböző vidékek általános fejlődését is.

Ezt az érdeklődését mindig egész sor utasítás és tanács követte, amelyek rendkívül nagy jelentőséggel bírtak a Szerb Szocialista Köztársaság fejlődését illetően.

Másfél évvel ezelőtt, Šumadijában jártakor Tito elvtárs elmondta, hogy elégedett azzal, amit látott és hallott, hogy figyelemre méltó eredményeket értünk el, de azért ne hagyjuk magunkat a sikerektől elvakítani. Szívügyünkkel tette a szubjektív fogyatékoságok kiküszöbölését. A szabadságszerető Šumadijában tartózkodó Tito elvtárs ismételtlen meggyőződhetett, mennyire jelen van polgáraink, dolgozóink, különösen pedig ifjúságunk gondolataiban és szívében. A néppel történt találkozáson meghatódva mondta, hogy rá az volt a legnagyobb hatással, ahogyan a nép fogadta, a tömegek hangulata.” „Ezúttal — jelentette ki Tito elvtárs — talán minden korábbinál jobban éreztem a szerb nép lelkiületét. Szinte éreztem, hogyan lélegzik, hogyan fogja fel a jelenlegi

helyzetet, rendszerünket, hogy mennyire tudatában van a múltnak, a jelennek és a jövőnek.”

Tito elvtárs sokat járt és sokat utazott, de valahányszor visszatért, Szerbiában mindig nyílt és meleg szívvel vártuk, amikor a háborúból tért meg győztesen, s amikor messzi utakról tért vissza, ahol a világbéke és a haladás ügyét szolgálta.

Szerbia és Belgrád dolgozói mindig szeretettel és a sajátjukként várták kimagasló polgártársukat és az embert, aki itt mindig otthonosan érezte magát. Köztársaságunk minden vidékén ilyen nagy szeretet övezte Tito elvtársat. Tito ezt a bizalomteljes meghitt viszonyt, hogy Szerbiában és Belgrádban ugyanúgy otthon van, mint bárhol nálunk, az évtizedek során többször is kinyilvánította, és aligha van köztársaságunknak olyan vidéke, amelyet meg ne látogatott volna.

Hazánk nemzeti és nemzetiségei nemcsak dalaikban, de gondolatukban és szívükben is örökre őrzik Tito elvtársat.

Elvtársnők és elvtársak!

Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségei a Kommunista Szövetség irányításával, melynek élén Tito elvtárs állt, értékes tapasztalatokat szereztek, megtanulták, hogy egyesült erővel legyőzhetik a legnagyobb nehézségeket és megnyerhetik a legnehezebb csatákat is. A titói mű maradandóságának legbiztosabb záloga a saját sorsával szabadon rendelkező nép, amely tudja hogy mit védelmez és miért küzd. Az elnökünktől való búcsúvétel nehéz és fájdalmas pillanatában is csak azt ígérhetjük: Jugoszlávia erkölcsileg és politikailag is felkészült arra, hogy rendületlenül tovább haladjon a titói úton.

Örök dicsőség és köszönet szeretett elvtársunknak, Josip Broz Titónak!

Dobrivoje Vidićnek, a Szerb Szocialista Köztársaság Elnöksége elnökének a Szerb SZK szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek az emlékülésén mondott beszéde.
Belgrád, 1980. május 7.

Fordította: *Garai László*

TITO, AZ ÁLLAMFÉRFI — A BÉKE, A DEMOKRÁCIA ÉS A SZABADSÁG ÉPÍTŐJE

Nehéz szavakat találni arra, hogy mit is éreznek ezekben az órákban hazánk polgárai. Titótól búcsúzunk, a gazdag örökség felelősségtudatával, mélységes tisztelettel és hálával, amely erősebb a fájdalomnál. Hatalmas munka maradt meg nekünk, amely az ő forradalmi alkotókészségének, államfői bölcsességének, emberi nagyságának pecsétjét viseli magán. Titónak, az embernek, a forradalmárnak, a gondolkodónak és az államférfinak legmaradandóbb hagyatéka munkája, azaz a szocialista Jugoszlávia, amelynek nemzetei és nemzetiségei vele együtt harcolták ki szabadságukat és a jogot, hogy maguk döntsenek munkájukról és életükről. Ez tulajdonképpen az el nem kötelezett és független Jugoszlávia, amelyet a dolgozók és a polgárok széles rétegei alkottak meg, és amelyet a Jugoszláv Kommunista Szövetséggel az élen meg is védenek.

Több mint 40 évig állt Tito elvtárs, mint a proletárforradalom edzett harcosa a jugoszláv kommunisták élén. Egész munkája arról tanúskodik, meunyre tudatában volt a néptömegek azon törekvéseinek, amelyek egész életüket megváltoztatták. A néphez való tartozás érzését népünk ugyanilyen érzéssel viszonzta. Csakis így történhetett meg, hogy vezetésével a Jugoszláv Kommunista Pártja hazánk nemzeteinek és nemzetiségeinek szilárd és egységes magvává tömörült. Újkori történelmünk valamennyi sorsdöntő eseménye és cselekedete azzal az időszakkal esik egybe, amikor a kommunisták Tito vezetésével vállalták a felelősséget a munkásosztály, nemzeteink és nemzetiségeink sorsáért, a haza felszabadításáért és hazánk sokoldalú kulturális és szociális fejlődéséért. A régi világ letűnéséért folytatott eredményes küzdelem kezdeményezője, szervezője és irányítója az a párt volt, amelyet Tito elvtárs épített ki, irányítója, eszmei fejlődésének megfogalmazója és gyakorlati társadalmi tevékenységének megszervezője volt.

Tito elvtárs munkája beleépült a szlovén párt forradalmi útjába és a szlovén munkásmozgalomba. Tito mindig jól ismerte a szlovéniai viszonyokat és Edvard Kardeljlyal, Boris Kidričcsel és más forradalmárokkal

dolgozta ki forradalmi harcunk stratégiáját. Akárcsak az új Jugoszláviáért folyó harc, Tito hozzájárulása éppen olyan jelentős az egyesített Szlovéniáért, a határainkon kívül élő kisebbségeink jogaiért és a szomszédainkkal való jóviszonyért folytatott küzdelemhez. Tito új, forradalmi lendületet adott, amely oly sokban különbözött a dogmatikusságtól és doktrinérségtől, amely a Komintern hatására terjedt el. A Jugoszláv Kommunista Párt negyedik, ljubljanai országos értekezlete és a Szlovén Kommunista Párt tartományi, goričanei értekezlete — amely egy szilárd és világos forradalmi akaratot fejezett ki és konkrét harci utasításokat adott — két jelentős dátuma a Jugoszláv Kommunista Pártnak. Az első megmozdulásában irányította a pártot, amely megalkotta és megerősítette a munkásegységet, és a munkásosztály szociális programja köré tömörítette a tömegeket a demokratikus jogokért és az égető társadalmi kérdések rendezéséért folyó harcában. A második önkritikusan tárgyalta a pártszervezetek felújításának és szilárdításának idejét, azok kapcsolatát a tömegekkel, felmérte bizalmukat a párt iránt az egyre inkább kiéleződő hazai és külföldi szociális és politikai viszonyok közepette. Az akkori pártkáderek példaképe Tito és megalkuvást nem ismerő álláspontjai voltak. Fel tudta fedni a régi Jugoszlávia szociális és politikai viszonyainak valódi okait. Meg tudta határozni a politikai harc stratégiáját, amely harc forradalmi akcióba tömörítette a széles munkás- és paraszttömegek proletariátusát és a haladó szellemű értelmiséget.

Tito Goričanében már határozottan elítélte a szektásságot, és a pártnak a tömegek felé fordulását sürgette. Tito mélységesen aggódott a pártban uralkodó helyzetért, a kommunisták közötti viszonyokért, amelytől sokban függött a további forradalmi harc. Ez fontos volt a sorsdöntő megpróbáltatások idején, amelyekkel a jugoszláv kommunisták pártja szembetalálta magát, a jugoszláv népekkel és nemzetiségekkel együtt a második világháború viharos napjaiban, a faszizmussal való szembeszegüléskor, mely utóbbiról Tito elnök már oly korán megállapította, hogy az emberiség legnagyobb ellensége.

Csak az ilyen, harcra kész, a néppel szorosan összetartó párt volt képes a fasiszta agresszió idején valamennyi népünket a felszabadító háborúba vezetni és győzelemre vinni. E népi harcban jutottak kifejezésre Titónak, a látnoki forradalmárnak az erényei, aki a politikai akciót a néptömegek elpusztíthatatlanságába vetett hitére építette. Nemcsak katonai stratégia és parancsnok volt, de elvtárs is, aki védeni tudta harcostársa életét, és aki személyes példával járt elől a bátorságban. Mindig az embert tartotta szem előtt, akár munkatársairól volt szó, a pártban vagy partizán elvtársairól, a harcban, akár a dolgozókról, akiknek nehézségei és eredményei iránt érdeklődött, akiket buzdított, és akiknek tanácsot adott. Amilyen hű volt az emberekhez, mi is olyan hűségesek maradunk hozzá.

A Jugoszláv nemzetek és nemzetiségek testvérisége és egysége a felszabadító harcban kovácsolódott. Tito elvtárs szüntelenül hangoztatta

e vívmány értékét, amely szerinte a szocialista forradalom legdrágább kincse és egyúttal szavatosság is minden ember, minden nemzet és nemzetiség szabad életéhez és fejlődéséhez. Kitartóan hangoztatta: valamenynyünk közös érdeke, hogy ne engedjük meg a nemzeti türelmetlenség szítását és népeink szétválasztását, hogy szembeszálljunk mindenkivel, aki uralkodni kíván fölöttünk.

Elsősorban Tito érdeme, hogy forradalmunk valamennyi szakaszában sikerült megtalálnunk a körülményeknek megfelelő legjobb megoldást, azokat a megoldásokat, amelyek a valódi tényeken, lehetőségeken, a társadalmi erők viszonyán alapultak, a forradalmi elmélettől és a szocialista vízióktól termékenyültek. Kritikusan és felelősen viszonyultunk minden vívmányunkhoz és megoldási lehetőségünkhöz. Tito elvtárs mindig a folytonos forradalom híve volt, s igyekezett elhárítani az apriorizmus, a doktrinerség és a dogmatikus hatás veszélyét.

A jugoszláv népeknek és nemzetiségeknek a felszabadító háborúban és a népi forradalomban, az újjáépítésben és a szocialista öngazgatás fejlesztésében elért sikerei képeztek szilárd támpontot a dogmatikus, etatista, bürokrata, sztálinista erőkkel szemben. Tito személyisége, tekintélye amelyet a jugoszláv népek és a világ előtt szerzett, mint következetes, becsületes és tántoríthatatlan harcos, sorsdöntően hozzájárult ahhoz, hogy az akkori helyzetet sikeresen felszámoljuk, és a későbbieket is, amelyeknek Jugoszlávia politikai elszigetelése volt a célja.

Mint széles látókörű marxista, gazdag forradalmi tapasztalattal, Tito elvtárs a jugoszláv párt- és államvezetőség azon törekvéseinek serkentője volt, amely gyökeres változásokat eredményezett társadalmunkban. Nem elégedett meg a felszínes értékeléssel, hogy az etatizmus és a bürokratizmus az emberi tulajdonságból és a személyi kultuszból ered. Az ilyen és a társadalom fejlődéséről való hasonló álláspontok nem állják ki a marxista elemzés és kritika próbáját, de a társadalmi gyakorlat is megcáfolja őket.

Tito elvtárs azokban a nehéz napokban, amikor a vezetőségünket és fejlődésünket megtámadták is bízott a szabadságra vágyó tömegek akciójában. Abból a marxista felismerésből indult ki, hogy a dolgozók és a munka felszabadítása tulajdonképpen azok saját ügye. Ez mai szocialista öngazgatású társadalmunk jelenlegi és történelmi nézőpontja. Ez a világ munkásmozgalmának tapasztalata, mi pedig forradalmunk alkotó szellemű kezdeményezései és irányelvi alapján jöttünk rá erre.

Két lényeges meghatározója van a szocialista öngazgatású társadalmi-gazdasági viszonyoknak: az állam és a társadalmi tulajdon, valamint az állam és a párt közötti viszony. A termelőeszközök állami tulajdona ugyanis csak egy bürokrata-etatista rendszerben tekinthető szocialista tulajdonnak. Tito vezetésével mi más útra tértünk. Szocialista öngazgatású társadalmat építünk, mint a munkásosztály és valamennyi dolgozó közvetlen hatalmát a társadalmi tulajdonban levő termelőeszközök felett és a munka alapján. Olyan politikai rendszert építünk, amelyben

nem érvényesíthetők a Kommunista Szövetség államhatalmi törekvései. A Kommunista Szövetség azt a feladatot vállalta, hogy a többi szervezettel és a szubjektív erőkkkel, különösen a Szocialista Szövetséggel, mint a dolgozók legszélesebb frontszervezetével, lehetőséget teremt a dolgozóknak, hogy a haladás és az elmaradottság elleni küzdelemben szerzett tapasztalatuk alapján saját életük urává váljanak. Mindennek a védelme az ő elidegeníthetetlen joguk és kötelességük.

Tito elvtárs társadalmunk fejlődésének egész útján erősítette a forradalom folyamatosságát: a pártnak a munkástömegekkel való kapcsolatától kezdve egészen a munkások közvetlen hatalmáig. Az úton, amelyen követtük, számos bürokrata-etatista, unitarista, nacionalista, liberalista és más ellenállást kellett legyőznünk. Tito határozottságával és energiájával a dolgozók és a munkástömegek valamennyi összecsapásban győzedelmeskedtek. Ezzel Tito egyénisége, amely beleszövődött a Kommunista Szövetség, a jugoszláv népek és nemzetiségek munkásosztályának forradalmi akciójába, az emberiség tartós, univerzális tulajdonává vált. Ebben a munkában, a társadalmunk sokoldalú anyagi és szellemi előrehaladásáért való törekvésben, országunk függetlenségében, a szocialista öngazgatású viszonyokban, az alkotói lehetőségben, amelyben az ember valóban a saját boldogságának a kovácsa, ebben van szocialista öngazgatásunk és az el nem kötelezett Jugoszlávia jövője. Szavatoosság minderre dolgozó népünk, ifjú nemzedékeink, amelyek Tito szocialista öngazgatású Jugoszláviájában születtek és nevelkedtek.

Tito elvtárs nemcsak a miénk, de az egész szabadságszerető és békeszerető emberiségé is. Oda tartozik antifasiszta harcunkkal, a szocializmusba vezető önálló útért folytatott harccal; a dolgozók közvetlen demokráciájának építésével; oda tartozik a világbékéért, a valamennyi nép politikai és gazdasági egyenjogúságáért vívott harccal; a világnak a tömbökre osztása elleni küzdelmével; az elnemkötelezettségért vívott harccal stb. Tito elgondolása, hogy habár Jugoszlávia kis ország, szocialista öngazgatású demokráciánk, erkölcsünk és egységünk mégis erős várrá teszi. Mert noha hazánk anyagi szempontból nem sokat jelent, annál értékesebb erkölcsi és politikai példája, amely a politikai, gazdasági és kulturális alárendeltség világából az együttműködés, a megértés és az egyenlőség világába mutat és vezet.

Túl sok a Tito által elvégzett munka, hogy egyetlen, megrázó pillanatban idézhetnénk, részleteiben felmérhetnénk az emberiség fejlődéséhez való hozzájárulását. Szavak helyett itt a tettek beszélnek, amelyek tartósan beépültek szocialista öngazgatásunk rendszerébe és életünkbe.

Mélységes fájdalommal tudjuk, hogy Tito elvtás nem jön többé Szlovéniába, amelyet gyermekkorától óta ismert, és ahol oly szívesen tartózkodott mind a népfelszabadító háborúban, mind a felszabadulás után. A szlovén nép mindenütt tanújelét adta Tito iránti szeretetének és tiszteletének. Tudtuk, hogy velünk van, akárcsak Jugoszlávia minden nemzetével és nemzetiségével. Többé nem jön, hogy munkaeredményeinknek

örüljön, nem jön, hogy új elgondolásokat kovácsoljunk, amelyeket mindig világos és mindenki számára érthető szavakkal fejezett ki. De ebből az érzésből is értékes tudat fakad:

Nem volt olyan találkozásunk Titóval, amely örök időkre emlékeztünkbe ne vésődött volna. Nincs hazánknak olyan talpalatnyi földje, ahol az előrehaladás ne tanúskodna forradalmunk és Tito nagyságáról, mint forradalmunk hatalmas, fáradhatatlan erejéről. Mindenütt ebben a szlovén hazában megmarad a reá való emlékezés.

Kimondhatatlan a fájdalom, amelyet forradalmunk legnagyobb emberének elvesztése fölött érzünk. De Tito egész életével és munkájával azt a forradalmi üzenetet hagyja ránk, amely valamennyiünket arra kötelez, hogy tovább haladjunk Tito Jugoszláviájának szocialista öngazgatású és el nem kötelezett útján. Ezért a búcsú perceiben is újra megfogadjuk: sohasem térünk le Tito útjáról.

Tito élete befejeződött, de megmaradt a szocialista, öngazgatású, el nem kötelezett titói Jugoszlávia; megmaradnak az emberek, akik szilárdak és eltökéltek abban, hogy megvédik mindazt, amit ugyancsak egységes és szilárd akarattal építettek.

Köszönet és dicsőség a nagy embernek, a kommunistának, a stratégának, a forradalmárnak és az államférfinak, dicsőség a hős Titónak!

France Popit, a Szlovén Kommunista Szövetség Központi Bizottsága Elnöksége elnöke a Szlovén SZK szerveinek és szervezeteinek gyűlésén mondott beszéde. Ljubljana, 1980. május 7.

Fordította: *Báti Koncz Zsuzsanna*

Petkovics Kálmán

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI
I. KÖTET

1926. MÁJUS—1928. AUGUSZTUS

Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek első kötete az 1926. május elseje és 1928. augusztus másodika között keletkezett írásokat tartalmazza. Újságcikkeket és politikai okmányokat. Az időrendi sorrendben közölt publicisztikai munkák és kollektív jellegű alkotások (kiáltványok, jelentések, határozatok, amelyek alapját, vázát és néha végleges formáját is a szerző adta meg) jól érzékeltetik a kiforrott egyéniség sajtóságait, a kritikai gondolkozás és a forradalmi cselekvés egységét, valamint a munkásosztály történelmi ügye iránti izzó elkötelezettséget.

Az első írás (*Május elseje megünneplése Da ... ban*) keletkezésekor Josip Broz vasmunkás mögött, aki Kraljevicán dolgozik a hajógyárban, közel harmincnégy év van. A bontakozó iparosodás kora ez vidékeinken. A tőkés termelés és a modern munkásosztály kialakulásának kezdete. A sovány jövőt ígérő faluból kiszakadt ipari tanuló, majd segéd, itthon és Európa más vidékein dolgozva a munkások nehéz életét éli, s közvetlenül tapasztalja a műhelyekből manufaktúrákba, manufaktúrákból gyárakba duzzadó tőke gazdáinak kíméletlen szipolyozását. Benne van ebben a harmincnégy évben egy világháború és Lenin októbere.

A szibériai hadifogoly, akit 1920. tavaszán felvettek az OK(b)P jugoszláv szekciójába, a húszas év őszén azzal az erős meggyőződéssel tért vissza szülőföldjére, hogy a győzelmes szocialista forradalom lehetőségei történelmileg érettek. Nyomban bekapcsolódott az itteni forradalmi munkásmozgalom lendületes áramkörébe, ám tudjuk, akkor már a népek régi vágyának teljesülését ígérő közös haza urai az Obznanát készítették.

Az üldözések, s az élet folytonos rosszabbodásának éveiben Josip Broz Kupinecből Zágrábra megy, majd Veliko Trojstvo következik, azután meg a falvakat járja és mezőgazdasági gépeket javít. Felveszi közben a kapcsolatot az illegális kommunista párttal. 1924. elején a JKP Križevci—Bjelovar megyei körzeti bizottságának tagja lesz. Kraljevicára, ahol közírói munkássága kezdődött, a JKP horvátországi vezetősége egyes tag-

jai javaslatára került, hogy segítsen szervezetbe tömöríteni a Jugoszláv Hajógyárak RT munkásait.

Tito elvtárs összegyűjtött műveinek 1977 májusában készült előszavában erről a következőket írja: „*Munkás voltam Kraljevicán, később pedig Smederevska Palánkán, amikor — érezve a munkásosztály súlyos helyzetét — írni kezdtem az akkori munkás- és pártlapokba. Tudósításaimban közöltem észrevételeimet a munkásosztály életének és küzdelmének körülményeiről, továbbá arról, milyen kiutat láttam én az akkori helyzetből.*”

*

Az akkori (1926—1928.) helyzetet válságos gazdasági viszonylatok, éles és éleződő társadalmi feszültségek, s bonyolult politikai küzdelmek jellemzik. Az ipari munkások reálbére, a háborús évekhez mérten, több mint negyven százalékkal esett. A tőkésék igyekeztek a válság terheit a munkások vállára rakni. Kijátszották a munkaidőt, az éjjeli munkát, a női és gyermekmunkaerő alkalmazását korlátozó jogszabályok rendelkezéseit.

A gazdasági világválság előszelei megbolygatták a falut. A búza ára két év alatt a felére csökkent. A földművesek adósodtak. A falvak a munkaerő piacára lökték emberfeleslegüket, de az ország fejletlen ipara munkát nem kínált. Fokozódott a kivándorlás.

A cikkek és tudósítások (első ízben a zágrábi és a belgrádi *Organizovani radnik*ban és a *Borbaban* jelentek meg) többnyire a pattanásig feszült társadalmi idegállapot kicsattanásait idézik. A forradalmi közírás tanulságos erényeit őrző írásokat tudatosító tényyszerűség, marxista elemzőkészség és cselekvésre buzdító agitáció jellemzi. A tudósító — főleg a kraljevicai írásokból látszik ez — nem külső szemlélője, nem utólagos magyarázója, nem önjelölt ítélőbírája, hanem cselekvő részese az eseményeknek. Benne van a történések sűrűjében és rendíthetetlenül hű a dolgozók ügyéhez.

A kraljevicai tudósítások egy akció történetét, egy sztrájk előzményeit, kiváló okait, lefolyását és eredményeit mondják el. Az első írás (*Hogyan teszik tönkrel a népvagyont*) a szerző alapos marxista elméleti felkészültségéről tanúskodó, tényekkel érvelő, valószerű és meggyőző helyzetelemzése. Az értékelésből következik a kiút, a közvetlen harci cél meghatározása és erre épül a cselekvésre szólító, mozgósító buzdítás. Az akciót eredményeket és hibákat összegező, a jövő szempontjából fontos tapasztalatokat és tanulságokat kibontó kritikai értékelés zárja le.

A cikkeket és tudósításokat, akár csak a kötetbe épített dokumentumok tartalmát, átszövi Tito hatalmas művének alapvető ismérve: *a forradalmi humanizmus*. Minden gondolata az ember emberhez méltó sorsáért munkál. Nem időtlen általánosságban, hanem adott korban, az adott, de változékony feltételek és erőviszonyok között.

Az a kor embertelen volt. A tőkés fejlődés első vonatairól lekészt fiatal burzsoázia kegyetlen haszonhajszejának kora. A munkások gazdasági kizsákmányolását és politikai jogfosztottságát itt szidalmazások, megalázások, sőt fizikai bántalmazások tetézték.” A fejlettebb országokban — írta Josip Broz *A Brass műhelyből, Mendulić utca 10.* című cikkében — ma már az állatokat is törvény védi, nálunk pedig az embereket is büntetlenül verik! Hát nem gyalázat ez?”

Hasonló gondolatokat idézhetnénk *Az államvasutak zágrábi műhelyéből*, vagy *A zágrábi ortopédiai műhelyből* című írásból, a hadiüzemi vagy a koprivnicai tudósításból, meg a kötet más cikkeiből is. Az ilyen természetű írások közös jellemzője a kivezető út keresése, tudatosítása és a cselekvésre szervezés.

„Szervezkedjétek, elvtársak, mert csak szilárd és erős szervezet révén akadályozhatjátok meg, hogy a munkaadó vagy akárki más rosszul bánjon veletek” — üzenı a Brass műhely munkásainak. A *Smederevska Palánkáról* című tudósítás következtetése még határozottabb: „Erre már, elvtársak, nincs más orvosság, mint hogy segíts magadon, az isten is megsegít. Senki sem törődik velünk, a szociális intézmények csak papíron léteznek. Lépjünk be, elvtársak, valamennyien a mi harcos szakszervezetünkbe és indítsunk erélyes harcot a telhetetlen burzsoázia kíméletlen kizsákmányolása ellen.” A kötet időrendben legkésőbb keletkezett újságcikke pedig (*Az eszéki munkafelügyelő a munkaadók szolgálatában*) a Danica gyár munkásainak üzeni, ne hagyják magukat terrortól, üldöztetéstől megfélemlíteni, ha kitartanak, végül övéké lesz a győzelem.

A szervezkedés, tehát, a cselekvés, a harc előfeltétele. Mert „önmagukban semmiféle objektív feltételek nem változtatják meg a társadalmat, ha az emberi gondolat és tudás nem válik a változások tudatos alkotójává és végrehajtójává. És megfordítva: csak az a mozgalom győzhet, amely fel tudja mérni a szükségszerűségeket, és bennük keresi a forradalmi változások kiindulási alapjait” — mondta Edvard Kardelj a JKSZ Központi Bizottságának 1967. december 28-i ünnepi ülésén. Hadd álljon még két mondat ebből a beszédből:

„És éppen itt kezdődik Tito nagy szerepe Jugoszlávia munkásosztályának és népeinek történetében. Mert Tito a vezető és alkotó személyisége forradalmi munkásmozgalmunknak, ő fegyverezte föl Jugoszlávia Kommunista Pártját a legtöbb tudással és legmegfelelőbb eszközökkel, amelyek sikereit és győzelmeit szavatolják.”

*

Az összegyűjtött művek első kötete tartalmazza munkásmozgalmunk történetében immár legendássá vált nyolcadik zágrábi helyi pártértekezlet okmányait. Négy dokumentum beszél erről az értekezletről, előzményeiről és következményeiről. Az okmányok alighanem még sokáig a tudományos kutatás érdeklődésének homlokterében lesznek, mert lényeg-

gében érzékeltetik a harmincas évek második felében megvalósult titói törekvéseket.

Az a felismerés, hogy a tőkés kizsákmányolás megszüntetéséért vívott harcban az elnyomottak szervezett *tömegei* a munkásosztály forradalmi *élcsapatának* vezetésével vívhatják ki a győzelmet a húszas évek végén előtérbe hozta forradalmi munkásmozgalmunk sorsdöntő kérdését, a párt cselekvőképességének ügyét. Az Obznana után föld alá kényszerült, több fontos kérdésben tévelygő, külföldről irányított fiatal párt tetterőit a csúcsszervekben uralkodó elvtelen frakciózások apasztották, különösen a harmadik és a negyedik kongresszus közötti időszakban. A kor konkrét kihívásai előtt gyakran válasz nélkül álló párt vezetősége valójában alkalmatlan volt az osztályharc közvetlen céljainak meghatározására és tudatosítására, ami törvényszerűen az élcsapat és a dolgozó tömegek kapcsolatának lazulásához vezetett.

Körülbelül ez volt a helyzet a Jugoszláv Kommunista Pártban a nyolcadik zágrábi helyi pártértekezlet időszakában. A zágrábi pártbizottságban az értekezlet előtt a baloldali frakciók voltak többségben, ők készítették azt a politikai beszámolót, amelyben felnagyították a baloldaliak működésének tulajdonított sikereket és elhallgatták a körzeti értekezleteken elhangzott bírálatokat, meg, természetesen, a vezetőség mulasztásait. Josip Broz kisebbségben volt a pártbizottságban.

„Egy időben — írja Tito elvtárs az összegyűjtött művek előszavában — szorosán együttműködtem Andrija Hebranggal. Ő volt velem együtt az a *kisebbség* (kiemelés tőlem, P. K.) a Zágrábi Helyi Bizottságban, amely határozottan fellépett mindkét frakció ellen.”

A kisebbségben levő szervező titkár korreferátumát az értekezlet a pártbizottsági többség beszámolója ellen fogadta el. Josip Broz fellépéséhez nemcsak erős meggyőződés, kemény határozottság és politikai bátorság kellett, hanem a demokratikus centralizmus lényegének ismerete, kibontása és következetes alkalmazása. Más szóval a felismerés, hogy a *demokratikus viszonyok* fejlesztése a pártban és a munkásmozgalmában és az *akcióegység* erősítése a cselekvőképesség fokozásának kulcskérdése.

A korreferátum a bírálat és önbírálat eszközeivel, tömören, tényekkel bizonyította a vezetőség mulasztásait, főképpen azt, hogy nem foglalkozott a munkások létérdekeibe vágó kérdésekkel, nem fordított figyelmet a munkásosztály helyzetével és követelésével kapcsolatban szükséges megmozdulások (gyűlések, illegális találkozók, kirándulások, tüntetések, évfordulók stb.) irányítására, elhanyagolta a nők közti munkát, nem törődött a falvak dolgozóival és az ifjúság munkáját sem segítette. Ez a bírálat azért volt olyan erős és meggyőző, mert az életből jött, a tagság többségének véleményét és a tömegek valós gondjait, érdekeit fejezte ki.

Josip Broz azért fejezhette ki ilyen tömören a dolgozók valós gondjait és érdekeit, azért adhatott választ az osztályharc legfontosabb kérdéseire, mert együtt volt, élt, s küzdött a tömegekkel, akkor és mindig.

A gyakorlatban mutatta meg, hogy a pártnak elsősorban a dolgozó tömegek előtt kell vállalnia a felelősséget azért, amit mond és csinál. Ezért nemcsak ostromozta a hibákat, mulasztásokat, hanem megmutatta azok túlhaladásának útját és módját. „A tömegek közt folytatandó tervszerű munkával és új ipari vállalati munkásoknak a pártba és a szakszervezetekbe való bevonásával kell kigyógyítani a pártot a frakciózásból és a szektázásból.” — olvasható *A zágrábi szervezeteknek a tanácskozássra delegált küldöttje részére adott direktívák* című dokumentumban.

A tömegek közt folytatandó tervszerű munka követelése, önmagában is, a mozgalom demokratizálódásáról beszél. Mert a kommunistáknak ott kell lenni, ahol a munkások dolgoznak, élnek, tevékenykednek, az üzemekben, külvárosokban, falvakban, szakszervezetekben, művelődési és más egyesületekben, iskolákban és munkásotthonokban, földművesek és értelmiségiek között, mert csak az ott szerzett felismerések birtokában beszélhetik meg — és ezt is csak demokratikus módon lehet! — a tömegek mindennapi gazdasági és politikai követeléseit szolgáló akciók mikéntjét és hogyanját.

Josip Broz felismerését, hogy a párt így küzdheti le a válságot, így válhat a dolgozó nép olyan képviselőjévé, amely a legsúlyosabb pillanatokban is alkalmas lesz a népet vezetni, igazolta a történelem. Már a júliusi események (a Horvát Parasztpárt képviselőinek parlamenti meggyilkolását követő zágrábi tüntetések) megmutatták, hogy a demokratikus viszonyok és az akcióegység egymást feltételezik. A párt hívó szavára Zágráb dolgozóinak, haladó polgárainak és fiataljainak ezrei mentek ki az utcára és ütköztek meg a rendszer fegyveres alakulataival.

A zágrábi pártszervezet nyolcadik értekezlete egész pártunk forradalmi megújulásának kezdetét jelzi. Zágrábban fegyelmezett, antidogmatikus, munkások vezette, a demokratikus centralizmus lényegéhez igazodó forradalmi szervezet épült. Josip Broz akkor nem folytathatta művét, hamarosan a hatalomtartók börtönébe került. De, az 1928-as gondolatok és törekvések megvalósultak a mű egészében, a dolgozó tömegek alkotó erőinek kibontakozásáért vívott harcban, amelyben a pártnak sohasem volt más célja mint a munkásosztálynak, dolgozó embereknek és általában a társadalom haladó erőinek.

Ebben a harcban csúcsosodott ki Tito művének forradalmi emberközpontúsága és mélységesen antidogmatikus volta.

*

Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek tudományos kritikai kiadásáról 1972. május 12. ülésén a Jugoszláv Kommunista Szövetség Elnöksége döntött. Tito elvtárs, miközben a kiadó bizottság és a szerkesztőség kérésére autorizálta a kéziratokat, szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy a cikkek és dokumentumok eredeti mivoltukban jelenjenek meg. Ezáltal

domborodott ki a megjelentetés folyamatában levő mű egyik fő erénye — a hitelesség.

Ezt a könyvet (a könyv fogalmán most az összegyűjtött műveket értem) sokan olvassák majd, itt és a világ más tájain, most és még nagyon sokáig. Ez a könyv, amelyben újabb kori történelmünk legnagyobb alkotó szelleme lobog, a legközvetlenebb kapcsolat Titóval, aki többé nem szól hozzánk sem közvetlenül, sem a televízió képernyőjéről, sem a rádióból . . .

De, él a mű.

Leghitelesebben él ebben a teljességre törekvő, nagyszerű kiadói vállalkozásban, ami nélkül nehezebb lenne eligazodni történelmi múltunk, jelenünk és jövőnk szövevényében.

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI II. KÖTET

1928. AUGUSZTUS—1935. MÁRCIUS

Az 1928 augusztusa és 1935 márciusa közti időszakot öleli fel Josip Broz Tito Összegyűjtött műveinek második kötete: olyan esztendőök sorát, amelyek fontos meghatározói a hatalmas titói életmű koordináta-rendszerének.

A kötetet megnyitó Elvtársak! kezdetű, a munkásjogokat tipró rendőralom ellen harcba hívó levelet (ezt elsőnek a Kommunista Internacionálé német nyelvű sajtóorgánuma hozta nyilvánosságra *Ein Schrei aus der Hölle jugoslawischer Gefängnisse* címmel) Josip Broz írja alá, az ún. kézigránátper nyílt fellépésű, öntudatos kommunista vádlottja. *A zágrábi szervezet képviselőjének jelentése*, 1934 augusztusából, az első hivatalos pártokumentum, amely már az új Tito aláírást viseli; az ott később ismertté vált Valter fedőnév áll a Komintern számára orosz nyelven íródott önéletrajz aláírásában.

A huszadik század derekának azokból az éveiből ered a kötet anyaga, amelyeket országon belül a január 6-i monarchista diktatúra, a pártnak szigorú illegalitásban folyó munkája, nemzetközi viszonylatban pedig a világgazdasági válság és a német nácifasizmus hatalomra jutása jellemez.

Az 1928-as év anyagát a kézigránátper számos eredeti dokumentuma egészíti ki (II. kötet, 99—191. oldal). A letartóztatás pillanatában a rendőrség már „közismerten tevékeny kommunistaként” tartja nyilván Josip Brozt, a Fémipari Munkások Szövetsége titkárát: tud az előzetes, az ún. államvédelmi törvény alapján hozott ogulini ítéletről és felismeri a június 22-i zágrábi sztrájkfelhívás aláíróját is. De Broz így is ura marad a helyzetnek és az akkori idők politikai pereiben újszerű, mély belső meggyőződésre utaló, kitartó fellépéssel harcol tovább, szerez kinyilvánulási teret a betiltott haladó eszmének:

„Nem érzem magam bűnösnek, noha beismerem azt, amivel az államügyész vádol, mert ezt a bíróságot nem tartom illetékesnek, hanem csak a párt bíróságát. Beismerem, hogy tagja vagyok az illegális Jugoszláv Kommunista Pártnak, beismerem, hogy a kommunizmus eszméit hirdet-

tem, a kommunizmust propagáltam, és rámutattam a proletárok előtt mindazokra az igazságtalanságokra, melyekben részük van, mindezt az értekezleten és üléseken, valamint az egymás közötti beszélgetésekben.

...
Tanácselnök: Ismeri-e az államvédelmi törvényt, s tudta-e hogy ez a törvény megtilt mindennemű kommunista propagandát?

Josip Broz: Én az államvédelmi törvényt nem olvastam el, de tudatában voltam annak, hogy tetteimmal véték ez ellen a törvény ellen. Úgy tartom, hogy a természeti törvények előbbrevalók azoknál, amelyeket egy osztály hoz azért, hogy elnyomja a másikat. Eszméimért én az életemet is kész vagyok feláldozni.” (147—148. oldal)

Ugyanilyen következetes Tito felelete pár évvel később a maribori fegyház-igazgatóságon arra a kérdésre, miért nem kéri feltételes elbocsátását:

„... A feltételes elbocsátásnak az a célja, hogy a feltételesen szabadlábra helyezett elítélt megjavuljon, illetve, hogy legalább kimutassa javulási szándékát. Én viszont a magam politikai meggyőződéséről nem mondhatok le, s ezért nem is kérem a feltételes elbocsátást.” (8. oldal)

A fegyházban töltött évekből természetesen kevés eredeti írás maradt fenn. De éppen a kötet végén közölt Időrendi mutató adatai, feljegyzései tárják fel azt a nagyarányú marxista képző párt- és nevelőmunkát, amelyet a régi Jugoszlávia börtöneiben, szinte lehetetlen körülmények között szerveztek meg a raboskodó kommunisták. Lepoglaván kerül Broz kapcsolatba Moša Pijadeval, aki azidőtájt Marx tőkét fordítja, a zágrábi pártszervezetet (s vele a külvilágot) képviselő dr. Pavle Gregorićyal, majd később a maribori börtönben a régebről ott tartott Rodoljub Čolakovićyal. Čolaković, szabadulása után tett jelentésében így fogalmazza meg a szervezett eszmei képzés (Djuro Djaković Egyetem) feladatait: hasznosítsuk a rendelkezésünkre álló irodalmat, valamint az egyes elvtársak gyakorlati tudását és politikai tapasztalatait, hogy ily módon olyan emberek kerüljenek ki a börtönfalak közül, akik mint pártmunkások azonnal tevékeny munkába kezdhetnek, most már még jobban felvértezve elméleti tudással és a harcban szerzett tapasztalattal.

Ilyen forradalmárként hagyja el a börtönt, a forradalmárok iskoláját 1934 márciusában Josip Broz is. Április és május folyamán már sokoldalú szervező tevékenységet folytat Zágrábban; júliusban a JKP KB Politikai Irodája ülésén határozat születik arról, hogy a legmagasabb pártfórumba kooptálják. Megkezdődnek a JKP IV. országos értekezletének előkészületei, immár Tito elvtárs tevékeny részvételével.

Ebben az időszakban, de az elkövetkező évek során is számos elemző értékelést, jelentést írt Tito az országban, valamint a pártban uralkodó helyzetről. A párttevékenység irányelveit meghatározó utasításokkal, körlevelekkel egyetemben valamennyi ilyen jelentés tanúbizonyság arról, milyen gyorsan és átfogóan tudta szerzőjük felmérni és kiértékelni a

bonyolult társadalmi és politikai folyamatokat és meghatározni bennük azt a vezérfonalat, amely legjobban megfelel majd a munkásosztály érdekeinek, illetve alapja lehet az értük folyó politikai harcnak.

A monarchofasiszta diktatúra következtében elszenvedett csapások után a JKP fokozatosan újrászerveződik. Ehhez döntő módon járul hozzá Tito elvtárs kitartó és nagyméretű országon belüli munkássága (a pártközpont még külföldön van). Tevékenységét, mint mindig, most is a párt bázisában, a munkások közt kezdi.

„Rövid idő alatt rájöttem” — írja A zágrábi szervezet képviselőjének jelentésében —, „hogy a p(árt) mint szervezet egyáltalán nem létezik, hanem csak egyes csoportok állnak fenn, anélkül, hogy volna köztük bárminemű kapcsolat.” S az oly jellemző titói kitartással hozzálát a szervezet felújításához: „Mindjárt május elseje után mind az öten összeültünk (akik nemrégiben szabadultunk a börtönből), hogy egyetértésre jusjunk bizonyos kérdésekben: hogyan alakítsuk meg a szerv(ezet)et és a fórumokat, mi az oka ennek a zavaros helyzetnek Z(ágráb)ban, s szóljunk a V(örös) S(egélyről), az irodalmárok nézeteltéréseiről, a korábbi szerv(ezet) gyengeségeiről, ezek okairól... és több más kérdésről is.” (18—19. oldal). Az említett négy kérdéscsoportot, valamint a parasztkérdést Horvátországban, és a politikai elítéltek helyzetét aztán részletesen is elemzi a KB számára írott jelentésben és annak későbbi kiegészítésében.

Ideológiai, de kultúrtörténeti szempontból is rendkívül fontosak Tito elvtársnak a szociális irodalmárok közti (az ún. irodalmi baloldalon kialakult) nézeteltérésekkel kapcsolatos megállapításai, javaslatai. Ezekben, ugyanúgy mint a dr. Božidar Adžijára vonatkozó rövid szakaszban már kibontakozik egy új, a haladó erők frontjának tömegesítésére irányuló, a baloldali értelmiség akcióegységét szorgalmazó törekvés, amely később forradalmunk fontos tényezőjévé lesz. Az ún. „mandátorokkai” kapcsolatos utalás (ti., hogy a Központi Bizottságnak minden utasítását az országon belül működő szervek útján kellene végrehajtania) egyfajta bevezetője Tito elvtárs küszöbönálló harcának, hogy a párt központi szervei mielőbb visszakerüljenek Jugoszláviába.

Rövidebb bécsi tartózkodás után Tito elvtárs újra Ljubljanában, Zágrábban van, hogy a KB megbízásából segítsen a tartományi értekezletek előkészítésében. Erről több új levél és jelentés születik (34—49. oldal), amelyekben az egyre jobban kiéleződő osztályharc és a szakszervezeti munka kérdéseit taglalja a szerző részletesen. Rendkívül jelentős az ifjú Kardelj és Kidrič elvtársokról adott jellemrajza: értenek hozzá, mondja, hogy helyesen vessék fel a különféle problémákat és önkritikusak, el tudják viselni a bírálatot „s ez nem éppen gyakori az értelmiségieknél”.

A rosszabbodó nemzetközi helyzet kapcsán most már a növekvő háborús veszélyre is utal Tito elvtárs (A JKP szlovéniai Tartományi Bizottságának, 1934. október 11-én), és konkrét javaslatokat tesz a nemzetek

egyenjogúságáért folytatott országon belüli harc kiélézésére. A KB határozata alapján külön utasítást ír a proletár védelmi egységek megalakítására és figyelemmel kíséri a trbovljei és más szlovéniai sztrájkok körüli eseményeket (55., 66. és 85—89. oldal), kemény bírálattal illetve a passzivitást felmutató szervezeteket, sejteket. Maradandó értékű tanácsal segíti a zágrábi szervezetet is az ifjúság (a JKISZ) és a párt viszonyának kérdésében.

A Horvátországi és Szlavóniai Tartományi Bizottság lapjában, a *Srp i čekić*-ben közölt cikk (72. oldal) összefoglaló a Párt IV. országos értekezletéről. Ebben Tito elvtárs nyíltan elemzi az előző időszakban felmerülő hibákat és rámutat a felújulás legfontosabb eredményére, a párt egységére. „Honnan ered ez az egyöntetűség?” — veti fel a kérdést. „Onnan, hogy a párt felgyógyult, onnan, hogy ma már végképp megtisztult, a sokféle frakciós tehertől...”. A párt harci tapasztalatait — fűzi hozzá —, a munkások és parasztok mindennapi érdekeiért vívott csatákban szerezhettük meg.

1935 februárjában Josip Broz Tito Moszkvába utazik és bekapcsolódik a Komintern Balkáni Titkárságának munkájába. Ebből az időszakból ered a kötetet záró néhány írás, köztük Valter már említett önéletrajza is.

Mészáros Sándor

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI
III. KÖTET

1935. MÁRCIUS—1937. NOVEMBER

Tito összegyűjtött műveinek harmadik kötete az 1935 márciusa és az 1937 novembere között keletkezett munkáit — 42 művét, valamint a személyiségéhez és munkásságához kapcsolódó 25 különféle adalékot — tartalmazza.

A kötetben megjelent írások szerzője ebben az időszakban egyrészt a Kommunista Internacionáléban a JKP egyik képviselője volt, s itt fejtett ki forradalmi szervező munkát (1935 márciusától 1936 októberéig), részint pedig hazájában dolgozott (1936 végétől 1937 elejéig). Ez az időszak igen jelentős Jugoszlávia Kommunista Pártja és általában az egész forradalmi munkásmozgalom történetében. Ekkor került Josip Broz Tito a párt élére, s vezetése alatt kezdődött meg azoknak a súlyos és felgyülemlett problémáknak a megoldása, amelyek a szakadék szélére sodorták pártunkat. Ezek a problémák a Komintern vezetésével való kapcsolatokban jutottak kifejezésre, de 1937 augusztusa után a pártvezetőségben is felújultak a frakciós harcok és csoportosulások, amelyek ugyancsak a párt gyengüléséhez vezettek.

A szerző forradalmi szervező munkája már ebben az időszakban jelentős eredményekkel járt: Sándor király január 6-i diktatúrája és a kíméletlen fehér terror évei után a JKP az illegális kényszerhelyzet ellenére is forradalmi munkásmozgalom élcsapatává vált.

A nemzetközi viszonyok ebben az időszakban egyre jobban kiéleződtek, s közvetlenül veszélyeztették a világbékét. A fasiszta hatalmak agresszív hódító törekvései már konkrét formában jelentkeztek. Ugyanakkor a nyugati polgári demokratikus országok tanújelét adták gyengeségüknek, s megalkuvó politikájuk csak fokozta a fasiszmus térhódítását. A kommunista világmozgalom ugyanakkor felismerve a fasiszmus minden veszélyét, hozzáfogott a demokratikus erők széles antifasiszta frontjának megszervezéséhez és mozgósításához. Ennek a célkitűzésnek a jegyében hívták össze és tartották meg 1935 júliusában és augusztusában a Komintern hetedik kongresszusát. Josip Broz Tito a JKP küldöttségének tit-

karaként ugyancsak részt vett a kongresszus munkájában. Ezt megelőzően a Komintern Végrehajtó Bizottságának Balkáni Titkárságán dolgozott. Több dokumentum ismerteti a titkárságon végzett politikai tevékenységét, feladatait és a nyugati nemzeti kisebbségek kommunista egyeteme aspiránsainak jugoszláv szektorában elhangzott előadásait. Ezekben részletesen ismertette a forradalmi munkásmozgalom helyzetét Jugoszláviában, az 1935 végén és 1936 elején történt tömeges lebukásokat, amelyek egy időre visszavetették a forradalmi szervező munkát. Hasonló volt a helyzet Vajdaságban is, ahol a tartományi pártvezetőség és egyes járási és helyi pártvezetőségek tagjainak letartóztatása és elítélése után az osztályharcos munkásmozgalom nagy válságba került. Sajnos, a könyv szerkesztői csak egy kisebb részét tudták felkutatni azoknak az okmányoknak, amelyek Josip Broz Titónak a Balkáni Titkárságra történt beosztása idején keletkeztek. Egyelőre még nem találták meg azokat a feljegyzéseket sem, amelyek a JKP vezetőségi aktívájának 1936 augusztusi moszkvai tanácskozásán készültek. Nem maradt feljegyzés a JKP Központi Bizottsága 1936. évi áprilisi plénumán elhangzottakról sem. A Komintern vezető szervei ugyanis ekkor határozták el a JKP eddigi vezetőségének leváltását és egy új vezetőség kinevezését. Mivel azonban már bebizonyosodott, hogy Jugoszlávia forradalmi munkásmozgalma nagyon megsínylené, ha a vezetősége külföldön tartózkodna, így egyúttal azt határozták el, hogy a párt új vezetősége térjen vissza az országba, s csak egy tagja maradjon külföldön, a Kominternnel való rendszeres kapcsolatok fenntartása végett.

Josip Broz Tito az említett határozatok után 1936 október közepén Moszkvából Bécsbe utazott a JKP Központi Bizottságának akkori tartózkodási helyére. Feladatául tűzte ki egy új vezetőség megalakítását a hazai illegális munkában helytálló forradalmárokból, s ennek vezetésével a soron következő feladatok végrehajtását: a forradalmi munkásmozgalom megerősítését az antifasiszta demokratikus front létrehozása érdekében. Következő leveleit és jelentéseit tehát már az országból küldte a Komintern titkárságára.

A forradalmi szervező munka az országban úgyszólván emberfeletti erőfeszítéseket követelt, mégis nagy figyelmet szentelt a spanyol polgárháborúnak. Ezt egykorú cikkei is igazolják. Ezeket az írásait a Proleter című központi pártlap közölte. A cikkek egyébként már kiforrott politikai tehetségét, s a politikai események mélyreható elemzését tükrözték. Cikkei a világ haladó demokratikus közvéleményéhez szóltak és segélynyújtást követeltek a spanyol köztársaság számára, mivel akkor már világos volt, hogy a fasiszta hatalmak nyíltan támogatják a Franco vezette ellenforradalmat. Politikai éleslátásáról tanúskodnak azok a megállapításai is, hogy a spanyol polgárháború már kezdetétől fogva túlnőtte az ország határát, s hogy közvetlenül a világbékét fenyegeti. A demokratikus szabadságjogaikról ismert nyugati országok ugyanis meghátráltak a fasiszta hatalmak előtt, amelyek egy új világháború kirob-

bantására készültek. Josip Broz Tito helyesen állapítja meg, hogy a nyugati államok engedékenységgel lényegében az ellenük készülő agresszióra is alkalmat adtak, elárulták gyengeségüket, és ezzel csak növelték az agresszor támadóképességét. Tito ezekben a napokban világosan látta, hogy a munkásosztályra és vezető politikai erőire új feladat vár. Meg kell védeni az emberiség demokratikus vívmányait, a nemzeti függetlenséget és a békét. Ennek nélkülözhetetlen előfeltétele azonban, hogy a munkásmozgalomban sürgősen számolják fel a bénító fogyatékoságokat, s egyben nyújtsanak támogatást minden demokratikus mozgalomnak, amely hozzájárul a társadalmi haladáshoz. Írásaiban többször is felhívta a világ haladó erőit, hogy támogassák a spanyol köztársaságot, gyűjtse-
nek anyagi segílyt a harcosoknak, s toborozzanak önkénteseket, akik készek harcolni Spanyolország földjén a fasizmus ellen.

Tito azonban a történelemnek ebben a válságos napjaiban sem feledkezett meg legfőbb pártvezetői teendőiről: a központi bizottságban mielőbb fel kellett számolni a párt akcióképességét fékező helyzetet. Ismét visszatér az országba, s a tartományi pártbizottságok képviselőivel folytatott előzetes tanácskozások után egy pártértekezletet hív össze, amelyen kijelöli a JKP új pártpolitikai irányelveit, s a tevékenységi módszerek átszervezését. Ezzel kapcsolatos tevékenységéről igen értékes adatokat tartalmaznak az egyes pártvezetőkhez küldött levelein kívül az országból (1937. I—III.) és a Párizsból (1937. IV.) küldött jelentései. A JKP Központi Bizottsága ebben az időben ugyanis a francia fővárosban tartózkodott.

Nem kevésbé fontos feladat volt a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség sorainak rendezése és átszervezése. A kommunista ifjúsági internacionálé 1935 szeptemberében és októberében megtartott VI. kongresszusa határozatainak végrehajtása során ugyanis a szervezetben tévelygések, sőt likvidálási törekvések is felütöttek a fejüket. A szervezet ugyanis nem tudta előbb megvalósítani új feladatkörét, leküzdeni addigi szektás munkaformáit, s maga köré gyűjteni az összes haladó és demokratikus érzelmű fiatal. A szervezetben úgyszólván állandóvá váltak a belső frakciós küzdelmek, s a már említett szektás nézetek miatt lehetetlen volt a szervezetet a demokratikus ifjúság tömegebázisává alakítani. A szervezetet tehát a széthullás fenyegette. Josip Broz Tito, aki 1936 végén az országban tartózkodott, a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetségben uralkodó helyzetet igen súlyosnak ítélte meg. Kampányszerűen hajtották végre azt a feladatot is, hogy az ifjúkommunista szervezetek legképzettebb tagjait vegyék be a pártba. Nem történtek ezenkívül intézkedések a tagság többi részének munkaformájára és közvetlenül szervezeti irányítására sem.

A legális munkaformák útkeresése és az ultraszektás nézetek miatt a belső küzdelmek személyi síkra terelődtek, amelyek azután sokhelyütt az ifjúkommunista szervezetek felbomlásához vezettek. Az ország több részén, így Szlovéniában, Vajdaságban, de más területeken is, az 1936.

év folyamán súlyos lebukások és letartóztatások voltak. Vajdaságban például a hatóságoknak sikerült az egész tartományi pártbizottságot, valamint a járási és helyi szervezetek egész sorát felszámolni. Emiatt megrendült az ifjúkommunistákba, néhol pedig a pártvezetőkbe vetett bizalom is. Ebből különösen Szlovéniában támadtak bonyodalmak, s olyan vélemények is terjengtek, hogy a fiataloknak meg kell szakítaniuk a kapcsolatot a párt és ifjúkommunista szervezetekkel. Josip Broz Tito alapos helyzetfelmérés után fogott hozzá a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség sorainak rendezéséhez. Az ország minden részén a párt és az ifjúsági vezetőségek képviselőivel tartott megbeszélések után ideiglenes ifjúkommunista vezetőségeket szerveztek, vagy pedig a pártszervezetek keretében jöttek létre ifjúsági bizottságok. Ezek rendeltetése az ifjúkommunista mozgalom új szervezeti felépítése, fellendítése volt. Közvetlen feladat volt ezenkívül az ifjúság párttevékenységének erősítése azokban a kulturális és sportszervezetekben, ahol a fiatalok is nagyobb számban közreműködtek. A kitartó szervező munkának nem maradt el az eredménye sem. 1937 elején Tito szervező munkáját nagyon megkönnyítette, hogy a központi ifjúsági bizottság élén ekkor már Ivo Lola Ribar ismert forradalmár és egy tette kész ifjúsági vezető káder került. Ebből az időszakból Titónak néhány, a Központi Bizottság üléseire készített jelentése is fennmaradt, amelyekben felsorolta a nehézségek leküzdésére vonatkozó javaslatait.

Josip Broz Tito 1936 végén és 1937 elején, különösen pedig az utóbbi év második felében az ifjúkommunista mozgalom átszervezésén kívül a pártkáderekkel a szervező munka új irányvonalát ismertette, amelyben legnagyobb gondot a legális tevékenység különféle formáira fordított, s ezzel kapcsolatban az időközben létrehozott egységes munkaspártra, a szakszervezetekre és a többi tömegszervezetekre hívta fel a figyelmet. Ugyanakkor az illegális munkára vonatkozólag a legszigorúbb titoktartást javasolta, hogy ezáltal is elkerüljék a tömeges letartóztatásokat. A titkos értekezletekről nem készítettek semmilyen írásos feljegyzést, hogy ne kerülhessen a rendőrség kezébe.

A nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozó írásaiban Tito ismertette a JKP-nak álláspontját, melynek lényege az volt, hogy a szabad jugoszláv népek a jövőben közös megegyezés alapján szövetségi államformát hoznak majd létre. Ennek kapcsán munkáiban Kosovó kivételével a hat jelenlegi köztársaságot és Vajdaság Autonóm Tartományt sorolta fel. Kosovó autonómiájáról csak később tesznek említést. A tartomány autonómiáját szorgalmazta az 1940 októberében megtartott V. országos értekezlet is, hogy a kosovói körzeti pártvezetőség ne képezze tovább a Crna Gora-i tartományi bizottság részét és közvetlenül kapcsolódjon a JKP Központi Bizottságához.

A jugoszláv nemzeti kérdés megoldására vonatkozó nézeteit egyébként Tito 1936. november 2-án kelt Levél Szerbiához című munkájában foglalta össze.

Ez a jugoszláviai nemzeti kérdés megoldására vonatkozó új álláspontokat tartalmazta és a JKP IV. értekezletének határozatát, hogy alakítsák meg Horvátország és Szlovénia külön nemzeti kommunista pártjait, amelyek természetesen az egységes jugoszláv kommunista párt szerves részét képeznék. Josip Broz Tito közvetlenül is részt vett a horvát kommunista párt alakuló kongresszusának előkészületeiben. Ő olvasta fel a bevezető beszámolót, ezenkívül elkészítette a szervezési kérdésekre vonatkozó jelentést is. Sajnos, egyik dokumentum sem maradt fenn. Az alakuló kongresszus kiáltványa, melynek szerzője ugyancsak Josip Broz Tito, néhány hónappal később a Proleter 1937. évi novemberi számában jelent meg. Ez a kiáltvány híven tükrözi a munkásmozgalom és a nemzeti kérdés rendezésének új elképzeléseit, s rámutat a szerb és horvát nép hagyományainak kölcsönös ápolására és ennek fontosságára, általában pedig Jugoszlávia összes nemzeteinek testvéri együttműködésére, mert ez előfeltételét képezi a fasiszta veszély elhárításának, a jövőbeni szocialista államberendezés létrehozásának.

1937 őszétől Milan Gorkićnak, a JKP addigi főtitkárának Moszkvába rendelése és letartóztatása után a Komintern vezetőségének megrendült a JKP-be vetett bizalma, s emiatt a párt történetének egyik legsúlyosabb válságába jutott. Ebben az időszakban Tito legfőbb feladata áthidalni ezt a válságot és meggyőzni a Komintern vezetőségét, hogy ne oszlassa fel pártunkat. Ezt a harcot csak tetézte a pártvezetőségben jelentkező újabb frakciózás és csoportosulás. Titónak a Központi Bizottság nevében a Kominternhez küldött leveleire hosszabb ideig válasz sem érkezett, sőt az anyagi segílyt is megvonták. Ezt a súlyos helyzetet szemléltetik Josip Broz Wilhelm Pieck-hez, a Komintern egyik vezetőjéhez, továbbá az országban dolgozó pártvezetőkhoz, elsősorban Edvard Kardeljhoz küldött levelei is.

Nagy gondot okoz Titónak ezidőtájt a polgári pártok ellenzéki szárnyához való viszonyuláson kívül a szakszervezeti mozgalom gyengesége, s írásaiban ezért a mozgalom egységének megszilárdítását szorgalmazza, de rámutatott az úgynevezett nem osztályjellegű szervezetek fontosságára is. Erre vonatkozó leveleiben és más írásaiban tüzetes elemzés alá veszi a szakszervezeti és pártmunkát, s legfőbb teendőit, ill. a párttevékenység célkitűzéseit az ország politikai helyzetétől és a nemzetközi helyzettől függően határozza meg.

A pártvezetőség munkáját az is fékezte és hátráltatta, hogy a Sremska Mitrovica-i fegyházban büntetését letöltő több mint 150 kommunista között frakciós csoport alakult ki és álláspontjaik szöges ellentétben álltak a Komintern VII. kongresszusának határozataival. Ugyanakkor az a veszély is fennállt, hogy a frakciós nézetek a börtön falain túlra is kiterjednek, amikor a fegyházból szabadult kommunisták újra bekapcsolódnak a munkásmozgalomba. Tito határozottan elítélte a frakciózást és állandóan a JKP egységének és a pártvezetőség tekintélyének a megóvását sürgette. Nem győzte hangsúlyozni, hogy a párt sorait meg kell

tisztítani mindazoktól, akik kompromittálják és nincs bennük elég erő ahhoz, hogy kiálljanak a kommunista eszmékért.

A kötetben ismertetett munkák nagy része a JKP Központi Bizottságának gyűjteményéből és a Komintern iratgyűjteményéből származik. A könyv szerkesztőinek át kellett tanulmányozniuk a Komintern egykori szekciójaként működő JKP forradalmi munkájára vonatkozó teljes dokumentációt. Megnehezítette munkájukat az a körülmény is, hogy a JKP annak idején illegalitásban, tagjai pedig álnév és fedőnév alatt tevékenykedtek, sokszor pedig képletes kifejezésmódot használtak. Ezenkívül a dokumentumokat sem írták mindig alá, vagy ha igen, akkor is fedőnévvel. A kötetben megjelent dokumentumokon például Tito 20 fedőnevet használt. A fedőnevek megfejtéséhez maga a szerző is nagy segítséget nyújtott, amikor 1976-ban és 1977 elején átnézte és hitelesítette a kötetben megjelent munkáit.

Csehák Kálmán

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI
IV. KÖTET

1937. DECEMBER—1939. SZEPTEMBER

Josip Broz Tito abban az időben lett a JKP vezetője, majd titkára, amikor a világ, a fasiszta és militarista hatalmak expanzionista politikája folytán elindult a második világháború felé. A militarista Japán már 1931-ben megindította lokális hódító háborúit a Távol-Keleten, majd 1937-ben általános háborút indított Kína ellen. 1936-ban a reakciós erők Franco vezetésével felláztak a népfrentkormány ellen Spanyolországban. Hitler és Mussolini azonnal a reakciós lázadók megsegítésére sietett, amit Anglia, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok tétlenül szemléltek. Jugoszláviában Milan Stojadinović kormányfő reakciós, fasisztabarát, sőt profasiszta rendszere volt hatalmon, amely 1937-ben rendeletet hozott a bérminimumról, a kollektív szerződésekről, a békéltetésről és az arbitrázsról azzal a céllal, hogy likvidálja a sztrájkjogot. Ezzel egyidőben a kommunista befolyás alatt álló munkaszervezetek ellen is fellépett, a munkáskamarák szerepét és önállóságát pedig a minimumra csökkentette. Ugyanakkor a végsőkig kiéleződött a viszony a nagyszerb és a horvát burzsoázia között a horvát kérdés miatt. A Stojadinović-kormány külpolitikája Jugoszlávia vitális érdekeinek az elárulása volt. Felszámolta a kisantantot, Jugoszlávia pedig mindinkább a náci Németország és a fasiszta Olaszország gazdasági és politikai befolyása alá került. Stojadinović nem átalotta megtapsolni az Anschlusst, és magasztalni azt a veszélyes tényt, hogy ezzel Jugoszlávia a Hitleri harmadik birodalom közvetlen szomszédjává vált.

A JKP ebben az időben a válság szélére jutott. A vezetőség az országon kívül tartózkodott és úgyszólván minden ténykedése a frakciós harcokban merült ki. Az országban pedig a rendszer terrorja és a sorozatos letartóztatások miatt igen válságos volt a helyzet. Szerbiában 1935 végén és 1936 elején 150 kommunistát tartóztattak le, majd 1937-ben újabb, még nagyobb méretű letartóztatások történtek. 1937-ben Crna Gorában a pártra hatalmas csapást mértek, amikor a rendőrség lefoglalta azt a hajót, amely 200 Crna Gora-i kommunistát és szimpatizőrt

szállított Spanyolországba. 1936 novemberében és decemberében Vajdaságban letartóztatták a pártvezetőséget és még 122 kommunistát. Hasonlóan üldözték a kommunistákat Szlovéniában is, de különösen Horvátországban és Dalmáciában. A mitrovicai börtönben pedig Petko Miletić tevékenysége folytán olyan méreteket öltött a frakciós harc, hogy nem csupán az ottani szervezet létét veszélyeztette, hanem féltő volt, hogy ez az elvtelen, a hatalomért, az egyes karrieristák mérhetetlen becsúgyának kielégítéséért folyó harc átterjed a tartományi vezetőségekre és pártszervezetekre is.

Ilyen körülmények között, amikor a Kommunista Internacionáléban is súlyos volt a helyzet Sztálin tisztogatásai miatt, nemcsak nagy bátorság, hanem rátermettség is kellett ahhoz, hogy valaki rendet tudjon teremteni a JKP soraiban. Annál is inkább, mivel már a Kominternben is elterjedt az a meggyőződés, hogy a JKP-be a frakciós harcok következtében annyira beférkőztek a különféle trockista és más ellenséges elemek, hogy egyedül a párt feloszlásával lehet a helyzetet megmenteni. Tito azonban tudta, hogy csupán az emigrációt fertőzték meg a pártellenes elemek. Az országban számos olyan káder van, amely mentes a karrierista fertőtől és kész vállalni a legnagyobb megpróbáltatásokat a pártért, képes felkészíteni a JKP-t a szocialista forradalomra.

Ezért sürgette olyan kitartóan előbb a Wilhelm Picknek, majd a Dimitrovnak írt leveleiben is, hogy mielőbb visszatérhessen az országba, valamint hogy a JKP vezetősége az országban, ne pedig külföldön tevékenykedjen. Ezekről a sorsdöntő és történelmi jelentőségű eseményekről értesülünk Tito összegyűjtött műveinek IV. kötetéből, valamint arról, hogy hogyan indult el a Tito vezette JKP a konszolidálódás, majd a megerősödés útján, és vált képessé arra, amit a népfelszabadító háborúban és a szocialista forradalomban elért.

Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek IV. kötete az 1937 decembertől 1939 szeptemberéig terjedő, a JKP addigi működésének legválságosabb időszakában keletkezett 62 munkáját tartalmazza. A függelékben pedig 11 más, e munkákhoz kapcsolódó és kiegészítő dokumentum található. A kötetet összeállító dr. Pero Damjanović és Julijana Vrčinac lelkiismeretes munkát végzett, amit az bizonyít a legjobban, hogy Titónak úgyszólván minden fennmaradt levelét, cikkét, jelentését, utasítását és más írását felkutatták és 662 jegyzettel látták el (nem számítva a csillaggal jelölt rövid megjegyzéseket és magyarázatokat). A kötetet még teljesebbé teszi az időrendi mutató, a név- és a földrajzi nevek mutatója és a rövidítések jegyzéke, valamint a gazdag képanyag. Ily módon e kor történetét kevésbé ismerők számára is lehetővé tették e kötet teljes értékű használatát. Ezt még jobban megkönnyíti dr. Pero Damjanović e kötethez írt előszava.

A kötet készítőinek munkáját az a körülmény is megnehezítette, hogy Josip Broz ebben az időben munkáit a konspiráció miatt álnevek alatt (Tito, T.T.T., Oto (Otto), Tittermann, Valter, Viktor, W. Viktorov és

Zagorac), illetve aláírás nélkül vagy a JKP KB aláírással írta és jelentette meg. Tito a szerbhorvát nyelvű kötet megjelenése előtt autorizálta munkáit.

Tito helyzetét ebben az időben (amikor a kötetben közreadott munkái keletkeztek) az nehezítette meg a legjobban, hogy a Komintern nem oldotta meg a JKP vezetőségének ügyét, amit egyesek, különösen Párizsban, a JKP KB akkori székhelyén, arra használtak fel, hogy a vezetést kisajátítsák. Ezért tevékenységük frakciós harcokban merült ki, és ez a harc az itthoni pártszervezetek némelyikébe is áttért. Különösen vonatkozik ez a mitrovicai fegyházban levő pártszervezetre, ahol Petko Miletić frakciós központot alakított ki és megkezdte a kapcsolatok kiépítését a párizsi frakciós központtal. E tevékenység megfélemezése céljából Tito Wilhelm Pickhez, a Komintern Végrehajtó Bizottsága Titkárságának a balkáni országokkal foglalkozó tagjához 1937. december 5-én (e kötet első dokumentuma) írt levelében azonnali és szigorú intézkedéseket sürget, mert különben — ahogyan írja — katasztrofális következményei lehetnek a pártra nézve. Ezzel a kérdéssel foglalkozott W. Pickhez írt 1938. január 11-én és február 26-án kelt leveleiben is, de amint az a Georgi Dimitrovhoz írt leveléből (1938 márciusában) kitűnik, mindig azt a választ kapta, hogy várni kell, majd minden megoldódik. Tito Dimitrovnak küldött későbbi leveleiben és kimerítő jelentéseiben (1938. április 1., július közepe, augusztus 8-a) sürgette a „JKP problémájának megoldását”, mert e kérdés rendezetlensége nagy bizonytalanságot szült. Tito állandóan sürgette, hogy hagyják jóvá hazatérését vagy legalább engedélyezzék, hogy valami mást küldhessen haza, mert „az otthoni helyzet olyan, hogy halaszthatatlanul megköveteli valamely mérvadó barát jelenlétét, de még inkább azért, mert maguk az emberek követelik rendkívül határozottan egy ilyen ember jelenlétét.”

A halogatások miatt 1938 derekán (miután már megalakította az országban az ideiglenes Központi Bizottságot, de a Komintern hívására útban volt Moszkvába) Tito így írt Párizsból: „Dimitrov elvtárs, kérek, szorgalmazd, hogy a mi kérdésünket minél előbb megoldják. Ha nem szükséges, hogy hozzád utazzam, akkor kérek, engedd meg, hogy visszatérjek az országba, hogy amennyire csak tudok, segíthessek. Ha nem élvezek bizalmat, akkor feltétlenül valaki mást kell kinevezni és erkölcsi támogatásban részesíteni. De senkit sem ebből a rothadt emigráns környezetből. Nagy felelősséget érzek az országban levő párt iránt, és nem bírok tovább itt ücsörögni.”

Tito egyik legsürgősebb feladatának a párizsi frakciós központ felszámolását tartotta. Ezért megtette a kellő intézkedéseket, hogy megszakítsa az összeköttetést e központ és a hazai pártszervezetek között. Levelek, üzenetek útján és más módon felhívta az itthoni pártvezetőségek figyelmét az éberség és az egység szükségességére. Ennek érdekében felszolta a JKP mitrovicai börtönbeli bizottságát, és Moša Pijadét nevezte ki a JKP Központi Bizottsága megbízottjának, azzal a feladattal,

hogy teremtsen ott rendet. A továbbiakban politikai és egyéb intézkedéseket tett, hogy a párt hazai erőkre és anyagi forrásokra támaszkodva képes legyen teljesíteni azokat a feladatokat, amelyek a hazai, valamint a súlyosbodó nemzetközi politikai helyzet miatt ráhárultak. Mivel a Kominternben felmerült a JKP feloszlásának kérdése, így az anyagi támogatás is elmaradt. Tito megtette a kellő intézkedéseket, hogy a lapok, broszúrák, könyvek megjelentetéséhez, a különféle akciók szervezéséhez, a sztrájkolók megsegítéséhez az anyagiakat az itthoni pártszervezetek maguk teremtsék elő. Miután az intézkedések meghozták az első eredményeket, amelyekről a Kominternt is értesítette, de a „JKP, kérdésének” a megoldását továbbra is halogatták, Tito 1938 márciusában, bátran vállalva az esetleges következményeket is, úgy döntött, hogy hazatér és megalakítja a JKP ideiglenes vezetőségét. Ezt a döntését megindokolta a Dimitrovhoz 1938. március végén, majd április 1-én írt leveleiben. Áprilisban haza is utazott, majd májusban megalakította a JKP új vezetőségét, melynek rajta kívül Miha Marinko, Franc Leskošek, Edvard Kardelj, Josip Kraš, Andrija Žaja, Drago Petrović (valószínűleg), Milovan Djilas és Aleksandar Ranković lettek a tagjai.

Ebből az időszakból nagyon fontosak Tito Voranc Prežihovnak, a JKP párizsi képviselőjének írt levelei, mert tudomást szerezhettünk belőlük, milyen volt a helyzet az országban, pl. a spanyol önkéntesek esete és az Anschluss (Ausztriának Németországhoz való kapcsolása) kapcsán (Zágrábban kelt 1938. április 13-án), valamint, hogy milyen fogadtatásra talált az Anschlussal kapcsolatos kiáltvány, amelyet a JKP adott ki. Továbbá hogyan magyarázta meg a szlovéniai tartományi értekezleten Petko Miletić embereinek azokat az intézkedéseket, amelyeket P. Miletić és ennek frakciós tevékenysége ellen foganatosított. Örömmel állapíthatta meg: „Mindenki szolidaritást vállalt intézkedéseimmel.” Néhány nappal a Szlovéniában 1938. április 20-án kelt levél után Zágrábból írt levelet, amelyben, többek között ez áll: „Jövedelem a végsőig szükséges volt. Teljes lendülettel munkához láttam és nagyon elégedett vagyok.” Joggal írhatta ezt, mert a március végétől májusig eltelt rövid idő alatt valóban sokat tett. Találkozott a szakszervezeti bizottságok tagjaival, E. Kardeljlyal megszervezte a Szlovén KP értekezletét, tanácskozásokat szervezett az Egységes Munkáspárt kezdeményező bizottságainak tagjaival, kapcsolatokat épített ki Horvátország, Szlovénia és Szerbia vezető kádereivel és megalakította a JKP ideiglenes vezetőségét — olvashatjuk a 156. sz. jegyzetben, de magában a levélben is, természetesen ez utóbbiban a konspiráció követelte nyelvezettel. Tudomást szerzünk arról is, hogy megválasztották az újra induló Proleter szerkesztő bizottságát, s határozatot hoztak, hogy két héten belül meg kell jelennie. Az Anschlussal kapcsolatos kiáltványáról pedig ezt írja: „Úgy vélik, hogy ez a legjobb dokumentum, amit ezidáig családunk (pártunk) kiadott.”

Miután Dimitrov kérésére az országból Párizsba utazott, s ott hóna-

pokig kellett várnia a vízumra, hogy Moszkvába utazhasson, sikeres lépéseket tett a JKP és a Francia Kommunista Párt közötti együttműködés megjavítására, Dimitrovnak pedig kimerítő jelentést írt az Anschluss utáni politikai helyzetről Jugoszláviában. Az általános politikai helyzet ismertetése után részletesen írt a hitleri propaganda lényegéről Jugoszláviában, a Stojadinović-kormányról, az Egyesült Ellenzékről, a Horvát Mozgalomról, a szakszervezeti mozgalomról, a kommunista pártról, az ifjúságról. Az összefoglalóban ismét sürgeti a „JKP kérdésének” megoldását. Majd az augusztus 8-án keltezett jelentését azzal zárja, hogy vár még két hetet a vízumra, s ha addig sem érkezik meg, utazik haza. Közben a Rundschau-ban, a Komintern sajtószervejében is megjelentetett egy cikket a Jugoszláviában uralkodó politikai helyzetről, amelyben lesújtó, de igaz képet festett a Stojadinović-kormányról. Végül felveti és meg is válaszolja a kérdést: Hogyan maradhatott hatalmon ez a kormány? Azt is megírja, hogy a Stojadinović-kormány titokban új parlamenti választásokra készülődik. A Stojadinović-kormánnyal, annak bukásával a későbbiek folyamán többször is foglalkozik. Minden alkalommal rámutatott a nemzeti kérdés megoldásának szükségességére.

1938. szeptember 2-án már Moszkvában ír szigorúan bizalmas jelentést Dimitrovnak a JKP-ről, amelyből megtudjuk, hogy 1936 decembereben járt először az országban, továbbá, hogy milyen volt itt a helyzet és mit tett első útja alkalmával, majd ír a második útjáról és az országban folytatott tevékenységéről, a párizsi helyzetről, a frakciós tevékenységekről, a párizsi vezetőség feloszlataásáról és az országban kifejtett munkásságáról. Szeptember 3-án a szakszervezetekről küld jelentést, ezt követően pedig a pártról, amelyből megtudjuk, hogy a vajdasági kommunisták jól dolgoznak és szép eredményeket érnek el a Népfront megalakításában.

1938. szeptemberétől 1939. január végéig számos jelentést és beszámolót írt Moszkvában a Jugoszláviában uralkodó politikai helyzetről, a munkáspártról, az egységfrontról és a népfrontról, de a legjelentősebb az a beszámolója, amelyet a Komintern Végrehajtó Bizottságának 1938. szeptember 17-én megtartott titkársági ülésén tartott. Ebben részletesen elemezte a párton belüli helyzetet és intézkedéseket javasolt továbbfejlesztésére, hogy politikáját végrehajthassa. Jelentését ezekkel a szavakkal zárta:

„Munkalehetőségünk nagy. Olyan országunk van, ahol a nép óriási többsége, a reakciósök és fasiszták rágalmaitól függetlenül, mély érzelmeket és rokonszenvet táplál a SZSZKSZ és a demokratikus erők tömbje iránt. Ez pedig számunkra lehetővé teszi, hogy sikeresen munkálkodjunk a Népfront létrehozásán.”

Jelentős a hitleri faszizmus áskálódásáról írt cikke a Rundschau-ban, a Djuro Djakovićról írt bizalmas jelentése pedig a JKP korábbi, ugyancsak válságos időszakát ismerteti.

1939 márciusának második felében, Csehszlovákia megszállását köve-

tően Tito a JKP KB nevében kiáltvánnyal fordult Jugoszlávia népeihez, amelyben rámutatott arra, hogy a fasiszta hódítókkal szembeni addigi engedékenység nem mentette meg a békét és a kis népek szabadságát. Ellenkezőleg, a fasiszta és militarista hatalmak étvágya még jobban megnőtt, és az egész világot fenyegeti már. Ezért sürgeti Tito Jugoszláviában is a népi egység megteremtését, mert csak az szavatolhatja a többi béke- és szabadságszerető néppel, elsősorban a Szovjetunió és a balkáni népekkel szövetkezve az ország függetlenségét. Ez a tízezer példányszámban nyomtatott kiáltvány nagy hatással volt az ország közvéleményének formálására, antifasiszta hangulatot szított.

Az 1939 májusában megjelent Proleter 1. számát Tito szinte egyedül írta, majd a Rundschau-ban, a Bekerítés után Belső széthullás című cikkében arra figyelmeztetett, hogy Albánia olasz megszállása után Jugoszlávia olyan helyzetbe került, mint Csehszlovákia Ausztria bekebelezését követően, s a Cvetković-kormány mégsem tesz semmit a népi egység megteremtéséért. Ellenkezőleg. Míg túri a náci ügynökök romboló tevékenységét, addig intézkedéseket tesz arra, hogy háború esetén a kommunistákat gyűjtőtáborokba zárják. Olyan osztály- és népelnyomó, hegemonista és antidemokratikus politikát folytat, hogy Vajdaságban még a munkások is — Tito idézete szerint — így beszélnek: „Jugoszláviában mint magyarokat és mint munkásokat egyaránt elnyomnak bennünket, inkább élünk hát a magyarok uralma alatt, mert akkor csak mint munkások leszünk elnyomva.” A horvát kérdés demokratikus megoldása is késik. Ezért Tito ismételten hangsúlyozza a szabadságért és demokráciáért való küzdelem folytatásának szükségességét, mert csak ezáltal lehet eredményes a fasiszta agresszorok és az országban ténykedő ügynökök elleni harc.

A kötet két utolsó előtti dokumentuma Titónak a vezető pártkáderek 1939. június 9-én megtartott tanácskozásán elhangzott beszámolója és az ezen a tanácskozáson hozott határozatoknak a Proleter 1940. évi 1—2. számában megjelent változata. Az utolsó pedig Tito levele a Sremska Mitrovica-i fegyházban levő kommunistákhoz, amelyben a párt konszolidálásáról és az ezzel kapcsolatos tennivalókról, valamint más időszerű (fasizmus, Népfront stb.) kérdésekről és feladatokról ír.

Rehák László

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI
V. KÖTET

1939. SZEPTEMBER—1940. SZEPTEMBER

Az V. kötet Tito elvtárs tartalmilag sokoldalú és tevékenységi formák tekintetében szerteágazó egyéves tevékenységét tárja a nyilvánosság elé. Ez az egyéves időszak a második világháború tényleges kezdetével, Lengyelország lerohanásával indul. Ebben az évben a háború még Jugoszlávia határain kívül zajlik, de Franciaország elbukása is ez időben történik. A JKP tevékenysége a feltornyosuló nehézségek és a világhelyzet bonyolultsága ellenére is rendkívül élénk és eredményes. Az ötödik kötet 1940. szeptemberével, a JKP nagy harci seregszemléjével, az V. országos értekezlet megtartásának előkészületeivel zárul.

A kötetben Tito elvtárs kitartó és körültekintő, de ugyanakkor óriási energia kifejtéssel létrehozott írásos megnyilatkozásai dominálnak, amelyek igencsak mostoha és nagyon különböző tevékenységi körülmények között jöttek létre, s amelyekben két egymásba fonódó téma vonul végig: a JKP forradalmi politikai vonalának részletezése és a JKP-nek forradalmi élcsapattá való kiépítése. A JKP forradalmi politikai vezetéséről számol be, indokolja meg és védi Tito elvtárs 1939-ben, a Komintern szervei előtt azt a vonalat, amely a Komintern 1935 augusztusában megtartott VII. kongresszusán hozott határozatokból fakadt, s amelyet alkotó módon, a forradalmi osztályszövetség stratégiájára alapozva dolgozott ki és valósított meg a JKP, Tito elvtárs vezetésével. Ezt a stratégiát kell Tito elvtársnak védelmezni, mert a Komintern vezető szerveiben nem tudnak egységes véleményre jutni, hogy vajon az osztályszövetség politikája stratégia-e vagy csak taktika, s emiatt 1939-ben a szektáns taktikai nézetek, valójában Sztálin és környezetének rövidlátó gyakorlatiaskodó nézete kerül előtérbe a Komintern szerveiben. De Tito elvtárs minden közlési lehetőséget megragad (isztambuli kényszer-tartózkodása alatt is, de főleg visszatérése után), hogy írásaival, eszméileg és politikailag előkészítse a pártot a forradalmi élcsapat szerepére. Emellett sok értekezleten jelen van, felszólal, majd a záróokmányok megszövegezésében is részt vesz.

A kötetben közölt 46 munkát, amelyet időbelileg a második világháború megkezdése és a JKP ötödik országos értekezletének közvetlen előkészítése határol körül, dr. Pero Damjanović, a kötet szerkesztője keletkezésük körülményei alapján (Előszó, 7. oldal) három csoportba osztotta.

Az első csoportot azok a munkák képezik, amelyeket Tito elvtárs Moszkvában írt. Tito elvtárs 1939 augusztus elején Olaszországon keresztül Párizsba megy, s Le Havre-ból a Szibéria szovjet hajón Leningrádba érkezik, majd onnan Moszkvába, és szeptember 2-án jegyzi be magát a Lux Szálloda vendégkönyvébe, Valter néven (283. o.). Két elemző írás különösen jelentős Tito elvtárs moszkvai tartózkodása idejéből. Az egyiket 1939 szeptemberében írja (Valter elvtárs jelentése a jugoszláviai helyzetről), a másikat pedig szeptember 26-án fejezi be (A jugoszláviai helyzet, Jugoszlávia Kommunista Pártja és küszöbönálló feladatai címmel őrizték meg orosz nyelven, a Komintern levéltárában). A jelentéseket október 5-én, Dimitrov utasítására osztották szét a KI Végrehajtó Bizottsága titkársági tagjainak; a november 23-án megtartott tanácskozáson a titkárság a jelentéseket elfogadta, megszóvegezte határozatát (208. oldal) és jóváhagyta a JKP új vezetőségének munkáját, melynek élén Tito elvtárs állt, főtitkári minőségben. Ezzel végleg lekerül a Komintern napirendjéről a JKP feloszlásának kérdése (220. és 283—285. oldal). Valójában ez már eldőlt a jugoszláv forradalmi erők kibontakozásával és a JKP sorainak rendezésével, amit Tito elvtárs irányított. Ezért hangsúlyozta teljes joggal Stane Dolanc elvtárs a Smarna Gora-i vezető pártaktíva országos tanácskozásának (1939. VI. 9—10.) 60-ik évfordulóján, hogy ezen az értekezleten a megújódott JKP élén Tito elvtárs a hazai párttagság mandátoraként van jelen.

Tito elvtárs az időközben már kitört második világháború körülményei miatt más úton kénytelen hazatérni. Útja Spiridon Nekas honosított kanadai állampolgár nevére szóló útlevéllel (november 26.) Ogyesszából Isztambulba vezet, ahol a továbbutazás körül felmerült nehézségek miatt három hónapig kényszerül időzni. Itt írja a rendelkezésére álló adatok, a hozzá Jugoszláviából eljuttatott pártjelentések és az őt felkereső futárok jelentése alapján a KI német nyelvű svédországi hetilapjába, a Die Welt-be (1939. 13. és 16. szám, 1940. 3. és 10. szám) cikkeit a jugoszláviai helyzetről, a balkáni államok kormányainak tanácskozásairól, a hazai nőmozgalomról és az ifjúság mozgalmáról.

Az V. kötet munkáinak nagy többsége 1939. március 15-e után jön létre, amikor egy Jugoszlávián átutazó jugoszláv származású kanadai mérnök, akinek Genovából induló hajójegye van, valahol Zágráb környékén eltűnik poggyászával együtt az orient-expresszről (287—288. oldal). Ez az időszak a hazai illegális körülmények között megírt elemző cikkeket, kiáltványokat és felhívásokat eredményezi. A munkák célja egyértelmű: felkészíteni a JKP tagjait és szervezeteit, hogy helyes elvi alapon, a nemzetközi bonyolult viszonyokban és a hazai osztályüldözete-

tés kegyetlen körülményei közepette széles körben mozgósítsák az ország haladó erőit a várható sorsdöntő eseményekre.

Tito elvtárs szeptember–novemberi moszkvai tartózkodása idején részletesen kifejti a JKP közvetlen vezetése alatt kiépített vonalvezetést, részletesen elemzi a jugoszláviai belső helyzet alakulását az új világesemények vetületében. Ugyanis 1939. augusztus 23-án Moszkvában megkötötték a Szovjetunió és Németország 10 évre szóló megneemtámadási egyezményét (231. oldal). Ezzel az egyezményvel és a valamivel későbbi kereskedelmi és gazdasági pótegyezményvel a Szovjetunió ideiglenesen elhárította a hitleri Németország támadását, de a nemzetközi munkásmozgalom szempontjából káros következményei is voltak, többek között ingadozást váltott ki a kommunista pártokból a munkásfront politikai vonalának megvalósításában, amelyet a Komintern VI. kongresszusa határozott meg, és ismét megromlott a viszony a munkásmozgalom forradalmi kommunista szárnya és a szociáldemokraták között. Nagy zavar keletkezett a munkásmozgalomhoz és a társadalmi haladás fő ellenségeihez való addigi alapvető stratégiai viszonyulásban. Tito elvtárs Moszkvába való megérkezésekor Németország megtámadta Lengyelországot, s ezzel megkezdődött a második világháború. Ebben az új helyzetben elemzi Tito elvtárs a JKP előző moszkvai tartózkodása óta (1938. augusztusától 1939. januárjáig) kifejtett szerteágazó politikai tevékenységét és a soron következő irányelveket a hazai jugoszláv fejlemények elemzése alapján. Ezek ugyanis a Cvetković—Maček kormány megalakításával igen bonyolulttá és ellentmondásossá váltak, s a balkáni helyzet a világesemények sodrába került.

Két átfogó írásában: Valter elvtárs jelentése a jugoszláviai helyzetről, 1939 szeptember (7. o.) és A jugoszláviai helyzet, a Jugoszláv Kommunista Párt és ennek küszöbönálló feladatai, 1939. szeptember 23. (21. o.) elemzi és összegezi Tito elvtárs a hazai belpolitikai helyzetet, a politikai erőviszonyok alakulását, a JKP és a hozzá kapcsolódó jelentős politikai erők mindinkább kibontakozó tevékenységét. Ehhez kapcsolódik még az V. kötet függelékében közölt (208. oldal) szöveg: Titkársági határozat Valter elvtársnak a Jugoszláv Kommunista Párt munkájával kapcsolatos jelentéséről (1939. november 23.) melynek megszövegezésében valószínűleg Tito elvtárs is részt vett, a Komintern szerveiben meghonosított akkori szokások szerint.

Ezek az elemzések ékesen igazolják Tito elvtárs éleslátását és politikai felkészültségét s ebben példaképpül szolgálhat a JKP főtitkára más kommunista pártoknak is. Tito elvtárs elvszerűen megmarad a JKP vezetése alatt a Komintern VII. kongresszusának munkás-egységfront és antifasiszta népfront politikája mellett, bár a helyzet a KI titkárságában is változik. Ott is sztálini nézeteket vallanak, de Tito elvtárs nem kerül szembe a rövidlátó és a többi kommunista pártban komoly zavart keltő KI titkárságának és a Szovjetunió kormányának álláspontjával.

Tito elvtárs elemzésében abból az álláspontból indul ki, hogy a szov-

jet kormány és a német kormány közötti szerződések megkötése nem hat ki feltétlenül a kommunista pártok alapvető irányvonalára és feladataira. A megváltozott, ellentmondásos és sok fordulattól terhes nemzetközi helyzetben a forradalmi mozgalmaknak továbbra is a fasizmus és a háborús veszély elleni harc az alapvető feladata. E vonatkozásában Tito elvtárs töretlenül folytatja a Komintern antifasiszta népfrempolitikáját a hazai körülmények közepette. Ennek a politikának a lényege a jugoszláv adottságok alapján a munkás-paraszt osztályszövetség, tekintettel arra, hogy a régi Jugoszlávia agrárállam volt. Ezért erősíti a JKP Tito vezetésével az addig meglévő legális sajtón felüli tevékenységét új kiadványokkal. Tudatosan fejleszti, a legális lehetőségeket felhasználva, politikai befolyását a Dolgozó Nép Pártja kezdeményező bizottságain keresztül, átfogó osztályharcos tevékenységet fejt ki a szakszervezetek vezetésével (a JEMSSZ szakszervezetekről van szó), majd kibontakozik baloldali népi egyetemi hallgatók mozgalma. Ez a széles és átfogó népfrempolitika aktivizálja a falusi lakosságot, de a JKP Tito elvtárs vezetésével jelentős eredményeket ér el az ifjúság és a nők politikai mozgósításában is (lásd: A JKISZ-ről, valamint a jugoszláv ifjúsági és nőmozgalom kádereiről 195. oldal).

Erről a tevékenységről számol be Tito elvtárs 1939. szeptember–novemberi tartózkodása idején, megindokolva a JKP tevékenységét, a jugoszláviai belpolitikai helyzetet elemezve, és értékelve a JKP szervezeti erősödését és fejlődését. Megérkezésekor Wilhelm Pieckkel, a KI KB Titkárságának tagjával tárgyal a megírandó elemzésről, majd szeptember első felében, miután Németország megtámadta Lengyelországot, Tito elvtárs részt vesz a kommunista pártok egy részének tanácskozásán, a Kominternben, amelyen kifejtik, hogyan értékelik alapvető tevékenységüket, miután kitört a második világháború, s tekintettel arra, hogy létrejött a Szovjetunió és a hitleri Németország közötti megnektámadási egyezmény. Tito beszámolójában (283. oldal) részletesen és világosan kifejtette álláspontját a fasizmusról mint fő veszélyről, Dimitrij Nannilszkij, a KI VB titkára ezt a beszámolót a helyes álláspont önálló és elemző meghatározásaként jellemezte. A jugoszláv párthelyzetről és a JKP eddigi és soron következő tevékenységéről szóló 1939. november 23-i határozatában (a JKP akkori tevékenységéről elismerőleg nyilatkozik) azonban már túlsúlyban van a Komintern VII. kongresszusa irányelveinek, a munkás-egységfront és a népfrempolitika feladása.

A Komintern, vagyis Sztálin értékelése szerint az ország belső erőinek átcsoportosítása már nem a fasizmus ellen és a fasizmust pártoló erők alapján jön létre. Leszögezi (209. oldal), hogy: „Az erők átcsoportosulása már nem az »antifasizmus« és a »demokrácia« vonalán folyik tovább, hanem a burzsoázia és a munkástömegek között kieleződő osztályharc vonalán, a kapitalista kizsákmányolás és elnyomás elmélyülésének, illetve a dolgozó tömegek által a burzsoázia ellen folytatott harc erősödésének vonalán. Ez rendkívül erélyes harcot tesz lehetővé a reakciók

szociáldemokrata vezetők ellen, akik mindinkább áttérnek az imperializmus és a kapitalista reakció pozícióira, dühödt hajsztát folytatva a Szovjetunió és a kommunisták ellen...”

Ez a politika, amely 1939-ben a Komintern szerveiben (és Sztálin környezetében) túlsúlyba került, látszólag az új világhelyzetet vette figyelembe, de valójában a régi szektáns álláspontokra való visszatérést jelentette. Károsnak bizonyult az a sztálini nézőpont, amelyet igyekezett elméletileg megindokolni a Leninizmus kérdései című kötetében, s amely szerint a proletariátus közvetlen ellensége a munkásmozgalom reformista szárnya, a szociáldemokrácia, mert azok a fő ellenség szövetségesei. Ezek szerint először a közvetlen ellenséget kell szétzúzni, s csak ezután a fő ellenség, a burzsoázia ellen felvonulni. Az így megfogalmazott stratégiát követték a KI vezető szervei. A német munkásmozgalom megosztottsága tette lehetővé a válságba jutott tőkés rendszer hitleri fasiszta konszolidálását és az egész weimari Németország munkásosztályának súlyos vereségét, amely vereség — ez a második világháború előestéje és a világháború megindulása — az egész munkásmozgalom veresége volt világviszonylatban is. Ezt ismerte fel helyesen 1935-ben a KI, volt ereje módosítani az addigi szűkkeblű és káros, látszólag radikális forradalmi vonalvezetést, meghirdetve a munkások egységfrontjának szükségességét és az antifasiszta népfrontpolitikát.

Ettől a politikától távolodik el hivatalosan 1939-ben a KI vezető szerve, behódolva a dogmatikus, szektáns álforradalmi nézeteknek. Ez egyben azt is jelentette, hogy a KI felhagy 1935-ben kialakított politikai törekvéseivel, amely sok esetben jelentős mértékben áthidalta a régi szakadékot a munkásmozgalom szociáldemokrata, reformista és a kommunista forradalmi szárnya között, általános jellegénél fogva a munkásosztály és a más dolgozó osztályok közötti osztályszövetség politikájának megvalósulását jelentette. A Komintern VII. kongresszusán meghirdetett politika jóvoltából, hogy a kommunista mozgalom néhány év alatt gyökeret vert a széles néptömegekben, és alkalmassá vált arra a nagy forradalmi feladatra, amely sok ország munkásosztályának kínálkozott, de nem vihette véghez mindegyik a saját belső fogyatékoságai miatt.

A Tito vezette JKP elkerülte a látszatmegoldás alapján létrejött csapdát, nem hagyott fel az antifasiszta népfrontpolitikával, hanem tartós jellegű stratégiai fontosságú eltökéltségként fogadta el. A hitleri Németország és a Szovjetunió egyezményét fogta fel közjátéknak, ideiglenes helyzetnek, amely hozzájárul ahhoz, hogy a Szovjetunió egy időre távol tartsa határaitól a háborús pusztítást és időt nyerjen védelmi erejének felfejlesztésére. Ez a körülmény azonban mit sem változtathat a hitleri fasiszmus jellegén, mint az akkori világ ellenforradalmi gócnak, a kommunista pártok alapvető feladatán. Ez vonatkozik a JKP-re is. A legfőbb veszély a fasiszta agresszió, s ezért továbbra is az ország megvédése, a belső erőknak a fasiszta veszély elleni tömörítése a lényeges. Tito elvtárs és a JKP tisztán látták a már háborúba lépett hatalmak

törekvéseit, hogy Albánia olaszországi megtámadása és lerochanása után, ill. Olaszország és Görögország hadiállapota után a Jugoszláv Királyságot is mielőbb bevonják a háborúba, kiszélesítve a balkáni hadszínteret.

A JKP főtitkárának, Tito elvtársnak történelmi érdeme, hogy az alkotó módon alkalmazott osztályszövetség politikát töretlenül tovább vezeti a bonyolult, ellentmondásos nemzetközi helyzetben, a második világháború kezdeti szakaszában is. A JKP megmarad az osztályszövetség stratégiai eltökéltsége mellett akkor is, amikor a Komintern és Sztálin kormányzata hivatalosan eláll ettől az irányvételtől, visszakanyarodik a nemzetközi kommunista mozgalom régebbi stratégiai elképzeléséhez, amely meddőnek bizonyult, s amit 1941-ben ismételtén feladott, de ez mégis nagy zavart keltett nem egy kommunista párt tevékenységében, gyöngítette befolyását. Tito elvtárs politikai éleslátásának, rátermettségének és a Komintern helyzetismeretének köszönhetően a JKP vonalvezetése úgy alakul, hogy nem kerül sor összeütközésre a KI vezető szervei és a JKP között, sőt a JKP tovább afirmálódik a nemzetközi kommunista mozgalomban, amiről az V. kötet további írásai is tanúskodnak. (Honer KI kiküldött Pártjelentés Jugoszláviából, 1940. június 1. — a kötet 212—216. oldala).

A JKP vonalvezetésének töretlenségét ékesen igazolja Tito elvtársnak a Proleter 1940. április—májusi számába írt A reakció összefogása a dolgozó nép ellen című cikkének idézete (85—86. oldal):

„... Tehát ha korábban a reakciós burzsoázia a *KP* elleni támadásaival a munkások és a parasztok egységét kísérelte meg megakadályozni, akkor az egész dolgozó nép elleni mostani támadásával megkísérli felbomlasztani a dolgozó tömegek már szilárdan álló egységét, harcunknak a KI VII. kongresszusa határozatai alapján elért legnagyobb eredményét. A kommunistáknak az a feladatuk, hogy megőrizzék, kiszélesítsék, megszilárdítsák ezt az egységet, hogy megvalósítsák a munkások és a parasztok szövetségét. A fenti fejtegetésekből láttuk, hogy ez az egység a következőkön alapulhat és kell alapulnia:

1. az imperialista háború elleni egységes harcban;
2. Jugoszláviának és a balkáni országoknak a Szovjetunióval való szövetségért folytatott egységes harcán, mert ez a béke megvédésének az egyedüli útja;
3. a dolgozó népnek a politikai, nemzeti és szociális követeléseikért, különösképpen pedig a paraszttömegek követeléseikért folytatott harcán;
4. a dolgozó népet támadó burzsoázia, az erőszak (koncentrációs táborok) és a politikai csalások elleni egységes harcban.

A népellenes erők egységesek a dolgozó tömegek elleni harcukban, és ez a közös harc az egyedüli pont, amely tekintetében a szerb, a horvát, a szlovén és a többi burzsoázia egységes...”

Tito elvtárs 1939 szeptember—novemberi moszkvai tartózkodása idején igen fontos és bizalmas ügyeket bonyolított le. Dimitrov főtitkárral megbeszéli, hogy Kopičić elvtárs kiküldetésével Zágrábban létrehozza a

Komintern rádió leadó állomását, amely az egész Balkánra kiterjedő jelentésközvetítő szerepet tölt be, kezdve 1940-től. Egyengeti Veljko Vlahović elvtárs helyzetét és véglegesíti mint jugoszláv képviselőt az Ifjúkommunisták Internacionáléjában, Sajnos, Tito elvtársnak is meg kell küzdenie a JKP és a Komintern sötét árnyékaival is. Tisztáznia kell magát a frakciózó Petko Miletić híveinek vádaskodásaival szemben, hogy A SZK(b)P története című mű általa fordított részeiben előfordult hibák technikai jellegűek és nem „trockista félremagyarázások”. Ezt a körülményt a KI Ellenőrző Bizottsága előtt kell tisztáznia, amit Tito elvtárs Božidar Maslarić segítségével és Wilhelm Florinnak, a Nemzetközi Ellenőrző Bizottság elnökének megértésével sikeresen rendez is (284—285. o.).

Tito elvtárs, miután 1940. március 15-én hazaérkezik, átgondolt gyakorlati szervező tevékenységet fejt ki. Megjárja Belgrádot, Dalmácia központjait, Szlovéniát, Crna Gorát, részt vesz az ott megtartott értekezletek előkészítésében és munkájában, tanácskozásokat tart, azonkívül a JKP akkori vezetőségi székhelyén, Zágrábban is tanácskozásokat tart. A JKP kiáltványainak és közleményeinek megfogalmazásával eszmeileg is felkészíti a párttagságot és vezetőséget. Minden alkalmat megragad, hogy a JKP illegális sajtószerveiben 3—4. cikket is írva magyarázza a belpolitikai helyzetet, elmélyítse annak elemzését, s így helyes irányt mutasson a JKP tagsága és szervezetei számára.

Harminc különféle jellegű írást alkot Tito elvtárs ebben a féléves időszakban. A mai olvasó legtöbb tanulságot a következő írásokból vonhat le: Jugoszlávia dolgozó népének (a JKP május elsejei kiáltványa), megjelent röplapként és a Proleter 3—4. számában (62. oldal); A reakció összefogása a dolgozó nép ellen, Proleter 3—4. sz. (82. oldal); Honnan fenyegeti Jugoszláviát a háborúba való bevonás veszélye? Proleter 3—4. sz. (94. oldal); A JKP KB titkárságának közleménye, megjelent röpirat formájában (109. o.); A dalmáciai párttagokhoz, kelt 1940 június végén (112. o.); Franciaország Kommunista Pártjához (a JKP KB kiáltványa), Proleter, 1940. június—július, 5—6. sz. (119. o.); a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságának 3. számú közleménye, Proleter 5—6. sz. (124. o.); A jugoszláviai helyzet, Die Welt, 1940. augusztus 2., 32. sz. (134. o.); A HKP dalmáciai tartományi értekezletének határozata, Proleter 5—6. sz. (141. o.); Az európai imperialista háború évfordulója elé, Srp i čekić, 1940 augusztus közepe, 4. sz. (145. o.); A Cvetković—Maček-egyezmény évfordulója, Srp i čekić, VI. évf. 4. sz. (156. o.); Az ötödik hadoszlop, Proleter 7—8. sz. (166. o.); Három évforduló, megjelent körlevél formájában és a Proleter 7—8. számában (171. o.); A munkások egysége a szakszervezeti harcban, Proleter 7—8. sz. (182. o.); Harc az ifjú nemzedékért, kelt 1940 szeptember első felében (188. o.).

Tito elvtárs 1940 május—szeptemberi írásai a JKP forradalmi harcát két átfogó témakör szempontjából tárgyalják.

Az egyik témakör a JKP szervezeti erősödése különös tekintettel munkamódszerére. Állandó erőfeszítésről van szó, hogy a JKP növelje befolyását, ami egyértelmű a munkások, az ifjúság és a dolgozók, köztük külön a parasztság, mozgósításával a számukra érthető célokért, amelyek valós érdekeiket szolgálják. Így alakítja ki a JKP mozgósító és forradalmi élcsapat szerepét, s így válik már a második világháború elején Tito elvtárs vezetésével elsőrendű politikai tényezővé a tőkés Jugoszláviában. Ez az erőfeszítés egyben azt is jelenti, hogy a tömegbefolyást biztosító harci módszerek, a legális és féllegális munkamódszerek felerősítése: a bérharc, az egyesületi élet, a politikai pártélet adta lehetőségek, a szakszervezeti tevékenység, az ifjúsági mozgalom, a legális sajtószervek felerősítése, mind egy célt szolgálnak. A JKP mint forradalmi élcsapat mind inkább alkalmassá válik történelmi vezető szerepének betöltésére, ami egyben azt is jelenti, hogy az ország munkásosztálya és dolgozói politikailag aktivizálódnak a JKP vezetésével. Így fokozatosan kialakul az a forradalmi helyzet, amely egy év múltán, a tőkés Jugoszlávia összeomlása és a burzsoá osztályok csődje idején lehetővé teszi a JKP sorsdöntő történelmi szerepének betöltését.

A második témakör a jugoszláviai belső helyzet alakulásának elemzése az akkori nemzetközi viszonyok és események tükrében. A szerb és a horvát burzsoázia megegyezése alapján létrejött Cvetković—Maček-kormány nem váltotta be a megalakításakor tett ígéreteit. Nem következett be a politikai élet demokratizálódása, semmi sem lett a bejelentett politikai reformokból (új választási törvény, a gyülekezési és a szólásjogra vonatkozó törvény, a politikai szervezésre vonatkozó törvény stb.). A Cvetković—Maček-kormány ígéreteitől eltérően a reakciós intézkedések egész sorát foganatosítja. Így rendeletekkel megszigorítja a sztrájkjogot, az ifjúság választójogát 21 évről 24 éves korhatárra növeli, erősödik a rendőrségi nyomás a JKP illegális szervezeteinek felgöngyölítésére, a fasiszta ötödik hadosztály képviselőivel szemben a hatóságok szemmel láthatóan engedékenyek. Ilyen helyzetben már nem indokolt a várakozási álláspont, s Tito elvtárs írásaiban feltárja a kormányzat reakciós voltát, szétfoszlatja azokat az illúziókat, amelyeket még táplálhattak az emberek, mozgósítva egyben a dolgozókat arra, hogy nyomást gyakoroljanak a kormányra ígéretei beváltása végett.

A JKP akkori vonalvezetését tömören tükrözi Tito elvtárs megfogalmazása A JKP KB közleménye három évforduló kapcsán című körlevél (kelt 1940 augusztus végén) záró része, amelyben 8 pontban foglalja össze a szerző a közvetlen politikai követeléseket. Ez a tartalom, csak más formában (például a május elsejei kiáltvány jelszavai, az V. kötet 66. oldala) Tito elvtárs más írásaiban is fellelhető. Az említett 8 pontot a következőképpen fogalmazta meg Tito elvtárs (176—178. o.):

„1. a háború ellen, a kontribúciótól és más országok elfoglalásától mentes békéért; 2. a drágaság és a hadiszállítók ellen; 3. a totalitáris rendszer hazánkba való bevezetésének kísérletei ellen; 4. a nép demok-

ratikus és nemzeti jogaiért; 5. az államvédelmi törvény hatálytalanításáért, az összes politikai és katonai elítélt szabadon bocsátásáért és önkénteseink Spanyolországból való hazaengedéséért; 6. a koncentrációs táborok megszüntetéséért; 7. az igazi népi kormányért, a munkás-paraszt kormányért; 8. a Szovjetunióval szemben tanúsított ingatag, két-színű politika ellen, s Jugoszláviának a Szovjetunióra való támaszkodásáért!”

Ezek a követelések politikailag közérthetőek, de nem terheltek a legalitás illúzióival, érzékeltetik a JKP előrelátását a későbbi sorsdöntő forradalmi kibontakozás irányában. Az itt idézett 7. pont is az igazi kormány alatt a munkás-paraszt kormányt érti és hirdeti. De ezt Tito elvtárs a széles antifasiszta népfront-politika megvalósítása mellett így is fogalmazta a horvátországi helyzetet elemezve: „A horvát dolgozó tömegek mindennapi harcának közvetlen érdeke tehát azt diktálja, hogy a tömegek *harcot indítsanak* a Jugoszlávia dolgozó tömegeinek és népeinek békéjét, függetlenségét és jobb életét veszélyeztető *jelenlegi rendszer megdöntéséért* és egy igazi, a munkások és parasztnak szövetségére támaszkodó néphatalom létrehozásáért.” (163. oldal).

Ezek az írárok érlelik a helyzetet és készítik elő a JKP V. országos értekezletét. Az értekezlet előkészítése során a JKP vezetőségében az a gondolat is felmerül, hogy V. kongresszusként hívják össze. Miután azonban a Komintern ezt nem találta megfelelőnek, eltekintettek tőle. Mai megítélésünk szerint az V. értekezlet, ha formálisan nem is volt kongresszus, mégis felért egy kongresszus szerepével. A már megújított, Tito vezette Jugoszláv Kommunista Párt nagy seregszemléje volt ez, jelezve a párt forradalmi élcsapat szerepére való felkészültséget.

Bibliográfia

JOSIP BROZ TITÓNAK A LÉTÜNKBEN MEGJELENT MUNKÁI

-
- Josip Broz Tito A marxista elmélet fejlesztése — részlet Josip Broz Titónak, a JK SZ elnökének a Tizedik Kongresszuson elhangzott beszámolójából (1974/5—6)
- Josip Broz Tito A nemzetek közötti viszony helyes fejlesztése érdekében lényegi tényező a gazdasági egyenjogúság föltételének megteremtése — Josip Broz Tito elnök beszéde a priština-i egyetem díszdoktorává avatása alkalmával (1975/2)
- Josip Broz Tito elnök beszéde az európai kommunista és munkáspártok berlini értekezletén (1976/6)
- Josip Broz Tito elnök beszéde a colombói csúcsértekezleten (1976/6)
- Josip Broz Tito Eltökélten folytatjuk az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek szocialista öngazgatású közösségének építését — a JSZSZK elnökének 1976. november 26-án a a Szövetségi Képviselőházban elhangzott beszéde (1977/2)
- Josip Broz Tito A munkásosztályról (válogatott szövegek)
Árokszállási Borza Gyöngyi válogatása (1977/5)
- Josip Broz Tito Felszabadulásunk a saját tettünk — Josip Broz Tito elnök beszéde a hadtudományok díszdoktorává avatásakor, Belgrád 1976. december 8-án (1977/5)
- Josip Broz Tito Az elnemi kötelezettségről (válogatott szövegek) Mendrei Ernő válogatása (1977/5)
- Josip Broz Tito
Leonyid Brezsnyev
Kim Il Sung
Hua Kuo-Feng Tito elvtárs augusztus 15-től szeptember 8-ig tartó útja folyamán elhangzott pohárköszöntők (1977/5)
5—6)
- Josip Broz Tito elnök záróbeszéde a JK SZ XI. kongresszusán (1978/5—6)

- Josip Broz Tito A JKSZ forradalmi harcának hatvan éve (1979/2)
 Josip Broz Tito Beszéd a havannai értekezleten (1979/6)
 Josip Broz Tito cikkek az užicei Borbából (1980/2)

*

- Laki László Josip Broz Tito: Az öngazgatású szocializmus (Samoupravni socijalizam, Biblioteka suvremeni misao — Školska knjiga, Zagreb 1974.) (1976/1)
- Rehák László Tito elvtárs életművének és a jugoszláv marxisták hozzájárulása a marxizmus fejlődéséhez világviszonylatban (1977/2)
- Molnár Irén Tito elvtárs hozzájárulása a munkásosztály és az öngazgatás megerősítéséhez (1977/2)
- Molnár Irén Tito az öngazgatásról — szövegválogatás (1977/3—4)
- Edvard Kardelj Tito és a JKSZ (1977/3—4)
- Vladimir Bakarić Tito elvtárs életművéről — beszéd a JKSZ KB díszülésén 1977. május 8-án (1977/5)
- Dušan Alimpić Tito és a forradalom Jugoszláviában és Vajdaságban (1977/5)
- Ágoston Béla A Tito staféta üdvözlése (1977/5)
- Csoportszerzők Tito elvtárs életéről és forradalmi munkásságáról — beszámoló az újvidéki közúti szállító vállalat ünnepségén (1977/5)
- Tomislav Bandin Tito a technokrata gazdálkodásról (1977/5)
- Aleksandar Magarašević Az elnemkötelezettség Titói értelmezése — a nemzetközi viszonyok átalakításának és rendezésének forradalmi elmélete és gyakorlata (1978/2)
- Dési Ábel Josip Broz Tito: Izbor iz djela 1—5, Svjetlost Sarajevo, 1977. — könyvbemutató (1978/1)

Összeállította: *Azucki Livia*

Munkatársaink

Lektor: Tumbász Erzsébet

A szerbhorvát nyelvű szövegeket magyarra fordította: Garai László és Báti Konc Zsuzsa

Az albán nyelvű szövegeket szerbre fordította: Muharem Pulja

SZÁMUNK SZERZŐI

<i>Marjan Rožić</i>	a ljubljanoi községi képviselő-testület elnöke
<i>Dragutin Plašč</i>	a KSZ zágrábi városi választmányának elnöke
<i>Dušan Gligorijević</i>	a KSZ belgrádi városi választmányának elnöke
<i>Stevan Doronjski</i>	a JK SZ KB elnökségének elnöklője
<i>Lazar Kolisevski</i>	a JSZSZK Elnökségének elnöke
<i>Vladimir Bakarić</i>	a JSZSZK Elnökségének tagja
<i>Dušan Alimpić</i>	a Vajdasági KSZ Tartományi Bizottságának elnöke
<i>Nikola Stojanović</i>	a Bosznia-Hercegovina-i KSZ KB elnöke
<i>Veljko Milatović</i>	a Crna Gora-i KSZ KB elnöke
<i>Jakov Blažević</i>	a Horvát KSZ Elnökségének elnöke
<i>Mahmut Bakali</i>	a Kosovói KSZ KB elnöke
<i>Angel Csemerszki</i>	a Macedón KSZ KB elnöke
<i>France Popit</i>	a Szlovén KSZ KB elnöke
<i>Petkovics Kálmán</i>	a Vajdasági KSZ Tartományi Bizottságának reszorttitkára
<i>Markovics-Majtényi András</i>	a VDNSZSZ Elnökségének tagja
<i>Mészáros Sándor</i>	a történelemtudományok doktora, az újvidéki Bölcsészeti Kar Történelmi Intézetének tudományos munkatársa
<i>Csehák Kálmán</i>	a történelemtudományok doktora, az újvidéki Bölcsészeti Kar Történelmi Intézetének tudományos munkatársa
<i>Rehák László</i>	a társadalmi-politikai tudományok doktora, a szabadkai Közgazdasági Kar tanára
<i>Azucki Lívia</i>	okleveles közgazdász, a <i>Létünk</i> folyóirat helyettes szerkesztője

létünk

— társadalmi, tudományos, kulturális folyóirat. Alapító: Vajdaság Dolgozó Népe Szocialista Szövetségének Tartományi Választmánya. Kiadó: Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Újvidék. Felelős szerkesztő: dr. Rehák László. Szerkesztőség: 24000 Subotica, Trg slobode 1/2. Szerkesztőségi óra: szerda, csütörtök, péntek 10—12 óráig. Megjelenik kéthavonta. Ára példányszámonként 10 dinár, kettős számoké 20 dinár. Előfizetés folyó évre belföldön 50, külföldi címzetre 100 dinár. Megrendelhető: Forum terjesztő részlege, 21000 Novi Sad, Vojvode Mišića 1.

